

BİZANS TARİHİ

AGATHIAS KRONİĞİ

552-559

Çeviri: Hüseyin Uçar

MYRINALI AGATHIAS

BİZANS TARİHİ: AGATHIAS KRONİĞİ (552-559)

Myrinalı Agathias

TİMAŞ YAYINLARI | 5712

Tarih Kitaplığı - Dünya Tarihi | 7

EDİTÖR

Zeynep Berktaş
Elif Sabah Erkul

ÇEVİRİ

Hüseyin Uçar

KAPAK TASARIMI

Yasin Çetin

İÇ TASARIM

Nur Kayaalp

1. BASKI

Ocak 2023, İstanbul

ISBN

ISBN: 978-605-08-4650-8

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

   timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa-Topkapı/İstanbul
Telefon: (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No: 49687

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak

Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.
İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

BİZANS TARİHİ

AGATHIAS

KRONİĞİ

552-559

Çeviri: Hüseyin Uçar

MYRINALI AGATHIAS

MYRINALI AGATHIAS

MS 532 yılı civarında Myrina'da doğan ve 582 yılında öldüğü tahmin edilen 6. yüzyıl Bizans tarihçisi. İskenderiye'de retorik ve Konstantinopolis'te hukuk eğitimi gördü. Hukukçuluğunun ve tarihçiliğinin yanı sıra şiirler de yazmış ve bunları bir derleme hâlinde toplamıştır. Kroniğinde verdiği bilgiler dolayısıyla 6. yüzyıl Bizans tarihçileri arasında önemli bir yere sahiptir.

HÜSEYİN UÇAR

4 Aralık 1991 yılında Mersin'de doğdu. İlkokul ve lise eğitimini Mersin'de tamamladıktan sonra önce Mustafa Kemal Üniversitesi Tarih Bölümü'nü bitirdi ve ardından yine aynı üniversitede Ortaçağ Tarihi alanında Yüksek Lisans yaptı. Ardından 2019 yılında İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü Genel Türk Tarihi alanında doktora eğitimine başladı ve hâlen bu eğitime devam etmektedir. Araştırma alanının genel çerçevesi Bizans Devleti ve etrafındaki Türk kavimleriyle olan ilişkileridir. İngilizce ve Klasik Yunanca bilmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	7
GİRİŞ	11
BİRİNCİ KİTAP.....	19
Narses Ölülerini Diriltiyor	33
Frank Pususu	36
Frank Yağmacıları.....	47
İKİNCİ KİTAP	51
Barbarların İstilasını	51
Savaş	56
Ragnarik'in Sonu	69
Felaketler	72
Doğu'da Olup Bitenler.....	76
Perslerin Cenaze Ritüelleri	82
Avare Uranius'un Maceraları	92
ÜÇÜNCÜ KİTAP	99
Gubaz Sahneden Çekiliyor.....	100
Onoguris Kuşatması.....	105
Kolhisliler Taraf Seçiyor.....	110
Phasis Kuşatması	128
Filler Sahnede	139

DÖRDÜNCÜ KİTAP.....	143
Gubaz'ın Katilleri Roma Yargısı Önünde	143
Savunma	152
Yeni Bir Savaş.....	160
Sabir Hunları	162
Acımasız Bir Baskın	167
Kısa Bir Pers Tarihi.....	177
 BEŞİNCİ KİTAP.....	 189
Lazlarla Savaş	189
Deprem.....	191
Başarılı Mimar Anthemius	196
Hunlar	202
Bizans Savaşa Giriyor	208
 KAYNAKÇA	 224

ÖNSÖZ

Agathias'ın hayatı hakkında bilgi edinebilmek için yine kendi yazdıklarına başvurmak zorundayız. Milattan sonra 532 yılı civarında doğduğu tahmin edilmesine rağmen yine de net bir tarih vermek mümkün değildir. Ölüm tarihi ise 580'den sonradır. Eserinin giriş bölümünde bahsettiğine göre Myrina'da doğmuştur ve Memnonius adlı birinin oğludur. Aslen hukukçu olduğunu belirtir ve tarihçilik mesleğine tereddüt ederek atıldığını söyler. Buna ek olarak şiirler yazdığını, bu şiirlerini de *Daphniaca* adlı bir eserde topladığını belirtir.

ΙΣΤΟΡΙΩΝ-Tarihler adlı eserini nasıl yazmaya başladığı hakkında, kitabının giriş bölümünde kendisi ayrıntılı bilgi verdiği için bu konudan burada bahsetmeyeceğiz. Eserini muhtemelen II. Justinos'un (MS 565-578) tahta geçişinden çok kısa bir süre sonra yazmaya başlamıştır ve MS 552-558 yıllarını kapsadığı için doğal olarak sadece I. Justinianos (MS 527-565) dönemindeki olayları ele almaktadır. Bu bakımdan *Tarihler*, I. Justinianos devrinin önemli tarihçilerinden Prokopios'un eserlerinin bir devamı niteliğinde; Agathias ise Prokopios, Menandros ve Theophylaktos gibi büyük tarihçilerden oluşan zincirin önemli bir halkasını oluşturmaktadır. Zira *Tarihler*'in başlangıcında Prokopios'un anlattığı yerlerin çok kısa bir özetini vererek orada bulunmayan bilgiler vereceğini, bunu da çok katı bir kronolojik sıra ile yapacağını belirtmektedir. Eserinin hemen

hemen her noktasında bu katı kronolojik sıraya uyduğunu giriş bölümünde belirtse de eserin genelinde anlattığı kavimlerin veya kişilerin kültürel hayatlarına veya geçmişlerine fazla dalarak zaman zaman konudan uzaklaşır gibi görünmektedir. Ancak şüphesiz ki bu durum okuyucu için konudan uzaklaşmak değil tam tersine önemli bilgiler elde etmek için bir fırsattır. Ayrıca kendi deyimiyle bu eserini kimseyi övmek veya yüceltmek için değil, sadece ve sadece gerçekleri ortaya koymak için yazmıştır.

Agathias'ın eserinin ele aldığı dönemin hükümdarı I. Justinianos imparatorluğunu doğuda Sasanilerden; Kuzey Afrika'da Vandallardan; batıda Gotlar, Germanler, Franklar gibi muhtelif 'barbar' kavimlerden; ve etkisini yavaş yavaş Balkanlar'da da göstermeye başlayan Hun ve Slavlardan korumaya çalışmış bir imparatorudur. Ayrıca iç siyasette yaptığı yenilikler sayesinde ve tüm Roma hukukunun bir kodex halinde toplanmasıyla devlet ve vatandaşlar arasındaki ilişki kamusal düzeyde düzenlenmiş, böylece güçlü bir hukuk temelini oluşmuştur. İmparator buna ek olarak çeşitli imar faaliyetlerinde bulunmuş; ilgi duyduğu şiir, hukuk ve tarih sahalarında önünü açtığı gelişmelerle erken devirde Bizans medeniyeti siyasi ve kültürel olarak yükselmiştir. Ancak elbette ki I. Justinianos'un evrensel Roma İmparatorluğu'nu tekrar kurmak için giriştiği yenileşme ve ilerleme faaliyetlerinin bedeli ekonominin kötüye gitmesi olmuştur. Üstelik buna bir de Sasaniler başta olmak üzere anlaşma yaptığı kavimlere yapılan ödemeler de eklenince halka ağır vergiler ödemek zorunda kalmıştır.

Agathias'ın kaleme aldığı *Tarihler* esasen beş bölümden (beş kitaptan) oluşur. Yönünü batıya dönerek başlayan *Tarihler*, aşağı yukarı MS 530'lu yıllarda Romalılar, Gotlar, Franklar ve Germanler arasında vuku bulan mücadelelere odaklanır. Bahsi geçen birinci bölümde sadece bu mücadeleleri vermekle kalmaz,

aynı zamanda bu kavimlerin tarihleri ve gelenekleri hakkında verdiği bilgilerle bizi aydınlatır.

İkinci bölümde meşhur Bizans kumandanı Narses'in Franklar ve Alamanlarla olan ilişkilerinden bahsettikten sonra yüzünü yavaş yavaş doğuya çevirir ve akabinde çeşitli doğal felaketlerin bir portresini çizer.

Üçüncü bölüme başkent Konstantinopolis'ten başlayan Agathias, bu defa imparatorluğun en büyük düşmanı Sasani-lerle olan mücadelelere odaklanır ve I. Justinianos döneminin en önemli olaylarından olan Lazika Savaşı'nı anlatmaya başlar. 541'de başlayan Lazika mücadelesi zaman zaman sönüp tekrar alevlenerek yaklaşık 20 yıl devam etmiştir. Agathias bu konudaki anlatımına Sabirler ve Lazlar başta olmak üzere çeşitli Karadeniz kavimlerini de ekleyerek bölgenin etnik yapısı hakkında değerli bilgiler verir. Ayrıca savaşın hiçbir detayını atlamaz; komutanların taktikleri, yaptıkları hatalar ve kaybedilen asker sayıları gibi konularda da bilgi verir.

Öldürülen Lazika Kralı'nın davasını ele aldığı dördüncü bölümde Agathias'ın hukukçu olmasının etkileri görülür. Burada savunma ve iddia makamlarının söylevlerine uzun uzadıya yer verir. Ardından tekrar Perslere yüzünü dönerek bu defa başlangıçtan itibaren Pers krallarının kronolojik bir listesini okuyucuya sunar. Üstelik bu bilgileri, bir Bizans elçisinin yar-dımıyla Sasanilerin kendi arşivlerinden aldığını söyler.

Beşinci bölüm Tzani halkının isyan hareketinin bastırılması, 557-558 yıllarında Konstantinopolis'te meydana gelen deprem ve salgın gibi olaylarla başlar. Agathias bu bölümde Utigurlar ve Kutrigurlar adındaki iki Hun kavminin Bizans ile ilişkilerine ayrıntılarıyla değinir. Özellikle Kutrigurların Trakya üzerinden imparatorluğun pek çok bölgesine yaptığı saldırılar dikkat çekicidir. I. Justinianos'un dâhiyane bir yöntemle bu kavim-

BİZANS TARİHİ

lerden nasıl kurtulduğunu anlattıktan sonra eserini noktalar. *Tarihler*'de birçok tarihî kavim, kişi, imparator, kral, asker ve komutanın ismi geçer. Dahası Agathias bunların sadece isimlerinden bahsedip geçmez, sahip olduğu tüm bilgiyi gerçeği ortaya çıkarmak maksadıyla okurlarına sunar.

GİRİŞ

“Öncelikle kimliğimi ve kökenimi belirtmeliyim.
Benim adım Agathias. Doğum yerim Myrina.
Babam Memnonius.”

Onur ve başarı gerçekten de askerî zaferlerin ve ödüllerin, şehirlerin yeniden kurulmasının ve süslenmesinin ve bunlar gibi tüm büyük ve harikulade başarıların doğal bir sonucudur. Ancak bu tür bir başarı, ona sahip olanlara hiç de küçük bir prestij getirmese de ölüp gittikten sonra onlarla birlikte devam etmez, fakat unutuş olayların gerçekliğini gizleyip çarpıtarak kendisini gösterir. Çünkü ilk elden deneyime sahip olanlar öldüğünde, kesin bilgi de onlarla beraber söner. Açık hatıralar aslında faydasız ve istikrarsız, zamanın enkazından sağ salim kurtulmaktan aciz bir şey olarak ortaya çıkar. İnsanların, başarıları ve şöhretleri ne kadar büyük olursa olsun bunlar hayat süreleriyle sınırlı olduğundan, kaçınılmaz olarak yok olacaklarını bilerek ülkeleri için tehlikeyle yüzleşmeye veya diğer zorluklara boyun eğmeye katlanacaklarını sanmıyorum. Öyle görünüyor ki tanrısal takdir, tarihin faydalarını ve bu sayede oluşan umutları sunarak doğal kırılganlığımızı güçlendirmemiş. Sanıyorum ki ne Olympic ve Nemea¹ oyunlarındaki

¹ Olympia ve Nemea'da Zeus onuruna düzenlenen oyunlar.

yarışmacıların yarışmaya katılmaları yabani bir zeytin veya bir demet maydanoz uğruna, ne de savaş alanındaki yiğitlerin kendilerini açık seğik tehlikeye atmaları yalnızca yağma ve kolay kazanç uğrunaydı.

Her ikisi de Zalmoksis'in ayinleriyle veya Getae'lerin hayalleriyle değil, geręekten ölümsüz ve ilahi bir oluşumda ölüm-lülerin kaderinin sonsuza kadar dayanabileceği tek şey olan tarih tarafından kendilerine bahşedilen ölümsüzlük dışında elde edilmesi mümkün olmayan kalıcı ve katıksız bir zafer arzusuyla motive edilir. Tarihin insan yaşamına yağdırdığı tüm nimetleri sıralamak hiç kolay olmayacak ama kısaca söylemek gerekirse benim düşünceme göre, siyaset biliminden hiçbir şekilde aşağıda değildir. Siyaset, emirlerini ve talimatlarını, buyruklarını ve uyarılarını, ikna ve zorlama karışımı, acımasız ve inatçı bir metres gibi sunar. Tarih, her şeyi mümkün olduğunca çekici kılmasına ek olarak, çeşitli eğitici anekdotların eklenmesiyle ve kendi hesabına erkekler kötü şans veya yanlış hesaplar yüzünden yollarını şaşırdıklarında bilge ve adaletli eylemleri aracılığıyla üne kavuştukları örnekler sunarak mesajını daha lezzetli hâle getirir ve insanların kalplerine erdemi dikkat çekmeden açılar. Tatmin edici bir şekilde sunulan ve gönüllü olarak kabul edilen görüşler daha geniş ve derin bir kabul kazanır.

Konuyu uzun uzun inceledikten sonra, tabii ki bu türde bir eser vücuda getireceğimi uzaktan bile düşünmeden şu sonuca vardım ki edebiyatın bu dalı ile uğraşanlar en büyük hayranlığı görmeli ve toplumun velinimetleri olarak addedilmeliler. Aslında çocukluğumdan beri kahramanlık şiirlerine yatkındım ve şiirsel kompozisyonun inceliklerinin tadına varmaktan çok memnundum. Bu nedenle belirli aşk motifleriyle süslenmiş ve benzer şekilde etkileyici konularla dolu, *Daphniaca* adında, altılı dizeler hâlinde birkaç kısa parça yazdım. Dahası,

henüz bilinmeyen ve bazılarının dudaklarında mırıldanan zamane nükteli sözlerinin mümkün olduğunca eksiksiz bir derlemesini yapıp uygun bir şekilde sıralamanın övgüye değer ve itici olmayan bir uğraş olduğunu düşünüyorum. Bu girişim, aslında kesinlikle pratik bir son olmaksızın yazılmış ancak potansiyel olarak eğlenceli ve zevkli diğer birkaç parça kompozisyonun oluşturulması ile birlikte gerçekleştirilmiştir. Şiir, her şeyden önce kutsal ve ilahi ilhamlı bir aktivitedir. İçimizdeki ruhlardan, Aristo'nun filozof oğlunun² da söylediği gibi, ilham perisi tarafından kuşatılmış ve bu çılgınlığa kapılmış olanlar üstün güzellikte yavrular doğurduğu kendinden geçmiş bir vecd durumuna ulaşırlar. Bu yüzden, kendimi bu konuya bırakmaya ve gençliğimin bu keyifli uğraşını mecbur kalmadıkça asla bırakmamaya, ünlü Delphic kuralını takip etmeye ve kendimi tanımaya gayret etmeye karar verdim.³ Ancak kendi hayatım boyunca dünyanın birçok yerinde beklenmedik savaşların patlak verdiğini, barbar halkların toplu göçler gerçekleştirdiğini, kaderde hayret verici değişikliklerin meydana geldiğini, sonuçları tüm hesapları alt üst eden, ulusların yok edildiği, şehirlerin köleleştirildiği, nüfusların yersiz yurtsuz bırakıldığı, bu nedenle tüm insanoğlunun kargaşaya dâhil olduğu, öngörülemeyen ve inanılmaz olayların gerçekleştiğini gördüm. Bunlar gibi birçok olayın gerçekleştiğini görünce, belirsiz şüphelere kapıldım. Gelecek nesiller için değerli olabilecek bu tür şaşırtıcı ve önemli olayları kayda almadan sessizce geçersen büsbütün kınanacağımı düşündüm. Buna binaen, bütün hayatımı şiirsel zevkin pratik olmayan detaylarına harcamak yerine yararlı bir şeye katkı sağlamak için tarihe elimi atmanın benim için yersiz olmadığına karar

² Platon.

³ Dephi'deki Apollon Tapınağı'na oyulmuş ünlü öğretilerden biri.

kıldım. Ayrıca pek çok arkadaşım ilk çabamı teşvik ederek beni harekete geçmek için cesaretlendirdi. En coşkulu destek, imparatorluk kâtiplerinin önde gelen üyelerinden olmasının yanı sıra mükemmel bir insan olan, kıvrak zekâlı, kültürlü ve her şekilde Florus ailesinin güvencesi genç Eutyhianus'tan geldi. Bu adam, benimle ortak menfaate sahip olduğu için ve şöhretimi ve durumumu iyileştirmek için can attığı için, beni teşvik edip umutlarımı artırmaktan asla yorulmadı. Bana mütemadiyen bu işi zor veya beni aşan bir şey olarak görmememi, ilk yolculuğuna çıkan tecrübesiz bir yolcu gibi yeni bir deneyimin karşısında korkuya kapılmamamı söyleyip durdu. Ayrıca kendi görüşüne göre tarihin şiirden çok uzak olmadığını, ikisinin de birbiriyle akraba ve ilişkili alanlar olduğunu, sadece ölçü konusunda birbirinden farklı olduğunu ileri sürdü. Dolayısıyla iki alanda da eşit derecede uğraşmam gerektiğini akılda tutarak güvenle ilerlememi ve tüm enerjimi bu projeye sarf etmemi teşvik etti. Onun bu telkinleri, karşısında hazır ve itaatkâr bir dinleyici buldu ve beni kazanmakta pek zorluk çekmedi. Ve işte şimdi, bir tarih yazıyorum. Çabamın ciddiyetine uygun bir eser vücuda getireceğimi, mümkünse konumun büyüklüğünün hakkını vereceğimi umuyor ve dua ediyorum.

Öncelikle var olan tarih yazımını takip etmeli, kimliğimi ve kökenimi belirtmeliyim. Benim adım Agathias, doğum yerim Myrina, babam Memnonius. Mesleğim Romalıların yasasını uygulamak ve mahkeme toplantıları. Myrina adı ile Trakya veya Avrupa ve Libya'daki aynı isimde başka bir şehri kastetmiyorum. Lidya'dan Elaea Körfezi'nin ucuna akan Pythicus Nehri'nin ağzındaki eski bir Aiol kolonisi olan Asya'daki şehirden bahsediyorum. Şehrin tarih boyunca elde ettiği muhteşem başarıları yazarak, beni yetiştirdiği için ona elimden geldiğince karşılığını vermeyi umuyorum. Şimdilik

bu iyi niyetimin ciddiyetini nezaketle kabul etmesi için ona yalvarırım zira şu anda herkesi ilgilendiren çok önemli meseleleri ele almak durumundayım. Tarihimi, çağdaşlarımın yazılarına hayat verenden tamamen farklı bir ruhla yazacağım. Günümüzde ve çağımızda başkaları da bu işe girişti ancak birçoğu gerçeği çirkince ihlal etti ve tarihsel doğrulukla ilgilenmedi. Çok sayıda etkili insanı pohpohlamaya ve onlara yalakalık yapmaya meyilli oldukları için gerçeği söylemeler bile kendilerine inanılmayacaktı. Yine de bu konudaki otoriteler, bir bireyin erdemlerinin abartılmasının övgü dolu bir iş olduğunu belirtirler. Tarih yazmak, iyilik yapanları övme imkânını engellemese de tarihçi, bunu mesleğinin başlıca amacı ve alametifarikası olarak görmez. Ne şekilde olursa olsun bir durumun ele alınışı övgü veya suçlama gerektiriyorsa tarihçi hiçbir zaman gerçekleri örtbas etmeye veya durumu iyileştirmeye çalışmamalıdır. Ne var ki eserlerinde tarih yazdığını ve tarihçi olduğunu iddia edenleri daha yakından incelediğinizde şarlatan oldukları ortaya çıkıyor. Çünkü onlar yaşamları boyunca, yaşayan insanları, ister imparator ister başka bir şekilde seçkin bir kişi olsunlar yalnızca gerçekleri sunmalarıyla değil (ki bu affedilebilir bir hata olurdu) ilgilendikleri yegâne şeyin ölçüsüz bağış ve gereksiz övgü olduğunu herkese açıkça ortaya koyuyor. Bununla birlikte ölümler söz konusu olduğu zaman gerçek doğaları ne olursa olsun onları alçak kimseler ve toplumun yıkıcıları olarak addedip sövüp sayarlar veya iki günden daha az olanını yaparak onları o kadar hor görürler ki isimlerini anmaya bile tenezzül etmezler. Böyle yaparak çıkarlarını sağlam bir temele oturttuklarını düşünürler ve iktidarda olan her şeye kendilerini vererek menfaatlerini güvenceye aldıklarını hesap ederler. Yanlış hesap. Çünkü methettikleri kişiler bu tür övgülerden memnun olmazlar, aşikârca yapılan dalkavukluğun kendilerine itibar

sağlayamayacağını bilirler. Bırakalım bu yazarlar alıştıkları tarzda yazmaya devam etsinler. Ben kendi payıma, sonuçları ne olursa olsun sadece gerçeği hedeflemeliyim.

Roma'da ve Roma dışı dünyanın büyük bir bölümünde bugüne kadarki tüm unutulmaz başarıları, hayatta olan kişileri ve hatta bu dünyadan göçüp gidenleri de anlatacağım. Ayrıca hiçbir önemli detayı atlamayacağım. Tarihimi yazmaya her ne kadar Justinian'ın ölümü ve II. Justin'in tahta çıkışına kadar başlamamış olsam da, önceki döneme geri döneceğim ve henüz başkaları tarafından ele alınmamış konulara özellikle dikkat edeceğim. Justinian saltanatındaki olayların çoğu Hatip Prokopios tarafından doğru bir şekilde kayda geçirildiği için, aynı yeri kaplamaktan vazgeçebileceğimi hissediyorum. Ancak daha sonraki olaylar hakkında mümkün olduğunca eksiksiz bir anlatım sergilemeliyim.

Prokopios'un mukaddimesi, Arkadius'un ölümünü, Pers Kralı I. Yazdigerd'in oğlu Theodosios'a vasi olarak atanmasını, V. Behram ve Firuz dönemi olaylarını ve Kavad'ın nasıl kral olduğunu, tahtını nasıl kaybedip geri kazandığını, Anastasius'un Roma imparatoruyken, onun nasıl Amida'yı ele geçirdiğini ve I. Justin'in bununla alakalı üstesinden geldiği sıkıntıları ele almaktadır. O zaman, İmparator Justinian'ın Perslerle olan savaşları; Suriye, Ermenistan ve Lazika sınırlarında Kavad ve Hüsrev ile karşılaşmaları; Vandal Gelimer'in, Kartaca şehrinin ve tüm Afrika'nın Justinianos'a nasıl boyun eğdiği; Boniface, Gaiseric ve o dönemki isyandan yıllar sonra nasıl imparatorluğun bir parçası hâline geldiği hakkında Prokopios'tan eksiksiz bir resim elde edilebilir. Prokopios'un anlatısı ayrıca Vandal Krallığı'nın yıkılmasından; Afrika'nın birçok yerinde Romalılara karşı silaha sarılan Mağribîlerin başarıları ve bozgunlarından; Roma tarafında yer alan Stotzas ve Guntarich'in kendilerini tiran ilan etmelerinden, böylece Afrika'daki

başlıca felaketlere ve anlaşmazlıklara neden olmalarından; ve her ikisi de yok olana kadar Afrika'nın kötülüklerden nasıl kurtulamayacağını anlatır. Konstantinopolis'teki imparatora karşı açık bir isyanda sivil kargaşanın nasıl patlak verdiğinden ve endişe verici boyutlara ulaşarak bir yıkıma neden olduğundan; o sıralarda Tuna Nehri'ni geçip Romalıların topraklarına korkunç zararlar veren; Hellespont'u geçtikten sonra İlyria'yı, Teselya'yı, Avrupa'nın büyük bir bölümünü ve hatta Asya'nın bir bölümünü yakıp yıkan Hunların akınlarından da Prokopios'un anlatısında bahsedilir. Hikâye ayrıca Hüsrev'in Suriye'deki Sura şehrini, Beroea'yı ve Antakya'yı nasıl trajik bir şekilde yağmaladığından; Edessa şehrini kuşatmasından; oradan nasıl geri püskürtüldüğünden; Habeşliler ve Himyerîler arasındaki savaşıardan ve bu iki halkın birbirine nasıl bu kadar amansız bir şekilde düşman olduğundan da bahseder. Büyük Veba'dan, vebanın o zamanlar insanlığa nasıl saldırdığından ve ne kadar korkunç varyasyonlara büründüğünden de bahsedilir. Dahası, Roma ordusunun Lazika'da ve Petra Kalesi'nde, Chorianes ve Mermeroes ile Pers topluluğuna karşı yaptığı sergüzeştleri öğrenmek istiyorsak yine aynı kaynağa müracaat etmeliyiz. Sonra sahne batı tarafına doğru değiştiğinde, Ostrogot Theodoric'in ölümünü, kızı Amalasunta'nın Theodahad tarafından katlini ve Gotlar Savaşı'nın patlak vermesine neden olan tüm olayları görürüz. Daha sonra hikâye, Witigis'in nasıl Gotların hükümdarı olarak Theodahad'ın yerine geçtiğini, uzun süren bir savaştan sonra Belisarius tarafından yakalanıp Konstantinopolis'e nasıl götürüldüğünü, Sicilya, Roma ve İtalya'nın yabancı boyunduruğundan nasıl kurtulup eski hâllerine döndüklerini anlatır. Ayrıca aynı kaynak, imparatorun başkomutan ilan ettiği hadım Narses'in Totila'ya karşı zekice yürüttüğü İtalya seferini, Totila'nın ölümünden sonra, Fritigern'in oğlu Teias'ın Gotların lideri olmayı başarması

BİZANS TARİHİ

ve kısa süre sonra kendisinin de nasıl katledildiği hakkında bilgiler verir.

Tüm bunlar Justinianos'un saltanatının 26. yılına kadar olan olayların özetidir. Prokopios'un anlatısının bizi getirdiği yer buraya kadar. En başından beri niyetim, devamını bu olaylarla ilişkilendirmektir. Ve şimdi bunu yapacağım.

BİRİNCİ KİTAP

“Örneğin tarih ve edebiyat, hemen hemen
her şeyi dışarıda bırakacak şekilde savaş ve
dövüş hikâyeleriyle doludur.”

Gotların lideri olarak Totila'nın yerine geçen Teias, güçlerini toplayıp Narses'e¹ ve Romalılara topyekûn bir saldırı düzenledi ancak hayatına mâl olan bir meydan muharebesinde ezici bir yenilgiye uğradı. Savaştan sağ kurtulan Gotlar, Romalıların sürekli saldırılarına maruz kaldıkları kapalı ve susuz bir yerde kendilerini kapana kısılmış hâlde buldukları için Narses ile anlaşmak zorunda kaldılar. Onlara tanınan şartlar, bundan böyle imparatora tabi olurlarsa kendi topraklarında rahatsız edilmeden yaşayacakları anlamına geliyordu. Olayların böyle bir şekil alması herkesin İtalya'daki savaşın başarıyla sonuçlandığını düşünmesine sebep olmuştu. Gerçek ise daha yeni başlıyordu.

Kendi adıma, neslimizin bu tür fenalıkların sonunu göremeyeceğine inanıyorum. Çünkü insan doğası ne ise odur. Bunlar kalıcı ve sürekli artan olgulardır. Doğrusunu söylemek gerekirse, insanın kendisi kadar eskidir. Örneğin tarih ve edebiyat, hemen hemen her şeyi dışarıda bırakacak şekilde savaş ve dövüş hikâyeleriyle doludur. Bununla beraber, böyle olayların gök cisimlerinin hareketleri veya benliğin dışında kör talih tarafından kontrol edildiğine inanmıyorum. Eğer her şeyde kaderin etkisi üstün gelseydi özgür iradeye yer olmazdı. Bilgi edinmeyi ve metodik yorumlamayı tamamen bir zaman

¹ Ermeni asıllı Bizans komutanı.

kaybı olarak görmek zorunda kalırdık. Erdemlilerin umutları ve emelleri sönüp yok olurdu. Savaşmaktan ve dökülen kandan Tanrı'yı sorumlu tutmayı da doğru bulmuyorum. Hayır. Tüm kötülükleri reddeden iyiliksever bir varlığın katliamdan zevk alabileceğini hiçbir zaman ileri sürmem ve kabul etmem. Bilerek açgözlülüğe ve şiddete meyleden, her ülkeyi savaşlar ve anlaşmazlıklarla dolduran, böylece geniş çaplı felakete, bütün ulusların köklerinden sökülmesine ve başka sayısız dehşete yol açan, insanların ruhlarıdır.

Bu şekilde, barış anlaşmasının imzalanmasından sonra Gotlar kendi yollarına gittiler. Po'nun yakın bölgelerinde yaşayanlar Toskana'ya, Ligurya'ya veya nereye isterlerse oraya yol aldılar. Po'nun ötesinden gelenler ise bu nehri geçerek Venedik'e ve daha önce yaşadıkları yerlerin garnizonlarına veya kasabalarına dağıldılar. Ancak kendi topraklarına geri döndüklerinde anlaşma yükümlülüklerini uygulayarak kendi bölgelerindeki güvenli konumlarının tadını çıkarıp tehlikelerden ve savaşlardan uzak bir nefes almak yerine kısa bir duraklamadan sonra yeni bir sorun çıkarıp başka bir savaşın fitilini ateşlediler. Ancak henüz, kendilerini Romalılarla eşit görmedikleri için Franklara döndüler. Bu yolla, komşu bir halkın müttelikliğini kazanıp daha sonra savaşmaya devam edeceklerse mevcut konumlarını güçlendirip, kalıcı bir desteğe sırtlarını dayamayı düşündüler.

Frankların, İtalya ile ortak bir sınırı vardır. Ren Nehri kıyısında ve etrafındaki topraklarda oturduklarından, daha önce yerleşmedikleri ve sonradan aldıkları bir yer olan Galya'nın çoğunu işgal etmelerinden bu yana, eski zamanlarda Germenler olarak adlandırılan insanlarla birlikte makul ölçüde tanımlanabilirler. Aynı durum aslen İyonyalıların yerleşimi olan Messilia şehri için de geçerlidir. Massilia, Hystaspes'in oğlu I. Darius'un Asya'dan sürdüğü Foçalılar tarafından uzun zaman önce kolonileştirilmişti. Bir zamanların Yunan şehri, şimdi atalarının

karakterini terk edip fatihlerinin geleneklerini benimseyerek barbarlaştı. Ancak şimdi bile eski sakinlerinin azametinden tamamen kopmuş değiller. Çünkü Franklar, gerçekten de bazı barbar halkların olduğu gibi göçebe değiller. Ancak hükûmet, yönetim ve kanun sistemleri aşağı yukarı Roma modeline göre düzenlenmiştir. Bunun dışında anlaşmalar, evlilikler ve dinî uygulamalarda benzer özellikleri sürdürürler. Aslında hepsi Hristiyan'dır ve katı Ortodoksluğa bağlıdırlar. Onların da şehirlerinde yargıçları ve rahipleri vardır ve bizim yaptığımız gibi bayramları kutlarlar. Barbar bir halka göre, kaba saba giyim tarzları ve acayip lisanları dışında bana son derece iyi yetiştirilmiş, medeni ve hemen hemen bizimle aynı gibi geliyorlar. Onları diğer nitelikleri ve özellikle aralarında hâkim olan adalet ruhu ve uyumları nedeniyle takdir ediyorum. Geçmişte pek çok kez, hatta kendi yaşamım sırasında krallıkları üç veya daha fazla hükümdar arasında bölünmüş olsa da şimdiye kadar birbirlerine savaş açıp dostlarını ve soydaşlarını katlederek ülkelerinin onurunu lekelemediler. Ancak ne zaman büyük güçlerin birbiriyle eşit bir duruma ulaştığı görülse ister istemez kibirli ve uzlaşmaz tutumlar ortaya çıkar ve bunun mantıki sonucu rekabet, hükmetme arzusu, huzursuzluk ve anlaşmazlığın ortaya çıkmasına neden olan bir dizi başka tutkulardır. Buna rağmen, kaç farklı krallığa bölünürse bölünsünler, onların durumlarında böyle bir şey olmaz. Kralları arasında nadiren de olsa bir anlaşmazlık çıkması durumunda meseleyi silah zoruyla sonuca bağlamak gibi bir amaç ile görünürde savaş düzeninde sıralanırlar ve ardından birbirleriyle yüzleşirler. Ancak her iki tarafın da ordusunun ana gövdesi karşı karşıya geldiğinde, derhâl tüm düşmanlığı bir kenara atarlar, karşılıklı anlayışa geri dönerler ve liderlerinden aralarındaki fikir ayrılıklarını hakem yoluyla çözmelerini isterler. Ya da bunu başaramazlarsa kendi hayatlarını teke tek dövüşte ortaya koyarlar. Çünkü atalarının

geleneğine uygun olarak, ortak menfaatin, kendi aralarındaki bazı kişisel husumetler nedeniyle yara almasının veya kargaşaya düşmesinin doğru olmadığını düşünürler. Anlaşmazlık, savaş sıralarını bozmaları ve silahlarını indirmeleriyle hemen sonuçlanır. Barış ve sessizlik yeniden tesis edilir, normal iletişim devam eder ve savaşın dehşeti unutulur. Bu nedenle kanunlara uyan ve ülkelerini seven bağlı sınıflar gerektiği zaman uysal ve akla yatkındır. Bu nedenle, güçlerinin temeli ve yönetimleri istikrarını korur. Ayrıca kendilerine ait bölgeleri hiç kaybetmeyip bilakis bölgelerini büyük oranda artırmışlardır. Adalet ve arkadaşlık, insan doğasının ikinci bir özelliği olduğunda, devletleri mutluluk ve istikrarı garanti altına alır ve düşman saldırısına karşı yenilmez bir hâle gelir.

Böylelikle bu erdemli hayatı yaşayan Franklar, kendi halkı ve komşuları üzerinde babadan oğula geçen ardıllık şeklinde bir yönetim sürerler.

Gotlar, elçi gönderdikleri sırada onların üç kralı vardı. Bu noktada, biraz daha erken bir dönemden başlayıp, bahsettiğimiz zamanda tahtta olan krallara geçerek hanedanın tarihini kısaca özetlemenin uygunsuz olmayacağını düşünüyorum.

Childebert, Chlotar, Theoderic ve Chlodomer kardeşiler. Babaları Chlodwig'in ölümünden sonra şehirlere ve insanlara göre krallık dört parçaya bölündü. Bunun etkili ve adaletli bir dağıtım olduğunu düşünüyorum. Çok geçmeden Chlodomer, Burgonyalılara (Got halkındandırılar ve mükemmel savaşçıdır- lar) karşı bir sefer düzenledi ve savaşın ortasında göğsünden vurularak öldürüldü. Yere düştüğünde Burgonyalılar, sırtına gevşekçe düşen uzun saçlarını görür görmez düşmanın liderini öldürdüklerini anladılar. Çünkü saçları asla kestirmemek, Frank krallarının âdetidir. Çocukluktan itibaren asla saç kesilmez ve ön kısımlar alından ayrıldığı için her bir lüle iki taraftan da

aşağı doğru omuzların üzerinden aşağı sarkar. Ancak Türklerin ve Avarlarındaki gibi darmadağınık, kuru, kirli ve çirkin bir düğümle bağlanmış değildir. Bilakis çeşitli sabunlarla bakım yapıp çok dikkatli bir şekilde tararlar. Gelenek, bu uygulamayı bir tür ayırt edici bir işaret ve imtiyaz olarak hükümdarlık için korumuştur. Halkın saçları ise her taraftan kesilir ve daha fazla uzatmaları kesinlikle yasaktır.

Böylece Burgonyalılar Chlodomer'in kafasını kesip birliklerine göstererek onları korku ve üzüntüye gark ettiler. Bunu rezil bir moral çöküntüsü ve korkaklık izledi. Daha fazla karşı koyamaz hâle geldiler. Barış, zafer kazananların belirlediği ve çıkarlarına en uygun olan şartlarla sonuçlandırıldı. Frank ordusunun geri kalanları sadece eve döndükleri için çok memnundu. Chlodomer'in hayatı bu şekilde son bulurken çocukları olmadığı için krallık kardeşleri arasında paylaşıldı. Kısa bir süre sonra Theoderic hastalanıp öldü. Tüm varlığını ve unvanını oğlu Theodebert'e bıraktı.

Babasının tahtına geçtikten sonra Theodebert, Alamanları ve diğer bazı komşu halkları boyunduruğu altına aldı. O, son derece cüretkâr ve vahşiydi. Gereksiz risk almaya aşırı düşküncü. Bu nedenle Romalılar, Gotların kralı Totila ile savaşta girdiklerinde, Narses ve birlikleri tamamen İtalya ile meşgulken, büyük ve güçlü bir savaşçı kuvveti yetiştirmek, ardından Trakya başta olmak üzere tüm bölgeyi kontrol altına almak ve savaş Bizans şehrine getirmek için planlar yaptı. Kapsamlı hazırlıklardan sonra savaşa katılmalarını güvence altına almak amacıyla Gepidlere, Lombardlara ve diğer komşu halklara elçiler gönderdi. İmparator Justinianus'un fermanlarında Francicus, Alamannicus, Gepidicus, Lombardicus ve benzeri unvanlar kullanarak hepsinden sanki kendi tebaasıymış gibi bahsetmesini kabul edilemez buluyordu. Bunu şahsi bir aşağılama olarak algıladı ve diğer halkları da tahkir ettiğini düşünerek

onlardan da bu kızgınlığını paylaşmalarını istedi. Ben şahsen, bu seferi başlatmış olsaydı bile, Trakya veya İlyria'daki Roma kuvvetleriyle çarpışmaya girdikten sonra utanç verici bir sonla karşılaşacağı kanaatindeyim. Gerçekten de bu planı tasarlamak ve onu tüm ağırlığıyla gerçekleştirmeye karar verip uygulamaya koymak, onun vahşi ve dik başlı doğasının ve düpedüz deliliği cesaretle eşdeğer tutabilme yeteneğinin ezici bir kanıtıdır. Ölüm bu girişimi engellemeseydi yürüyüşüne başlayabilirdi. Ancak avlanırken, saban çeken evcil türlerden biri yerine, düşmana boynuzlarıyla ölüm dağıtan, orman ve dağlarda yaşayan devasa boynuzlu bir boğa ile karşı karşıya kaldı. Sanırım onlara manda deniyor. Sarp vadilerde, sık ormanlık dağlarda ve kendilerine ideal bir yaşam alanı sağlayan kışlık bir arazi olan o bölgede çok sık sayıda bulunurlar.

Theodebert, hayvanın bir vadiden fırlayıp kendisine doğru hücum ettiğini görünce mızrağını ona doğrultup olduğu yerde durdu. Ancak yaklaştığında, saldırının hızıyla savruldu ve pek büyük olmayan bir ağaca kafa üstü çarptı. Ağaç şiddetle sarsıldı ve öne doğru eğildi. En büyüklerinden bir dal çatırdayarak koparak şiddetle Theodebert'in kafasına çarptı. Darbe ölümcüldü ve çaresi yoktu. Bir anda sırtüstü düştü. Güçlükle evine götürüldükten sonra aynı gün öldü.² Yerine, çok genç ve hâlâ bir öğretmenin gözetiminde olan oğlu Theodobald geçti. Atalara ait gelenek, ne olursa olsun onun ardılığını gerektiriyordu.

Bu noktada, Teias öldüğünde ve Gotlar kendi gelecekleri için dışarıdan bir yardıma ihtiyaç duyduğu sırada Frankların kralları genç delikanlı Theodobald, ve onun büyük amcaları Childebert ile Chlotar'dı. Ancak Gotlar, uzakta yaşadıkları için bu ikisine yaklaşmanın iyi bir fikir olmadığını düşünüyorlardı. Böylece Theodobald'a elçiler gönderdiler. Bu elçiler tüm Got

² MS 548.

halkından değil, sadece Po'nun ötesinde yaşayanlardan oluşuyordu. Diğerleri ise kurulu düzeni yıkma girişimlerinden memnun olmadıkları için değil; geleceğin belirsizliğinden ve talihin değişkenliğinden korktukları için hemen bir karara varmamış, olaylara ihtiyatla bakmışlardı. Çünkü kazanan tarafta olmak istiyorlardı. Gotların elçileri [Frank kralının yanına] geldiğinde, [Roma] kralın ve yetkililerin önünde beklememelerini, Romalıların onları ezmesine izin vermemelerini, mücadeleye katılmalarını, böylece komşu ve dost bir halkı yok olmanın eşliğinden kurtarmalarını onlardan talep ettiler. Ayrıca Roma'nın daha fazla güçlenmesine müsaade etmemenin ve bunu durdurmak için ellerinden gelen tüm çabayı göstermelerinin kendi çıkarları için de uygun olduğuna dikkat çektiler.

Elçiler: “[Romalılar] Eğer bütün Got ulusunu ortadan kaldırmayı başarırlarsa, size karşı da eski savaşlarını yeniden sürdürecekle,” dedi:

Toprak hırslarını örtbas etmek için bazı aldatıcı gerekçeleri olduğundan eminler. Marius ve Camillus gibi emsal teşkil eden adamları ve Sezarlarını örnek göstererek geçmişte yukarı Almanya sakinlerine karşı savaştıkları ve Ren boyunca tüm bölgeleri işgal ettikleri gerekçesiyle, size karşı haklı bir iddiada bulunuyor gibi görünecekler. Bu şekilde, şiddete başvuruyor izlenimi vermeyip yabancı bir ulusun topraklarını işgal ediyorlarmış gibi değil, atalarının mülklerini geri almaya yönelik adil bir savaş veriyorlarmış gibi bir izlenim uyandıracaklar. Geçmişte, krallığımızın kurucusu Theodoric'in İtalya'yı almaya hakkı olmadığı gerekçesiyle bize de benzer bir suçlamada bulunmuşlardı. Bunun sonucunda mallarımızı elimizden aldılar, ulusumuzun çoğunu katlettiler ve en varlıklı vatandaşlarımızın kadınlarını ve çocuklarını acımasızca köleleştirdiler. Yine de Theodoric, İtalya'yı zor kullanarak almadı. Kendi imparatorları Zenon'un icazetiyle ilhak etti. Zaten kaybet-

miş olmalarına rağmen Romalıları hiçbir şekilde bundan mahrum bırakmadı. Yaptığı şey, yabancı gaspçı Odoacer'i devirmekti. Ardından fetih hakkıyla tüm krallığı işgal etti. Fakat Romalılar, güç kullanmak için daha iyi bir konumda olduklarından beri eylemleri hiç adil değil. Her şeyden önce, savaş için bir fırsat ve bahane hâline getirdikleri, Amalasuntha'ya karşı yaptığı muameleden ötürü görünüşte Theodahad'a karşı haklı bir öfke tutumunu aldılar. Fakat hâlâ yumuşama belirtisi göstermeyip, yönetimdeki eşsiz becerileriyle gurur duyan ve Tanrı'dan korkan bu bilge adamlar, ayırım gözetmeyen bir şiddet ve talan politikasını sürdürüyorlar. O hâlde aynı akıbete uğramaktan ve iş iştenden geçtikten sonra tövbe etmekten çekiniyorsanız bir an önce düşmana engel olmalı ve bu fırsatın kaçmasına izin vermemelisiniz. Romalılara karşı savaşı başarılı bir şekilde sonlandırmak ve onları buradan hızla kovup ülkemizi geri kazanmak için onlara karşı yeterli bir savaş gücü ve aralarından yetenekli bir komutan göndermelisiniz. Bunu yaparsanız, Got halkına bir işaret vermiş olacaksınız ve onların kurtarıcısı olarak alkışlanacaksınız. Ayrıca, Romalılardan alacağınız ganimete ek olarak bizim gönüllü vereceğimiz büyük bir miktar para şöyle dursun, sınırlarınızdaki düşman varlığını ortadan kaldırarak güvenliğinizi de sağlamış olacaksınız.

Elçiler bu konuşmayı yaptığında, (soylu olmayan ve barışçıl bir genç olan ve hâlihazırda fiziksel olarak kötü ve ciddi bir şekilde hasta olan) [Frank Kralı] Theodobald, doğal olarak onların görüşlerine meyilli değildi ve yabancıları sıkıntılarından kurtarmak uğruna kendine sorun üretmek için hiçbir sebep görmüyordu. Buna rağmen Leutharis ve Butilinus, kralları için hiçbir çekiciliği olmamasına rağmen bu ittifak teklini kabul ettiler. Bu iki adam kardeşlerdi ve doğuştan Alamandı-lar. Franklar nezdinde büyük etkileri vardı ve hatta daha önce

Theodebert tarafından verilen bir imtiyazla kendi halklarını yönetiyorlardı. Bu meseleleri oldukça doğru bir şekilde yazan bir İtalyan'ın, Asinius Quadratus'un³ sözlerini dikkate alırsak, Alamanlar karışık ve melez bir halktır. İsimleri de bunu ifade eder. Daha önceleri, Gotların kralı Theodoric'in tüm İtalya'ya hâkim olduğu dönemde haraç ödeme durumuna düşürüldüler. O öldüğünde ve Roma İmparatoru Justinian ile Gotlar arasında büyük savaş patlak verdiğinde Gotlar, Romalılara yaranmak amacıyla Alamanlar üzerindeki baskılarını gevşettiler ve başka pek çok yerden geri çekildiler. Geri çekilmeleri, aynı zamanda söz konusu bölgelerdeki tüm gereksiz ve stratejik olarak önemsiz konumlarını bırakarak güçlerini toplayacakları anlamına da geliyordu. Çünkü artık kendi üstünlüklerini ve prestijlerini korumak için değil, İtalya ve kendi kurtuluşları için son defa savaşacaklarını hissediyorlardı. Gelecekte karşılaşabilecekleri riskleri de öngörerek bu kaçınılmaz mecburiyete dört elle sarıldılar. Böylece Theodebert, Gotlar onları terk edince Alamanları boyunduruk altına aldı. Theodebert öldükten sonra ise, anlatığım gibi, Alamanlar da tebaasının geri kalanıyla birlikte oğlu Theodebald'ın eline geçti.

Onlar, geleneksel bir yaşam tarzına sahipler. Fakat din istisna olmak üzere, yönetim ve kamu idaresi meselelerinde Frank sistemine tabidirler. Bazı ağaçlara, ırmaklardaki sulara, tepelere ve dağ vadilerine taparlar. Atların, sığırların ve daha birçok sayısız hayvanın başlarını keserek kurban edip dindarlıklarını böyle gösterdiklerini düşünürler. Ancak Franklarla temasları onlara faydalı bir etki yapıyor ve onları bu konuda da dönüştürüyor. Aralarında daha rasyonel olanları etkiliyor ve bence daha mantıklı bir görüşün genel kabul görmesi uzun

³ Gaius Asinius Quadratus, MS 3. yüzyılda yaşamış bir Roma tarihçisidir.

sürmeyecektir. İnançlarının mantıksızlığı ve aptallığı, tamamen aptallığa düşmedikçe ve bu sebeple ortadan kaldırılmadıkça bence onları uygulayanları bile etkileyemez. Gerçeğe ulaşamayanlar kınanmak yerine merhameti ve tamamen affedilmeyi hak ederler. Ne de olsa kendiliklerinden hataya düşmezler. Fakat ahlaki iyiliği ararken yanlış bir yargıya kapılırlar ve vardıkları sonuçlara inatla tutunurlar. Yine de, ister barbarlarda olduğu gibi ağaçlıklara, isterse Yunanların ritüellerinde olduğu gibi eski çağların tanrısına olsun, kurban tapınınının vahşeti ve ahlaksızlığı için kelimelerin yeteceğinden emin değilim. Kana bulanmış sunaklardan ve hayvanların vahşice katledilmesinden zevk alan bir varlık olmadığı kanaatindeyim. Böyle uygulamaları kabul edebilecek bir varlık mevcutsa, o zaman hayırsever ve şefkatli olamaz. Ancak şairlerin dehşet, korku, Enyo, Ate ve Eris⁴ (karşı konulmaz) şeklindeki boş sembolizmi gibi kötücül ve çılgın olabilir. İsterseniz, Perslerin Ahriman dediğini veya yer altı dünyasında yaşayan tüm kana susamış ve kötü niyetli hayaletleri de ekleyebilirsiniz. Bazı okuyucular, böyle bir kitapta bu şekilde açıklamalar yapmanın yersiz olduğunu, asıl niyetimle bir alakası olmadığını düşünebilir. Ancak, bildiğim tüm gerçekleri gün yüzüne çıkarmak, onlardaki iyi olan şeyleri övmek, kötü ve yetersiz yanlarını ise kınamak ve ifşa etmek kendi adıma bana bir zevk veriyor. Gerçekten de tarih yazmak, düzeltici bir hayat rehberi olarak hizmet etmeden, olayların basit ve eleştirel olmayan bir anlatımı olsaydı o zaman kocakarı masallarından (umarım bu çok güçlü bir ifade değildir) bir farkı olmazdı. Bu konuda herkesin kendine göre bir görüşü var. Ancak şimdi önceki anlatımına dönmeliyim.

⁴ Yunan mitolojisi. Enyo: Yunan savaş tanrıçası; Ate: Hata ve günah tanrıçası; Eris: Bae, Enyo ile aynı görülse de fesat tanrıçası.

Leutaris ve Butilinus, Romalılara karşı ilk seferlerine çıktıklarında yüksek beklentilerle doluydular ve artık normal bir hayatları yoktu. Narses'in ilk hücumlarına bile dayanamayacağını, tüm İtalya'ya hâkim olacaklarını ve pazarlık yaparak Sicilya'yı işgal edeceklerini düşündüler. Gotların, cılız küçük bir adamdan, yatak odasının bir hadımından, yumuşak ve sakin yapılı, erkeksi hiçbir yanı olmayan bir adamdan bu kadar korkmalarına şaşırdıklarını söylediler. Böylece, bu tür fikirlerle böbürlenerek ve kibirli bir küçümseyiş ile meydan okuyarak Alamanlardan ve Franklardan yetmiş beş bin kişilik bir ordu toplayıp bir an evvel İtalya'yı işgal etmek için savaşa hazırlandılar.

Romalı general Narses, bu hareketler hakkında istihbarat almamış olmasına rağmen, her zaman ileri görüşlü ve düşman saldırılarını önleme konusunda tetikte olduğundan Toskana'da hâlâ Gotların elinde bulunan yerleri kasıp kavurmaya karar verdi. Zaferin düşüncelerini ele geçirmesine veya kaba bir kibre izin vermedi. Başka bir insan olsa bunları yapardı. Başarılarından sonra kendisini rahat ve lüks bir yaşama da kaptırmadı. Aksine, kuvvetlerini mümkün olduğunca süratle harekete geçirerek Cumae'ye doğru ilerledi. Cumae, İtalya'da çok iyi tahkim edilmiş bir şehirdir ve bir düşman için onu ele geçirebilmek kolay değildir. Tırmanması zor olan dik bir tepe üzerinde yer alır. Tiren Denizi manzarasına hâkimdir. Tepe, kıyıdan yükselir. Bu şekilde dalgalar kabarır ve tabanına çarpar. Tepesi devasa kuleler ve siperlerden oluşa bir halka ile çevrilidir. Önceki Got kralları Totila ve Teias, güvenli olduğunu düşündükleri için tüm değerli eşyalarını ve hazinelerini bu kalede koruma altına almışlardı. Narses oraya varır varmaz, gelecekteki hamleleri için Gotları güvenli bir üstten mahrum etmek ve zaferinden maksimum avantajı sağlamak için burayı olabildiğince çabuk işgal etmenin ve değerli varlıkları ele geçirmenin zorunlu olduğunda karar kıldı. Gotların merhum kralı

Teias'ın küçük kardeşi Aligern, surların içindeydi ve etrafında büyük bir ordu toplamıştı. Niyetleri barışçıl olmaktan uzaktı. Muhtemelen Teias'ın savaştaki ölümüne ve Gotların kaderinin nasıl yerle bir olduğuna dair kesin bir bilgi almıştı ancak buna rağmen pes etmedi ve meydana gelen felaketten yılmadı. Konumuna ve bol miktarda erzak deposuna güvenerek saldırıyı püskürtme kapasitesini ve kibrini muhafaza etti.

Bu arada Narses emir verdi ve birliklerini anında ileri sürdü. Tepeyi acı içinde kıvranarak geçtiler, kaleye yaklaştılar ve siperde görevli olanlara derhâl mızraklarını fırlatmaya başladılar. Ok üstüne ok yağarken, taşlar sapanlarla havaya fırlatılırken, tüm uygun kuşatma makineleri hazırlanırken yaylar çınılıyordu. Kuleler arasındaki duvarlar boyunca konuşlanmış olan Aligern ve adamları, kargılar, oklar, büyük taşlar, kütükler, baltalar ve işlerine yarayabilecek her şeyle cevap vermekte gecikmedi. Onların da savaş makineleri vardı ve saldırganları alt etmek için tüm güçleriyle kullandılar.

Romalılar, Aligern'in yayından çıkan okları tanımakta hiç zorluk çekmedi. Havada öyle inanılmaz bir hızla ısıklık çaldılar ki taşa veya başka bir sert cisme çarptıklarında onu paramparça ediyorlardı. Aligern, Palladius (maiyetindeki yüksek rütbeli subaylardan ve Roma ordusunun önde gelen isimlerinden birisi olan ve özellikle Narses tarafından saygı duyulan bir adamdı) gibi demir göğüs zırhına bürünmüş, duvara büyük bir cesaretle saldıran birini gördüğünde adamın kalkanını, göğüs zırhını ve vücudunu delip geçen bir ok fırlattı.

Bu tür sonuçsuz çarpışmalar birkaç gün devam etti. Romalılar burayı zorla almadan geri çekilmenin utanç verici olduğunu düşündüler ve belli ki Gotların, kuşatmacılara teslim olmaya hiç niyeti yoktu.

Narses, Romalıların böyle önemsiz bir kale üzerinde bu kadar çok zaman harcadığını düşününce çok üzülmüş ve kızmıştı. Çeşitli olasılıkları hesaba kattıktan ve istişare ettikten sonra kaleye şu şekilde bir girişim yapmaya karar verdi. Tepenin doğu köşesinde boydan boya oyuk, yekpare ve tonoz benzeri oranlarda bir sığınak oluşturacak şekilde tamamen üstü örtülü bir mağara vardı. Eski zamanlarda, ünlü Sibyl'in burada yaşadığını ve Apollon'un sahip olduğu, kendisine danışanlara gelecekteki olayları önceden haber verdiği söylenir. Hikâye aynı zamanda Anchises oğlu Aeneas'ın bir zamanlar oraya geldiği ve Sibyl'in ona gelecekle ilgili her şeyi anlattığıyla devam eder. Narses böylece, mümkün olduğu kadar çok adamını, tünel açmaları için aletleriyle beraber mağaranın oyuk girintilerine gönderdi. Bu şekilde duvarın çatısını yavaş yavaş yontup kestiler ve binanın üzerinde durduğu zeminin büyük bir kısmını ortadan kaldırarak temelin başladığı yeri ortaya çıkardılar. Daha sonra, çökmeye neden olup da, Gotlar neler olup bittiğine dair bilgi alması diye yapının ağırlığını desteklemek için düzenli aralıklarla dik ahşap kirişler yerleştirdiler. Aksi takdirde bir problemin olduğunu anlar anlamaz gelirler, hemen düzeltirler ve gelecek için en sıkı tedbirleri alırlardı. Roma ordusu, Gotların mağaradaki bu çalışmalarından çıkan sesleri duymalarını ve neler olup bittiğine dair bir şeyler sezmelerini engellemek için yüksek sesle bağırarak ve silahlarını savurarak surlara karşı öfkeli ve uzun süreli saldırılarına devam etti. Gürültü inanılmaz derecede çoktu, kuşatma karışık ve düzensizdi. Mağaranın üstündeki duvarın tümü, yalnızca dik desteklerin tutacağı şekilde havada kaldığı zaman yaprakları yığdılar ve kuru çıra, çalı çırpı gibi malzemeyi altına yerleştirip yaktılar. Sonrasında oradan çekildiler. Alevlerin tutuşması ve kömürleşip yanmış desteklerin çöküp küle dönmesi uzun sürmedi. Kuleler ve mazgallı siperler yapının geri kalanından bir anda koparak öne doğru devrilirken

duvarın dayandığı kısım, destek bulamadığı için aniden çöktü ve yıkıldı. Duvarın o kısmına ait olan kapı, her tarafta düşman olduğundan ve anahtarlar nöbetçiler tarafından tutulduğundan sıkıca kapatılmıştı. Hâlâ yuvalarına takılı olduğu hâlde aşağı savruldu ve direği, çerçevesi, üst pervazı ve dayanakları eşige sabitlenmiş olarak bir bütün hâlinde dalgaların üst üste bindiği kayalık sahile düştü. Bu olduğunda, Romalılar artık daha fazla zorluk çekmeden kaleye girebileceklerini ve düşmanın işini kısa sürede bitirebileceklerini düşündüler. Ancak bu defa da umutları boşa çıktı. Zemin çatlak ve yarıklarla kaplıydı. Ayrıca yamaçtan gelen sivri ve kırık kaya parçaları ve duvardan gelen taşlarla doluydu. Sonuç olarak kale her zamanki gibi sarp ve geçit vermezdi. Narses aceleyle kaleye girebilmek için daha cesur bir saldırı yaptı. Bunun üzerine Gotlar, sağlam bir topluluk oluşturdular ve tüm güçleriyle savaştılar. O [Narses] tekrar başarısız oldu ve başka bir girişimde bulunmadı.

Narses, burayı saldırı ile ele geçirmenin imkânsızlığını göz önünde bulundurarak, tüm güçlerini bu meşakkatli operasyona adamaktansa, bölgedeki düzeni yeniden sağlamak ve düşmanın yaklaşımını öngörmek amacıyla Floransa, Centumcellae ve Toskana'daki diğer bölgelere gitmeye karar verdi. Leutharis ve Butilinus ile Frankların ve Alamanların Po'yu geçtiğini daha önceden haber almıştı. Böylece kendisi de ordusunun büyük bir çoğunluğuyla o bölgeye doğru yola çıktı.

Onunla birlikte giden Herulilerin lideri Filimuth birkaç gün önce hastalanıp öldüğünden, kendi halklarından birinin onlara liderlik etmesi zorunluluğu doğdu ve Narses de, hemşerisi Phaniteus'un yeğeni olan Fulcheris'i onların başına geçirdi. Daha sonra Fulcaris'e, Vitalian'ın yeğeni John'la, ve Valerian, Artabanes ve diğer komutanlarla birlikte ordunun büyük ve güçlü bir kısmıyla yola koyulmasını; Toskana ile Emilia arasında uzanan Alp silsilesine saparak Po Nehri'ne doğru gidip o bölgede

ordugâh kurmasını emretti. Ayrıca düşman ilerleyişini kontrol etmek ve önlemek amacıyla bölgedeki tüm kaleleri ele geçireceklerdi. Onları tamamen geri püskürtmeyi başarırlarsa kendilerini talihli saymalıydılar, ancak sayıca üstünlükleri onları böyle bir yol izlemekten alıkouyorsa, düşman ilerleyişini engellemeli, bölgeyi istila etmelerine izin vermemeli, korkutmalı, acil durum kontrol altına alınana kadar onları uzak tutmalıydılar. Böylece onun [Narses'in] emirlerini yerine getirmek için yola çıktılar.

Narses, Cumae'de de hatırı sayılır bir kuvvet bıraktı. Bunlar, düzenli bir kuşatmayla şehrin çevresini saracaklar, düşmanı içeriye hapsedecekler ve teslim olmalarını sağlayacaklardı. Böylece kesintisiz bir şekilde siper kazmaya ve olası erzak bulma gruplarını engellemek için çıkışları yakından izlemeye başladılar. Kuşatma altında geçen bir yıla yakın bir sürenin ardından artık düşmanın erzaklarının tükendiğini düşünüyorlardı.

NARSES ÖLÜLERİ DİRİLTİYOR

Narses, şehirlere karşı bir yıldırım harekâtında hiçbir direnişle karşılaşmadan çoğunu ilhak etti. Floransalılar onu karşılamaya gidip kötü muamele görmeyeceklerine dair taahhüt aldıktan sonra kendi istekleriyle mallarını ve canlarını ona teslim ettiler. Volaterrae, Luna, Pisa ve Centumcellae sakinleri de aynı şeyi yaptılar. Gerçekte, o kadar başarılıydı ki önündeki her şeyi süpürdü. Sadece Luna halkı iş birliği yapmama ve geçiştirme politikasını sürdürdü. Yine de Narses'le daha önce anlaşılanlar, ona rehine verenler, otuz gün içinde sadece tahkimatları adam etmek için değil onlar adına savaşa girmek için de yeterince güçlü bir müttefik kuvveti olduğuna dair yemin edenler ve başaramazlarsa şehri tereddüt etmeden teslim edeceklerine dair yemin edenler de onlardı. Bunun arkasındaki fikir, Frankların yardıma gelecekleriydi ve bu ihtimali

düşünerek anlaşma yaptılar. Ancak belirlenen gün geçtiğinde Franklardan hiçbir iz olmamasına rağmen anlaşma yükümlülüklerini yerine getirmemekte kararlıydılar. Bu aldatmacaya kızan Narses kuşatma için hazırlıklara başladı. Adamlarından bazıları, ihanetlerinden dolayı şehir sakinlerine acı çektirmek için rehineleri öldürmeleri gerektiğini düşündüler. Ne var ki öfkenin, yargı yetisini bulandırmasına izin vermeyen general, başkalarının kötülüklerine karşı misilleme olarak masum insanları öldürecek kadar gaddarlığa düşmedi. Bunun yerine şöyle bir hile planladı. Rehineri, elleri arkadan bağlı ve başları eğik bir şekilde dışarı çıkarıp bu acınası durumu hemşerilerine gösterdi. Anlaşmanın kendi taraflarına düşen yükümlülüklerini yerine getirmediği onları infaz etmekte gecikmeyeceği tehdidinde bulundu. Şimdi rehiner, sırtlarından enselerine kadar dar tahtalara bağlanmıştı ve düşman uzaktan ne olduğunu anlamasın diye üzerleri bez şeritlerle örtülmüştü. Şehirdekiler ona itaat etmeyince derhâl rehinerin sıraya dizilip başlarının kesilmesi emrini verdi. Muhafızlar kılıçlarını çektiler ve ciddi bir şekilde, kafalarını kesmek üzereymiş gibi şiddetle aşağı indirdiler. Ancak darbe, tahtaların üzerine düştü ve onlara hiçbir zarar vermedi. Buna rağmen kendilerine daha önceden talimat verildiği gibi kıvranıp bükülerek öne doğru devrildiler ve ölü taklidi yaptılar. Bunu gördüklerinde, aralarındaki büyük mesafe dolayısıyla gerçekte ne olduğunu anlayamayan ancak sadece olup biteni gören şehir sakinleri, başlarına gelen felaket karşısında birdenbire feryat etmeye başladı. Çünkü rehiner sıradan insanlar değil özellikle seçkin kişilerdi. Böyle kişilerden mahrum kaldıklarını düşünerek, kontrolsüz bir ağıt nöbetine kapıldılar. Çok sayıda kadın göğüslerini döverek ve elbiselerini yırtarak surlarda dört dönerken acı ve kederli bir gürültüye eşlik eden ağıtlar duyuldu. Bunlar sözde ölü adamların anneleri veya bekâr kızları, veya başka bir şekilde onlara yakın olan kişilerdi.

Böylece herkes Narses'e küfretmeye, ona alçak ve hain demeye başladı. "Aslında o acımasız bir katildi. Özenle hazırlanmış bir numarayla dindarlık ve bağlılık izlenimi yaratmaya çalışmasının hiçbir amacı yoktu." dediler.

Onlar haykırırken Narses şöyle dedi:

Onları duygusuzca kaderlerine terk edip yok olmalarına sebep olan sizler değil misiniz? Anlaşmayı kasıtlı olarak ihlal edip güveni suüstimal ederek kendinize büyük bir kötülük yaptığınız ayrıca gösterilecek. Yine de geç olsa bile gerçek çıkarlarınızın ne olduğunu anlamaya ve anlaşmanın şartlarını yerine getirmeye hazırsanız hiçbir şey kaybetmezsiniz. Bu adamlar tekrar hayata döndürülecek ve şehrinize hiçbir zarar verilmeyecek. Ancak reddederse-
niz gelecekteki felaketleriniz bununla sınırlı kalmayacak. O zaman aynı kaderle karşı karşıya kalmaktan nasıl kaç-
çağınızı düşünmeye hemen başlayabilirsiniz.

Lucca halkı bunu duyduğunda, onun ölüleri diriltme konu-
sunda kendilerini aldatmaya ve kandırmaya çalıştığını düşündü. Aslında sözleri yanıltıcıydı. Buna rağmen hevesle rıza göster-
diler ve rehinelerin hâlâ hayatta olduğunu görürlerse istediği şeyi yapıp şehri derhâl teslim edeceklerine dair yemin ettiler. Kuşkusuz, ölüleri diriltmek onlara imkânsız görüldüğü için kendilerini ihanet suçlamasından kurtaracaklarını ve adaleti kendi taraflarına çekmekte zorlanmayacaklarını düşündüler. Bu sırada Narses emir vererek rehineleri aniden ayağa kaldırdı. Daha sonra sağ salim ve zarar görmemiş olarak hemşerilerine gösterildiler. Vatandaşlar bu beklenmedik görüntü karşısında beklenenin aksine şaşırmamışlardı. Bununla birlikte yine de yeminli yükümlülüklerini yerine getirme konusunda hepsi hemfikir değildi. Hatta içlerinden bazıları bunu reddetti. Top-
luluğun her zamanki döneğiyle ıstırap ve sıkıntı duygularının yerini daha umutlu bir ruh hâli alır almaz tavır değiştirdiler

ve ihanetin savunucuları başarılı oldu. Ancak bu alçakça davranışa rağmen Narses, rehineleri hemen serbest bırakıp fidye almadan veya şehir üzerinde başka herhangi bir taviz vermeye zorlamadan evlerine göndererek büyük bir cömertlik gösterdi. Lucca vatandaşları onun yaptığı şey karışışında şaşkına dönüp bunu neden yaptığını bir türlü anlayamazken, “Tatsız oyunculuklar ve sefil özgüven numaralarıyla kendimi övme alışkanlığım yoktur.” diye haykırdı. “Daha fazla uzatmadan bize katılmazsanız böyle taktiklere başvurmadan da,” dedi ve askerlerinin kılıcını göstererek ekledi: “bunların, bağlılığınızı güvence altına alacağını düşünüyorum.”

Serbest bırakılan adamlar hemşerilerine katılıp Narses’ten övgüyle söz etmeye başladı. [Narses’in] Elllerinden gördükleri nazik muameleyi hatırladılar ve her yerde onun nazikliği, cana yakınlığı, yumuşak adaletliliği ve alicenaplığı fısıldandı.

Aslında bu sözler topluluktaki istikrarsız ve kararsız unsuru kazanarak, silahlardan daha etkili olduğunu kanıtlamak ve çoğunluğu Roma yanlısı bir politikaya çekmek için yöneltmişti. Narses, Emilia’ya gönderdiği birliklerin başarısızlığa uğradığını öğrendiğinde hâlâ Lucca kuşatmasıyla meşguldü. Bu haber, anlaşılır bir şekilde onu şoka uğrattı ve moralinin bozulmasına sebep oldu.

FRANK PUSUSU

Emilia’ya gelişlerinden sonraki ilk günlerde tüm operasyonları ihtiyatlı ve düzenli bir şekilde yürütmüşlerdi. Bir düşman yerleşimini yağmaladıkları zaman bir düzen içinde ilerlediler ve saldırırken dikkatli oldular. Geri çekilirken dağılmaya izin vermediler. İntizam içerisinde ilerlediler ve uygun konumdaki artçılarla, ganimeti güvence altına almak için ortaya alarak kendilerini içi boş bir dikdörtgen hâline getirdiler. İlk

başlarda düşman topraklarını tahrip etmek için giriştikleri yöntem böyleydi ancak birkaç gün içerisinde başlangıçtaki tüm avantajları dağılarak tamamen tersine döndü.

Herulilerin lideri Fulcaris, kuşkusuz cesur ve tamamen korkusuz bir adamdı ancak vahşi ve aceleci bir mizaca sahipti. Taktik beceriyi ve kuvvetlerinin uygun bir şekilde düzenlenmesini gerçek bir komutanın işareti olarak görmedi. Bunun yerine düşmana karşı hücumu bizzat yönetmekten, savaş alanında en önde ilerlemekten ve savaşta kendisini en önde tutmaktan övünç duyuyordu. Ancak bu seferki durumda, Frankların elinde olan Parma'ya bir saldırı düzenleyerek büyük bir akılsızlık gösterdi. Düşmanın planlarının tam olarak ne olduğunu öğrenmek ve bu istihbarata bağlı olarak düzenli bir saldırı planı oluşturmak amacıyla önce gözcüler göndermeliydi. Fakat Roma ordusundan, kendisini takip etmeye hazır birkaç adamla birlikte Heruli ordusunun başına geçip, pervasız bir yürekliliğe ve kaba kuvvete güvenerek, ayrıca herhangi bir şeyin ters gidebileceğini aklına dahi getirmeyerek tüm hızıyla yola çıktı. Ancak Frankların lideri Butilinus bu hareketleri önceden haber almıştı ve adamlarını toplayıp şehirden çok da uzakta olmayan bir amfi tiyatroda (yaban avı gösterileri için tasarlanmıştı) gizleyerek geniş çaplı bir pusu kurdu. Daha sonra izlemeye ve doğru zamanı beklemeye başladı. Fulcaris ve Heruliler yavaş ve düzensiz bir şekilde, düşman tarafından çembere alınana kadar ilerlediklerinde işaret verildi. Franklar birdenbire ortaya çıktılar ve onların üzerine atıldılar. Ulaşabildikleri kim varsa ayırım gözetmeksizin kestiler. Ani hücumları ve hazırladıkları beklenmedik tuzak sayesinde onları ezdiler. Çoğunluk, korkunç bir felakete yakalandıklarını fark ettiklerinde kendi canlarını kurtarmak için hemen rezil ve son derece utanç verici bir yola başvurdular: Sırtlarını dönüp, cesaretlerini

ve savaşın tehlikeleri konusundaki uzmanlıklarını unutarak kaçmak için paldır küldür koşmaya başladılar.

Böylece ordusu kaçan Fulcaris, muhafızıyla yalnız kaldı. Buna rağmen kaçmadı. Aşağılık bir adam olarak hayatta kalmaktansa görkemli bir sonla karşı karşıya gelmeyi tercih etti. Böylece, mümkün olduğu kadar sağlam bir duruş sergiledi. Sırtını bir mezar taşına vererek düşmanlarının çoğunu öldürdü. Bir yandan onlara öfkeyle hücum ederken diğer taraftan yüzü onlara dönük olarak yavaşça geri çekiliyordu. Büyük bir kolaylıkla kendini kurtarabilirdi ve hizmetkârları da onu bunu yapmaya teşvik etti. Ancak tek cevabı şuydu: “Akılsızlığım için bana sitem eden Narses’in dilinin sokmasına nasıl katlanabilirim?” Görünüşe göre kılıçtan çok hakaretten korkuyordu. Olduğu yerde durdu ve sonunda düşmanlar sayıca üstün olana kadar ve göğsünde birkaç mızrak yarası oluşana kadar uzunca bir süre öfkeyle savaştı. Üstelik kafası baltayla feci bir şekilde kesilmişti. Ruhu gönülsüzce pes etti ve kalkanının üzerine yüzüstü düştü. Kendi istekleriyle veya düşman tarafından kuşatıldıkları için onun yanında kalan diğerleri de şimdi onun tepesinde bir yığın hâlinde yatıyorlardı. Fulcaris’in komutan olarak atanması ona pek de iyi gelmeyen bir seçkinlikti. Kısa ve rüya gibi bir refah döneminden sonra kariyeri ve yaşamı hızla son buldu.

Bu felaketten sonra Frankların morali gittikçe yükseldi ve güçlendiler. Emilia, Liguria ve diğer komşu bölgelerde yaşayan Gotlar, daha önce Romalılarla bir barış ve ittifak anlaşması yapmışlardı. Gerçi, kabul etmek gerekir ki bu onlar için tamamen korkudan yaptıkları tiksindirici ve utanç verici bir sahtekârlıktı. Artık, anlaşmayı açıkça ihlal etmeye teşneydiler ve hemen ortak çıkarları olan barbarların tarafına geçtiler. Daha önce de belirttiğim gibi, Vitalian’ın yeğeni John ve Artabanes komutasındaki Roma kuvvetleri, Heruli

birliğinden sağ kalanlarla birlikte Faventia'ya doğru derhâl geri çekildi. Bunun nedeni, komutanların, düşman toplanmışken Parma civarında konuşlanmanın uygun olmadığını düşünmeleri ve beklenmedik başarılarının ardından bir güç denemesi yapma ihtimalleriydi. Gotlar tarafından işgal edilen tüm şehirler kapılarını onlara açtı. Romalılara karşı toplu bir saldırı hazırlığında olduklarına dair belirtiler vardı. Bu nedenle komutanlar, onlarla savaşacak durumda olmadıklarına hükmedip Ravenna'ya mümkün olduğunca yaklaştırmaya ve düşmandan kaçmaya karar verdiler.

Bu olayların haberi Narses'e ulaştığında barbarların küstahlığına kızdı ve yetenekli, aşırı cesur, seçkin bir sicile sahip ve birçok zaferler kazanmış Fulcharis'in ölümüne çok üzüldü. Gerçekten de, bana göre, bilgeliği cesareti kadar büyük olsaydı düşmanın elinde ölmeyecek bir adamdı. Ancak bu olanlara karşı duyduğu içten üzüntüye rağmen Narses, daha aşağı bir adamın yapacağı gibi moralinin bozulmasına ve cesaretinin kırılmasına izin vermedi. Bunun yerine, beklenmedik bir şekilde gerçekleşen olaylar karşısında askerlerinin moralinin bozulduğunu görünce onları cesaretlendirmek ve korkularını yok etmek için bazı teşvik edici ve cesaret verici sözler söylemeye karar verdi.

Narses, gerçekten de dikkat çekici derecede açıkgozlüydü ve herhangi bir durumla etkili bir şekilde başa çıkabilmek konusunda olağanüstü becerikliydi. Çok az eğitim almış, hitabet sanatında ise hiç eğitim almamış olmasına rağmen son derece yetenekliydi ve görüşlerini aktarmak konusunda da özellikle iyiydi. Bu nitelikler bir hadım ve imparatorluk sarayının yumuşak ve rahat ortamında yetişmiş biri için çok daha dikkat çekiciydi. Ayrıca kısa boylu ve epey zayıftı. Yine de cesareti ve yiğitliği inanılmazdı. Şu var ki, ruhun gerçek cesareti, yoluna hangi engeller çıkarsa çıksın, kendini mutlaka

gösterir. Böylece Narses, ordusunun ortasına doğru ilerledi ve şöyle hitap etti:

Her fırsatta düşmanlarını alt etmeye, değişmez ve tam bir başarıya almış insanlar, en ufak ve anlık bir terslikte bile tamamen mahvolurlar. Ama bence bir insanın aklı varsa, başarıyı kafasına koymalı, bir şeylerin ne kadar kolay değişebileceğini unutmamalı ve her zaman en kötüsüyle yüzleşmeye hazır olmalıdır. Bu felsefeyi benimseyen herkes başarıyı büyük bir zevk olarak görecektir ve hesapları altüst olursa bunu bir felaket saymayacaktır. Şu anda, üzüntünüzün olanlarla orantısız olduğunu anlıyorum ve bunun nedeninin asla yanlış yapamayacağınızı düşündüğünüz ve alıştığınız zaferlerin sizi aşırı kibirli bir hâle getirmesi olduğu anlaşılıyor. Bu yüzden, bu yanılşamayı bir kenara bırakacak ve durumu kendi esaslarına göre değerlendirecek olursanız düşündüğünüz kadar korkunç olmadığını anlarsınız. Demek istediğim şu ki, ikinci doğası barbar bir acelecilik olan Fulcharis, böylesine yoğun bir düşman kuvvetine karşı felaket ama öngörülebilir sonuçları olan umutsuz ve düzensiz bir saldırı yaptıysa, bu mevcut sorumluluklarımızdan kaçmayı ve taahhütlerimizi gözden geçirmemeyi gerektirmiyor. Topluluklarının imha edilmesinden kurtulan Gotlar, kaderlerine boyun eğmek şöyle dursun, ittifaklar kurup başımıza daha fazla bela açmakla meşgulken bizler, basitçe yenildiğimiz düşüncesine kapılırsak gerçekten utanç verici olur. Çünkü büyük bir zafer kazanmadık. Geçmiş başarılarımızın görkemini bir kenara atacak kadar cesaretimizi yitirmemeliyiz. Olanlardan memnun olmalıyız çünkü aşırı refahın cezasıyla sonuçlandı ve bizi ölçüsüz haset yükünden kurtardı. Bundan böyle yeni bir fetih aşamasına girdiğimizin tam güvencesiyle, özgüvenle savaşma olasılığını göz önünde bulundurabiliriz. Düşmanın, yere göğe sığmayan sayısal üstünlüğüne gelince, başı dik durmak şartıyla, disiplin ve örgütlenme konu-

sunda onlardan daha iyi olduğumuzu kanıtlayacağız. Dahası, bol miktarda erzakımıza karşı, erzaktan doğal olarak yoksun kalacak yabancı davetsiz misafirlere karşı savaşacağız. Bazı şehirler ve kaleler gerektiğinde güvenliğimizi sağlayacak. Oysa onların, geri çekilmek için böyle bir imkânları olmayacak. Ayrıca, bizim olanı savunmak için adil bir mücadelede giriştiğimizden, onlar başkala-rının topraklarını harap ederken yüce Tanrı bizim tarafımızda olacak. şu hâlde, kendimize güvenmemiz için tüm sebepler lehimize ve korkaklık etmek için hiçbir mazeret yok. Bu nedenle, Lucca'nın kuşatılmış halkına bir an bile mühlet vermeyelim ve her birimiz tüm coşkumuzu ve enerjimizi bu mücadelede sürdürmeye adanalım.

Böyle hitap ederek askerlerini yüreklendiren Narses, hemen Lucca kuşatmasını daha sıkı bir şekilde yürütmeye başladı. Aynı zamanda diğer komutanlara son derecede kızgındı. Avantajlı pozisyonları kaybetmişlerdi ve şimdi Faventia'daydılar. Tüm dikkatli hesaplamaları tersine dönüyordu. Düşmanı uzak tutmak ve Toskana'daki durumu kontrol altına almak için güçlerinin Parma şehri çevresinde sürekli bir tahkimat ve siper şeklinde dizilmesini bekledi ve daha sonra onlara katılmak için harekete geçti. Fakat şimdi Narses ve adamları, bulundukları yeri terk edip uzak bir yere yöneldikten sonra, düşman saldırısına doğrudan açık bir pozisyona geldiler. Bu duruma tahammül edemeyerek en yakın arkadaşlarından birini, İlyria'nın Epidamnus kasabasının yerlisi olan Stephanus adlı bir adamı, komutanları korkaklıklarından dolayı azarlaması ve görevlerine geri dönmemelerinin açıkça bir firarla eşdeğer olduğunu belirterek onları geri getirmesi için gönderdi.

Böylece Stephanus, iyi silahlanmış cesur iki yüz adamıyla beraber tüm hızıyla yola çıktı. Bir Frank müfrezesinin yiyecek aramak ve bölgeyi yağmalamak için oradaki ovalarda dolaşması nedeniyle, ilerleyişleri zorunlu yürüyüşler ile uykusuz gecelerin acı verici bir birleşimi hâline geldi. Bu nedenle Romalılar, geri çekilmek zorunda kalırlarsa gafil avlanmamak için gece yürüyüşlerinin çoğunu yakın düzende, bir arada ve arkalarını koruyarak yaptılar. Köylülerin acı içindeki feryatları, sürülen sığırların böğürtüleri ve devrilen ağaçların sesleri duyulabiliyordu. Bu tür iç karartıcı sesler eşliğinde Faventia'ya ve oradaki orduya doğru yola koyuldular. Komutanların huzuruna çıkar çıkmaz Stephanus şöyle dedi:

Size ne oldu? Eski başarılarınızın görkemi nerede? Bunca savaşta elde edilen tutarlı başarılarla ne oldu? Sizler, düşmanla gizli bir anlaşma içindeymişsiniz gibi düşmanın geçmesine izin verip, onlara hareket özgürlüğü tanırken Narses'in Lucca'yı ele geçirmesini ve Alplerin bu tarafındaki tüm bölgeyi fethetmesini nasıl bekleyebilirsiniz? Kendi adıma sizi tenkit etmek gibi bir niyet içerisinde değilim. Ancak başkaları bunu bir korkaklık ve büyük bir görev ihmali olarak tanımlayabilir. Parma'ya mümkün olduğunca hızlı bir şekilde dönmezseniz Narses sizi asla affetmeyecek ve bir şeyler ters giderse, sonuçlardan bizzat sizi sorumlu tutacak. Ayrıca, imparatorun gazabını üzerinize çekmemeye de dikkat edin.

Komutanlar bu sözlerin Narses'ten geldiğini anladılar. Bu adilane sözleri inkâr etmekten aciz oldukları için Parma civarındaki bölgede adamlarına yiyecek tedarik edemediklerinden dolayı yerlerini değiştirmek zorunda kaldıkları gibi, bir dizi mazeret ileri sürdüler. Ayrıca, bu işlerden sorumlu İtalya Valisi Antiochus'un ortaya çıkmadığını, düzenli ödemelerini bile yapmadığını iddia ettiler. Bu nedenle Stephanus, tüm hızıyla

Ravenna'ya doğru yola çıktı ve vali ile birlikte komutanların yanına geri döndü. Sorunlarını elinden geldiğince çözdükten sonra hepsini bir an önce adım atmaya ve Parma civarında tekrar konuşlanmaya ikna etti. Görevini tamamlayıp Lucca'ya döndü ve Narses'e endişelenmemesini, düşmanın ona daha fazla sorun çıkarmayacağı için tüm dikkatiyle elindeki işe yoğunlaşmasını salık verdi. Gerçekten de Roma kuvvetleri, uygun pozisyonlarına geri döndükleri ve onları yakından takip ettikleri için kontrol edilmeden tek bir hamle bile yapamazlardı. Narses, kuşatmanın gevşemiş bir hâlde devam ederse Lucca halkının hâlâ çok uzun süre dayanabilecekleri düşüncesiyle onları acımasızca duvarlara kapatmak için sabırsızlanıyordu. Kuşatma aletleri getirildi ve kulelere ateş topları fırlatıldı. Okçular ve sapancılar, ateşlerini kuleler arasındaki siperlerde görünen herkese yöneltiyorlardı. Duvarın bir kısmı yarıldı ve şehir muhtemel bir felaketle yüz yüze geldi. Daha önce rehin alınanlar, Romalılar adına daha da fazla çaba sarf ettiler. Onlara kalsa bütün şehir boyun eğecekti. Ancak şehir içindeki hareketleri yöneten Frank garnizonu, vatandaşlara baskı yapıp onları savaşmaya ve kuşatmacıları silah zoruyla geri püskürtmeye teşvik etti. Sonuç olarak kapıları açıldılar ve onları bu şekilde alt etmeyi düşünerek Romalılara beklenmedik bir saldırı düzenlediler. Ama aslında düşman üzerinde çok büyük bir etki uyandıramazken kendilerine hesapsız bir zarar vermeye mahkûmlardı. Olan şey, şehir içinde Roma lehine faaliyet gösterenlerin etkisinde kalan milislerin kasti bir korkaklıkla savaşmasıydı. Tekrarlanan çabalara rağmen, umdukları sonuçların hiç birini elde edemediler. Ağır kayıplar verdikten sonra utanç verici ve rezil bir şekilde geri çekildiler. Tahkimatlara girip, başka bir hücum yapmamaya karar verdiler ve kendilerini daha güvenli bir şekilde kapattılar. Bu noktada, kendilerini kurtarmanın başka bir yolu olmadığını anlayınca

hepsi uzlaşmacı bir tavır benimsedi ve durumun müzakere edilerek çözülmesine karar verdiler. Buna göre, Narses'ten geçmiş zamanları geride bırakacağına dair bir güvence aldıktan sonra derhâl teslim oldular ve birlikleri memnuniyetle kabul ettiler. Kuşatma için yaklaşık üç ay harcanmıştı ancak şimdi bir kez daha Roma imparatorunun tebaası oldular.

Artık Lucca teslim olduğuna ve buna herhangi bir muhalefet olmadığına göre Narses bir an duraksamak için bile olsa orada olmanın bir anlamı olmadığını düşündü. Böylece Tuna'daki Moesia'nın quaestoru ve askerî konularda olduğu kadar sivil işlerde de deneyimli, ayrıca fevkalade bilge bir adam olan Bonus'u orada bıraktı. Kendisine, o bölgedeki barbarların herhangi bir ayaklanmasını kolaylıkla bastırmasını sağlayacak büyük bir kuvvet de emanet edildi.

Bu düzenlemeleri yaptıktan sonra, orada konuşlanan birliklerini kışlık bölgelerine göndermek için doğruca Ravenna'ya ilerledi. Aslında sonbahar çoktan sona ermişti ve bu operasyonlar kış gündönümü zamanına kadar sürmüştü. Sonuç olarak, bu zamanın sefer yapmak için uygun bir zaman olmadığını hissetti. Böyle bir hareket, soğukta yetişen ve fiziksel enerjileri ve dayanıklılıkları kışın zirveye ulaşan Frankların lehine olurdu. Soğuk iklimde yaşayanlar, deyim yerindeyse soğğun yaratıkları bu iklime doğal olarak uyum sağlarlar. Öte yandan, dirençlerini ve ruhlarını zayıflattığı için en büyük düşmanları sıcaklıktır. Bu yüzden savaşmayı seçecekleri en son vakit yaz mevsimidir. Narses, tüm bunları göz önünde bulundurarak meseleleri ertelemeye ve düşmanlıklara gelecek yıla kadar ara vermeye çalıştı.

Böylece ordusunu dağıttı. Onlara bölükler ve taburlar hâlinde gruplaşmalarını, komşu kasaba ve kalelerde kışı geçirmelerini emretti. Baharın başında hepsi Roma'da toplanıp

tam bir savaş düzeni oluşturunca. Onlar kendi işlerindeyken, Narses, yanına yalnızca özel hizmetkârlarını ve muhafızlarını, evrak işlerinden sorumlu ve düzenlemelere uyulmasını sağlamakla görevli olan ayrıca herkesin kendisine rastgele erişmesini engelleyen kurmay üyelerini alarak Ravenna'ya çekildi. Romalılar bu tür memurlara, arkasında çalıştıkları gışeye atıfta bulunan bir terim olarak "cancellis" derler. Ev maiyetinin başı olan Zandalas ve hadımlarıyla birlikte diğer hizmetçileri de ona eşlik etti. Böylece Ravenna'ya giderken dört yüz adamını yanına almış oldu.

Bu sırada Franklar İtalya'daydı ve Gotların kaderi artık onların elindeydi. Ancak gelecekteki çıkarlarının nerede yattığını anlayan ve durumlarının tüm sonuçlarını kavrayan tek kişi, Cumae kuşatmasıyla ilgili olarak bahsettiğim, Fritigern'in oğlu, Teias'ın kardeşi Aligern idi. Durumun dikkatli bir değerlendirmesi, onun Frankların gerçekten bir yardım çağrısına yanıt olarak geldiğini, gerçekte ise farklı niyetlerinin üstünü örtmek için boş bir ittifak formülünden yararlandıklarını fark etmesini sağladı. Romalılardan daha iyi olduklarını varsayarsak Gotların İtalya'yı ele geçirmesine kesinlikle izin vermeyeceklerdi. Kendilerini savunan insanları köleleştirmeye başlayacaklardı. Onları Frank derebeyliğinin egemenliğine tabi kılacak ve geleneksel yaşam biçimlerinden mahrum bırakacaklardı. Artıları ve eksileri uzun uzun düşündükten ve tarttıktan sonra ve kuşatmanın gerginliğinin onu etkilemeye başladığını da göz önünde bulundurduğunda en bariz yolun barbarlarla bağlantıdan vazgeçip imparatorluğun bir tebaası olarak geleceklerini güvence altına almak için şehri ve varlıklarını Narses'e teslim etmek gibi görünüyordu. Gotların İtalya'yı ele geçirmesi mümkün olmasa bile, eski sakinlerinin ve gerçek efendilerinin onu geri almalarının ve sürekli olarak anavatanlarından mahrum edilmemelerinin adil olduğunu

düşündü. Kendi adına, bu politikayı takip etmeye karar verdi ve böylece tüm yurttaşlarına sağduyu örneği gösterdi. Önce kuşatmacılara komutanlarıyla görüşmek istediğini bildirip bunun için izin aldıktan sonra Narses'in kaldığı kalenin bulunduğu Ravenna kentindeki Classis'e doğru yola çıktı. Narses'le yüzyüze gelir gelmez Cumae'nin anahtarlarını ona teslim etti ve her konuda şerefle hizmet edeceğine dair söz verdi. Narses, Roma tarafına katıldığı için onu tebrik etti ve hizmetlerinin fazlasıyla ödüllendirileceğine dair kendisine güvence verdi. Ardından Cumae çevresinde kamp kuran birliklerden bir bölüğe şehri ve hazinesini ele geçirmek ve her şeyi güvenli bir şekilde korumak için surların içine girmeleri yönünde emir verdi. Birliklerin geri kalanı, kışı geçirebilecekleri bir yer bulmak için diğer kasaba ve şehirlere geri çekilecekti. Tüm bu emirler yerine getirildi.

Heruli ordusu yine lidersiz kalmıştı ve çoğunluk eşit derece seçkin iki rakip arasında bölündü. Bir taraf Aruth'tan yanaydı ve çıkarlarına en iyi hizmet edecek kişinin o olduğunu düşünüyorlardı. Öte yandan Sindual'ın askerî deneyimi ve güçlü kişiliği, ona komutayı veren ve kışlaklarına gönderen Narses de dâhil olmak üzere diğerleri için daha çekiciydi.

Aligern, oraya varır varmaz yukarı tırmanması ve kolayca tanınacak şekilde başını duvardan uzatması talimatıyla Caesena'ya gönderildi. Bunun amacı, buradan geçecek olan Frankların Aligern'in taraf değiştirdiğini gördüklerinde Cumae'ye yürüme ve hazinelerine el koyma fikirlerinden vazgeçmeleriydi. Belki de avantajlı durumlarını kaybetmiş oldukları gerçeğini de göz önünde bulundurarak tüm seferden vazgeçebilirlerdi.

Aligern, Frankların geçtiğini gördüğünde, duvarın tepesinden onlarla alay etti ve daha fazla çaba göstermelerinin boşuna olduğunu söyleyip olaylara ayak uyduramamalarıyla

dalga geçti. Gotların kraliyet nişanları da dâhil değerli olan her şey zaten Romalıların elindeydi. Gelecekte tahtta hak iddia edecek herhangi bir kişi, şatafatlı ve görünür sembollerin hiçbirine sahip olamayacaktı. Sıradan bir asker ve vatandaş kılığına girmek zorunda kalacaktı.

Franklar buna küfrederek karşılık verdiler ve onu ulusunun haini olarak aşağıladılar. Yine de mevcut hareketlerinin uygunluğu ve savaşa devam edip edemeyecekleri konusunda şüpheye düşmeye başladılar. Bununla beraber hâkim olan görüş, sağlam durmaları ve asıl amaçlarının peşinden koşmaya devam etmeleri yönündeydi.

Bu arada Narses, Ravenna'da bir süre kaldıktan sonra orada bulunan birliklerini gözden geçirdi ve her şeyi uygun bir şekilde organize edip daha önce olduğu gibi aynı maiyetle Ariminum'a doğru yola çıktı. Savaştaki cesareti ve yetenekleriyle öne çıkmış olan Vaccarus kısa bir süre önce ölmüştü. Theudebald adındaki oğlu, takipçilerini de yanına alarak derhâl Roma imparatoruna bağlanmıştı. Şimdi Narses'le buluşacağı yer olan Ariminum'daydı. Böylece Narses, özel bir lütuf ihsan ederek onların bağlılıklarından emin olmak gayesiyle buraya geldi.

FRANK YAĞMACILARI

O bu işlerle meşgulken, liderleri tarafından kırsal bölgeyi yağmalamak ve talan etmek için gönderilen yaklaşık iki bin kişilik Frank süvari ve piyade kuvveti tarlaları yakıp yıkmaya, yük hayvanlarını sürmeye başladılar. Ovaya hâkim bir noktada oturan Narses, olup biteni görmezden gelemezdi. Mümkün olan tüm direnişi göstermemenin utanç verici ve aşağılayıcı olduğunu düşünerek, her türlü manevrayı ve askerî hareketi gerçekleştirebilecek, itaatkâr ve iyi eğitilmiş bir safkanla şehirden

ayrıldı. Ayrıca, maiyetinden biraz savaş tecrübesi olan herkesin kendisini takip etmesini emretti. Yaklaşık üç yüz kişilerdi. Atlarına binip onunla birlikte doğruca düşmana doğru ilerlediler.

Franklar onların yaklaştıklarını gördüklerinde, birbirlerinden ayrı ve dağınık dolaşmayı bıraktılar. Yağma ile ilgili düşünceleri kafalarından uçup gitti. Bunun yerine, hem süvari hem de piyade saflarını kapattılar ve kendilerini derin olmasa da (sayıları göz önüne alındığında bu mümkün değildi) birbirine yakın süvari kanatlarının çevirdiği sağlam bir kalkan kütlesi şeklinde kompakt bir hâle geldiler. Bununla birlikte Romalılar onların menziline girdiklerinde, düşman böyle mükemmel bir düzende yakın dövüşe girmenin faydasız olduğuna karar verdiler. Bu nedenle, ilk sıradaki adamları vurup düşman hattını inceltmek için oklarını ve mızraklarını fırlatmaya başladılar. Ancak bir kalkan duvarının ardında sabit ve hareketsiz bir şekilde duruyorlardı. Sık bir ormana yakın oldukları için her yönden korunuyorlardı ve ağaçlar onlara bir tür savunma siperi vazifesi görüyordu. Daha sonra, “angon” olarak adlandırılan yerli mızraklarını fırlatıp savaşıma başladılar. Durumu değerlendiren ve düşmanın pek zarar görmediğini anlayan Narses, daha çok Hunlar tarafından uygulanan barbarca bir numaraya başvurdu. Frankları ağaçlık bölgeden olabildiğince uzağa, açık ovaya çekmek için askerlerine atlarını sağa döndürmelerini ve dehşet içinde kaçıyorlarmış gibi dörtlü geri çekilmelerini emretti. Gerisini ona bırakacaklardı. Bu nedenle onun talimatları uyarınca kaçtılar. Franklar bu kaçışa aldandılar ve gerçekten korktuklarını düşünerek hemen saflarını bozup ormandan ayrılarak takibe başladılar. Süvariler, arkalarından gelen en cesur ve en hızlı piyadelerle birlikte ileriye doğru atıldı. Hepsi, Narses’i bir an önce canlı ele geçirebilmek ve böylece kolayca savaşı sonlandırmak için amansızca ilerlemeye devam etti. Tüm disiplin duygularını yitirmişlerdi. Abartılı bir umut ve vahşi bir

coşku eşliğinde düzensizce ilerlediler. Dizginleri atlarına veren Romalılar, paniğe kapılmış kaçaklar gibi kaçmaya başladılar. Rollerini o kadar inandırıcı bir şekilde oynadılar ki! Barbarlar, açık alanda dağılmış ve ormandan çok uzaklaşmış oldukları için Romalılar, komutanlarından gelen bir işaretle kendilerini ve atlarını aniden geri döndürdüler ve kendilerini takip edenlerle karşı karşıya geldiler. Romalılar, dönüşlerinin neden olduğu beklenmedik kafa karışıklığı ve panikten yararlanarak her yönden onların üzerine atlayıp düşmanı ezdiler. Kaçan ve kovalayanların rolleri birdenbire değişti. Frank süvarileri, içinde bulundukları durumun vahametini anlayarak hızla ormana geri döndü ve kamplarının güvenliğini sağladı. Ancak piyadeler acımasız bir şekilde katledildi. Bu beklenmedik felaket karşısında o kadar umutsuzca sersemlemiş ve çılgına dönmüşlerdi ki, kendilerini kurtarmak için parmaklarını bile kıpırdatmadılar. Katledilmiş bir şekilde, domuz veya sığır sürüsü gibi, acınası bir yığın hâlinde yatıyorlardı. En cesur adamları öldürüldüğünde (dokuz yüzden fazlaydı) diğerleri geri çekildi ve ana gövdeden ayrı olmalarının artık onlar için güvenli olmayacağına karar verip liderlerine döndüler.

Narses Ravenna'ya döndü. Orada her şeyi sağlam ve verimli bir şekilde organize ettikten sonra kışı geçirdiği Roma'ya doğru yola çıktı.

İKİNCİ KİTAP

“Düşmanlardan bazıları kıyıyı çevreleyen sarp kalelere tırmandılar ancak ellerine geçen tek şey ölümlerine kafa üstü yuvarlanmak ve dalgalar tarafından süpürülmek oldu.”

BARBARLARIN İSTİLASI

Baharın başında tüm ordular Roma'ya yöneldi ve talimatlara göre orada toplandı. Narses onları daha sıkı bir savaş eğitimine tabi tuttu ve günlük talimlerle dövüş ruhlarını güçlendirdi. Yürüyüşlerini iki katına çıkardı, at sırtında düzenli hareketler uyguladı ve savaş dansı şeklinde ayrıntılı dönüş hareketleri yaptırdı. Hareketsiz geçen bir kışın ardından, savaş sanatlarını unutup gerçek bir dövüşle karşı karşıya kaldıklarında sinirlerine hâkim olabilmeleri için kulaklarını, sık sık savaş sinyali veren borazanın patlayıcı sesine maruz bıraktı.

Bu arada barbarlar, yollarına çıkan her şeyi yakıp yıkarak yavaşça yürüyorlardı. Roma şehrini ve çevresini mümkün olan en iç rotadan geçerek Tiren Denizi'ni sağlarına İyonya Denizi'ni de sollarına alarak ilerlediler. Samnium denilen bölgeye ulaştıklarında, her biri farklı bir güzergâh izleyen iki gruba ayrıldılar. Butilinus, ordusunun en büyük ve güçlü kısmıyla birlikte Tiren kıyısı boyunca ilerledi ve Campania'nın çoğunu harap etti. Lucania'yı geçti ve ardından Bruttium'a saldırarak, Sicilya Adası'nı ve İtalya'nın uç kısmını birbirinden ayıran boğaza kadar ilerleyişini sürdürdü. Apulia ve Calabria'yı talan etme işi, kalan kuvvetlerini de beraberine alıp İyonya Deni-

zi'nin başladığı noktada bulunan Hydruntum'a kadar ulaşan Leutharis'e düştü.

İstilacılar arasındaki Franklar, daha önce de belirttiğim gibi din meselelerinde Ortodoks görüşlere sahip olduklarından ve Romalılarla aşağı yukarı aynı inançlara sahip olduklarından kiliselere karşı itidalli davrandılar ve saygı gösterdiler. Ancak inançları farklı olan Alamanlar, kiliseleri tamamen harabeye çevirdi ve içlerindeki değerli süslemeleri çaldı. Sunakların büyük çoğunluğunu, som altından buhurdanlıkları, kadehleri, sepetleri ve kutsal ayinleri icra etmek için ayrılmış diğer birçok şeyi ortadan kaldırdılar ve saygısızca kirlettiler. Daha da ileriye giderek, kiliselerin ve mabetlerin çatılarını yıkıp sunakları temelinden söktüler. Şapeller ve sunakları çevreleyen boş alanlar kan kokuyordu. Tarlalar, her yerde bulunan gömülmemiş cesetlerin iğrenç bulaşıcılığıyla kirlenmişti. Ama intikam hızlı ve korkunçtu. Bazıları savaşta öldürüldü. Diğerleri de hastalıktan öldü. Hiçbiri, umutlarının gerçekleştiğini görece kadar yaşamadı. Bu durum, kötülüğün ve tanrıtanımsızlığın sefaletten başka hiçbir şey getirmediğinin, özellikle savaş zamanlarında bundan kaçınılması gerektiğinin çarpıcı bir örneğidir. Ülkenin ve ulusal kimliğin korunması için mücadele etmek ve bunları yok etmeye çalışan herkesi geri püskürtmek için elden ne geliyorsa yapmak hem kutsal hem de asil bir görevdir. Haklı bir gerekçe olmaksızın, açgözlülük ve mantıksız kin nedeniyle başkalarının toprağını işgal edenler ve kendilerine herhangi bir yanlış yapmayanlara zarar veren insanlar, olsa olsa kötücül ve aşağılık olarak tanımlanabilirler. Bu tür adamlar, medeni davranışlara karşı kayıtsız oldukları gibi yaptıkları kötülüklere gelen ilahi cezalara karşı da kayıtsızdılar. Leutharis, Butilinus ve diğer barbarların akıbetine tanık olarak, onları layık bir ceza ve kaçınılmaz bir son beklemektedir. Ayrıca sahip oldukları görünürdeki refah kısa sürelidir.

Bu eylemleri gerçekleştirip çok büyük miktarda ganimet elde ettiklerinde kış çoktan geçmişti ve yazın en güzel zamanı geliyordu. İki liderden biri, Leutharis, bu aşamada eve dönüp keyfine bakmak istiyordu. Böylece kardeşine haber gönderip, ona savaşın tehlikelerine ve belirsizliklerine son verip mümkün olduğunca kısa sürede geri dönmek için kendisine katılmasını söyledi. Ancak kısmen Romalılara karşı verdikleri mücadelede Gotlara yardım etme konusunda taahhütte bulunduğundan, kısmen de onu pohpohlamaya devam ettikleri ve kendisini kral yapmaya niyetli olduklarını söyledikleri için Butilinus kendisini kalmak ve anlaşmanın şartlarını yerine getirmek zorunda hissetti. Böylelikle olduğu yerde kaldı ve savaş hazırlıklarına başladı.

Leutharis birlikleriyle beraber derhâl yola çıktı. Ganimetle birlikte döner dönmez adamlarını kardeşine destek kuvvet olarak göndermeye karar vermişti. Ancak ne planlarına ulaşabildi ne de kardeşine yardım edebildi. Geldiği yoldan geri dönerek hiçbir direnişle karşılaşmadan Picenum'a kadar geldi. Bu bölgede ilerlerken Fanum şehri yakınlarında ordugâh kurdu. Bunun üzerine, her zamanki gibi hem gözcülük hem de ileri muhafızlık göreviyle, sadece önlerinde ne olduğunu keşfetmek için değil aynı zamanda düşmanın görüldüğü herhangi bir yerdeki olası bir saldırıyı savuşturmak için de yaklaşık üç bin kişilik bir kuvvet gönderdi.

Artabanes ve Uldach, sırasıyla güçlerini Pisaurum şehrinde Roma ve Hun ordularıyla birleştirmişlerdi ve Frankların bu yoldan geçmesi ihtimaline karşı tetikteydiler. Düşman öncü birliğinin İyonya kıyılarında ilerlediğini görür görmez şehirden çıktılar ve ani ve organize bir saldırı başlatıp çoğunu öldürdüler. Düşmanlardan bazıları kıyıyı çevreleyen sarp kalelere tırmandılar ancak ellerine geçen tek şey ölümlerine kafa üstü yuvarlanmak ve dalgalar tarafından süpürülmek oldu. Bu noktada kıyı şeridi birdenbire yükselir ve hiçbir yerden ulaşılamayan

bir tür tepe oluşturur. Zirvesine ulaşanlar için iniş hiç kolay değildir. Çoğunlukla suda dipsiz girdaplara yol açan deliklerle dolu kaygan bir yamaçtır.

Çoğu, belirtildiği şekilde telef olurken diğerleri, yüksek sesli feryatlar eşliğinde kargaşa içinde kaçtılar. Daha sonra panik ve karışıklık yayarak ve Romalıların her an üzerlerine saldırabileceği izlenimi vererek kamplarına daldılar. Leutharis, kuvvetlerini bizzat düzene sokmak için hareketlendi ve tüm ordu alarm durumuna geçti. Silahlarını kaldırdılar ve geniş bir sıra oluşturdular. Böylece yerleştikten sonra durumun aciliyeti, diğer bütün hususları göz ardı etmelerini sağladı. Mahkûmların çoğu kendilerini korunmasız buldular ve düşman tarafından tamamen işgal edilmiş olmaları gerçeğinden yararlanmak için vakit kaybetmediler. Mümkün olduğu kadar hızlı bir şekilde yakınlardaki kalelere kaçtılar ve yanlarına alabildikleri kadar ganimet aldılar.

Artabanes ve Uldach (savaşacak durumda olmadıklarını hissettiler) güçlerini dışarı çıkarmak için hiçbir işaret göstermediğinden Franklar dağıldı ve kampa geri döndü. Etrafa baktıklarında kayıplarının boyutlarını anladılar. Bu nedenle yapılacak en iyi şeyin hızla Fanum'dan ayrılmak ve başlarına başka bir şey gelmeden yürüyüşlerine devam etmek olduğuna karar verdiler. Hemen yola çıktılar ve İyonya Denizi'ni ve sahil şeridini sağ taraflarına alarak Appennine'lerin eteklerine doğru ilerlediler. Doğruca Emilia ve Cottian Alplerine yürüyerek Po'yu biraz zorlukla geçtiler. Venedik bölgesine vardıklarında, o sıralarda kendilerine ait olan Ceneta kasabasında kamp kurdular. Onlara sağlanan güvenliğe rağmen ruh halleri öfkeli ve suratları asıktı. Hoşnutsuzlukları bariz ve aşırıydı. Ganimetlerinden neredeyse hiçbir şey kalmamıştı ve emekleri boşa çıkmıştı. Ancak başlarına gelen belalar bununla sınırlı değildi. Çok geçmeden, ani bir veba salgını çoğunu kırdı geçirdi. Bazıları bölgenin havasının

kirli olduğunu söyleyerek salgının sebebini buna bağladı. Diğerleri de yaşam tarzlarındaki ani değişikliği sebep gösterdi. Çünkü zorunlu yürüyüş ve sürekli çatışmalardan sonra lükse ve uyuşukluğa kapılmışlardı. Ancak felakete gerçekte neyin sebep olduğunu ve kaçınılmaz kıldığını, Tanrı'nın ve insanın yasalarını hiçe saydıkları acımasız kötülükle idrak etmekten yoksunlardı.

Liderlerinin şahsında, ilahi cezanın işaretleri özellikle belirgindi. Akli melekelerini yitirdi ve bir deli gibi kafayı sıyırdı. Şiddetli bir sıtmaya yakalandı ve bir dizi pes inleme sesleri çıkardı. Bazen yüzü dönük olarak yerlere kapanıyor, bazen de ağzından köpükler saçarak gözleri korkunç bir şekilde çarpıklaşıyor ve geriye doğru yuvarlanıyordu. Çılgın bir öfke nöbetine giren zavallı adam kendi uzuvlarını yemeye başladı. Dişlerini kollarına geçirdi ve kokuşmuş yarayı yalayıp temizleyen vahşi bir canavar gibi eti parçalayıp yiyip bitirdi. Böylece kendi etiyle ziyafet çekerek yavaş yavaş tükendi ve acınası bir şekilde öldü. Diğerleri de sinek gibi ölüyordu ve salgın tüm ordu yok olana kadar şiddetle devam etti. Çoğu ateşler içinde kıvransa da bilinçliydi. Ancak bazıları şiddetli bir nöbetle yere yığıldı, diğerleri bayıldı, ötekiler de hâlâ hezeyanlar içindeydi. Aslında hastalık, her biri ölümcül olan çeşitli şekillere bürünmüştü. Leutharis ve adamlarının seferinin feci sonucu bu şekildehydi.

Venedik bölgesinde bu olaylar olurken diğer lider Butilinus, Messina Boğazı'na kadar neredeyse her kasabayı ve kaleyi harap ettikten sonra Campania ve Roma üzerinden aceleyle geri döndü. Narses ve imparatorluk güçlerinin Roma'da toplandığını duymuştu ve bu nedenle daha fazla gecikmek veya başka bir şeye takılmak istemiyordu. Ordusunun önemli bir kısmı zaten hastalık tarafından kırılmış ve yok edilmiş olduğundan üstünlük kurmak için son bir umutsuz çabayla tüm güçlerini bir araya toplamaya karar verdi.

SAVAŞ'

Olanlar şöyleydi: Yaz bitip sonbahar başladığında asmalar meyvelerle doluyken (Narses akıllıca bir hareketle hepsine el koymuştu) üzümleri koparmaya ve meyvelerini elleriyle sıkmaya yeltendiler. Vücutlarını bu uyduruk şarapla doldurduklarından karınları şişti ve akıntı problemine kapıldılar. Butilinus bu sebeple, rahatsızlık bir salgına dönüşmeden önce sonucu ne olursa olsun savaşıma karar verdi. Böylece Campania'ya vardığında Capua'dan çok uzakta olmayan, Appenineler'den akıp o bölgenin ovalarından geçerek Tiren Denizi'ne dökülen Casulinus Nehri kıyısında konakladı. Ordusunu oraya yerleştirdikten sonra çevresine güçlü bir toprak siper hattı inşa ettirdi. Bunun etkisi, arazinin yapısıyla orantılıydı çünkü sağ taraflarından akan nehir de saldırılara karşı doğal bir engel oluşturuyordu. Beraberinde çok sayıda yük arabası getirmişti. Bunların tekerleklerini çıkararak ve devamlı bir çizgi hâlinde kenardan kenara bir araya getirerek yarısını toprağa gömdü. Böylece her durumda yer seviyesinden yarım çember yüksekliğinde çıkıntılı tekerlek seti oluşturmuş oldu. Tüm kampı böyle ve diğer birçok ahşap nesneyle barikatla çevirdikten sonra düşmana istedikleri zaman saldırıp geri dönebilecekleri dar bir çıkış hattı bıraktı. Nehrin üzerindeki köprüyü korunmasız bırakmak muhtelif sorunlara sebep olabilirdi. Bu yüzden onu ele geçirdi ve üzerine tahtadan bir kule inşa ettirip içerisine en iyi silahlı askerlerini ve savaşçılarını yerleştirdi. Böylece güvenli bir noktadan savaşabilecekler ve karşıya geçmeye niyetli olan Romalıları geri püskürtebileceklerdi.

Her bir ayrıntıyı belirtildiği gibi düzenledikten sonra aldığı önlemlerin yeterli olduğunu düşünüp durumu kontrolü altına

¹ Casilinum Muharebesi (554).

aldı. Savaşta inisiyatif yalnızca ona ait olacaktı ve ancak o istediği zaman savaş gerçekleşecekti. Henüz Venetia’da kardeşinin başına gelenlere dair bir haber alamamıştı ancak kararlaştırıldığı gibi ordusunu göndermemesine şaşırılmıştı. Bununla birlikte, başlarına korkunç bir bela gelmediği sürece bu kadar uzun süre gecikmeyeceklerini tahmin etti. Yine de onların yardımı olmadan bile sayıca üstün olduğu için düşmanı yenebileceğini düşündü. Söylendiğine göre geriye kalan savaşçıları otuz bini buluyordu. Roma kuvvetleri ise hemen hemen on sekiz bindi.

Butilinus’un morali yüksekti ve askerlerine yaklaşan mücadelenin belirleyici olacağını telkin ediyordu. “Hırslarımızı sonuca ulaştırmak için cesurca savaştığımız takdirde buraya gelme amacımız olan İtalya’nın sahibi olma alternatififiyle karşı karşıyayız. Hangi alternatifi seçmemiz gerektiği konusunda herhangi bir şüphe olabilir mi?”

Birliklerini bu zor durumda yüreklendirmeye devam etti ve moral verdi. Her biri kendi bildiği gibi silahlarını hazırlamaya başladı. Bir yandan çok sayıda balta diğer yanda da “angon” olarak adlandırılan yerli mızraklar keskinleştiriliyordu. Kavimce savaş teçhizat tarzları basit ve bakımları için çeşitli mekanik beceriler gerektirmediği ve ayrıca hasar durumunda bunları kullananlar tarafından düzeltilebilir oldukları için tüm hazırlıklar kolaylıkla ilerledi. Göğüs zırhı ve dizlik kullanmaktan bihaberdirler. Miğfer kullananların sayısı az olmakla beraber çoğu başları korunmasız savaşır. Sırt ve göğüsten bele kadar çıplak ve altlarında keten veya deri pantolon vardır. Nadiren at kullanırlar ve bu kavmin geleneksel savaş tarzı olan piyade savaşında ustadırlar. Uyluklarından sarkan bir kılıç ve sol taraflarında asılı bir kalkan bulunur. Yaylar, oklar, sapanlar veya uzaktaki hedefi vurabilen diğer silahlar ekipmanlarının bir parçası değildir. Çoğunlukla çift başlı baltalar ve “angon”larıyla savaşır. Angon, ne uzun ne de kısa olan mızraklardır. Hem

cirit, hem de gerekirse yakın mesafeli dövüşte darbe silahı olarak kullanılabilir. Neredeyse tamamen demirle kaplıdır. Bu sayede tahta olan kısımların çok azı görünür. Hatta mızrağın dibindeki sivri uç kısmen gizlenmiştir. Mızrak ucunun tepesinde ve tahminen mızrak başının her iki yanında, oltalardan farklı bir şekilde bükülen, dikenlerle dolu kavisli bir çıkıntı vardır. Franklar bunu dövüşün orta yerine atar. Vücudunun herhangi bir yerine çarptığı zaman yapısı sayesinde ne yaralı ne de başka biri için onu çıkarmak hiç kolay değildir. Çünkü dikenler bunu engeller. Ete yapışarak acıyı daha ıstıraplı bir hâle getirir. Böylece düşman ölümcül bir şekilde yara almamış olsa bile yine de ölür. Bir kalkanı delerse, kış tarafı yerde olacak şekilde ona bağlanır. Kalkanı vurulan adam, dikenleri kalkana gömülü olduğu için mızrağı çekemez. Mızrak demirle kaplı olduğu için kılıcıyla da kesemez. Frank bunu fark eder ve aniden ayağını uzatıp mızrağın kış bölümüne basarak kalkanı aşağı indirir. Böylece kalkanı tutan adamın tutuşu gevşer, başı ve göğsü korunmasız kalır. Daha sonra savunmasız kalan kurbanının yüzünün ön kısmına bir balta vurarak veya soluk borusuna başka bir mızrak daha saplayarak etkisiz hâle getirir. Tüm bunlar, Frankların sahip olduğu teçhizatlar ve savaşa hazırlık biçimleridir.

Bu hazırlıkları öğrenen Narses, tüm ordusuyla Roma'dan ayrıldı ve düşmana o kadar yakın bir yerde konuşlandı ki hem onların çıkardıkları gürültüleri duyabiliyor hem de tahkimatlarının ana hatlarını açıkça görebiliyordu. Ordular birbirinin görüş alanındayken telaşlı ve hummalı savaş hazırlıkları sürüyordu. Muhafızlar sürekli devriye geziyordu. Sık aralıklarla nöbetçiler yerleştirildi ve komutanlar adamlarını teftiş etmeyi sürdürdü. Büyük bir savaşın arifesinde insanları kuşatan tüm olağan, çelişkili duygular vardı. Her iki tarafın ruh hali umut ve korkunun uç noktaları arasında gidip geliyordu. İtalya şe-

hirleri, kimin eline düşecekleri konusunda hararetle bir heyecan ve merak içindeydiler.

Bu arada Franklar, komşu köyleri yakıp yıkarak kendilerine erzak sağlıyorlardı. Narses bunu gördüğünde kişisel bir rezillik olarak algıladı ve düşmanın sempatizanlarının ve yordakçılarının burunlarının dibinde gezinmelerine ve görünürde onlara meydan okuyacak kimse yokmuş gibi davranmalarına öfkelenildi. Bu duruma artık müsamaha gösterilmemesi gerektiğini düşündü ve elinden gelen her şeyi yapmaya karar verdi.

Romalı komutanlar arasında, son derece cesur, sağduyulu ve gerektiğinde tehlikeyle seve seve yüzleşebilecek birisi olan, Chanaranges adında bir Ermeni vardı. Kampın uzak ucunda, düşmana oldukça yakın bir yere çadırını kurmuştu. Narses ona, daha fazla yiyecek arama seferi yapmalarını engellemek için düşmanın katarlarına saldırmasını ve elinden geldiğince çok zarar vermesini emretti. Böylece birkaç adamıyla birlikte yola çıkıp katarları durdurdu ve sürücülerini öldürdü. Katarlardan biri samanla doluydu. Onu daha önce bahsettiğim gibi Frankların köprüyü korumak için inşa ettikleri kuleye getirdi ve samanları ateşe verdi. Büyük bir alev patlaması oldu ve hızla ahşap kuleyi sardı. İçerideki barbarlar, direnemeyecek durumda ve alevler tarafından yutulmak üzereyken mevzilerini terk etmeye karar verdiler. Zar zor kurtulmayı başararak köprüyü Romalıların kontrolüne bırakıp kamplarına döndüler.

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde Franklar kargaşaya gark oldular ve çılgın bir öfke ve sabırsızlığa kapılarak silahlarına koştular. Kanları kaynıyordu ve artık kendilerini tutamadılar. Abartılı bir cüret ve haddinden fazla bir özgüvenle, herhangi bir şey yapmamak veya gecikmek yerine Alaman falcıların o gün savaşmamaları, aksi takdirde yok olacakları yönündeki uyarılarına rağmen o gün savaşmaya karar verdiler. Şahsen, benim fikrime

göre bu karşılaşma ertesi gün veya başka bir gün gerçekleşmiş olsaydı bile aynı akıbete uğrayacaklardı. Tarihin değişmesi onları dinsizliklerinin cezasını tam olarak çekmekten muaf tutmazdı. Yine de ister tesadüf eseri isterse birçoklarının görüşüne göre ne içi boş ne de gerçekleşmemiş olan gelecekteki olayları Alaman kâhinler bir şekilde fark etmişti. Şimdi daha fazla gecikmeden her olayı gücüm yettiğince tam olarak belirteceğim.

Franklar bir savaş havasındaydı. Silahlarını kuşanmışlardı. Narses de adamlarını silahlandırdı ve onlara karargâhtan ayrılıp insansız bir bölgede uygun bir pozisyon almaları emrini verdi.

Ordu yürümeye başladığında ve komutan atına çoktan binmişken önde gelen Heruli şeflerinden birinin sudan bir sebeple bir hizmetçiyi vahşice öldürdüğü haberini aldı. Derhâl atını durdurarak katili huzuruna çağırdı. Öncelikle bir kefaretle bu suç lekesini temizlemeden savaşa yürümenin dine saygısızlık olacağını düşündü. Soruşturmalarına cevap olarak barbar tüm sorumluluğu üzerine aldı ve hatta efendilerin kendi kölelerine istediği gibi davranma hakkının olduğunu, diğerlerinin de aynı şekilde davranırlarsa benzer akıbete uğrayacağını söyleyecek kadar ileri gitti. Herhangi bir pişmanlık belirtisi göstermeksizin bu vahşi katil aslında suçlu davranışıyla övünür gibi görünüyordu. Bu yüzden Narses, muhafızına adamı kılıçtan geçirmesi emrini verdi. Bir kılıç adamın karnını deldi ve adam cansız bir şekilde yere yığıldı.

Heruli ordusu birlikleri sıradan bir barbar tepkisi gösterdi. Münakaşaya girip surat astılar ve savaşa girmemeye karar verdiler. Ancak Narses, suç lekesini temizlediği için Herulileri çok fazla umursamadı. Zafere ortak olmak isteyenlerin kendisini takip etmesi gerektiğini bildirdikten sonra savaş alanına doğru yola çıktı. İlahi yardıma olan inancı o kadar büyüktü ki önceden belirlenen bir başarının inancıyla savaşa gitti.

Herulilerin lideri Sindual, böyle büyük bir savaş yapılırken kendisinin ve adamlarının kaçmakla suçlanmasını utanç verici ve küçük düşürücü olacağını düşündü. Dahası, insanlar gerçekte düşmandan korktuklarını ve ölü adama duydukları sevgiyi bu korkaklıklarını örtmek için kullandıklarını düşünebilirlerdi. Bu nedenle savaştan kaçma düşüncesine dayanamadığı için Narses'e kendilerini beklemelerini işaret etti. Narses beklemeyeceğini, ancak biraz geç de olsa sahada uygun pozisyon almalarını sağlayacağını söyledi. Böylece Heruliler boydan boya silahlandılar ve düzenli bir şekilde yola çıktılar.

Narses savaş alanına varır varmaz birliklerinin taktik ayarlamalarını ve pozisyonlarını düzenledi. Kısa mızraklar ve kalkanlar taşıyan, yanlarında yay, oklar ve kılıç asılı süvariler iki yandaki kanatlara yerleştirildi. Birkaç tanesi kargı tutuyordu. Kendisi de sağ kanadın ucunda yerini aldı. Hizmetkârlarının lideri Zandalas, silah taşıyabilen tüm hizmetliler ve taraftarları oradaydı. Diğer tarafta Valerian, Artabanes ve adamlarına sık ağaçlık bölgede saklanmalarını, düşman gizlendiği yerden çıkar çıkmaz onlara iki taraftan saldırmaları talimatını verdi. Merkezdeki tüm alan piyadelerle doluydu. Öncüler, ayaklarına kadar uzanan zırhlara büründüler ve özellikle güçlü miğferler giyip sağlam bir kalkan duvarı oluşturdular. Diğerleri, ardışık sıralar hâlinde omuz omuza durdular. Bu paralel düzen artçılara kadar uzanıyordu. Tüm hafif silahlı birlikler, sapancılar ve okçular, vurma zamanını bekleyerek arkadan nişan aldı. Falanksın ortasında Heruliler için bir yer ayrılmıştı ancak henüz gelmedikleri için hâlâ boştu.

Bu arada bir süre önce düşmana sığınan ve sonuç olarak Sindual'ın sonraki kararından habersiz olan iki Heruli, barbarları, Romalılara olabildiğince çabuk saldırmaları için şöyle teşvik ediyordu: "Onları, Heruli birliğinin somurtkan bir tavırla savaşa

katılmayı reddetmesi ve diğer birliklerin de bu yüzden cesaretlerinin kırılmasıyla tamamen kargaşa içerisinde bulacaksınız.”

Şüphesiz öyle olmasını dilediği için Butilinus bu sözlerin doğru olduğunu kabul etmekte hiç zorluk çekmedi. Adamlarını derhâl dışarı çıkardı. Coşkuları sınır tanımıyordu. Aldıkları haberlerle bir heyecan dalgası içinde doğruca Romalılara yöneldiler. Ancak ilerlemeleri, planlı ve düzenli bir ilerleme değildi. Vahşi ve aceleciydi. Sanki sadece bağırıışlarının bile düşmanı ezeceğini düşünüyorlardı. Kuvvetlerinin düzeni bir kama şeklindeydi. Delta harfine benzeyen üçgen bir figür gibiydi. Öndeki sivri kısım, bir yaban domuzu kafası görüntüsünde yoğun ve kompakt bir kalkan kütesiydi. Eğik bir şekilde geriye doğru uzanan sıralar ve kolonlardan oluşan figürün bacakları, sonunda çok büyük bir genişliğe ulaşana kadar yavaş yavaş birbirinden uzaklaşıyordu. Böylece ortadaki açıklık, adamların sırtlarını korunmasız bir şekilde açıkta bırakacak şekilde boştu. Böyle bir diziliş, güvenli bir şekilde savaşmak için kalkanlarıyla birleşip arkalarını koruyarak düşmanla kafa kafaya karşılaşmayı amaçlayan aşamalı bir yayılmanın sonucuydu.

Ancak talih, onun üstün komutanlığına yardım ettiğinden dolayı her şey Narses için iyi gitti. Barbarlar tüm güçleriyle hücum ettiler ve müthiş bir gürültü kopararak Roma saflarına şiddetli bir darbe vurdular. Öncü birliği yerinden kovarak Heruliler için ayrılmış boş alana doğru ilerlemeye başladılar. Düşman öncüleri, çok büyük zayiata yol açmasa da safları yarıp artçıları ezip geçti. Bazıları Roma ordugâhını ele geçirebilmek için daha da ileri gitti. Bu noktada Narses, askerî dilde zıt yöne dönmek denilen şeyi yapıp kanatlara sessizce ters yöne dönmelerini ve kendilerini biraz genişletmelerini emretti. Atlı okçular, oklarını çapraz olarak iki taraftan düşmanın sırtlarına atacaktı. Askerler bu talimatları uygulamakta zorluk çekmediler. At sırtında, yaya olan barbarları geride bıraktılar. Bir miktar

uzakta dağılmış ve engellerden temizlenmiş bir hedefi vurmak onlar için son derece kolaydı. Kanatlardaki piyadelerin oklarını, kendilerine en yakın düşman askerlerinin başları üzerinden fırlatmaları ve uzakta görünenleri yaralamaları sanıyorum ki hiç zor değildi. Gerçekten de kanatlar arka taraftan her yönden delinmişti. Sağ kanattaki Romalılar soldaki düşmanı, sol kanattakiler ise sağdaki düşmanı vuruyordu. Böylece oklar, çapraz yönlerde havada uçarken ve önlerine çıkan her şeyi yok ederken neredeyse görünmezdi. Barbarlar oldukça çaresizdiler. Kendilerini savunmaktan acizlerdi ve nereden vuruldukları konusunda en ufak bir fikirleri bile yoktu. Dikkatleri sadece yakın çevrelerine odaklanmış bir hâlde Romalılarla karşı karşıya geldikleri ve önlerindeki ağır silahlı birliklerle çarpışmakla meşgul oldukları için arkalarındaki arkalarında konuşlanmış piyadeleri bir an bile göremediler. Dahası, göğüslerinden değil sırtlarından vuruluyorlardı. Bu yüzden durumlarının ne kadar kötü olduğunu tahmin etmek zordu. Pek çoğu, neler olduğunu sormaya bile vakit bulamadan öldüler. Dışarıdakiler düşmeye devam ederken içeridekiler de arka arkaya daha görünür bir duruma geldiler. Bu durum sürekli tekrarlandığı için sayıları gittikçe azaldı ve kaç kişi oldukları önemsiz bir hâl aldı.

Bu arada Sidual ve askerleri, savaş alanına yaklaşıırken Roma saflarını kırıp önden hücum eden düşmanlarla karşılaştı. Yakın mesafeye gelir gelmez onları meşgul ettiler. Düşman gafil avlandı ve şaşkına döndü. Bir pusuya düştüklerini düşünerek Heruli kaçaklarını kendilerini kandırmakla suçlayıp derhâl kaçırdılar. Sindual ve adamları, bazılarını öldürene ve diğerlerini nehrin girdaplı sularına sürene kadar takiplerini gevşetmeyip peşlerinden gittiler.

Heruliler yerlerine yerleştikten sonra boş alan dolduruldu ve Roma safları kapatıldı. Böylece neredeyse bir ağla yakalanmış gibi dört bir yandan katledildiler. Safları tamamen dağıldı ve

umutsuz bir bozguna uğradılar. Romalılar, onlara yalnızca oklar göndermediler. Hem ağır hem hafif silahlı birlikler de saldırıya katıldı. Ciritlerini fırlattılar, mızraklarıyla delip geçtiler ve kılıçlarıyla paramparça ettiler. Süvariler de onları keserek ve sıkıştırarak kuşattı. Kılıçla öldürülmekten kurtulanlar, kendilerini takip edenler tarafından nehre sürüldü ve sulu bir mezara gitti. Barbarlar sefil bir şekilde telef olurken ağıtlar havayı doldurdu. Şefleri Butilinus ve tüm ordusu yok edildi. Savaştan önce kaçan Heruliler de maktul düşenler arasında sayıldı. Gerçekten de tüm Cermen ordusundan sadece beşi kaçmayı ve atalarının meskenlerine dönmeyi başarabildi. Onların kötülüklerinden dolayı cezalandırıldıklarının ve ilahi adaletin amansız işleyişini tarafından ele geçirildiklerinin daha açık bir kanıtı olabilir mi? Franklardan ve Alamanlardan oluşan bu kalabalık ve onların sancaklarına akın eden tüm diğerleri tamamen bir yok oluşla karşılaştı. Oysa Romalılardan sadece seksen kişi hayatını kaybetti. Onlarda düşmanın ilk saldırısının şokunu yaşayanlardı. Bu savaşta Roma saflarındaki hemen hemen herkes dikkat çekici bir cesaret gösterdi. Barbar yardımcı kuvvetler arasında Got Aligern (O da savaştaydı) ve Herulilerin lideri Sindual herhangi bir asker gibi gösterdikleri yiğitlikle kendilerini affettirdiler. Hepsi Narses'e karşı övgü ve hayranlıkla doluydu. Onun öngörüsü sayesinde seçkin olduklarını hissettiler.

Geçmişte böyle bir işaretin ve ezici zaferin pek az örneği olduğunu düşünüyorum. Eğer geçmişte başka insanlar da Franklarla benzer akıbete uğradıysa, daha yakından incelendiğinde onların da kötülükleri yüzünden mahvoldukları anlaşılır. Örneğin eski zamanlarda sadece Atina'ya değil tüm Yunanistan'a boyun eğdirmek için bir Pers ordusuyla Maraton'a gelen, Darius'un satrapı Datis'i ele alalım. Saldırı haksız ve ahlaksızcaydı. Yalnızca Pers hükümdarı Darius'un toprak hırsları tarafından körüklenmişti. Görünüşe göre Asya kıtası onun için yeterince

büyük değildi ve o da Avrupa'nın efendisi olamadığı için çok içermişti. Perslerin Miliades'in elinden ezici bir bozguna uğramasının nedeni budur. Hikâye, Atinalıların av tanrıçası Artemis'e öldürülen her adam için bir oğlak kurban etmeye söz verişiyse devam eder. Artemis'in cömertliğiyle o kadar bol avlanmışlardı ki keçi kurban etmeye karar verdiklerinde bile bu sayıya ulaşamamışlardı. O savaşta düşmanın kayıpları o kadar ağırdı ki! Veya ünlü Kserkses'i ve onun harikalarını ele alalım. Yunanlılar kendi özgürlükleri için haklı bir dava uğruna savaşırken ve hiçbir şeyi ihmal etmeden tüm gerekli kararları alıp üzerlerine doğru harekete geçerken o [Kserkses], hayâsız kötülüğüyle kendilerine hiçbir yanlış yapmayan insanları köleleştirmeye başlayıp gücünü adaletin önünde tuttuğu ve ihtiyatlı olmaktan ziyade ordusunun sayısına ve teçhizatlarının gücüne bel bağladığı için Yunanlılar karşısında yenilgiye uğramaktan başka eline ne geçti? Örneğin, Spartalı Gylippus'un ganimetlerini, Nicias ve Demosthenes'in yenilgisini ve tüm Syracuse felaketini aptallık ve kötülük dışında nasıl açıklayabiliriz? Atinalıların burunlarının dibindeki savaşı görmezden gelip uzaktaki Sicilya'yı harap etmek için denize açılmalarının ne gibi bir gerekçesi olabilir? Aptallık ve kötülükten doğan teşebbüslerin ve bunları gerçekleştirenlerin başlarına gelen zararlı sonuçların örneklerini kolayca sıralayabiliriz. Ancak şu an yukarıda söylediklerimizin yeteli olduğu inancındayım.

O hâlde Romalılar (önceki anlatımına dönecek olursam) ölülerini kendi dinî kurallarına ve geleneklerine göre defnettikten sonra düşmanı soydular ve büyük miktarda teçhizat topladılar. Ayrıca düşmanın savunma tahkimatlarını da yıkıp ordugâhlarını yağmaladılar. Ganimet yüklü, zafer defneleriyle taçlandırılmış ve zafer şarkıları söyleyerek komutanlarını Roma'ya götürdüler.

Uzak bölgelere kadar tüm Capua civarı, kanla sulanmış tarlalarla dolu bir manzara sergiliyordu ve nehir kıyısı cesetlerle dolup taşmıştı. O bölgedeki bir yerliden nehrin kıyısına dikilmiş taş bir sütuna mersiyelerle anonim bir şiir yazıldığını öğrendim. Şiir şu şekildeydi:

*Tiren kıyılarını geçtiği yere akıntıların,
Yerleştirdi Casulinus ceset yükünü.
Ausonyalı mızrağına saplanan,
Butilinus'un davasının peşindeki Frank güruhu.
Ah mutlu ırmak, ah sevgili ganimetten çok katliam
Sular, dökülen kanlarıyla hanidir kıpkırmızı akan.*

Bu şiir gerçekten bir taş da kazınmış olsa veya bana ulaşana kadar kulaktan kulağa da gelmiş olsa, buraya yazmamak için bir neden göremiyorum. Belki de bu savaşın gidişatı için kaba olmayan bir tanıklık vazifesi görebilir.

Bu arada Leutharis ve adamlarının Venetiâ'daki akıbetleriyle ilgili haberler Romalılara ulaştı. Bunun üzerine hem siviller hem de askerler, daha fazla düşmanlıkla karşı karşıya kalmayacaklarını ve geri kalan günlerini barış içinde geçireceklerini hayal ederek kendilerini sık sık neşe ve eğlence gösterilerine bıraktılar.

İtalya'yı işgal eden düşman öyle büyük bir yıkımla karşılaşmıştı ki daha fazla istila olacağını düşünmediler. Her hâlükârda, işlerin gerçek doğasını anlayabilme konusundaki yetersizlikleri, tembelliğe olan eğilimleri, her şeyi kendi zevklerine göre yargılayan doğaları ile sıradan insanların düşündüğü şey işte buydu. Bununla birlikte Narses, ayrıntılı ve derinlemesine bir durum analizi yaptı ve daha fazla mücadele etmeyeceklerini, kendilerini keyif ve zevkusefaya kaptırabileceklerini düşünmenin delilik olduğu sonucuna vardı. Zannediyorum ki silahlarının gelecekteki olası durumlar için o kadar gereksiz ve yararsız olduğunu düşündüler ki aptallıklarından geriye kalkanlarını

ve miğferlerini bir sürahi lir şarabı karşılığında satmaları kaldı. Bununla birlikte komutanları, her hâlükârda Franklarla daha fazla savaş olacağını açıkça gördü ve rahata düşkünlükleri nedeniyle Romalıların morallerinin sarsılabileceğinden ve harekete geçme zamanı geldiğinde korkaklığa yenik düşüp tehlikeyle yüzleşmeyi reddedebileceklerinden korktu. Gerçekten de onları kendine getirmek, cesaretlerini yeniden kazanmalarını sağlamak, kibirlerini dizginlemek ve azaltmak amacıyla adamlarını toplayıp asil ve heyecan verici bir tonla onlara hitap etmeyi uygun görmeseydi, en büyük korkuları yakında fark edilebilirdi. Böylece hepsini bir araya topladıktan sonra ortalarına geçip aşağıdaki konuşmayı yaptı:

Ani ve eşi benzeri görülmemiş bir refah tecrübesi, alışkın olmadıkları için insanların kafasını karıştırır ve muhakeme yeteneklerini kaybetmelerine neden olur. Özellikle şaşkınlığa bir de hak edilmemiş bir başarı eşlik ediyorsa bu böyledir. Ama birisi, sizi karakterinize aykırı davranmakla suçlarsa nasıl bir mazeret gösterebilirsiniz? Zaferi şimdi tattığınızı ve bu duygunun yeni bir duygu olduğunu mu söylersiniz? Totila ve Teias'ın dünyasının ve tüm Got ulusunun hakkından gelen sizler! O zamanlar deneyimlediğiniz şey ölçüsüz bir başarı mıydı? Ne kadar büyük olursa olsun, hangi refah ölçüsü Roma silahlarının şöhretine denk olabilir? Düşmanlarımıza karşı ebediyete kadar zafer kazanmak, doğuştan gelen hakkımız ve atalarımızdan gelen ayrıcalığımızdır. Eylemlerinizi ve başarılarınız fazlasıyla gösteriyor ki siz muzaffersiniz. Bunu hak ediyorsunuz. Bunları rahat ve zevkli bir yaşamla değil, savaş tehlikesi altında çok yönlü bir dayanıklılığın ve çabanın, uzun süren eğitimlerin sonucunda elde ettiniz. Bu nedenle, kendinizi sadece mevcut refahınızın keyfini çıkarmakla sınırlamayıp aynı zamanda gelecekte de bunu devam ettirmek için adımlar atarak önceki kararlı tavrınızda ısrarcı olmalısınız. Bu faktörleri dikkate almayan

kişi, başarıyı güçlü bir temelden mahrum bırakır ve gidişatın kendi aleyhine döndüğüne çok sık şahit olur. Şimdi, sizi haklı bir gururla besleyen Frankların kaderi örnek teşkil etmelidir. Kibir ve küstahlık içinde, vahşi amaçlarına ulaşmanın imkânsızlığını fark etmek için yeterli öngöründe bulunmadan bize savaş açana kadar, şansları bir süre yaver gitmişti. Ancak sonuç, bildiğiniz gibi toplu imha oldu. Silahlarımızın tamamladığı, ancak temelde onların aptallıklarının neden olduğu bir kader. Romalı kardeşler, barbarlarla aynı kaderi paylaşıydınız, fiziksel hünerinizle yaptığınız kadar üstün zekâ konusunda da onları gölgede bırakmasaydınız yazık olurdu. Hiçbiriniz, düşmanlarınızın hepsinin yok olduğunu ve artık savaşıacak düşman kalmadığını düşünmeyin. Kaldı ki eğer böyle bir durum olsa bile bu, kuvvetten düşmeniz ve tüm terbiyenizi kaybetmeniz için bir sebep olamazdı. Ancak hayal gücünün hiçbir çabası, sizin yenilgilerinizin gerçek durumun üzerine örtmesine izin vermez. Franklar büyük ve kalabalık bir ulustur ve savaş sanatında da son derece bilgilidirler. Küçük bir kısmı yenildi. Onları korkutmak için çok küçük, ama öfkeliendirip kışkırtmak için yeterince büyük. Öyleyse hareketsiz kalmaları ve bu aşağılanmayı sessizce geçiştirmeleri pek olası değildir. Aslında bize karşı savaşmak için kısa bir süre içinde çok daha büyük bir orduyla geri dönmeleri daha muhtemeldir. Bu nedenle gelecekte, geçmişte karşılaştığınızdan daha sert bir düşman ile karşı karşıya kalmanız gerekebileceğini göz önünde bulundurarak, aylaklığı yok etmeye ve savaşçı özelliklerinizi pekiştirmek, onları eskisinden daha mükemmel bir hâle getirmek konularında kararlı olun. Bu kararlılığınızda ısrarcı olursanız, çok kısa bir süre sonra ortaya çıksalar bile, saldırıdıkları anda sizi tamamen savaşa hazır bir durumda bulacaklardır. Oysa bu düşünceden tamamen vazgeçmeleri durumunda (çünkü her iki olasılığı da hesaba katmalıyız)

güvenliğiniz sağlanacak ve en iyi politikayı benimsediğiniz ayan beyan görülecektir.

RAGNARIS'İN SONU

Narses'in bu sözleri karşısında ordu, sorumsuz davranışlarından dolayı utanç ve pişmanlık duydu. Böylece hovarda ve düzensiz davranışlara yönelik dürtülerini dizginleyerek alışıldık yöntemlerine geri döndüler. Çeşitli yerlerde Franklara yardım etmiş olan yaklaşık yedi bin kişilik bir Got müfrezesi, Romalıların saldırgan tutumlarını gevşetmeyecekleri ve yakında kendilerine de saldıracakları sonucuna varıp derhâl Campsa Kalesi'ne çekildi. Bu yer, özellikle güvenli ve iyi tahkim edilmişti. Sarp bir tepenin üzerinde bulunuyordu. Her yöne uzanan ve tepenin çevresinde dik bir şekilde yükselen bir dizi kaya ile çevrili olması onu düşman saldırısının erişemeyeceği bir hâle getiriyordu. Gotlar burada bir araya geldiklerinde kendilerini güvende hissettiler. Romalılara teslim olmaya hiç niyetleri yoktu. Gerçekten de herhangi birisi onlara saldırırsa tüm güçleriyle karşılık vermeye hazırlardı. Onları bu yolu benimsemeye teşvik ve tahrik eden adam ne akraba ne de yurttaşları olmasına rağmen liderleri olan Ragnaris adında bir barbardı. Aslında Bitgors adlı bir Hun kabilesine mensuptu. Üstün konumunu, becerileri ve kurnazlığıyla, hem adil hem de kötü, her şekilde güç kazanma yeteneğiyle kazanmıştı. Şimdi şöhretini yeniden artırmak umuduyla düşmanlıklarını yeniden sürdürmeyi planlıyordu.

Narses, bütün kuvvetleriyle onlara karşı hemen harekete geçti. Ancak ani bir saldırıyla kaleye yaklaşmak imkânsızdı ve elverişsiz arazide savaşmak söz konusu değildi, bu yüzden içeridekilerin herhangi bir destek almasını önlemek ve dışarı çıkmalarını engellemek amacıyla tüm olası ikmal noktalarını tutup düzenli bir kuşatmaya girişti. Ancak barbarlar bu politi-

kanın sonucunda herhangi bir zarar görmediler. Aslında bolca erzakları vardı. Çünkü zapt edilemez bildikleri bu kaleye tüm erzaklarını ve değerli mallarını önceden getirmişlerdi. Bununla rağmen, Romalılar tarafından kuşatılmış olmak onlar için bir sıkıntı kaynağıydı. Ayrıca kuşatılmış bir alanda ne kadar süre kapalı kalacaklarını bilmemek onlara büyük bir onur meselesi gibi geliyordu. Bu yüzden Romalıları bulundukları yerden uzaklaştırmayı umarak düşmana karşı sık sık çıkış hareketleri yaptılar. Ancak bunlar başarılı olmaktan uzak hareketlerdi.

Böylece kışı geçirdikten sonra Ragnaris, Narses ile şartlar hakkında bir görüşme yapması gerektiğine karar verdi. Müzakere için izin verildikten sonra birkaç adam eşliğinde ortaya çıktı ve ikisi insansız bir bölgede bir araya gelip uzun süren bir görüşme yaptılar. Ancak Ragnaris'in kendini beğenmiş havası, abartılı taleplerde bulunması ve tepeden bakan, güçlü bir tutum benimsemesi yüzünden Narses görüşmeyi koşulsuz şartsız sonlandırdı ve daha fazla uzatmadan onu gönderdi. Ragnaris tepeye vardığında, kale duvarından çok da uzak olmayan bir mesafedeyken, hiç ses çıkarmadan gizli gizli yayını çekti. Planlarının başarısızlığa uğramasına duyduğu öfkeyle arkasını dönüp doğrudan Narses'e bir ok fırlattı, fakat hedefi tutturamadı. Ok, kimseye zarar vermeden yere düştü. Barbar ise ihanetinden dolayı hemen cezalandırıldı. Bu saygısızlığa kızan Narses'in bir koruması onu vurdu. Zavallı, ölümcül bir yara aldı. Böylesine iğrenç bir suç işlediği için bunu hak etmişti. Yanındakiler onu güçlkle kaleye taşıdılar. Orada iki gün kaldı ve ardından bu çılgın ihanetinin sonucunda rezil bir şekilde öldü.

Onun ölümünden sonra Gotlar, kuşatmaya daha fazla dayanamayacaklarını düşünerek Narses'ten hayatları için güvence vermesini istediler. Bu güvenceyi alır almaz da kaleyle birlikte teslim oldular. Narses hiçbirini öldürmedi. Çünkü bunu yapmayacağına dair söz vermesi bir yana, yenilmiş bir düşmanı

soğukkanlılıkla öldürmesi düşünülemezdi. Ancak daha fazla sorun çıkarmalarını önlemek için hepsini Konstantinopolis'teki imparatora gönderdi.

Bu olaylar devam ederken Franklar üzerinde hüküm süren, toprakları İtalya'nın bitişiğindeki genç Theudobald (daha önce açıkladığım gibi) doğuştan gelen bir hastalığın etkisiyle sefil bir şekilde öldü. Geleneklere göre en yakın akrabası olan Childebert ve Chlotar'ın onun yerine geçmesi gerekiyordu. Ancak aralarında, bütün ulusu tehlikeye atabilecek olan bir kavga patlak verdi.

Childebert zaten yaşlı ve zayıftı. Tüm vücudu şiddetli bir güçsüzlük sonucunda solmuş ve bitkin düşmüştü. Üstelik erkek varisi olmadığı için yerine geçebilecek olan yalnızca kızlarıydı. Öte yandan Chlotar hâlâ dinçti ve fazla yaşlanmamıştı. Yüzündeki kırışıklıklar bile zar zor fark ediliyordu. Dahası, enerjiyle dolu, gözü pek ve güçlü kuvvetli dört oğlu vardı. Sonuç olarak Chlotar, Childebert'in krallığı kendisine ve oğullarına devretmesinin çok uzun sürmeyeceğini göz önünde bulundurarak Theudobald'ın mülkü üzerindeki iddiasından vazgeçmesini istiyordu. Bu beklentileriyle hayal kırıklığına uğramadı. Aslında yaşlı adam, kuşkusuz diğerinin gücünden ve düşmanlığından korktuğu için mirastaki payından gönüllü olarak feragat etti. Kısa bir süre sonra ölünce de Chlotar² Frankların tek hükümdarı olarak kaldı. O zaman İtalya'daki ve Franklar arasındaki durumlar böyleydi.

FELAKETLER

Yaz aylarında, aşağı yukarı aynı tarihlerde Konstantinopolis ve imparatorluğun birçok yerinde hissedilen şiddetli bir deprem

² Ö. MS 558.

oldu. Bunun sonucunda hem adalarda hem de anakaradaki birçok şehir, sakinleriyle beraber yerle bir oldu. Fenike'nin incisi sevimli Beyrut şehri tamamen harap oldu. Dünyaca ünlü mimari harikaları bir moloz yığınınına dönüştü. Binalardan geriye ise sadece çıplak kaldırımlar kaldı. Şehir sakinlerinin çoğu, oraya hukuk okumaya giden asillerle ve pek çok kültürlü genç adamla birlikte enkaz altında kalarak can verdi. Aslında uzun süredir şehirde bir hukuk eğitimi geleneği vardı ve buradaki hukuk okulları şehre kendine has bir prestij katıyordu.

Bu olaydan sonra hukuk hocaları komşu şehir olan Sidon'a taşınmış ve Beyrut yeniden inşa edilene kadar kalmak üzere okullar buraya nakledilmiştir. İnşa edilen şehir eskisinden çok farklıydı ancak eski izlerinden bir kısmını koruduğu için tanınmayacak kadar da değişmedi. Yine de şehrin yeniden inşa edilmesi ve okulların buraya geri dönüşü bir süre daha gerçekleşmeyecekti. O sıralarda, Nil üzerindeki büyük İskenderiye metropolünde de bazı hafif sarsıntılar hissedildi. O bölgeler için bu durum hiç alışılmadık bir olaydı. Şehir sakinleri, özellikle yaşlılar, eşi benzeri görülmemiş bu olay karşısında şaşkınlıklarını gizleyemediler. Hiç kimse evlerinde durmadı. Sokaklarda toplanan halk aniden vuku bulan bu hadise karşısında yersiz bir paniğe kapıldı. Ben de o sırada hukuk çalışmalarımı tamamlamak için İskenderiye'deydim ve itiraf etmeliyim ki sarsıntılar hafif şiddette olsa bile korkuya kapıldım. Ancak beni asıl endişelendiren şey, oradaki insanların evlerinin hiç sağlam yapılmaması, küçük bir titreşime bile dayanamayacak olması ve tek kalınlıkta taştan oluşan kırılgan ve dayanıksız yapılar olmasıydı. Toplumun eğitilmiş kesiminde bile bir alarm durumu vardı. Ancak bu alarm durumu gerçekte olup bitenler konusunda değil de aynı şeyin tekrar olmasını bekledikleri içindi. Bu onlara daha makul görünüyordu.

Aslında bazı insanlar bu olayın sebebinin, yer altındaki boşluklarda hapsolan ve uygun bir çıkış noktası olmadığı için geçişlerini engelleyen her şeyi şiddetle sarsana kadar muazzam bir basınç yaratan, en sonunda da yer kabuğundaki bazı zayıf noktalardan geçerek açığa çıkan kuru ve ateşli gazlardan meydana geldiğini iddia ediyorlar. Bu tür bilimsel açıklamaları öne sürenler, Mısır'ın doğası gereği yer sarsıntılarını yaşayamadığını, düz, alçak ve yer altı boşluklarından yoksun olması nedeniyle bu tür gazların birikmeyeceğini, birikseler bile arazinin gözenekliliği ve esnekliği nedeniyle zeminden sızmaya devam edeceğini söylüyorlar.

O zaman bu teori gerçekten doğru bir şekilde çürütölüp, teorisinin sağlam bir temele dayanmadığı gösterildiğinde iyi insanlar ünlü özdeyişin tersinin de doğru olabileceğini, gelecekte Tanrı Posedion'u sadece "yeryüzünün koruyucusu" sıfatıyla değil aynı zamanda uğursuz "yeryüzünü titreten" sıfatıyla da deneyimleme tehlikesiyle karşı karşıya kalacaklarını düşündükleri zaman dehşete kapıldılar. Yine de Mısır'ın bir bölümünde sarsıntılar hissedilmiş olsa da uzmanlar bu teoriyi destekleyen yeni argümanlar bulmakta başarısız olmayacaklardır. Ancak zannımca, insanın kendi kavrayış yetisinin ötesindeki şeylere müdahale etmesinin mümkün olduğu ölçüde, ulaştıkları sonuçlar kesin bir inandırıcılıktan yoksun olmasa da hakikatten çok uzaktır. Gerçekten de insan, göremediği ve etkileyemediği şeylerin doğru bir resmini elde etmeyi nasıl umabilir? Her şeyin ilahi bir aklın işleyişi tarafından kontrol edildiğini bilmek bizim için yeterlidir. Fiziksel dünyanın ilkelerini ve işleyişini, her bir olgunun nedenlerini gözlemlemek ve araştırmak için bu tür tahminler kuşkusuz tamamen değersiz değildir. Ancak böyle yöntemlerle nihai gerçekliğe ulaşabilmenin mümkün olduğunu düşünmek, ayıplanacak bir küstahlıktır. Ancak bu kadarı yeterli. Şimdi bıraktığımız noktaya dönelim.

O zaman, Ege'nin güney ucunda kalan Cos Adası neredeyse tamamen yıkıma uğramıştı. Gerçekten de adanın küçük bir kısmı dışında neredeyse hiçbir yeri kalmamıştı. Büyüklüğü ve karmaşıklığı açısından eşi benzeri görülmemiş bir felaketti. Deniz, inanılmaz bir yüksekliğe ulaşmış kıyıya yakın tüm binaları, içlerinde yaşayanlarla beraber yuttu. Yükselen kütle o kadar büyüktü ki önüne çıkan her şeyi aşağı fırlattı. Hemen hemen tüm nüfus, ister ibadet yerlerine sığınmış olsunlar, isterse evlerinde kalmış veya başka bir yerde toplanmış olsunlar ayırım gözetmeksizin telef oldu.

Felaketten hemen sonra İskenderiye'den Konstantinopolis'e dönerken (ada rota üzerindeydi) orada karaya çıkma fırsatım oldu. Kıyıya ayak bastığımda tarifi imkânsız bir manzarayla karşılaştım.

Neredeyse tüm şehir devasa bir moloz yığına dönmüştü. Taşlar ve kırık sütun ve kiriş parçalarıyla dolmuştu. Hava, kalın toz bulutlarıyla bulanık bir hâl almıştı. Öyle ki bir zamanlar sokakların olduğu yerler, birkaç belirsiz ip ucundan zar zor tahmin edilebiliyordu. Sadece bir avuç ev sağlamdı. Bunlar taş ve harç veya daha sağlam ve dayanıklı bir maddeyle inşa edilmiş olan evler değil, fırınlanmamış tuğla veya çamurdan köylü işi evlerdi. Sağda solda bitkin, ve kederli yüzleri umutsuz bir kayıtsızlık ifadesi taşıyan birkaç adam görülüyordu.

Diğer rahatsızlıklarla beraber yerel su kaynaklarının tümü deniz suyuyla kirlenmiş ve içilemez hâle gelmişti. Şehirdeki tek kalıntı, Asclepiadae'nin ünlü adı ve Hipokrat'ın doğum yeri olmasıydı. Bu tür trajedilerle acınacak duruma gelmek insani bir durum gibi görünür, ancak kişinin kendini tamamen şaşkın ve afallamış olarak tanımlaması, geçmişten beri tabiatla mütemadiyen çeşitli felaketlere ve talihsizliklere maruz kaldığı gerçeğini reddetmek olur. Sahiden de geçmişte her şehir

depremler tarafından defalarca yıkılmış, sakinlerini kaybetmiş ancak sonunda harabeler üzerinden yeni şehirler yükselmiş ve yeniden insanlarla dolmuştur.

Menderes üzerindeki Tralles şehri buna bir örnektir. Şimdi Asya eyaleti olarak adlandırılan bölgede bulunan bu antik Pelasg yerleşimi, İmparator Augustus döneminde bir depremle yerle bir olmuştu. Hikâyeye göre, şehir feci bir harabe yığını hâlindeyken, Chaeremon adındaki sıradan bir köylü, bir toprak işçisi, felaketten o kadar derinden etkilenmişti ki artık dayanamayıp inanılmaz ve olağanüstü bir başarıya imza atmak için harekete geçti. Ne uzaklık ne isteğinin büyüklüğü ne karşı karşıya kalacağı tehlikeler ne de muğlak bir başarı şansı ne de ailesini bırakması veya insanları fikirlerini değiştirmeye sevk eden sebepler onu engelleyemedi. Sadece Roma'ya değil, okyanus kıyısındaki Cantabri ülkesine de gitti. Çünkü Sezar o sırada oradaydı ve bazı yerel kabilelere karşı bir sefer yürütüyordu.

Chaeremon ona olup bitenleri anlatınca imparator o kadar duygulandı ki Roma'nın en asil ve seçkin eski konsüllerinden yedisini maiyetleriyle birlikte oraya gönderdi. Tüm hızlarıyla oraya vardılar ve şehrin yeniden kurulmasını özenle denetleyip büyük paralar harcadılar. Böylece şehir günümüze kadar bu şekliyle korundu. Şimdiki sakinlerini Pelasglar olarak adlandırmak yanlış olur. Onları Romalı olarak addetmek gerekir. Her ne kadar Yunanca konuşur hâlde gelseler de bu, topraklarının İyonya ile sınırı olduğu için anlaşılabilir bir durumdur.

Bütün bunlar şehrin resmî tarihi tarafından tasdik edilmiş ve oraya gittiğim zaman okuduğum bir özdeyişle de doğrulanmıştır. Kentin eteklerindeki tarlalardan birinde, görünüşe göre Chaeremon'un geldiği yerde (bu alanın adı Siderus'tur) bir heykel kaidesi yer alır. Bununla birlikte kaide üzerinde yazılı olan dizedeki ithaf hâlâ fark edilebilir ve şu şekildedir:

*Bir zamanlar deprem şehrini yıktığında
Yiğit Ceromon onu kurtarmayı düşündü
Ve yolculuk etti uzaklara
Cantabria'daki imparatoru ve maiyetini bulmaya.
Şimdi bu sunakta onun tasviri duruyor
Ve vatandaşlar büyük bir sevgiyle
Topraklarının ikinci kurucusu olarak
Tralles'i ölümden kurtaran adamı selamlıyor.*

Böylece iç rahatlığıyla yukarıda anlattıklarımızın Tralles'teki olayların muteber bir açıklaması olduğunu varsayabiliriz. Asya'da hem İyonyalıların hem de Aiollerin yerleştiği pek çok şehir o dönemde aynı akıbete uğradı. Sanırım doğal afetler konusunu bırakıp anlatımına devam etsem iyi olacak. Ancak dönemi gerçekten kapsamlı bir şekilde anlatacaksam, sahneyi Lazların ülkesine ve İran ile yapılan savaşlara taşımak gerekiyor.

DOĞU'DA OLUP BİTENLER

Romalılar ve Persler çok uzun süredir savaş hâlindeydiler ve birbirlerinin topraklarını sürekli tahrip ediyorlardı. Sık sık baskın ve yağma yaparak münferit savaşma veya ilan edilmemiş düşmanlık politikasını benimsediler. Bazen de açık ve geniş çaplı savaşa giriştiler.

Bizim dönemimizden kısa bir süre önce her iki taraf da Ermenistan'ın doğu bölgelerini ve sınırlarını kapsayan ancak Kolhis'i kapsamayan sınırlı bir ateşkes üzerinde anlaşmışlardı. Antik çağlarda Lazika sakinlerine Kolhisli deniyordu, bu nedenle Lazlar ve Kolhisler aynı halktandır.

Durumun böyle olduğu, Phasis Nehri ve Kafkasya gibi önemli yerlerden ve bu bölgelerde çok uzun bir süre ikamet ettikleri gerçeğinden kolayca çıkarılabilir. Hikâye, Jason ve Argonotların Kolhis'ine yapılan yolculuktan ve her hâlükâr-

da Asur İmparatorluğu zamanından ve Ninus ve Semiramis günlerinden çok önceye dayanıyor. Mısır Kralı Sesostris yerli Mısırlılardan oluşan devasa bir ordu kurdu ve tüm Asya'ya saldırıp işgal etti. Onun, Kolhis'e de ulaştığı, ordusunun bir kısmını orada bıraktığı ve Kolhislilerin soyunun da buraya dayandığı kabul edilir. Bu, Diodorus Siculus ve birçok başka antik otorite tarafından da desteklenir.

Şimdi bu Lazlar, Kolhisliler, Mısırlı göçmenler veya her ne derseniz deyin, çağımızda bir tartışma konusu hâline geldi ve toprakları uğruna sayısız savaş verildi.

Pers İmparatoru Hüsrev,³ önemli stratejik noktalar da dâhil olmak üzere toprakların çoğunu ele geçirmiş ve işgal etmişti. Bu bölgeleri zapt etme işini yavaşlatmaya hiç niyeti yoktu. Öte yandan Roma İmparatoru Justinian, Lazların o zamanki kralı Gubaz'ın ve tüm ulusunun, imparatorluğun bir tebaası olduklarını, birbirlerine dostluk ve din bağıyla bağlı olduklarını görerek onları terk etmenin dayanılmaz ve ahlaksızca bir iş olduğunu düşündü. Bunun yerine düşmanı olabildiğince çabuk bertaraf etmek için elinden geleni yaptı.

Justinian, tüm bölgenin ilhakıyla sonuçlanacak bir Pers zaferinin endişe verici etkilerini açıkça kavradı. Böyle bir şey olursa Perslerin cezasız bir şekilde Karadeniz'e yelken açmasına ve Roma İmparatorluğu'nun kalbinin derinliklerine ulaşmasına hiçbir şey engel olamayacaktı. Bu amaçla en iyi generallerinden bazılarının komutası altında büyük ve güçlü bir ordu oluşturdu. Bessas, Martin ve Buzes bu işle görevlendirilmişti. Hepsi birinci sınıf yetenekli ve yüksek askerî deneyime sahip adamlardı.

³ Sasani İmparatoru I. Hüsrev Anuşirvan (531-579). Agathais'ın Persler olarak bahsettiği ve metinde de bundan sonra böyle geçecek olan imparatorluk, 224-651 yılları arasında varlık göstermiş olan Sasani İmparatorluğu'dur.

Genç yaşına rağmen savaş sanatında usta olan Germanus'un oğlu Justin'de bölgeye gönderildi.

Pers Komutanı Mermeroes⁴ Archæopolis'e iki defa saldırı yapmış, ikisinde de geri püskürtülmüştü. Prokopius tarafından yeterince aktarılmış olduğundan burada bahsetmediğim bir dizi başka girişimden sonra, tam da anlatımımın ipini elime almam gerektiği noktada Mucheiris ve Cota's kalelerine ulaşmıştı. Telephis'in çevresindeki zorlu arazi üzerinde baskı uygulamaya ve Phasis Nehri'ne kadar olan bölgelere nüfuz etmeye kararlıydı. Bu şekilde Romalıları şaşırtacak ve ortaya çıkan karışıklıktan istifade ederek bölgedeki bazı kalelerin zorla işgali için bir teklifte bulunacaktı. Öte yandan açıkça saldırması böyle bir sonuç elde etmesini engellerdi. Martin, ordusuyla birlikte Telephis Kalesi'nde konuşlanmıştı ve bölgeye yapılan girişimleri sıkı bir şekilde izliyordu. Arazi erişilmez ve neredeyse geçilmezdi. Her iki taraftaki derin geçitler ve aşağı sarkan sarp kayalar aşağıdaki yolu aşırı derece daraltıyordu. Başka bir yoldan yaklaşmak da mümkün değildi. Bitişikteki ovalar çıkmaz bir bataklık yığınıydı. Yoğun çalılıklar ve yükselen korular bırakın silahlı bir orduyu hafif giyimli bir adam için bile zorlu bir engel teşkil ediyordu.

Yine de Romalılar hiçbir zahmetten kaçınmadılar. Üzerinde yürünebilecek kadar sağlam bir yer buldukları zaman hemen etrafını tahta kazık ve taşlarla çevirdiler ve durmadan bu işlerle meşgul oldular.

Biraz şaşkınlıktan ve durumla nasıl başa çıkılacağı konusunda epeyce düşündükten sonra Mermeroes'in aklına, Romalıların dikkatini bir şekilde dağıtıp başka yöne çekebilirse kuvvetlerini geçirebileceği geldi. Ancak düşman, bölgeyi gözetim altında tuttuğu sürece önündeki her iki engeli de aynı anda aşıp ilerlemesi mümkün olmayacaktı. Bununla birlikte dikkatlerini

⁴ 554 yılında ölen Sasani Komutanı Mihr-Mihroe.

gevşettiklerinde, zorlu araziyle başa çıkmanın ve birlikleri için bir geçit açmanın o kadar da imkânsız bir görev olmadığını düşündü. Sahip olduğu devasa insan gücüyle ormanları kesip temizleyerek ve ilerlemelerini engelleyen kayaları parçalayarak çok zorluk çekmeden geçmeyi umuyordu. Bu amaçla aşağıdaki hileyi tasarladı:

Aniden tedavisi olmayan tehlikeli bir hastalığa yakalanmış gibi yatağa gitti ve burada rahatsızlığını abartarak sergileyip kaderine yüksek sesle ağıtlar yaktı. Kısa süre sonra komutanın ciddi bir şekilde hastalandığı ve ölümün eşiğinde olduğu bilgisi tüm orduya yayıldı. Kendi halkına ihanet edip gizli bilgileri düşmana vererek rüşvet alanlar da, planı bir sır gibi dikkatle sakladığından ve en yakın arkadaşlarına bile ifşa etmediğinden gerçekte neler olup bittiği konusunda bilgi sahibi değildi. Bu yüzden Romalıları sadece ortalıkta dolaşan söylentilere inanarak bilgilendirdiler. Bence Romalıların da inanmak istediği buydu.

Hemen dikkatlerini hafifletmeye başladılar ve katı önlemleri gevşettiler. Birkaç gün sonra Mermeroes'in öldüğü haberi geldi. Aslında bir odaya saklanmıştı. Bu inancı en yakın arkadaşlarının bile desteğini kazandı. Bunun üzerine Romalılar, uykusuz gecelerinin ve sürekli sarf ettikleri çabaların anlamsız olduğunu hissettiler. Böylece çitler yapmak ve yol açmak gibi işleri bıraktılar. Bütün gece uyuyarak ve kırsal bölgelerde vakit geçirerek rahat hayata alışmaya başladılar. Görünüşe göre lidersiz oldukları için Perslerin onlara asla saldırmayacağını, Romalılardan kaçmak için yollarından çekileceklerini düşündüler.

Mermeroes bunu öğrenir öğrenmez hilesine son verip kendini Perslere gösterdi. Daha sonra ordusuyla beraber derhâl yürüyüşe geçti. Yorulmak bilmeyen bir şevkle kendini göreve adayarak, uzun zamandır planladığı yöntemlerle, ilerleyişlerinin önündeki tüm engelleri kaldırıp kaleye yaklaştı.

Romalılar, onun bu beklenmedik yaklaşımı karşısında o kadar korktu ki artık kendilerini savunabilecek durumda değillerdi. Bu nedenle Martin, Mermeroes zorla girip oradaki Romalıları mahvetmeden önce kaleyi terk etmeye karar verdi. Gerçekten de bir avuç insanın, katledilmeden bu kadar çok sayıda düşman askerine nasıl direnebildiğini hayal etmek zor. Ve böylece, barbarların kendilerine üstünlük sağladığını gördüklerinde kuvvetlerinin geri kalanına katılmak için harekete geçtiler. Bessas, Justin ve adamları, Telephis'ten sadece yedi stadiyon uzaklıkta, ovada konuşlanmışlardı. Burada, buraya adını vermiş olan bir çömlek pazarından başka bir şey yoktu. Aslında bu yerin adı Yunanca Chytropolia ile aynı anlama gelen, Latince bir kelime olan Ollaria idi. Martin ve adamlarının çoğu güvenli bir yere vardığında komutanlar, daha fazla ilerlemelerini önlemek için düşmanı orada beklemeye karar verdiler.

Komutanlarının en seçkinleri arasında doğuştan bir Tzani⁵ olan, Romalılar arasında büyümüş ve ülkesinin barbar alışkanlıklarını çoktan kaybedip uygarlaşmış olan Theodore adında bir adam vardı. Bu Theodore daha sonra Martin'den düşmanın hepsini görebileceği, sayılarını ve niyetlerini anlayabileceği bir yakınlığa gelene kadar Telephis'in yakınlarından ayrılmaması yönünde talimatlar aldı.

Her zamanki enerjisi ve cesaretiyle bu talimatları yerine getirmeye başladı. Böylece Perslerin kaleyi ele geçirdiğini ve bununla yetinmeyeceklerini, savaşmak için çok istekli olduklarını fark ettiğinde acilen ayrıldı.

Dönüş yolunda, kendilerine söylendiği gibi Romalıların çoğunun doğrudan Chytropolia'ya gitmediklerini, Lazların evlerine daldıklarını, darı, buğday ve diğer gıda maddelerini

⁵ Laz. Lazlar tarih boyunca Laz, Tzan, Çani, Lazoi gibi farklı isimlerle anılmışlardır.

götürdüklerini keşfetti. Onları uzaklaştırmaya çalıştı. Ayrıca sorumsuz davranışları ve ne tür bir belanın içinde olduklarının farkına varamadıkları için kınadı.

Açgözlülüklerini kontrol edebilenler, aptallıklarının farkına varıp onun önderliğinde güvenli bir yere yürüdüler. Ancak Theodore'un, komutanlara Mermeros'un yaklaşması hakkında vaktinde rapor verme şansı yoktu. Gerçekte olan şey ise Perslerin, kayıtsız bir şekilde yağmaya devam eden askerlerin bir kısmını aniden yakalayıp birkaçını öldürmeleriydi. Diğerleri ise kaçtı ve yüksek sesle bağırıp haykırarak kampa girene kadar koştu. Aniden ortaya çıkmalarının yol açtığı hayret o kadar büyüktü ki herkes yersiz bir paniğe kapıldı ve yerinden ayrılmaya başladı.

Komutanlar da (güçleri henüz düzgün bir sıraya girmemişti) barbarların, şu anki hazırlıksız durumlarından faydalanıp kendilerine saldıracağını düşündükleri için benzer bir paniğe kapıldılar. Önceki planlarından vazgeçmeye hazırlardı ancak geri çekilmek için de başka alternatifleri yoktu. Doğrusunu söylemek gerekirse durumun acilliği ve kafalarının karışıklığı düşünmelerine bile engel oluyordu.

Kampı derhâl dağıtarak oveyı terk ettiler. Nesos'a kadar hiç durmadan koşarak rezil ve disiplinsiz bir bozgunla geri çekilirken bütün birliklerini de yanlarına aldılar. Nesos, Telephis'ten beş parasang uzaktadır. O kadar büyük bir yürüyüş mesafesi ki bu cesur savaşçılar bu mesafeye tek bir günde koşarak katettiler. Herodot ve Ksenophon'a göre bir parasang otuz stadiona eşittir. Oysa günümüzde İberyalılar ve Persler bunun yirmi bir stadiona eşit olduğunu söylerler. Lazlar da aynı ölçü birimlerine sahipler ancak onlar farklı ve bence gayet makul bir şekilde "duraklar" olarak adlandırıyorlar. Bunun nedeni, hamallarının ne zaman bir parasang yol yürüseler yüklerini bırakıp kısa bir

dinlenme için durmaları ve böylece her aşamada yeni adamların sırasıyla onların yerini almalarıdır. Daha sonra ayrılırlar ve bunu kaç kez yaptıklarına göre gittikleri mesafeyi ölçerler. Ancak bir parasangı nasıl hesaba katarsak katalım, Nesos'un Telephis'ten yüz elli stadion⁶ uzakta olduğu gerçeği değişmez. Bu kale, iki zorlu nehirle çevrili olduğundan güçlü ve erişilemez bir konumdadır. Phasis⁷ ve Doconus, Kafkasya'dan ayrı olarak akar ve başlangıçta birbirlerinden çok uzaktırlar. Ancak burada arazinin şekli kendini gösterir ve yavaş yavaş yaklaşımlarına sebep olur. Romalılar bir kanal kazarak, Phasis'in sularını Doconus'a yönlendirmeyi başardılar. Böylece iki nehir, Nesos'un doğu ucuna doğru akıntılarını birleştirdi ve bölgeyi çevreledi. Bundan sonra bir dizi bükülme ve dönüşle ovanın önemli bir bölümü sınırlandırıldı. Nehirler batıya doğru kendiliğinden buluşana kadar akmaya devam ederler ve sonunda tamamen birleşince aradaki tüm bölge adeta bir ada hâline gelir. Romalıların toplandığı yer de burasıydı.

PERSLERİN CENAZE RİTÜELLERİ

Mermeroos, Chytropolia'ya ulaştığında, korkaklıklarından dolayı onları aşağıladıkten ve hakaret ettikten sonra daha fazla ilerlememeye veya Nesos'a saldırmamaya karar verdi. Ne düşman topraklarının ortasında böylesine büyük bir orduya erzak sağlamak için gerekli teçhizatı ne de kuşatma için gerekli donanımı vardı. Bu yüzden Telephis'e geri dönme fikrinden ve o bölgedeki zorlu araziden hoşlanmadığı için, (Phasis Nehri üzerinde) tahta kalas ve dubalardan bir köprü yaptırdı ve hiçbir engelle karşılaşmadan ordusunu karşıya geçirdi. Ardından Onoguris'teki (Romalılara karşı Achaeopolis bölgesinde kurduğu)

⁶ 1 stadion: 180-200 metre.

⁷ Gürcistan'ın batısındaki Rioni Nehri.

Pers garnizonunu takviye ettikten ve adamlarını yüreklendirdikten sonra burasını olabildiğince güvenli bir hâle getirip Cotaïs ve Mucheirisîs'e döndü. Hastalığa yakalanmış ve sağlığı ileri derecede bozulmuştu. Mallarını korumak için ordusunun ana gövdesini bırakıp İberia'ya doğru yola çıktı.

Meschita şehrine götürüldüğü acı verici bir yolculuktan sonra Mermeroes hastalığa yenik düştü ve bu defa gerçekten son nefesini verdi. Pers tarihinin en güzide karakterlerinden biriydi. Parlak bir idareci ve mükemmel bir taktikçiydi. Her şeyden önce gözü pek bir ruha sahip bir adamdı. Zaten yaşlı biriydi ve uzun zamandır iki ayağı da kötü bir şekilde sakat ve at bile binemeyecek durumda olmasına rağmen genç bir adamın dayanıklılığına ve gücüne sahipti. Gerçek bir savaşa katılamasa da bir tahtirevan üzerinde taşınıp savaşın saflarında hareket ederdi. Adamlarını cesaretlendirip teşvik ederek, doğru ve zamanında talimatlar vererek düşmanın kalbine korku salardı ve birçok defa zaferin meyvelerini topladı. İyi bir komutan olmanın ön şartının kas değil beyin olduğunun bundan daha çarpıcı bir örneği yoktur.

Hizmetkârları Mermeroes'un cesedini alıp şehrin dışına taşıdılar. Atalarının geleneklerine uygun bir şekilde, leşle beslenen iğrenç kuş ve köpeklerin yemesi için başıboş bıraktılar.

Perslerin cenaze ritüelleri bu şekildedir. Et ayrılır, kemikler çürümek üzere çıplak bırakılır ve ovada parçalanıp dağılır. Ölülerini herhangi bir mezara, tabuta koymak ve hatta üzerini toprakla örtmek yasaktır. Ve eğer kuşlar bir adamın vücuduna çabucak saldırmazsa veya köpekler onu hemen parçalamazsa onun son derece kötü ve ahlaksız biri olduğunu, ruhunun kötü iblislerin uğrak yeri olan bir melanet yuvası olduğunu düşünürler. Bu durumda akrabaları onu tamamen ölü ve öteki dünyada güzel yerlere gitmemiş biri olarak gördükleri için daha

da yas tutarlar. Fakat eğer onu bir çırpıda yiyip bitirirlerse iyi talihi için onu kutsarlar ve ruhunu huşu ve hayretle yad ederler. Saadet mekânına yükselmeye layık olduğunu düşünerek onu erdemli ve tanrısal bir varlık olarak görürler. Birliklerden herhangi bir asker aktif bir görevdeyken rahatsızlanırsa hâlâ bilinci açık ve canlıyken götürürler. Birisi böyle bir duruma düştüğünde yanına bir parça ekmek, bir miktar su ve bir tane sopa konur. Yemek yiyebildiği ve içinde biraz güç kaldığı sürece sopayla hayvanları korkutup uzaklaştırır. Ancak hastalık onu kollarını hareket ettiremeyecek bir duruma getirirse o zaman tam anlamıyla ölmemiş ve son nefesini yeni yeni vermeye başlamışken hayvanlar zavallıyı yiyip bitirir. Böylece onu herhangi bir iyileşme durumundan önce soyarlar.

Aslında iyileşip eve dönen, ölümcül derece solgun ve zayıf görünümlü pek çok insan oldu. Bu da şans eseri onlarla karşılaşanları ve tüm dünyada karanlığın kapılarından gelen bu dramatik karakterleri arayanları korkutmaya yetti. Bu durumda biri geri dönerse herkes ondan uzak durur. Onun kirlenmiş olarak görür, hâlâ ölümler diyarına ait olduğunu düşündükleri için dışlarlar. Ölümün yakınlığından kaynaklanan kirlilik, yaşama yeniden dönmesi için Magi⁸ tarafından temizlenene kadar topluma karışmasına da izin verilmez. Elbette insanlığın çeşitli milletlerinden her biri, hem toplumlarında evrensel olarak kabul edilen hem de geçmişlerinde derinden kök salmış herhangi bir geleneğin mükemmel olduğunu düşünürler. Buna karşı çıkan her şeyi de aşağılık ve rezil addedip ciddiye almazlar. Bununla beraber insanlar, kendi gelenekleri söz konusu olduğunda her zaman her şekilde mantıklı bir argüman bulmaktan geri kalmazlar. Bu tür argümanlar bazen doğru olduğu gibi yanıltıcı ve

⁸ Zerdüş'tün öğretilerini izleyen ve çeşitli yöntemlerle kehanette bulunan Pers din adamları.

uydurma da olabilir. Bu yüzden Perslerin, kendi geleneklerinin diğer geleneklerden üstün olduğunu kanıtlamaya çalışmaları bana şaşırtıcı gelmiyor. Tamamen dikkate değer bulduğum şey ise Ninova'nın eteklerinde, Babil'de ve ayrıca Media bölgesinde bulunan, uzun zaman önce ölmüş insanların mezarlarının da gösterdiği gibi Pers topraklarının ilk sakinleri olan Asurlular, Keldaniler ve Medlerin bu konuda sahip oldukları farklı görüşlerdir. Gömme şekilleri bizimkinden farklı değildir, cesetlerini kapatıyorlar mıydı yoksa eski Yunan'daki gibi yakıyorlar mıydı bilinmiyor ama şu anda uygulananlara benzemediği açıktır.

O zamanlar bu ilk yerleşimciler cenaze merasimi hakkında böyle bir görüşe sahip değillerdi ve zifaf yatağının kutsallığı şimdiki gibi çiğnenmemişti. Günümüzde Persler sadece kız kardeşleri ve yeğenleriyle cinsel ilişkiye girmezler. Babalar da kendi kızlarıyla yatar ve dehşetlerin dehşeti... Ah! Doğaya ne aykırı bir durum! Oğullar da anneleriyle birlikte olurlar. Bu iğrençliğin son zamanlardaki bir yenilik olduğu aşağıdaki hikâye ile iyi bir şekilde gösterilmiştir. Ünlü Asur Kraliçesi Semiramis'in bir zamanlar sefahatin derinliklerine daldığı, oğlu Ninyas ile ilişkiye girmek için planlar yaptığı ve hatta ona yakınlaşacak kadar ileriye gittiği söylenir. Genç adam onu öfkeyle reddetti ancak ne kadar kararlı olduğunu gördüğünde onu öldürdü. Böylece ensest suçunu işlemek yerine anne katili olmayı tercih etti. Bu tür bir davranış toplumsal olarak kabul edilebilir olsaydı Ninyas'ın bundan kaçınmak için böylesine bir gaddarlığa başvurmayacağı düşüncesindeyim.

Bununla birlikte örneklerimizi uzak geçmişle sınırlamanın gereği yok. Makedon zaferinden ve Pers İmparatorluğu'nun yıkılmasından kısa bir süre önce Darius'un oğlu Artaxerxes'in annesi Parysatis'in, Semiramis'le aynı tutkuya yenik düştüğü ve oğluna âşık olduğu söylenir. Adam, onu öldürmese de daha fazla ileriye gitmesine mâni oldu ve bunun hem kendi

milletlerinin tarihine hem de bugünün yaşantısına yabancı bir durum olduğunu, din dışı ve doğaya aykırı bir eylem olduğunu söyleyip onu bir kenara itti.

Ancak günümüz Persleri eski uygulamalarını neredeyse tamamen terk ettiler; Horomasdes'in oğlu Zerdüşt'ün öğretilerini benimsemelerinden bu yana yabancı ve yozlaşmış davranışların toptan benimsenmesiyle damgasını vuran bir devrim.

Şimdi bu Zerdüşt veya Zarades (iki isimle de anılır) söz konusu olduğunda onun etkili olduğu zaman dilimini ve reform faaliyetlerinin dönemini kesin olarak saptamak mümkün değildir. Persler, Darius'un babasını mı yoksa aynı adı taşıyan başka bir hükümdarı mı kastettiklerini açıklığa kavuşturmadan Hystaspes bölgesinde yaşadığını söylüyorlar. Yaşadığı zaman ne olursa olsun Mecusilik dinin kurucusu ve tebliğcisi olup önceki inanışların karakterini değiştirerek çok çeşitli inançlar getiren kişidir. Antik Çağ'da Persler, Zeus, Kronos ve Helen panteonunun diğer tüm tanrılarına taparlardı. Ancak onları farklı isimlerle anarlardı. Örneğin Asurluların ve Medlerin tarihini kaydeden Athenocles'e göre Zeus'a "Bel", Herakles'e "Sandes", Afrodite "Anahita" derlerdi. Fakat günümüzde onların görüşleri, biri iyi ve iyi olan her şeyin sebebi, diğeri ise özellikleri ve işlevi bakımından bunun tam tersi olan iki ilksel prensip olduğunu kabul etmeleri kapsamında, çoğunlukla Maniheizm denilen görüşlere uygundur. Bu unsurlara kendi dillerinde barbarca isimler verirler. İyi ilah ve yaratıcıya Ahuramazda, şeytani ve kötü olana ise Ahriman derler. Kutladıkları tüm festivallerin en önemlisi, çok sayıda sürüngeni ve diğer vahşi yaratıkları ve çölün sakinlerini öldürdükleri, daha sonra da bağlılıklarının bir kanıtı olarak onları magiye sundukları "kötüleri öldürme festivali"dir. Bu şekilde iyi ilaha yaraşır bir hizmette bulunduklarını ve Ahriman'ı engelleyip yaraladıklarını düşünürler.

Suya hürmetleri o kadar büyüktür ki yüzlerini bile yıkamazlar. İçme ve sulama dışında başka hiçbir şey için suyu kullanmazlar.

Tapındıkları diğer birçok tanrıyı isimlendirirler, kurbanlar sunarlar, arınma ve kehanet ritüelleri uygularlar. Ateş, özel bir kutsallık ve saygı nesnesi olarak kabul edilir. Buna göre dışarı çıkarılmasına asla izin vermeyen magiler tarafından ücra ve kutsal odalarda gözetim altında tutulur. Ona [ateşe] dikkatle bakarak kutsal ayinlerini gerçekleştirirler ve gelecekteki olayları görmeye çalışırlar. Bu uygulamayı Keldanilerden veya diğer bazı insanlardan aldıklarını düşünüyorum çünkü bu bir tür sapkınlıktır. Elbette böyle bir yöntem, çok sayıda farklı halktan ortaya çıkan fikirlerin bir karışımı olan dinlerinin birleşik doğasıyla uyumludur. Ve bu durum benim de beklediğim gibidir. Gerçekten de, bu kadar hayret verici dönüşümlere uğrayan ya da arka arkaya gelen yabancı tahakkümlere boyun eğerek herhangi bir istikrar elde etmede başarısız olan başka bir toplum bilmiyorum. Sonuç olarak hâlâ muhtelif biçim ve gelenekler taşımasına şaşmamalı.

Asurlular, geleneğimizde Ganj Nehri'ne kadar tüm Asya'yı fethetmeleriyle bilinen ilk halktır. Görünüşe göre Ninus, hanedanın kurucusudur. Onu Semiramis ve Semiramis'in soyundan gelen, Dercetades'in oğlu Beleus'a kadar uzanan soy silsilesi takip eder. Semiramis Hanedanı'nın son temsilcisi olan Beleus'la birlikte ailenin soyu tükendi ve sarayda bahçıvanlık yapan Beletaran adında bir adam olağanüstü durumlarda tahtı ele geçirip kraliyet unvanını kendi ailesine tevci etti. Hikâye Bion ve Alexander Polyhistor tarafından anlatılır. Anlattıklarına göre, Sardanapalus'un saltanatında krallık bir gerileme dönemine girdiğinde Med Arbaces ve Babilli Belesys onu zorla gasp edip krallarını öldürerek Ninus'un iktidara gelmesinden yaklaşık bin üç yüz altı yıl sonra Medlerin kontrolüne geçirdi.

Bu sayı, Knidoslu Ctesias'ın kronolojisine dayanmaktadır ve Diodorus Scilus'un aktardığıyla uyumludur.

Bundan sonra her şeyi kendi yasalarına ve geleneklerine göre düzenleyen bir Med dönemi başladı. En az üç yüz yıllık Med egemenliğinden sonra, Kambises'in oğlu Kiros, Astyages'i yendi ve ülkeyi Pers egemenliğine soktu. Kendisi de Perslerin yerlisiydi ve Medlerin Astyages'in yanında savaşmış olmasına içerlediğini gördüğü için başka türlü yapması beklenemezdi. Pers kralları 228 yıl hüküm sürdüler, ancak imparatorlukları yabancı bir kralın güçleri tarafından istila edildiğinde tamamen dağıldı.

Phillip'in oğlu İskender, Pers Kralı Arsames'in oğlu Darius'u öldürerek tüm Pers ülkesini ilhak etti ve kendi devletinin yapısına göre yeniden organize etti. Aslında bu yenilmez savaşçının başarıları o kadar olağanüstüydü ki ölümü onu uzaklaştırsa bile halefleri, Makedon olmalarına rağmen yabancı bir ülkede uzun süre hüküm sürdüler ve önemli bir güce sahip oldular. Gerçekten de bana göre, eğer birbirlerine ve Romalılara karşı yürütülen iç çekişmeler ve sık sık yapılan fetih savaşları güçlerini tüketmeseydi ve yenilmezlik efsanelerini yok etmeseydi, seleflerinin şöhretinin gücüyle bugüne kadar iktidarda kalırlardı.

Polyhistor'un bu konudaki ifadesini de kabul edersek, Makedon hâkimiyeti, Medlerinkinden sadece yedi yıl az sürmüştür. Ancak uzun süren üstünlüklerine rağmen, Makedonlar sonunda Partlar tarafından yıkıldılar. Şimdiye kadar pek önemli olmayan bu bağlı topluluğun üyeleri daha sonra Mısır hariç tüm imparatorluğun yöneticileri oldular. İsyanın lideri Arşak, kendinden sonra gelen hanedana da ismini verdi ve bu durum, Mithridates Partların adını büyük bir şöhrete kavuşturmadan kısa bir süre önce gerçekleşti.

İlk kral Arşak'tan son kral Artabanus'a kadar geçen 270 yıllık zaman, Roma İmparatoru Mamaea'nın oğlu Alexander'ın

salтанatı sırasında, çağdaşı Hüsrev'in ait olduğu hanedanlığın başlangıcını ifade eder. Bugünkü [6. yüzyıldaki] Pers devleti bu dönemde şekillendi.

Mütevazı fakat belirsiz bir kökene sahip, cesur, becerikli ve doğuştan devrimci bir adam olan Ardaşir adlı bir Pers, bir grup komplocuyla beraber bir saldırı başlattı ve kral Artabanus'u öldürdü. Böylece Pers krallarının tacını üstlenerek Part egemenliğine son verdi⁹ ve Perslere başvurdu.

O, fanatik bir Mecusi'ydi ve Mecusilik dininde bilinmeyenlerin resmen öğreticisiydi. Sonuç olarak magilerin rahip kastı aşırı güçle ve kibirle yükseldi. Bu kurum daha önce hiç böyle ayrıcalıklı ve dokunulmaz bir konuma yükselmemişti, ancak resmîyette belirli açılardan daha aşağı bir statüde olmasına rağmen kendi uzun tarihi boyunca pek çok olayda tesirli olmuştu.

Aksi takdirde (uzak geçmişten bir örnek vermek gerekirse) Darius ve yandaşları, Kiros'un oğlu Kambises'in ölümünden sonra Smerdes'in tahtı zorla alması karşısında hissettikleri gibi, dehşete düşmezlerdi. Ayrıca magilerin imparatorluk tahtını arzulamalarının uygun olmadığı gerekçesiyle Smerdesi ile onun dinî ve politik yandaşlarını da öldürmezlerdi. Cinayetleri, zorbalık olarak görmekten çok bunun devam etmesi ve anılması gerektiğini düşündükleri için darbedenin ardından "Magofoni"¹⁰ adı verilen, kurbanların sunulduğu bir bayram düzenlediler.

Ancak şu sıralar magiler aşırı bir hayranlık ve saygı nesnesidir. Tüm kamu işleri onların isteklerine ve tahminlerine göre yürütülür. Özel bir davanın hiçbir davacısı veya tarafı onların yetki alanına giremez. Gerçekten de, magilerden biri tarafından tasdik edilmedikçe hiçbir şey Perslerin gözünde meşru değildir.

⁹ Part İmparatorluğu, MÖ 247-MS 224.

¹⁰ Magi'nin katli.

Ardaşir'in annesinin, ayakkabıcılık yapan ve toplumsal bir önemi olmayan bir Papak ile evli olduğuna inanılıyordu. Bu adam astrolojide son derece bilgiliydi ve geleceği kolaylıkla tahmin edebiliyordu. Öyle ki Sasan adında bir asker, Cadusia bölgesinden geçerken ona mütevazı ikametini gösteren Papak tarafından misafirperver bir şekilde ağırlandı.

Her nasılsa, muhtemelen kehanet güçleri sayesinde Papak, konuğunun neslinin büyük ve benzersiz derecede iyi bir talihe sahip olacağını keşfetti. Ne kızı ne kız kardeşi ne de yakın bir kadın akrabası olmadığı için kafası karıştı. Sonunda karısının, konuğuyla yatmasını sağladı. Bu rezalete gözlerini kapayıp şimdiki aşışılama ve utancın telafisi olarak gelecekteki iyi talihi elde etti.

Ardaşir¹¹ bu şekilde dünyaya geldi. O, Papak tarafından büyütüldü ancak tahta geçer geçmez, çocuğun kendi adlarını taşıması gerektiğini iddia eden Sasan ve Papak arasında şiddetli bir çekişme meydana geldi. Ancak sonunda Sasan'ın tohumundan doğan Papak'ın oğlu olarak anılması gerektiği konusunda anlaştılar. Bu Ardaşir'in soyağacının açıklamasıdır. Persler de bunun kendi kraliyet arşivlerindeki versiyona uygun olduğunu söylerler.

Şimdi Ardaşir'in tahta çıkan tüm torunlarının kronolojik bir listesini ve her birinin saltanat süresini ayrıntılarıyla birlikte vereceğim. Tarihçiler şimdiye kadar böyle bir liste oluşturmayı başaramadılar. Bu konu gerçekten çok az ilgi gördü. Yine de, belki Romulus'a veya Anchises'in oğlu Aeneas'ın daha eski günlerine kadar giden, Anastasius ve Justin'in saltanatlarına kadar uzanan Roma imparatorlarının listesini yapıyorlar. Ancak Pers kralları için, yani Part İmparatorluğu'nun dağılışımdan bu yana hüküm sürenler için hâlâ bir ihtiyaç olmasına rağmen, saltanatlarının

¹¹ Sasani İmparatorluğu'nun kurucusu I. Ardaşir (224-242).

kronolojisini ortaya koyan paralel bir liste düzenlemediler. Bu nedenle Perslerin resmî kaynaklarından konuyla ilgili kesin bilgiler toplamayı kendime görev edindim ve bulgularımın ayrıntılı bir şekilde ortaya çıkarılmasının, özellikle şimdiki gibi bir çalışmada elzem olduğunu düşünüyorum. Sonuçta bu adlar uzun ve sıkıcı bir listeyi, özellikle barbar adlarının bir listesini oluşturacak olsa da, bazense kayda değer hiçbir başarısı olmayan şahısların adları geçecek olsa da, gerekli gördüğüm yerlerde tüm ayrıntıları vereceğim. Bu noktada okuyucuya kolaylık sağlamak amacıyla şunu eklemek isterim ki, 319 yıl bizi Hüsrev saltanatının 25. yılına, bu dönemde Lazika'daki çatışmaların tüm hızıyla devam ettiği ve Mermeroos'in öldüğü zamana götürür. O dönemde İmparator Justinian 28 yıldır tahttaydı.

Hüsrev hakkında birkaç şey söyledikten sonra daha önceki anlatıma döneceğim.

Hüsrev, yalnız Persler tarafından değil, Romalılar tarafından da gereğinden fazla övülmüştür. Aslında bir edebiyat hayranı ve derin bir felsefe meraklısı olduğu, Yunan edebiyatından eserleri kendisi için Farsça'ya tercüme ettirdiği kabul edilir. Dahası, Stagirite'yi, Demosthenes'in Tukidides'i okuyup bitirmesinden daha fazla özüksediği, zihinin Aristo'nun oğlu Platon'un öğretileriyle dolu olduğu, geometrik teoremler ve bilimsel spekülasyonlarla dolup taşan Timaeus da dâhil ne Phaedo'un, ne Gorgias'ın ne de Parmenides gibi gösterişli ve karmaşık diyaloglarla dolu olan diğerlerinin, onun merakından kaçamadığı rivayet edilir.

Şahsen, onun bu kadar iyi eğitilmiş ve entelektüel biri olduğuna asla inanmadım. Kaba ve incelikten yoksun bir dilde, tüm doğrulukları ve zarif anlatımlarıyla eski çağlardan kalma bu yazıların saflığı ve asaletleri nasıl korunabilir? Ayrıca çocukluğundan beri sarayın göz alıcı atmosferinde şatafat ve

iltifatla çevrelenmiş, ardından savaşların ve seferlerin bir özelliği olarak tamamen barbar bir yaşam tarzına dönmüş bir adamın öğrenmenin bu dalında herhangi gerçek bir yetkinliğe ve yeterliliğe nasıl ulaştığı da pekâlâ sorgulanabilir. Yine de bir Pers olmasına ve imparatorluğun himayesinin ve bu kadar çok ulusu yönetmenin sorumluluğu omuzlarında olmasına rağmen, insanlar onu çok övse bile edebiyat hakkında bilgi edinmeye gayret gösteriyordu ve sanat meraklısı olarak görülmeğe hoşlanıyordu. Sanırım bu noktada genel koroya kendi sesimi de eklemeli ve onun diğer barbarlardan üstün olduğunu kabul etmekten çekinmemeliyim. Ancak ona olağanüstü bir bilgelik atfeden ve onu yaşamış tüm filozofların rakibi olarak görenler, peripatetik bir tarzda, [Hüsrev'in] bilimin her dalında ustalaşarak filozofların iddialarının hakikatsizliğini ifşa ettiğini ve bunların sadece topluluğun aptalca fikirlerini yansıttığını herkese açıkladığını iddia ediyorlar.

AVARE URANIUS'UN MACERALARI

Eskiden Constantinopolis'te aylak aylak dolaşan Uranius adında bir Suriyeli vardı. Doktordu. Aristoteles'in öğretilerinin hiçbirini tam olarak dikkate almasa da ansiklopedik bilgisiyle övünürdü ve muazzam kendini beğenmişliğini tartışmacı olmasına dayandırıyor. Sık sık kemer altında¹² bulunup kitapçılardaki yerini alır ve orada toplanan, Tanrı hakkında aynı eski sözleri tekrarlayıp duran insanlarla tanrısallığın doğası, özü, duygusu, farklılığı ve bu gibi şeylerin nasıl tanımlanacağı üzerine tumturaklı tartışmalara girerdi. Bunların çoğunun temel eğitimlerini almamış ve düzgün bir yaşam sürmemiş insanlar olduklarını söyleyebilirim. Öyle ki bu durum gerçekten de "meleklerin basmaktan korktuğu yere aptalların koşması"

¹² Stoa.

durumuydu. Çünkü onlar insan anlayışını aşan ve düpedüz anlaşılmazlığıyla hayranlık ve hayret uyandıran, tamamıyla yüce ve ulaşılmaz bir konu olan teolojide ahkâm kesmenin dünyanın en kolay işi olduğunu düşünüyorlardı.

Böylece muhtemelen sarhoş bir safahat âleminin ardından akşama doğru toplanıp neşe içinde en yüce ve soyut konular hakkında doğaçlama bir tartışmaya girerlerdi. Bu tür tartışmalar her zaman ne ikna ne de aydınlanma ile sonuçlanan kifayetsiz tartışmalardı. Herkes birbirinin uzlaşmaz tutumu karşısında öfkelenerek kendi görüşlerine bağlı kalır, tıpkı bir zar oyunu için kavga eden insanlar gibi, kaba bir dille birbirini taciz ederlerdi. Sonuçta ise tartışma ertelenir, taraflar güçlkle birbirinden ayrılır ve bu sonuçsuz çabalar sadece dostu düşman etmeye yarardı.

Bu topluluktaki yıldız Uranius'tu. Homeros'un Thersites'i gibi o da gürültülü bir tahrik ve bitmek bilmeyen gevezeliklerle doluydu. Yine de Tanrı hakkında kesin bir görüşe sahip değildi ve bu konuda nasıl mantıklı bir tartışma yürüteceği konusunda hiçbir fikri yoktu. Bazen belirli bir problemin ilk önermesine saldırıyor, bazen de bir soruya cevap vermeden evvel sorunun nedeninin kendisine söylenmesinde ısrar ediyordu. Bu şekilde tartışmanın düzen içinde ilerlemesine izin vermiyor, konuyu allak bullak edip olumlu bir şeyin ortaya çıkmasını engelliyordu. Şüpheli ampirizm olarak bilinen tarzdan etkilenmiş ve zihinsel aktiviteyi inkâr edip kaygıdan kurtulmayı amaçlayarak, açıklamalarını Pyrro ve Sextus'un stiline göre modellemişti. Ancak cahilleri aldatmasına ve yanlış yönlendirmesine yarayacak birkaç bilgi kırıntısını zar zor toplayabildiği için bu kavramlarda ustalaşamamıştı.

Ne var ki kültürel standartları ona pek çok cazip şey kazandırdıysa da, davranışları daha fazlasını kazandırmıştı. Sık sık

zenginlerin evlerine girer, kendini en seçkin lezzetlerle doyurur, şarap testisiyle defalarca haşır neşir olur, aptalca içer ve müstehcen sözler söylerdi. Kendini öyle bir alay konusu yapardı ki bazen çenesine tokat atılırdı ve diğer insanların bardaklarından üzerine dökülen tortuları yüzüne damlatması da bilinmeyen bir şey değildi. Aslında o, bir soytarı ya da parayla tutulmuş bir şaklaban değil yemek masasının kıcıydı.

Uranius tarif ettiğim gibi bir insan olmasına rağmen bir keresinde elçi Areobindus'u, kendini Pers ülkesine götürmesi için ayarlamayı başardı. Bukalemun gibi her şeye uyum sağlayabilen bir sahtekâr olduğu için, terbiyeli bir havaya bürünmekte hiç zorluk çekmedi. Bizim edebiyat müderrislerinin giydiği türden bir cübbe giyip ağırbaşlı ve ciddi bir yüz ifadesi takınarak kendini Hüsrev'e takdim etti. Bu görüntü karşısında şaşkına dönen Hüsrev çok etkilendi ve onu gerçek bir filozof olarak addetti (öncesinde de zaten böyle duyurulmuştu). Onu samimiyetle karşıladıktan sonra fiziksel dünyanın kökeni, evrenin sonsuza kadar var olup olmayacağı ve her şey için tek bir ilkenin kabul edilip edilmeyeceği gibi soruları tartışmak için magileri ona katılmaya davet etti.

Uranius'un tartışmaya katkı sağlayabilecek tek bir fikri bile yoktu, ancak bu konudaki eksikliğini gevezelik ve özgüvenle kapatıyordu. Sokrates'in Gorgias'ta dediği gibi "cahillere arasındaki cehaletin zaferi" yaşanıyordu. Aslında çılgın soytarı, kralın hayal gücünü öyle ele geçirdi ki kral ona büyük miktar para verdi, onu kendi yemek masasında konuk etti ve kadeh vererek eşi görülmemiş bir onur bahsetti. Önceden de bu bölgelerden sarayına birçok gerçek filozof gelmiş olmasına rağmen hiç onun gibisini görmediğine dair defalarca yemin etti.

Suriyeli Damascius'tan çok da uzun olmayan bir süre önce, Kilikyalı Simplicus, Phrygialı Eulamius, Lidyalı Priscian, Feni-

keli Hermes ve Diogenes, Gazzeli İsidore, yani şiirsel bir ifade ile söylersek çağımızın filozoflarının nadide çiçekleri, Roma İmparatorluğu'nun resmî dininden pek hoşlanmadıkları için Pers devletinin çok daha üstün olduğu sonucuna varmışlardı.

Böylece Pers ülkesinin, yüksek adaletin hüküm sürdüğü “Platon’un filozof kralının” ülkesi olduğuna dair dolaşan hikâyelere hemen kulak verdiler. Görünüşe göre halkı da ahlaklı ve iyi huyluydu. Hırsızlık ve haydutluk gibi suç türleri yoktu. Değerli bir nesne bırakılsa dahi ne kadar uzakta olursa olsun kimse onu alıp kaçamaz, sahibi geri dönüp onu alana kadar gerçek anlamda gözetim altında tutulurdu. Bu nedenle doğru olarak kabul ettiklerinden ve yerli dine uymadıkları için toplumda bulunmalarının yasak olmasından dolayı sevinip bulundukları yerden ayrılarak kendilerine tamamen yabancı bir ülkede yerleşmeye karar verdiler. Ancak ilk fark ettikleri şey, otorite sahiplerinin zorba ve kibirli olduklarını, kendilerine karşı tiksinti ve aşağılamadan başka bir şeylerin olmadığını keşfettiler. İkinci olarak, bazıları yakalanan bazıları ise yakalanmayan çok sayıda hırsız olduğunu ve her türlü suçun işlendiğini fark ettiler. Aslında güçlüler zayıflara saldırgan ve gaddarca davranıyor ve birbiriyle ilişkilerinde insanlık dışı davranışlar sergiliyorlardı. En sıra dışı olan şey ise erkeklerin birden fazla karısı olmasına rağmen hâlâ zina etme arsızlığına sahip olmalarıydı. Filozoflar tüm bunlardan iğrendiler ve harekete geçtikleri için kendilerini suçladılar.

Kralla konuşmaları ise daha fazla hayal kırıklığına neden oldu. Hükümdar felsefe bilgisiyle övünüyordu ancak konuyla alakalı bilgisi tamamen yüzeyseldi. Daha önce tarif ettiğim şekilde, inanç konusunda da ortak yanları yoktu. Sonuç olarak Pers toplumunu karakterize eden kötücül ahlaksızlık filozofların kaldırabileceğinden fazlaydı.

Tüm bu faktörler onları, olabildiğince çabuk evlerine dönmek için teşvik etti. Kralın onlara olan sevgisine ve kalmalarını istemesine rağmen, Roma topraklarına ayak basmak ani ölüm anlamına gelse bile bunu Pers ülkesindeki seçkin bir yaşama tercih edeceklerini düşündüler. Bu nedenle barbarların son misafirperverliğini gördükten sonra evlerine dönmeye karar verdiler. Bununla birlikte yurtdışında kalışlarından, günlerinin geri kalanında iç huzurlarını ve memnuniyetlerini sağlayacak bir fayda elde ettiler. O sıralarda Roma ile Persler arasında imzalanmakta olan bir anlaşmaya, filozofların dinî inançlarını veya kendilerine uygun olmayan herhangi bir görüşü kabul etmeye zorlanmadan evlerine dönmelerine ve hayatlarını huzur içinde yaşamalarına dair bir madde eklenmişti. Hüsrev bu konuda ısrar etti ve anlaşmanın onaylanmasını bu şartın uygulanmasına bağladı.

Bu hikâye, dönüş yolundayken olağanüstü etkileyici ve unutulmaz bir deneyim yaşamalarıyla devam ediyor. Dinlenmek için bir arazide durduklarında, kısa süre önce ölmüş bir adamın cesedinin herhangi bir gömme girişiminde bulunmadan ve tören yapılmadan öylece yere atıldığını gördüler. Bu acımasız barbarlığı görünce böylesine doğal olmayan bir suça seyirci kalmanın günah olduğunu düşünerek cesedi ellerinden geldiğince yatırıp üzerini toprakla kapatarak gömdüler. O gece hepsi uykudayken içlerinden biri (adını bilmediğim için daha kesin bir bilgi veremiyorum) rüyasında yabancı, kimliği belli olmayan ancak nazik ve itibarlı bir havası olan, giyim tarzı ve uzun sakallarıyla filozofu andıran yaşlı bir adam gördüğünü söyledi. Görünen o ki ona öğüt ve nasihat vermek amacıyla yüksek sesle aşağıdaki mısrayı nakletti;

Gömülü değil şimdi gördüğün adam

Gömülen adam bulduğun değil,

Toprak ana kabul etmeyecek,

Bu anne tecavüzcüsünü,

Ta ki yerdeki köpekler tarafından yutulana dek.

Ani bir korkuyla uyanarak rüyasını diğerlerine anlattı. Orada ne yapacaklarını şaşırdılar. Ancak sabaha doğru yola çıktılar. Arazinin yapısı yüzünden adamı gömdükleri yerden geçmek zorunda kaldıklarında ise ölü adamı bir kez daha yerde çıplak hâlde yatarken buldular. Sanki toprak onu kendiliğinden yeryüzüne çıkarmış ve parçalanıp yutulmaktan korumayı reddetmişti. Bu manzara karşısında afalladılar ve daha sonra ölü adama yönelik herhangi bir geleneksel törenlerden hiçbirini yapmadan yola koyuldular. Rüyanın dikkatli bir değerlendirmesi onların aynı sonuca varmalarını sağlamıştı. Yani Persler, pis şehvetlerini annelerine karşı gösterenlerin cezasının, gömülmeden köpekler tarafından parçalanmak olduğunu saklamışlardır.

Hüsrev, bu adamlar hakkında kişisel deneyimi olmasına rağmen Uranius'a karşı daha fazla sevgi ve saygı besliyordu. Bu tutumunun sebebi, benim görüşüme göre insan doğasında mevcut olan bir şeydir. Kendimizle hemen hemen eşit olan her şeye doğal olarak yüksek ve sevecen bir saygı duyma eğilim-deyken, bizim ötemizde olan şeylerden kaçınır ve çekiniriz.

Uranius geri döndüğünde Hüsrev, ona bir müridin ustasına karşı saygısını gösterdiği pek hoş mektuplar gönderdi. Bundan sonra kralla olan dostluğu ile övünerek katlanılmaz bir hâl geldi. Ne zaman bir toplulukta bulunsa Hüsrev'in kendini nasıl onurlandırdığı ve aralarında geçen tartışmalar hakkında gevezelik ederek herkesi çileden çıkarıyordu. Gerçekten de sanki tek amacı bu kadar uzak bir mesafeyi kat etmekmiş gibi eve eskisinden daha salak döndü. Ancak adam hem düzenbaz

hem de salak olmasına rağmen barbar kralı [Hüsrev'i] öve öve onu bir bilgin olarak tanıtmayı başardı.

Gerçek şu ki tuhaf ve harika hikâyelere karşı zayıflıkla aşırı saflığı birleştirenler, kimin övdüğünü, kimin övüldüğünü ve ne için övüldüğünü kendilerine sorup durdukları için onun şatafatlı iddialarına kolayca kandılar. Hüsrev'in parlak komutanlığına, savaşın gerginliği altında asla kırılmayan, korkuya boyun eğmeyen, hastalık ve yaşlılığa geçit vermeyen yenilmez ruhuna hayran olmamak gerçekten de elde değildi. Ancak iş felsefe ve edebiyata gelince, o, kötü şöhretli Uranius'un bir yardımcısının veya öğrencisinin yerleştirilebileceğinden daha yüksek bir rütbeye sahip olmamalıdır.

ÜÇÜNCÜ KİTAP

“Belagatin gücü savaşmaya yetmez.”

Perslerin geleneklerine ve yaşam tarzlarının geçirdiği çeşitli değişikliklere dair yaptığım açıklama, Hüsrev ve şeceresi hakkında söylemem gerektiğini düşündüğüm önceki konu ile birlikte, arada sıkı bir bağlantı olmaksızın oldukça fazla yer kapladı. Yine de tüm çalışmanın gereksiz veya faydasız görünmeyeceğine, aksine eğlenceyi ve öğrenmeyi sağlama alacağına güveniyorum. Benim en ateşli arzum, gücüm yeterse ve tabiri caizse ilhamları ilham perileri ile birleştirmektir. Fakat dünyevi meşguliyetler beni farklı yönler itiyor ve istemeden de olsa gerekliliklerin dayattığı rutin görevlere yöneliyorum. Boetialı şairden alıntı yapmak gerekirse “her şeyin üzerinde bir uğraş” olan *Tarihler*’imi yazmak, her ne kadar büyük ve etkileyici bir iş olsa da, arada sırada yapılan bir meşgaleye indirgeniyor ve sonuçta kendimi tüm kalbimle bu aşk işine adanmıyorum.

Antik Çağ’ın büyük yazarlarının eserlerini okuyarak üslubumu geliştirmek, tüm tarihsel sahneyi eleştirel bir anlayışla incelemek ve bu konulara tam dikkatimi verebilmek için fazladan vakit bulmam gerekiyor. Bunun yerine sabahtan akşama kadar Bazilika’daki masamda sayısız yasal belgeyi incelemekle meşgul oluyorum. Aşırı çalışmaktan rahatsız olmama rağmen bu zahmetleri ve zorlukları çekmeden geçimimi sağlamam imkânsız. Ancak yaratıcı dürtü devam ettiği sürece, bazı okuyucular kendimi aştığım, dedikleri gibi yürüyemeden koşmaya

yeltendiğim için beni eleştirseler de, kararlılığımda gevşemeyeceğim. Bazıları yazılarımı tamamen değersiz ve yüzeysel, disiplinsiz bir zihnin tipik ürünleri olarak görseler bile yine de müzik kulağı olmayan insanların şarkı söylemekten zevk alması gibi kendimi memnun edebilirim. Ancak konu dışına daha fazla çıkarak yavanlığa kapılmış izlenimi vermemek için Lazika'daki savaşa ilgili anlatıma dönsen iyi olur.

GUBAZ SAHNEDEN ÇEKİLİYOR

Hüsrev, Mermeroes'un ölüm haberine şüphesiz çok üzüldü. Bununla birlikte Lazika'daki birliklerin lidersiz kalmasını engellemek için dikkate değer ve tanınmış bir adam olan Nachoragan'ı atadı. Nachoragan'ın yolculuk için hazırlık yapması ve yola koyulması gereken sırada Lazika'da oldukça düzensiz bazı işlemler meydana geldi.

Romalılar, anlattığım gibi utanç verici bir şekilde kaçıp konumlarını terk ettiklerinde Gubaz¹, daha fazla hata yapma ihtimalinden duyduğu endişeyi aşan, uğradığı rezalet düşüncesiyle öfkeyle doldu. Bu nedenle, komutanları sorumlu tuttuğu, her şeyin suçunu onların beceriksizliğine attığı ve suçluların lideri olarak da Bessas'ı gösterdiği ayrıntılı bir raporu Justinianus'a göndermekte vakit kaybetmedi. Ayrıca Martin ve Rusticus'un da ismini verdi. Rusticus bir Galatyalıydı ve orada bir komutan veya herhangi bir askerî görevle değil de sadece imparatorun bir görevlisi sıfatıyla bulunuyordu. Vergi ödemelerinden elde edilen gelirlerden sorumlu değil de (bu eyaletten farklı bir memur sorumluydu) imparatorun, seçkin askerlere ödül olarak özel çantasından yaptığı ödemelerden sorumluydu. Sonuçta yetkisi genişti. Gizli raporlara erişimi olması, resmî talimatların

¹ Lazika Kralı II. Gubaz (Ö. 555).

onun onayıyla taşındığında daha fazla ağırlığı olması anlamına geliyordu.

Bununla birlikte Bessas, daha önce bir olaydaki davranışı nedeniyle zaten Justinianos'un kara listesindeydi. Aslında Petra Kalesi'ni Mermeroos gelmeden önce ele geçirip bölgeye İberyâ'dan gelecek tüm hareketleri güvence altına almalıydı (arazinin yapısı gereği kolaylaştırılmış bir görev). Böylece barbarların Lazika'ya girmesi imkânsız hâle gelirdi. Ancak o, bunu bilerek ihmal etti ve bunun yerine kontrolü altındaki şehirleri dolaşarak zorla para topladı. Böylece imparator bu kabahatleri duyunca öncekileri hatırladı ve rapora hemen ikna oldu. Derhâl görevine son verip mallarına el koydu ve imparatorun bir sonraki isteğine kadar kalacağı Abasgi ülkesine gönderdi.

Martin'e aşırı derecede öfkelenmesine rağmen Justinianus onu başkomutan olarak atadı. Sonuç olarak komutanlar arasında Martin birinci, Justin ikinci, ardından da Buzes ve geri kalanları olarak sıralandılar.

Geçmişte de bir yanda Martin ve Rusticus, öte yanda ise Gubaz arasındaki ilişkiler her zaman gergindi ve aralarında hiçbir zaman dile getirilmediği için çok tehlikeli ve ölümcül olan gizli bir düşmanlık vardı. Kökeni kıskançlık olan bu düşmanlık, yersiz şüpheyile birlikte gittikçe körüklendi. Her hareketlerini kızgınlıkla değerlendirerek şikâyetçi oldular ve sonunda kırgınlıkları öfkeye dönüştü. Onların keskin düşmanlığını hisseden Gubaz karşılık vermek için harekete geçti. Onlar hakkında küfürlü konuşup onları görev duygusu olmayan korkak palavracılar olarak tanımladı. Resmî görüşmeler ve toplantılarda ve hatta komşu halkların elçilerinin huzurunda bile öfkesini açık açık göstermekten çekinmedi.

Bu durumu dayanılmaz bulan, imparatora yaptığı suçlamaya kızan ve başka bir hata yapmaları durumunda onları

ifşa etmekten geri durmayacağını çok iyi farkında olanlar, geçmişin intikamını almak ve gelecekte de kendilerini güvence altına almak için ondan kurtulmaya karar verdiler.

Pek çok ortak müzakereden sonra, Rusticus'un kardeşi John'u Konstantinopolis'e gönderip Gubaz'ın Perslerle işbirliği yaparken yakalandığını bildirdiler. Çünkü bu konuda ilk olarak imparatorun nabzını yoklamadan ondan kurtulmanın politik olmadığı sonucuna varmışlardı. John, imparator ile yaptığı gizli bir görüşmede Gubaz'ı kaçmakla ve Persleri getirmeye çalışmakla suçladı. Derhâl durdurulamazsa ülkeyi Pers boyunduruğuna sokması uzun sürmeyecekti. İmparator böyle şaşırtıcı bir bilgi karşısında şok olduysa da tamamen ikna olmadı.

Tüm bu meseleyle ilgili hâlâ kafası karışık bir hâlde: "O zaman onu buraya çağır." dedi.

John, o buraya varırsa komplonun ortaya çıkacağından korkarak: "Öyle olsun efendim. Ancak gönüllü olarak gelmek istemediği takdirde ne yapacağız?" dedi. İmparator bunu: "Zorla getirin." diye yanıtladı.

Bunun üzerine John hemen karşılık verdi: "Ama zorlamaya direnirse, o zaman ne olacak?"

"O zaman," dedi imparator: "kesinlikle bir isyancının kaderiyle karşılaşp acı çekecek ve sefil bir şekilde yok olacak."

"Bu durumda efendim," dedi John: "onu kim öldürürse öldürsün korkacak bir şeyi kalmaz."

"Hiçbir şey," diye yanıtladı imparator. "Eğer itaat etmez ve direnirse bir düşman gibi öldürülür."

İmparator yanıt verdiğinde ve komutanlara yazdığı mektupta da aşağı yukarı aynı görüşleri dile getirdiğinde John, amacına ulaştığını hissetti. Bu yüzden orada daha fazla kalmadı ve aldığı mektupla birlikte Lazika'ya döndü. Martin ve Rusticus bunu

okuduktan sonra komplonun güzel bir şekilde kurgulandığını gördüler ve hemen uygulamaya koydular. Justin ve Buzes'i çağırıp tasarılarını saklı tutarak derhâl Onoguris'teki Perslere karşı ortak saldırı planlarını tartışmak için mümkün olduğunca çabuk Gubaz'a gitmeleri gerektiğini söylediler. Buna inanan Justin ve Buzes küçük bir müfreze eşliğinde onlarla birlikte yola çıktı. Bu arada Gubaz, komutanların kendisiyle görüşmek için yola çıktıklarını ve her an gelebileceklerini haber aldı. Herhangi bir düşmanca niyetten şüphe etmeden Chobus Nehri'nin kıyılarına geldi. Kendinden emin ve gayet rahat olan bahtsız Gubaz, onları sadece hizmetçilerden oluşan silahsız küçük bir maiyetle karşıladı. Aslında başka türlü davransaydı da garip olurdu. Yaklaştığı adamlar düşman değildi ve hem dost hem de onun nazarında tanınıyorlardı. Ülkesini savunmak ve yabancı işgalcileri püskürtmek için gelmemişler miydi?

Atlarından inmeden mevcut durumda nasıl bir yol izleyecekleri sorusu üzerine ortak bir müzakereye başladılar.

"Gubaz," dedi Rusticus: "Onoguris'teki Pers garnizonuna saldırma görevi için bize yardım etmeye ne dersin? Özellikle savaşıyor durumda olmayan bir avuç insanın topraklarımızın ortasında ordugâh kurmaları rezalet olur."

"Ama sevgili dostlarım," diye yanıtladı Gubaz: "Şimdiki savaşın yükünü taşımak yalnızca size kalmış çünkü olanlardan yalnızca siz sorumlusunuz. Eğer ciddi bir dikkatsizlik ve görevi ihmalden suçlu olmasaydınız düşman karşınızda asla bir üs kuramazdı. Ne arkanızı dönüp onursuzca kaçma utancı taşırdınız ne de diğer istenmeyen sonuçlar meydana gelirdi. Öyleyse sevgili dostlarım, eğer zafere meftun olduğunuzu iddia ediyorsanız ve komutanın yüce adından zevk alıyorsanız derhâl ihmallerinizi düzeltmelisiniz. Tüm hatalarınızı telafi

edene kadar sizinle hiçbir şeyimi paylaşmayacağımdan emin olabilirsiniz.”

Bu sözler söylendikten sonra, müzevir John, bu ifade Perslerin sempatisi ve planlı yıkımının yeterli kanıtıymış gibi davranarak hançerini çekti ve Gubaz'ın göğsüne sapladı. Darbe, onu doğrudan öldürmedi. Ayaklarını atının boynunun üzerinden geçirmiş olduğu için aniden düştü. Bu beklenmedik darbe onun dengesini sarsmıştı. Henüz yerde sürünürken ve ayağa kalkmaya çalışırken, talimatlara göre hareket eden Rusticus'un korumalarından biri kılıcıyla onun kafasına bir darbe indirdi ve işini bitirdi. En bilgili ve güvenilir kaynaklar Gubaz'ın bu şartlar altında ve bu nedenlerle öldürüldüğünü ifade ederler.

Justin ve Buzes çok üzüldüler ve yapılanları tam bir felaket olarak addettiler. Ancak İmparator Justinianus'un buna izin verdiğini düşündükleri için sessiz kaldılar. Laz halkı kargaşa ve umutsuzluğa kapıldı. Romalılarla daha fazla ne sivil ne de askerî bir ilişki kurmayı reddettiler. Bunun yerine ölü adamı kendi ayinlerine göre gömdüler. Ardından kendilerine yapılan bu çirkin muameleyi ve uluslarının prestijine vurulan bu darbeyi protesto etmek için savaşa her türlü destek vermekten kaçındılar.

Lazlar büyük ve gururlu bir halktır ve diğer hatırı sayılır halklara hükmederler. Kolhislilerle olan geçmiş bağlantılarıyla gurur duyarlar. Kendileri hakkında abartılı ancak anlaşılabilir bir şekilde değerli görüşlere sahiplerdir. Emrinde bu kadar çok insan gücü kaynağı olan, böylesine bir zenginlikle kutsanmış, uygun bir coğrafi konumu olan, ihtiyaç maddelerinin bu kadar bol olduğu, bu kadar yüksek uygarlık ve inceliğe sahip başka bir halk bilmiyorum. Buranın eski sakinleri gerçekten de denizciliğin faydalarından tamamen habersizdiler ve ünlü Argo²

² Yunan mitolojisinde Altın Post'u bulmak için Kolhis'e giden bir grup gemicinin (Argonotlar) bindikleri geminin adı.

gelene kadar gemilerin adını bile duymamışlardı. Günümüzde ise ihtiyaç olduğunda yelken açıyorlar ve gelişmiş bir ticaret yürütüyorlar. Barbar da değiller. Romalılarla olan uzun süreli birliktelikleri onların medeni ve yasalara saygılı bir yaşam tarzı benimsemesine vesile oldu. Sert ayaklı boğaları, Spartoi hasadını ve Aeetes figürü etrafında işlenmiş şiirsel hayal gücünün diğer tüm muhteşem ve inanılmaz eserlerini bir kenara bırakırsak şimdiki koşulların geçmişte olduğundan çok daha iyi olduğunu görmemek elde değildir. O hâlde, belirttiğim gibi insanlar olan Lazlar, krallarından keyfi olarak yoksun bırakılmanın dayanılmaz acısını ve yarasını hissetmek için her türlü nedene sahiplerdi.

ONOGURİS KUŞATMASI³

Romalılar, Martin öncülüğünde Onoguris'teki Perslere karşı büyük çaplı bir saldırı için derhâl hazırlıklara başladılar. Onoguris bu yerin eski adıydı ve geçmişte Onogur adlı bir Hun kolu ile Kolhislilerin galip geldiği bir karşılaşma sonucunda ortaya çıkmış olabilir. Yerel halk daha sonra burayı bu şekilde adlandırarak başarılarını anmıştır. Ancak günümüzde çoğu insan bu ismi kullanmamaktadır. Burada, Hristiyanlığı savunmak için gönüllü olarak kendini feda eden ve düşmanları tarafından taşlanarak öldürülen aziz Stephen'a adanmış bir ibadet yeri hâlâ yerinde duruyor. Bunun sonucunda onun adını bu bölgeyle ilişkilendirmek bir gelenek hâlini aldı. Yine de burasını eski adıyla anmamak için bir sebep göremiyorum. Böyle bir yöntem, tarih yazımına daha da uygundur.

Bu sırada Roma ordusu Onoguris'e karşı yürüyüşe hazırlanıyordu. Komployu planlayanlar Pers garnizonunu kolayca

³ MS 555.

alt edeceklerini umarak bu hazırlıkları yapıyordu. Böylece imparator, onların düzenbazlığını haber alsa bile kazanacakları başarılarından ötürü onlara kızamayacak ve suçlamalarını geri çekecekti.

Archaeopolis Ovası'nda kamp kurmuş olan tüm komutanlar ve adamları, gerekirse Perslerin bulunduğu bölgeyi hücumla ele geçirmek için "hasır çatılar" denilen mancınık ve benzeri savaş aletlerini hazırlamaya koyuldular. Hasır çatılar, altına gireni içeri alacak şekilde her iki taraftan aşağı doğru uzanan bir çatı oluşturacak şekilde birbirine dokunan söğütlerden oluşan bir yapıdır. Post ve deriler bunun üzerine katmanlar hâlinde yerleştirilir. Daha fazla koruma sağlamak ve üzerine atılan şeylere karşı dayanıklı olması için alet tamamen bunlarla kaplanır. Adamlar bunun altında güvenli bir şekilde gizlenerek istedikleri yere taşırken görünmeden kaldırılırlar. Duruma göre bir kuleye veya duvara getirildiğinde alttaki adamlar bunlara bitişik olan toprağı kazar ve temelleri açıkta bırakır. Ardından, yapıyı çökertene kadar çekiç ve levyelerle devamlı olarak vururlar. Bunlar, Romalıların kuşatma için yaptıkları türden hazırlıklardır.

Bu arada, kaleye giden bir İranlı, Justin'in koruması tarafından yakalandı. Kaleye götürülerek ne planladıklarını anlatana kadar kırbaçlandı. Nachoragan'ın İberya'ya çoktan ulaştığını, kendisini de Onoguris'teki birlikleri cesaretlendirmesi ve komutanın çok yakında orada olacağına dair güvence vermesi için gönderdiğini açıkladı.

"Mucheirisis ve Cotais'te konuşlanan birlikler kısa süre içinde gelecekler." dedi. "Onlara saldıracağınızı bildikleri için Onoguris'teki hemşerilerine yardıma geliyorlar."

Bu bilginin elde edilmesiyle Romalı komutanlar durum hakkında derhâl istişare yaptılar. Buzes, yardım kuvveti henüz

yoldayken toplu bir saldırı yapmaları gerektiğini söyledi. Sayıca az olmalarını ve mağlup edilmelerini düşünmek mantıklıydı. Bunun sonucu, yardım kuvvetlerinden mahrum kalacak olan garnizonun teslim olması olacaktı.

Gerçekten de herhangi bir direniş göstermeleri durumunda onların üstesinden gelmek için çok az çaba gerekecekti. Bu öneriyi Heruli birliğinin lideri Wilgang de destekledi. Sonuç olarak kabalığına ve sadeliğine rağmen etkileyici ve uygun olan bir atasözünü tekrarladı. “Önce arıları korkutup kaçırmalı, daha sonra da vaktini bal toplamaya harcamalısın.”

Ancak Rusticus, (görünüşe göre Martin’le olan suç ortaklığından cesaret alarak küstahlaşmış ve zorbalaşmıştı) Buzes’le açıkça dalga geçti ve onu alışılmış bir beceriksizlikle suçlayarak alaya aldı. En iyi yöntemin, askerleri gereksiz yere yıpratmak değil, tüm adamları kaleye getirip zorluk çekmeden saldırmak ve yardım kuvvetini önlemek olduğunu söyledi. Her zaman birkaç adam gönderip onları meşgul edebilir ve ilerlemelerini engelleyebilirlerdi.

Kuşkusuz Buzes’in planı daha iyiydi. Gerçekçi, stratejik olarak sağlam, etkili ve güvenliydi. Ama öyle görünüyor ki tüm ordu, katillerin suçunu ortaklaşa paylaştı ve onların daha hızlı cezalandırılması için en kötü yöntem, günün kazananı oldu.

En fazla altı yüz atlı, Mucheiris’ten gelen yardım kuvvetine karşı gönderildi. Roma ordusunda subaylık yapan Dabragazes ve Usigardus adındaki iki barbarın komutası altındaydılar. Askerlerin geri kalanı ise komutanlarla birlikte harekete geçti ve kapılara saldırdılar. Daha sonra kuvvetlerinin ana gövdesiyle surları kuşattılar ve silahlarını kuşanıp dört bir yandan saldırıya geçtiler. Persler ise mümkün olan her şekilde kendilerini savundular. Siperlerin üzerine atıldılar, ok yağdırdılar ve darbeleri yumuşatıp etkisiz hâle getirmek için bez tenteler

kullanarak kendilerini gelenlere karşı korumaya aldılar. Her iki taraf da kavgayı büyük bir öfkeyle sürdürdü. Bu kuşatma, bir kuşatmadan çok meydan muharebesine benziyordu. İki taraf da ateşli bir heyecan içerisindeydi ve farklı nedenlerle de olsa eşit derecede cesaret gösteriyordu. Bir tarafta ciddi bir tehdit karşısında hayatta kalma mücadelesi, diğer tarafta ise saldırı başlatıldıktan sonra kaleyi ele geçirip Archaeopolis'i düşman varlığından kurtarma hedefine ulaşmadan geri dönmenin aşağılayıcı duygusu vardı.

Öte yandan, yaklaşık üç bin atlıdan oluşan Pers yardım kuvveti, Cotais ve Mucheiris' ten ayrılarak Onoguris'e doğru yola çıktı. Yolda, Dabragezas ve Usigardus'un adamları tarafından saldırıya uğradılar. Herhangi bir kuvvetle karşılaşmayı beklemedikleri için hazırlıksız yakalandılar. Bunun sonucunda da panikleyip kaçtılar. Kuşatmadaki Romalılar, bu haberi duyar duymaz şiddetle hücum etti. Önlerindeki her şeyi ezip geçeceklerini düşünerek duvarın her yerine akın ettiler. Dışarıdan gelen yardım kuvveti dağıldığı için onları endişelendirecek bir şey yoktu. Fakat Persler, ilk başta düşündükleri gibi onlara saldıranların Roma ordusunun tamamı değil, bir savaş müfrezesi olarak bile kabul edilemeyecek kadar küçük ve önemsiz bir keşif kuvveti olduğunu anladılar. Böylece karşı karşıya geldiler ve kulakları sağır edici bir şekilde onlara saldırdılar. Romalılar bu durumla baş edemediler ve kovalayanlar birden kaçanlara dönuştü. Persler onların arkalarından sıkı bir takibe koyuldu. Kurbanlar ve takipçilerinin bu kaçma kovalamacası sırasında her iki taraf da Roma hatlarına ulaştı. Şaşırtıcı olmayan bir şekilde ortaya çıkan karışıklık korkunçtu.

Kuşatma ve kaleyi yağmalama ihtimalini bir kez daha düşünmeden ve ne olup bittiğini öğrenmeden veya kendilerinin ve takipçilerinin gücünü tespit etmek için ara vermeden tüm ordu liderleriyle birlikte paniğe kapıldı ve korku içinde kaçtı.

Persler daha da yüreklendi ve takiplerini sıklaştırdı. Bu arada kalenin içindekiler de olan biteni görüp kaçanları kovalamak için derhâl dışarı çıktılar. Bu durum kaçanların işini daha da zorlaştırdı. Roma süvarileri dörtmala koşarak uzaklaştı ve düşmanın menziline kolayca çıktı. Ancak piyadelerin çoğu, Catharus adlı nehri geçmek için oluşan izdihamda öldüler. Bu noktada, köprüünün darlığı sebebiyle çok sayıda kişi aynı anda karşıya geçemedikleri için birbirlerini itip kakmaya devam etti. Bazıları zorla ele geçirilirken bazıları da nehre düştü. Bitmeyen bir dehşet manzarasıydı ve Buzes onların acı ve korku dolu çığlıklarından tehlikenin ne kadar ciddi olduğunu fark etmeseydi tamamen yok olmayla sonuçlanabilirdi. Birlikleriyle beraber arkasını dönerek düşmanla yüzleşti. Takibi, köprüyü geçmelerine ve diğerlerinin yaptığı gibi aynı yoldan güvenli bir şekilde kaçmalarına izin verecek kadar geri tuttu. Aslında kimse Arhaeopolis'teki kampa geri dönmedi. Dehşet içinde kampın yanından geçtiler, tüm yiyecek, erzak ve değerli mallarını geride bırakarak iç bölgenin güvenliğine doğru çekildiler. Böylece düşmana hem kazançlı hem de muhteşem bir zafer bıraktılar.

Persler, düzlüklerin terk edildiğini görünce surları yıktılar ve kampı yağmaladılar. Bundan sonra neşe içerisinde kendi kamplarına döndüler ve daha önce ellerinde tuttukları toprakları bir kez daha işgal ettiler.

Yine de, işlenen cinayetin bir cezası olarak, Tanrı'nın elinin Roma ordusunun çöküşüne neden olduğu görmezden gelinebilir mi? Bu, olabilecek en kötü politikayı izlemelerinin ve sayıları elli bin kadar savaşçı olmalarına rağmen, üç bin Pers tarafından utanç verici bir şekilde kaçmaya zorlanmalarının ve ağır kayıplar vermelerinin sebebiydi. Ancak bu iğrenç suçun doğrudan sorumluları, sonraki anlatımda bahsedeceğim şekilde cezalandırılacaklardı. Bu arada kış bastırdı. Bütün ordu kasaba ve kalelerdeki kışlık bölgelerine dağıldı.

KOLHİSLİLER TARAF SEÇİYOR

Kolhislilerin işleri düzensizlik ve karmaşa içindeydi. Liderleri tüm yönetim duygusunu kaybetmişti. Başvuracakları bir politikaları veya acil durum planları yoktu. Bu nedenle topluluklarının büyük bir kısmını Romalılar olup biteni öğrenmesinler diye Kafkaslardaki bir dağ geçidinde gizli bir toplantıya çağırdılar. Burada Pers tarafına geçmeleri mi yoksa Roma ile olan bağlarını yeniden kurmaları mı gerektiği konusunda tartışma yürüttüler. Bu görüşlerin savunucuları arasında derhâl hararetli bir tartışma başladı. Kısa süre içerisinde kimin ne söylediğini anlamamanın imkânsız olduğu bir ses cümbüşüne dönüştü. Bunun üzerine yetkililer sessizlik çağrısında bulundular ve konuşmak isteyen herkesin düzenli bir şekilde öne çıkıp konuşmasını ve izlenecek muhtemel yöntem üzerine tutarlı bir açıklama yapmasını söylediler.

Oradaki en seçkinlerden biri Aeetes adında bir adamdı. Romalılardan her zaman nefret ettiği için onlara karşı duyduğu hiddet ve öfke, herkesinkinden daha büyüktü ve Perslere karşı bir sempati besliyordu. Bu vesileyle görüşlerine duyduğu inanca sıkı sıkıya sarılıp olayı her yönden büyötmeye çalışarak içinde bulundukları durumda tartışmaya gerek olmadığını, bunun yerine Perslerin tarafını tutmaları gerektiğini iddia etti. Diğerleri, yaşam tarzlarını bir anda değıştirmenin akla yatkın olmadığını ve bu meseleler hakkında daha dikkatli ve uzun bir tartışma gerektiğini söylediklerinde öfkeyle ayağa fırlayıp ortalarına koştı ve bir halk meclisindeki hatip gibi onlara nutuk çekmeye başladı. Bir barbara göre olağanüstü yetenekli bir konuşmacıydı ve hitabet sanatının ince noktalarına hâkimdi. Dinleyicilerine şöyle hitap etti:

Eğer Romalılar zararlarını sözlerle ve düşüncelerle sınırlasalardı o zaman onlara aynı şekilde karşılık veriyor olur-

duk. Ancak onlar en korkunç saldırganlık eylemini zaten gerçekleştirmişken, kendimiz meseleyi tartışarak ortalıkta dolaşp misilleme fırsatının parmaklarımızın arasından kayıp gitmesine izin mi vereceğiz? Bize karşı aktif bir düşmanlık içerisinde oldukları henüz ortaya çıkmamış olduğu için onları düşmanca niyetlerle suçlamak olası değildi ve aslında gizli bir komplonun varlığını ortaya çıkarmak için çeşitli görüşler öne sürülmesine gerek yoktu. Fakat artık bu, bizim büyük ve asil kralımız Gubaz, halkının en kötüsü gibi törensiz bir şekilde ortadan kaldırıldığı için mümkün değildir. Kolhislilerin kadim itibarı, sonsuza dek yara aldı. Bundan böyle başkalarına hükmetme arzumuz mümkün olmayacak. Hayır, yakın zamana kadar bize bağlı olanlardan daha düşük bir seviyeye inmekten kaçınıyorsak içimizi rahatlatmalıyız. Bu durumun sorumlularının en büyük düşmanımız mı yoksa dostumuz mu olduğunu belirlemek için oturup düşünmemiz olağandışı bir durum değil mi? Ancak bilinmelidir ki saygısızlıkları, bu eylemle son bulmayacaktır. Onlara yönelik bir suçlama yapmasak bile bizi rahat bırakmayacaklar. Tam aksine, eğer hiçbir şey yapmazsak bize daha büyük bir fütursuzlukla kötü davranacaklar. İnsanları uysal bulduklarında arsızlıkları sınır tanımaz ve kendilerine hürmet gösteren herkesi hor görürler. İmparatorları oldukça vicdansızdır ve sürekli gerilim ve istikrarsızlık yaratmaktan zevk alır. Doğrudan imparatorun açık emri ve hepsinin gönüllü işbirliği, bu iğrenç suçun aniden işlenmesinin sebebidir. Önce bizim tarafımızdan herhangi bir saldırganlık veya kendiliğinden bir düşmanlık olmamasına rağmen hepimiz ve ülkemiz onların tecavüzüne uğradı. Daha önce olduğu gibi aynı arkadaşça koşullarda kalmış gibi gözükseler de çalgınca bir gaddarlığa, nefrete ve diğer tüm karanlık ve vahşi tutkuların pençesine kapılmış gibi anlatılamayacak kadar çok suç işlediler.

Perslerin yöntemleri ne kadar da farklı! En başından beri dostlukları olanlar, öfkelerini düşman kaldıkları süreçte düşmanlarına saklayarak büyük bir nezaketle yola çıkarlar. Kolhis devletinin eski gücüne sahip olmasını, yabancı güçlerin yardımına ihtiyaç duymamasını ve savaş ve barışı ilgilendiren tüm konularda tamamen bağımsız olmasını dilerdim. Fakat ister zamanın geçmesiyle isterse kaderin bir cilvesiyle veya her ikisinin birleşimiyle tabii bir halk konumuna indirildiğimize göre benim fikrimce, tavırları daha makul olan ve müttefiklerine karşı gelgitli bir politika izlemeyen tarafa katılmamız bize fayda sağlar. Bu şekilde geçmişteki suçları cezasız kalmayacak ve düşmanı alt edeceğiz. Ayrıca gelecekteki güvenliğimizi sağlayacak adımları da atmış olacağız. Gerçek benliklerini tatlı sözün ve çekiciliğin arkasında saklayıp masumları inciten o kurnaz ve sokulgan tavırlar, onlara karşı gösterdiğimiz açık ve uzlaşmaz düşmanlığımız sayesinde boşa gidecek. Bize savaş açsalar bile düşman topraklarında savaşıacaklar, Lazların ve Perslerin birleşik gücüne karşı koyamacaklar ve hatta silahlarımızın ilk sarsıntısı karşısında bile ayakta duramayacaklar. Tüm ordularıyla birlikte bir Pers birliğine karşı savaşa girmelerinden ve bir anda aşağılık bir şekilde kaçmalarından bu yana pek uzun zaman geçmedi. O kadar hızlı koşullar ki nefeslerini ancak şimdi zar zor toparlayabildiler. Her yönden şiddetle yenilmiş olsalar da kaçma hızlarında kendilerini takip edenleri gölgede bıraktılar.

Bu bozgunun bariz ve doğrudan nedeni olarak kötü muhakeme ve korkaklığın birleşimi gösterilebilir. Gerçekten de böyle utanç verici bir kusur, yaradılışlarının bir parçası gibi görünüyor. Doğal ahlaksızlığa kasıtlı kötülüğün eklenmesi, terazinin kesesini onların aleyhine o kadar çevirdi ki içinde bulundukları kötü durum iki kat arttı ve pis günahları sebebiyle ilahi gücün korumasını kaybetti-

ler. Zafer silah zoruyla değil, Tanrı korkusuyla sağlanır. Ve Tanrı'nın, mahvedilesi kötülüğün tarafında olmasını tasavvur dahi edilemez buluyorum. Bu sebeptendir ki, aklımız varsa bu adamlarla hiçbir işimiz olmaz çünkü onlar sağduyudan yoksundurlar. Dahası, her şeyin güvenliğini sağlama kudretine sahip olan o varlığın gazabına uğradılar. Olanlar, Perslerin tarafına katılmamızın avantajlı bir seçim olacağını ve Tanrı'nın onayını kazanacağını sözcüklerden daha açık bir şekilde göstermiştir. Böyle bir yol izlemek, insani bakış açısından ve bizim tarafımızdan ihanet ve haksız tahrik anlamına gelmez. Nitekim geçmişte birçok defa Romalıların aşağılayıcı tavırlarına rağmen anlaşma şartlarına uymayı uygun gördük. Çünkü ciddi olsa da tamamen dayanılmaz olmayan kışkırtmalar nedeniyle birisinin bağlılığından vazgeçmesinin son derece aşağılık olduğunu hissettik. Ancak bir itiraz sesi çıkarmaksızın korkunç ve çaresiz bir zarara uğramak, korkunç insanlıkdışılık karşısında bir öfke belirtisi bile göstermemek... Bence tüm bunlar mantıklı bir adamın tepkisi değil, ülkelerine karşı nasırlaşmış kayıtsızlıklarını yanıltıcı bir siyasi olgunluk maskesine bürünerek gizlemeye çalışanların yapacağı şeylerdir. Başka herhangi bir insanın, nasıl daha kötü bir suçun kurbanı olabileceğini eğer öyleyse de nasıl görmezden gelebileceklerini tahayyül etmek zor. Biz de aynı şekilde olup bitenlere göz yummamalı, kralımızın anısına kayıtsız kalma düşüncesinden ve katillerine dalkavukluk etmekten tiksinerak kaçınmalıyız. Eğer o burada olsaydı, bu acınası suçluların uzun zaman önce sürgün etmek yerine hâlâ topraklarında ikamet etmelerini sağlayan görev ihmalimize kesin bir şekilde karşı çıkardı. Ama bir daha asla size hitap etmeyeceğine göre, bu adamı düşünün. Onun, toplanmış kalabalığın ortasında durduğunu, boynundaki ve göğsündeki yarayı işaret ederek hemşerilerine bu geç saatte bile düşmanlarından intikam almaları için yakardığını hayal edin. O hâlde

hanginiz, Gubaz'ın Kolhislilere duyduğu sevgiden şüphe etmeye cesaret edebilir? Evet. Dönek olarak damgalanma korkusuyla bu suça ortak olmamak ve ölünün intikamını alma şansını bir kenara atmamak için tetikte olmalıyız. Ona olan sevgimiz, ömründen uzun sürmezse ve onu bir kez kaybettiğimiz gibi hatırasını da kaybedersek çok daha kalles görüneceğiz.

Her şey olması gerektiği gibiysen kişinin tüm yaşam biçimini değiştirmesi aptallığın doruk noktasıdır. Ancak benim fikrime göre bunun tam tersi bir durum olduğunda, olaylara derhâl uyum sağlamakta fayda vardır. Çözümün dayanması gereken kriter akıldır. Mevcut duruma azimli bir şekilde bağlılık her zaman övülecek bir şey değil sadece mantıklı olduğu zaman övülecek bir şeydir. Fakat değersiz düşüncelere kulak vermek ve yanlış bir duruma inatla sarılmak söz konusu olduğunda önceki duruşunu koruyan, taraf değiştirenden daha kusurludur.

Persler, aldığımız bu kararı bizden öğrendiklerinde ve bunun getirisini anladıklarında kalpleri bize ısınacak ve bizim adımıza savaşacaklar. Çünkü onlar eli açık, cömert ve özellikle komşularının maksatlarını tahmin etmekte iyidirler. Ayrıca sahip olmak için büyük tehlikeye ve masrafa girecekleri, çok önemli bir stratejik mevkide olan, hatırı sayılır bir askerî kuvveti bulunan bir ülkenin ittifakını teklifsiz kabul edeceklerdir. Bu nedenle tek amacınız işe başlamak ve niyetlerinizi ortaya koymak olsun. Bunu yaparken, aynı zamanda adil, onurlu ve avantajlı bir hareket tarzını sürdürmekle birlikte saygınlığımızı da büyük oranda arttırmalıyız.

Her ne kadar Perslere kararlarına dair bilgi vermemiş olsalar da, Romalıların onları engellemek için güç uygulaması hâlinde kendilerini savunacak veya dikkat çekmeden taraf değiştirecek

durumda olmasalar da, Aeetes bu konuşmayı bitirir bitirmez oradaki taraf değiştirmek isteyen kalabalıktan heyecan dolu bir haykırış yükseldi. Organizasyon ve planlamadan yoksun, geleceği veya hareketlerinin sonuçlarını hesaba katmamalarına karşın yine de başlamak için sabırsızlardı. İş başında olan tek faktör bir kalabalığın devrimci coşkusu, barbar bir halkın fanatizmi değildi. Davalarının doğruluğuna karşı duydukları hisleri ve sözlerinin heyecanlandırıcı etkisi de coşkularını arttırmaya ve tutkularını palazlamaya hizmet etti.

Onlar, bu sıkıntılı ve çalkantılı durumdayken, Kolhisliler arasında oldukça önemli bir nüfuzu olan, ihtiyatla popülerliği birleştiren, Phartases adında bir adam kendisine kulak vermeden önce harekete geçmemelerini isteyerek onların coşkusunu bastırdı. Gönülsüzce de olsa duydukları hürmetten dolayı oldukları yerde kalıp onu dinlemeye razı oldular. Böylece Phartases ortalarına geçip şöyle hitap etti:

Duyduklarınızdan son derece rahatsız olmanız şaşırtıcı değil. Aslında muhteşem bir hitabete yenik düştünüz. Belagatin gücü savaşmaya yetmez. Hiç kimse, en azından daha önce deneyimi olmayanlar ona dayanamaz. Ancak bu, mantığın ihtiyatlı kullanımı ve durumun gerçeklerini üstlenmek için yapılan eleştirel bir muhakemeye, üstesinden gelinemeyecek bir durum değildir. Bu yüzden, güvenilirliği daha yakından incelendiğinde herhangi bir dürüstlüğe veya faydaya değil, aniliğin ve yeniliğin cazibesine dayanan söylemleri kabul etmeyin. Bunun yerine, ne kadar çekici görünseler de daha iyi seçeneklerin de var olduğunun farkına varmalısınız. Ayrıca kolayca ikna olmanız, size yapılan kandırmacanın en açık kanıtı olmalıdır.

Hileli bir durumu savunan birisi, etkileyici söylemlere ve güzel sözlerle daha fazla ihtiyaç duyar. Böylece allayıp pulayarak dar görüşlülerin desteğini hızlıca kazanır. Aeetes,

tarafı anlatımına çekici bir yenilik havası verdiğinde başınıza gelen şey işte buydu. Baştan aşağı ne kadar kandırıldığınıza dair hiçbir fikriniz yok. Yine de, hiçbir şey değilse de, alakasız bir soruyu uzatarak nasıl başladığını fark etmeniz pek mümkün değil. Sanki hepiniz yaşananların ciddi olmadığını söylüyor, vahşice işlenmiş bu cinayeti kınamayı reddedip tüm dikkatinizi Gubaz'ın katillerinin gerçekte haksız olup olmadığına yoğunlaştırıyormuşsunuz gibi, o öne çıktı ve onlar hakkında uzun bir iddianame sundu ve bu iddianamede zaten var olan bir şeyi tartışmaya açtı. Ben, kendi adıma yalnızca darbeleri vuranları ve öldürme filini kendi elleriyle gerçekleştirenleri değil, aynı zamanda bunu engelleme şansına sahip olup da kılını bile kıpırdatmayan herkesi en korkunç ölümlere layık mahvolmuş zavallılar olarak görüyorum. Bu suçta sevinenleri ve hatta özellikle üzüntü duymayanları da buna dâhil ediyorum. Ancak bu duygulara sahip olmam, Perslere sığınmayı doğru bir politika hâline getirmez. İlkelerin terk edilmesi, onlar açısından bizimkine benzer bir hareket tarzının gerekliliğini gösterir mi? Biz de benzer bir suçlamaya maruz kalırken onların hainliğine sinirlenmek pek tutarlı değil.

O hâlde, değiştirilemez ve geri getirilemez geçmiş üzerinde durmamalıyız. Öfkeli bir ruhla tartışırsak muhakememizin gölgelenmesine izin verir ve kendimizi daha iyi bir çözüm bulmaktan mahrum bırakırız. Hayır! İşlerimizi başarılı bir şekilde idare etmek için hislerimizi kaybetmemeli ve soğukkanlı olmalıyız. Sadece aptallar zamanlarını geçmiş sorunlara karşı sürekli bir kızgınlık içinde kara kara düşünerek geçirirler. Bilge adam ise kaderin kaprislerine alışı, denemekten ve değişimden yılmaz. Gelecek için tüm başarı umutlarını yok ederek geçmişteki kayıplara tepki vermezler. Aectes'in Pers taraftarı tutumu uzun süredir devam ediyor. Bizi Perslerle bir ittifaka sokma

arzusu da aynı şekilde. Bizi çocuk gibi korkutarak, Romalıların yaptıklarıyla yetinmeyip küstahlıklarının daha da ürkütücü boyutlara ulaşacağına inandırmaya çalışarak bu politikayı savunuyor. İmparatorlarının aynı zamanda baş belası olduğuna inanılır ve cinayeti bizzat emrettiği varsayılır. Tasarının kendisi, uygulamaya geçmeden çok önce planlanmış ve detaylandırılmıştır. Bu iddialarda bulunurken bizi derhâl terk edeceğini ve en ölümcül düşmanlarımızın doğaları gereği alçak gönüllü ricacıları hâline geleceğini düşünerek Persleri göklere çıkarıyor. Her sözü bu amaca yöneliktir. Sözlerinin başlangıcından itibaren entrikalarının gerçekleşmesini sağlamak için büyük çabalar sarf ediyor. Gerçekten de onun eleştiriden uzak söylevi, tüm müzakere sürecini kafa karıştırıcı ve beyhude bir hâle getirme etkisine sahip. Müzakerenin amacı, her zaman önceliği almak ve yol göstermek ve belirsiz kalan her şeyi titiz bir şekilde incelemektir. Ancak ve ancak izlenecek yol belirlendiğinde, alınan kararlara göre hareket etmek gerekliliği doğar. Fakat Aectes tersinden iş yaptı ve konuyu netleştirmeden önce bir karara vardı. Konuya önceden hüküm verilmişse müzakerede bulunmanın bir anlamı var mı?

Kolhisli kardeşler! Ele alınan konu ile ilgili tarafsız bir şekilde hareket edin ve önyargılı görüşlerle fikirlerinizin bulanmasına izin vermeyin. Olayları, kendi seçtiğimiz bir kalıba sokmaya çalışamayız. Bu çok saçma olur. Hayır. Onları, adım adım takip etmek, açık ve bağımsız bir zihnin rasyonel analizinden geçirmek bize düşer. Böyle bir yol, olup bitenlerin doğru bir resmini çizmemizi ve gerçek çıkarlarımızın nerede yattığını keşfetmemize olanak sağlayacaktır. Şimdi, bu şekilde müzakere ederseniz Gubaz'ın yaşamına yönelik komplonun ne Roma kuvvetlerinin ne tüm komutanlarının ne de imparatorlarının işi olmadığını açıkça göreceksiniz. Rusticus ve Martin'in

onun parlak geleceğini kışkırdıkları için sadece diğer liderlerle işbirliği yapmadan değil, kendi bariz hoşnutsuzlukları karşısında bile özel kötülüklere giriştikleri, Romalılar arasında bilinen bir gerçektir. Bir iki kişinin yanlış yapması ve çok ince bir bahaneyle bizim için çok şey ifade eden tanıdık yaşam tarzımızın tamamını ortadan kaldırıp el üstünde tuttuğumuz yasalarımıza karşı gelmeyi haksız olduğu kadar yararsız da buluyorum. Böyle yaparak topraklarımızı koruyanların ve rahat yaşayabilelim diye kendi canlarını tehlikeye atmış olanların hainleri olarak kendimizi damgalarız ve hepsinden daha kötüsü de görünen ve görünmeyen tüm alametlerinde, gerçek inancın saygınlığını küçümsemiş oluruz. Çünkü Tanrı'nın şiddetli düşmanlarıyla güçlerimizi birleştirecek tam olarak bunu yapıyor gibi görüneceğiz. Bizi, dinimizi yaşamaktan alıkoyup kendi dinlerini benimsemeye mecbur bırakırlarsa bu dünyada ve ötesinde başımıza bundan daha korkunç ne gelebilir? Tüm Pers ülkesini kazanıp ruhumuzu kaybedersek elimize ne geçecek? Hoşgörülü olsalar bile, onların kalıcı iyi niyetine güvenemeyiz. Bilakis bu, yanıltıcı ve güvensiz bir plan, yalnızca geçici bir çare olacaktır.

Farklı inançlardaki insanlar arasında, korku veya nezaketin teşviki altında bile gerçekten bir dostluk ve kalıcı bir bağ kurulamaz. Böyle bir ilişkinin ön şartı ortak bir dindir. Eğer bu yoksa gerçekte hiçbir ortak zemin olmadığından akrabalık bağı bile sadece ismen mevcuttur. Öyleyse, düşmanlarımız olmaya devam edeceklerse Perslerin tarafına geçmek bize ne kazandıracak? İçerideki düşmana karşı korunmak dışarıdakine göre daha zor olduğu için kendimizi daha savunmasız bir hâle getireceğiz. Böyle bir harekette ahlak dışı veya onursuz bir şey olmadığını, Perslerin yüzde yüz güvenilir olduğunu ve gelecekteki anlaşmanın şartlarına riayet edeceklerini varsayalım. Durumun gerçekten böyle olduğunu ve itirazların hiçbirinin geçerli

olmadığını kabul etsek bile yine de harekete geçmek için yeterince güçlü bir pozisyonda olmayacağız. Romalılar hâlâ görevdeyken ve becerikli komutanların liderliğinde, bu kadar çok birinci sınıf askerle topraklarımızdayken yabancı bir güce nasıl teslim olabiliriz? Yardımımıza gelmesi gerekenler İberyâ bölgesinde oyalanırken ve düşmanlar şehrimizde konuşlanmış bir şekilde yavaş yavaş tüm ül kemizi işgal ederken en vahşi saldırılara maruz kalmaktan nasıl kaçınabiliriz?

Ama yine de bu iyi adam, iddiasını son olaylara dayandırarak silahlarımızın ilk sarsıntısı karşısında bile ayakta duramayacaklarını söylüyor bize. Her ne kadar savaşın iniş çıkışlarının belirli bir kalıba uymadığı açık olsa da, şu anki başarısızlıklar her durumda başarısız olunacağı anlamına gelmez. Aksine zafer yenilginin ardından gelir ve ortaya çıkan sıkıntıları iyileştirir. Bu nedenle her çarpışmada alışılmış yenilginin onlardan beklendiği gerekçesiyle aşırı özgüven sahibi olmamalıyız. Çünkü eğer yenilgilerinin tek nedeni doğru kararı verememeleriye, bu durum ani hareketlere karşı tetikte olmamız için bir uyarı olmalı. Bu nedendir ki olanları, onlardan daha iyi olacağımızın bir göstergesi olarak görmemeliyiz. Aslında yalnızca mantıklı olan, geçmişte hata yapmış ve nelerden kaçınması gerektiğini deneyimle öğrenmiş kişilerin geleceğe yönelik titizlikleriyle önceki amaçlarını gerçekleştireceklerini varsaymaktır. Ve eğer Tanrı, ölü adama karşı işledikleri iğrenç suçtan dolayı onlara kızgınsa ve şu anki durumlarının sebebi de buysa, sanki adaletin yerine geldiğini görmekle yükümlü değilmiş de bizden yardım istiyormuş gibi yardım eli uzatmak için kendimizi ortaya atmamıza ne gerek var? Biz hiçbir şey yapmasak bile bizim lehimize adalet için savaşan lütufkâr Tanrı'ya tarafımızı değiştirerek saygısızlık edersek kesinlikle dinsizliğin zirvesine ulaşmış oluruz. Bu yüzden hiç kimse konuşmasına, en korkakça

şikâyetleri dile getirerek ve hemşerilerine kendisini için yalvarıp yaralarından dem vurarak ölü adam konusunu dâhil etmesin. Bu tür davranışlar belki de ödlele ve kadınsı bir zavallının tasviriyle uyum sağlayabilir ancak bir krala ve bir Laz kralına, en azından Gubaz'a atfedilmemelidir. Eğer o burada olsaydı, tıpkı dindar ve aklı başında bir adam gibi bu tür teklifleri kabul ettiğimiz için bizi kınar, karamsar ve korkak olmamamızı ve bir köle çetesi gibi kaçmamamızı söylerdi. Kolhislilerin ve özgür insanların itibarını ve özgüvenini geri kazanmamızı, ülkemizin tarihine yakışmayan, onursuz şeyler yapmaya teşvik edilmemize izin vermeden talihsizlikler karşısında cesaretle ayağa kalkmamızı, Tanrı'nın bizi terk etmeyeceğinden emin olarak mevcut sorumluluklarımıza bağlı kalmamızı öğütlerdi.

Şimdi, eğer bunlar vahşice öldürülen adamın onaylayacağı türden duygularsa, O'na karşı duyduğumuz sevgiyle hareket ettiğimizi iddia eden bizlerin, karşıt bakış açısına sahip olması olağandışı bir durum değil mi? Gerçekten de, böyle bir yol izleme fikrinden dolayı cezalandırılacağımızdan korkarım. Taraf değiştirme beklentileri net olmaktan uzaksa ve meselenin başarıya ulaşması hâlâ muallaktaysa, bu politikayı savunanların kendi küstahlıklarından korkacak daha az şeyi olmalarına rağmen, bu kadar önemli bir kararı şans faktörüne dayanarak vermek oldukça tehlikeli olacaktır. Bu politika, akla gelebilecek her bakış açısından bariz bir şekilde kötüyse, bu öneriyi getirenlerden nefret etmemek mümkün mü? O hâlde, bence böyle bir yoldan uzak durmamız gerektiğini açıkça belirtmek için söyleyeceğimiz şeyler yeterlidir. Sonuç olarak şunları öneriyorum: Bu zorbalığın sorumlularını layıkıyla cezalandırması için Roma imparatoruna bir rapor göndermeliyiz. Ayrıca eğer istekli olduklarını kanıtlarlarsa, Romalılarla olan anlaşmazlığımıza son verip hem sivil hem de askerî

alandaki normal işbirliğimize devam etmeliyiz. Ancak talebimiz reddedilirse o zaman başka bir yolu benimsememizin uygun olup olmayacağını düşünürüz. Bu şekilde ne ölüyü umursamaz gibi görüneceğiz ne de dürtülerimize göre hareket ettiğimiz izlenimi vereceğiz.

Bu konuşma bittiğinde Kolhisliler fikirlerini değiştirdiler. Onların yumuşamasına neden olan şey, taraf değiştirmenin dinlerini yaşama haklarından mahrum bırakacağı korkusuydu.

Phartases'in görüşü kabul edilince, soylulardan oluşan bir heyet Gubazes'in öldürülmesiyle alakalı meseleleri imparatora bildirdi. Gubazes'in Perslerle işbirliği yapmadığını ve Romalılara karşı herhangi bir entrikaya bulaşmadığını açıkça belirterek ona bu sefil ve sahte olayın tüm ayrıntılarını verdiler. Olan şeyin, bir dizi dikkatsiz gaf nedeniyle Gubaz'ın onları haklı bir şekilde azarladığında, Martin, Rusticus ve yandaşlarının böyle bir düzmece suçu ileri sürerek masum bir adamı yok etmeye karar vermesi olduğunu söylediler. Ölen adamın hatrına bu suçu cezasız bırakmaması ve kralları olarak bir yabancıyı değil, o sırada Konstantinopolis'te bulunan, Gubaz'ın küçük kardeşi Tzathes'i ataması için ona yalvardılar. Bu şekilde atalarının yasaları ve kraliyet soyunun devamlılığı korunacaktı.

İsteklerinin haklılığı karşısında ikna olan imparator, bunların yerine getirilmesi için derhâl harekete geçti. Bu nedenle, önde gelen senatörlerden biri olan Athanasius'u olayla ilgili soruşturma yürütmesi ve davayı Roma hukukuna göre bağlaması için gönderdi. Athanasius bölgeye vardığında hemen Rusticus'u Apsarus şehrine gönderdi ve orada hapsedip gözetim altında tuttu. Bu arada, imparatoru aldatan ve bu zorbalığı kendi eliyle gerçekleştiren John ise kendini kurtarmak için kaçmıştı. Ancak Athanasius'a katılmak ve vereceği kararı infaz etmek için oraya gönderilen imparatorluk muhafızlarından biri olan

Mestrianus tarafından yakalandı. Böylece John'u tutukladı ve yargılanması için Athanasius'a götürdü. Athanasius onu da Apsarus'a gönderdi ve yargılama işlemleri tamamlanana kadar ikisini de orada hapsetti.

Baharın başında Nachoragan Mucheiris'ide idi. Derhâl birliklerini topladı ve savaş için büyük hazırlıklar yaptı. Romalılar da güçlerini Nesos civarında yoğunlaştırıp hazırlıklara başlamışlardı. Askerî durumlar her şeyden önce geldiği için yargılanma ertelenmişti. Bu arada Tzathes, Komutan Soterichus ile birlikte ülkesine geldi. Atalarının unvanını, kraliyet nişanıyla birlikte, kadim bir geleneğe uygun olarak imparatorun elinden almıştı. Bu kraliyet nişanı değerli taşlarla süslenmiş altından bir taç, ayaklara kadar uzanan altın kaftan, kırmızı ayakkabılar ve benzer şekilde altın ve değerli taşlarla süslü sarıktan oluşur. Laz krallarının mor pelerin giymesi yasal değildir ve yalnızca beyaz pelerin giymelerine izin verilir. Bununla beraber ortasına dokunmuş parlak altın kumaş şeridi ile ayırt edildiğinden tamamen sıradan bir giysi değildir. Kraliyet nişanının bir başka özelliği de pelerin bağlandığı, mücevherli kolyeler ve diğer süslemelerle göz kamaştıran tokadır. Tzathes, kraliyet kıyafetleri içinde görkemli bir şekilde ülkesinin topraklarına ayak basar basmaz komutanlar ve tüm Roma ordusu, önünde bir tören alayı oluşturarak onu selamladılar ve gereken saygıyı gösterdiler. Zırhları ve silahları bu merasim için özel olarak parlatılmıştı ve çoğu at sırtındaydı. Gördükleri manzaranın sevinciyle Lazlar, sıkıntılarını bir an için unuttular ve sıraya girerek davul sesleriyle ve havaya kaldırılan sancaklarla ona eşlik ettiler. Bu tören alayının, Laz Krallığı'nı bilindik geleneklerinin çok ötesinde bir ihtişamı ve görkemi vardı.

Tahta geçtikten sonra Tzathes, yönetimin dizginlerini eline almaya, halkını uygun gördüğü şekilde ve atalarının geleneklerine göre yönetmeye başladı. Soterichus da görevini tamamlamak üzere yola çıktı. Aslında, komşu barbar halklarla yapılan

anlaşmalara göre dağıtılmak üzere yanında imparator tarafından verilen bir miktar para taşıyordu. Bu ödeme çok uzun süredir bir gelenek hâlini almıştı ve yıllık olarak gerçekleşiyordu. Büyük oğlu Philagrius ve Romulus'u yanına aldı. İkisi de büyümüş ve bir hayli kuvvetlenmiş olduklarından evden ayrıldıktan sonra onlara fiziksel dayanıklılık konusunda eğitim verilmeliydi. Küçük oğlu Eustratius ise Konstantinopolis'te kalmıştı. Henüz çok gençti ve fiziksel olarak hazır değildi. Soterichus sonunda hem dil hem de kültür olarak onlardan farklı olsalar da Apsilyalılar gibi Kolhisler'in kralına bağlı olan Misimianlar'ın ülkesine ulaştı. Bunlar, Apsilyalıların daha kuzeyinde ve biraz doğuda yer alırlar. Her nasılsa oraya vardığında, Alanların Lazika sınırına yakın Buchlous dedikleri kalelerinden birine hainlik etmek istediği akıllarına geldi. Bunun arkasındaki fikir, daha uzak halklardan gelen elçilerin hepsinin orada toplanabileceği ve paralarını alabileceği düşüncesiydi. Böylece parayı kim getirirse getirsin bundan sonra Kafkasya'nın eteklerinde dolaşmak ve onlarla bizzat görüşmek için yola çıkmak zorunda kalmayacaktı. Missimianlar bu konuda bir haber almış veya sadece bir şüphe üzerine hareket etmiş olabilirler. Ne olursa olsun ikisi de seçkin kişiler olan Chadus ve Thyanes'ten oluşan iki kişilik bir heyet gönderdiler. Komutanı, söz konusu kalenin yanında kamp kurmuş bir hâlde bulduklarında şüpheleri doğrulandı ve şöyle dediler:

Bize yapmayı planladığın şey çok kötü. Bize ait olanı başkasının çalmasına izin vermeye hakkınız yok. Bu tür tasarımları kendinizde barındırmamalısınız. Şayet niyetiniz bu değilse, buradan mümkün olabildiğince çabuk gidin ve başka bir yere geçin. Herhangi bir şey istemeyeceksiniz. Size lazım olan her şeyi getireceğiz. Ancak emin olun ki burada kalamazsınız. Herhangi bir bahaneyle oyalanmanıza izin vermeyeceğiz.

Bu münasebetsizlik kendi bağılıları olan Kolhislilerin Romalılara karşı küstah bir tavır takınmasını kabul edilemez bulan Soterichus için çok fazlaydı. Korumasına sopayla onlara vurmasını emretti. Bunun üzerine acımasızca dövüldüler ve yarı ölü bir şekilde geri gönderildiler. Bu olduktan sonra Soterichus, herhangi bir düşmanlıkla karşılaşacağını düşünmedi ve sanki kendi görevlilerin bir kabahatiyle uğraşmış ve korkacak bir şey yokmuş gibi olduğu yerde kaldı. Gece olduğunda, bir nöbetçi görevlendirmeye veya herhangi bir önlem almaya zahmet etmeden yattı. Aynı şekilde oğulları, korumaları ve onlarla birlikte olan tüm hizmetkârlar ve köleler uyku düzenlemeleri konusunda düşman topraklarında olması gerekenden daha az dikkatliyidiler.

Bu arada Missimianlar, gördükleri küçük düşürücü muameleyi kabul etmediler. Bu nedenle bölgeye ağır silahlı bir saldırı düzenleyip komutanın karargâhına girdiler ve öncelikle mabeyinci olarak görev yapan hizmetçileri öldürdüler. Elbette ki bu dikkat çekici gürültü ve karmaşada, Soterichus ve yakınındaki kişiler olan felaketin farkına vardılar. Dehşet içinde yataklarından fırladılar ancak hâlâ uyku sersemi oldukları için kendilerini savunacak durumda değillerdi. Bazılarının ayakları battaniyelere takıldı ve yürüyemediler. Diğerleri de karanlıkta, çaresiz ve acınası bir şekilde etkisizce, ayağa kalkıp savaşmak için kılıçlarına davrandılar. Ancak kafalarını duvarlara çarpıp duruyorlardı ve kılıçlarını nereye koyduklarını hatırlamıyorlardı. Zaten kapana kısılmış olduklarını fark eden diğerleri ise tüm umutlarını yitirdi ve yüksek sesle bağırıp feryat etmekten başka bir şey yapamadılar. Şaşkınlıklarından sonuna kadar faydalanan barbarlar onların üzerine çullandı ve bir geçitten atlayıp fark edilmeden kaçan bir kişi dışında Soterichus'u, oğullarını ve diğerlerini öldürdüler. Bunu yaptıktan sonra zavallı ölüleri insanlık dışı bir şekilde yağmaladılar. Her şeyi alıp imparatorun

parasına da el koydular. Hepsi, öldürdükleri adamlar dost bir kuvvetin komutanı ve askerleri değil de gerçekten düşmanla-
rıymış gibi davrandılar.

Kan isteklerini doyurduklarında ve coşkunlukları yatıştığı-
nda eylemlerinin sonuçları üzerinde düşünmeye ve attıkları bu
adamın tüm etkilerini kavramaya başladılar. İntikama susamış
Romalıların bu hâllerinin uzun sürmeyeceğini ve onları durdu-
ramayacaklarını anladılar. Bu nedenle taraf değiştirmeye karar
verdiler ve Perslerden, onların bağılıklarını kabul etmelerini ve
tebaalarına sağladıkları korumayı kendilerine de sağlamalarını
istediler. Romalı komutanlar olup biteni tam olarak öğrendik-
lerinde, öfkelenmeler de daha ciddi ve acil meselelerle uğraştık-
larından Misimianlarla hemen ilgilenemediler.

60 bin askerden oluşan bir ordunun başındaki Nachoragan,
Martin ve Germanus'un oğlu Justin'in birliklerinin bulunduğu
Nesos'a doğru ilerliyordu. Roma ordusunda ağır piyade olarak gö-
rev yapan ve bir Hun halkı olan Sabirler de bulunuyordu. Yaklaşık
olarak 2 bin kişiydiler ve Balmach, Cutilzis ve İliger gibi seçkin
liderlerin komutası altındaydılar. Bunlar, Martin'in talimatıyla
Archaeopolis Ovası'nın yakınında kamp kurmuşlardı. Amaçları
ise geçişlerini daha zor ve daha tehlikeli bir hâle getirmek için
oradan geçmesi muhtemel olan düşmana mümkün olduğunca
çok zarar vermektir. Nachoragan, Sabirlerin bu amaçla stratejik
olarak konumlandırıldığını öğrendiğinde, Dilimnit birliğinden
yaklaşık 3 bin adam seçti ve savaştayken arkasından pusuya dü-
şürecek kimse kalmaması için onları yok etmelerini emrederek
Sabirlerin üzerine gönderdi. Dilimnitler Dicle'nin uzağında,
Perslerle sınırdış olan ulusların en büyükleri arasındadır. Son
derece savaşçıdırlar ve Perslerin aksine yay ve sapanla savaşmazlar.
Mızrak, kargı ve omuzlarına asılmış bir kılıç taşırlar. Sol kollarına
küçük bir kama bağlarlar ve kendilerini korumak için kalkan
kullanırlar. Onları basitçe hafif silahlı birlikler olarak veya yakın

mesafede savaşılan ağır silahlı piyadeler olarak tanımlamak pek yeterli değildir. Fırsat buldukça uzaktan atarlar ve göğüs göğüse çarpışmaya girerler. Düşman falanksına hücum etmede ve hücumlarının ağırlığıyla birbirine bağlı safları kırmada uzmandırlar. Kendi saflarını kolayca oluşturup beklenmedik bir duruma adapte olabilirler. Sarp tepelerde bile zorlanmadan koşarlar. Böylece tüm görüş noktalarını önceden ele geçirirler ve herhangi bir kaçma durumunda yıldırım gibi kaçarken saldırınca da mükemmel bir organizasyon ve zamanlamayla takip ederler. Her türlü savaşta becerikli olduklarından dolayı düşmana önemli ölçüde zarar verirler. Tebaa halk statüsünde olmadıkları için, aslında özgür ve bağımsız olup herhangi bir zorlamaya boyun eğmeseler de çoğunlukla Perslerle savaşmaya alışkındırlar.

Dilimnitlerin müfrezesi, Sabirler henüz uykudayken sürpriz bir saldırı yapmayı ve böylece onları az bir zahmetle yok etmeyi düşündükleri için gece vakti yola koyuldular. Galiba başarısızlıklarını kanıtlayan tesadüfi bir karşılaşma olmasaydı umutları aldanmayacaktı. Ancak görevlerini tamamlamak için karanlıkta yoldayken tek başına bir Kolhisli yanlarına geldi. Onu çabucak yakalayarak, kendilerine Sabirlere giden yolu göstermesi için zorladılar. Adam, kendisine söyleneni yapmaya hevesli olduğundan hemen onların başına geçti. Ancak sık ağaçlıklı bir vadiye ulaştığında sessizce çömeldi ve sıvışarak kaçtı. Takipçilerini başarıyla atlattıktan sonra koşup, Hunların kampına onlardan önce ulaşmayı başardı. Oraya vardığında hepsini derin bir uykuda buldu.

“Zavallı adamlar,” diye son sesle haykırdı. “Bir dakika sonra hepiniz öleceksiniz.”

Onları bu şekilde uyandırıp düşmanın her an gelebileceğini söyledi. Derhâl alarm verip silahlandılar ve kamplarının çevresinde ikiye ayrılarak siper oluşturdular. Dahası girişi korumasız

tahta çadır kulübeleri önceden olduğu gibi bıraktılar. Gün doğumundan önce Hunların kampına ulaşmış olmalarına rağmen Dilimnitler, arazi konusundaki bilgisizliklerinden dolayı dolambaçlı bir yol tercih ettiler. Ölümcül bir kendine güvenle içeri daldılar. Çok geçmeden hepsi içerideydi. Düşman uyanmasını sessizce sürünerek mızraklarını yataklara ve kulübelere sapladılar. Onları uykularında öldürdüklerini tahayyül ediyorlardı. Ancak tam da görevlerini tamamladıklarını düşündüklerinde Sabirler aniden saklandıkları yerden ortaya çıkarak iki taraftan da üzerlerine hücum etti. Dilimnitler, olayların beklenmedik şekilde değişmesine bozuldular ve kendi elleriyle tuzağa düştüklerini fark edip nereye döneceklerini bilemediler. Dar bir alanda oldukları için kaçmak kolay değildi. Panik ve gece çarpışmasının belirsizliği içerisinde düşmanı açıkça ayırt edemediler. Sonuç, kendilerini savunmak için bile bir girişimde bulunamadıkları bir katliam oldu. 800 kişi öldürüldü. Geri kalanları ise dışarı çıkmayı zar zor başarabildi. Dikkatleri dağılmış, hangi yöne gideceklerini bilemeden dolaşıyorlardı. Güvenli bir mesafeye kaçtıklarını düşündüklerinde başladıkları yerde biten bir daire çizip tekrar düşmanla karşılaşıyorlardı. Bu olanlar bütün gece devam etti. Şafakta, günün ilk ışıkları ortalığı aydınlatmaya başladığında hayatta kalanlar, gittikleri yolun farkına vardı ve peşlerinde Sabirler, doğruca Pers hatlarına doğru koştular.

Çok uzun zamandır Lazika'da konuşlanmış olan Roma kuvvetleri komutanı Babas o geceyi Archaeopolis'te geçirmişti, her yönden gelen sağır edici bağırış ve gürültülerle kulakları uğuldamıştı. Karanlıkta neler döndüğünü anlamanın bir yolu olmadığı için sessiz kaldı ve dışarı çıkmaya cesaret edemedi. Ancak güneş, sırtların üzerinden süzölmeye başladığında neler olup bittiğini anladı ve Dilimnitlerin Sabirlerden kaçtığını açıkça gördü. Bunun üzerine maiyetindeki birliklerle şehirden çıktı ve düşmanın büyük bir bölümünü halletti. Neticede bu

kadar büyük bir kuvvetten Nachoragan'a ulaşabilenlerin sayısı bini geçmedi.

PHASIS KUŞATMASI⁴

Bu girişimin başarısız olmasından hemen sonra Nachoragan Nesos'a gitti ve Romalıların yakınında kamp kurarak Martin'i bir görüşmeye davet etti. Martin gelince şöyle dedi:

Sen çok kurnaz ve yetenekli bir komutansın ve Romalıların arasında çok etkili olan birisin. Yine de iki hükümdarın karşılıklı olarak yorucu bir savaşa girmemesi için çaba sarf etmeden, kendi devletlerinin uzun süreli yıkımına izin verdiniz. Bu nedenle, anlaşmalı bir çözüm fikrini kabul ediyorsanız, biz Persler burada kalırken, neden ordunuzla birlikte bir Pontus şehri olan Trabzon'a hareket etmiyorsunuz? Bu şekilde, görüşlerimizi iletmek için güvenilir haberciler kullanarak boş zamanımızda ateşkes şartlarını tartışacağız. Eğer kendi isteğinle ordunu buradan çekmezsen, zorla sürüleceğinden emin olabilirsin çünkü zaferi avucumun içinde tutuyorum. Ve dikkat et. Bunu taktığımdan daha güvenli bir şekilde onu takıyorum.

Bu sözleri söylerken ona, taktığı yüzüğü gösterdi. Martin buna şöyle cevap verdi:

Gerçekten de barışı dualarımıza uygun bir nesne ve çok değerli bir mülk olarak görüyorum. Ve onu geri getirme çabanızda size yardımcı olacağım. Ancak ben Muccheiris'e giderken sizin de tüm hızınızla Iberia'ya doğru gitmeniz daha iyi olur düşüncesindeyim. Bu, acil durumu mütalaa etmemize olanak sağlar. Zafere gelince, istersen böbürlenici konuşmalar yapabilirsin ve onun satılık ol-

⁴ MS 555-556.

duğunu ve almak için orada olduğunu hayal edebilirsin. Ancak ben diyorum ki, zafer terazisi ilahi takdirin isteğine göre tartılır ve kibirlilere değil, evrenin mimarının onay verdiği kişilere doğru meyleder.

Martin bu dindarca ve cesur cevabı verip barbarın küfürlü küstahlığına haklı olarak öfkelendikten sonra barışçıl bir çözüme yönelik herhangi bir ilerleme kaydedilmeden ayrıldılar. Nachoragan kampına, Martin de Nesos'a döndü. Nachoragan bulunduğu yerde kalmanın bir faydası olmadığını düşündü ve bunun yerine Phasis şehrine gidip Romalıları oraya çekmeye karar verdi. Bu kararın nedeni, oradaki kalenin özellikle savunmasız olduğu, tamamen ahşaptan inşa edildiği ve çevredeki ovaların ulaşılabilir ve kamp yapmaya uygun olduğu yönünde aldığı haberlerdi. Sanıyorum ki, Phasis kasabasının, adını çok yakınında akan ve Karadeniz'e dökülen nehirden aldığı yaygın bir bilgidir. Şehir, aslında Phasis'in ağzına yakın bir mevkide yer almaktadır ve Nesos'un batısından 6 parasang uzaklıktadır.

Gecenin geç bir vakti Nachoragan hemen nehre indi ve beraberinde getirdiği hafif tekneleri birbirine bağlayarak inşa ettiği yüzer dubayla tüm birliklerini Romalıları fark etmeden karşıya geçirdi. Planı şehrin güneyine ulaşmaktı. Nehrin suları bu bölgeden kuzeye doğru aktığı için kaleye erişimi engellemezdi. Şafağa doğru nehir kıyısından yola çıktı ve Nesos'u mümkün olduğu kadar güvenli bir mesafeden geçmek için dolambaçlı bir yola saptıktan sonra yoluna devam etti.

Sabahın geç saatlerine kadar Romalıları alarına geçerek Perslerin karşıya geçtiklerini fark etti. Sonuç olarak şehre düşmandan önce ulaşmak için çok hevesliydiler ve yakınlarda demirlemiş oldukları tüm triremes⁵ ve otuz kürekli gemileri akıntıya karşı büyük bir hızla harekete geçirdiler. Nachoragan çok iyi bir baş-

⁵ Üç katlı güverteye sahip bir saldırı gemisi.

langıç yapmıştı ve çoktan yolu yarılamıştı. Bu noktada, nehrin tam karşısına kereste ve küçük teknelerden oluşan bir bariyer yaptı, arkasına da yürüyebilecekleri hatlar hâlinde uzanan fil-lerini yığdı. Bunu uzaktan gören Roma filosu derhâl suya geri döndü. Akıntıya karşı kürek çekmekte zorlansalar da kürekleri mertçe çekerek geri çekilmeyi başardılar. Yine de Persler, onların terk ettiği iki boş tekneye el koydu. Potansiyel bir ele geçirilme ile karşı karşıya kaldıklarında adamlar cesaretle kendilerini dalgalara teslim etmişlerdi. Aslında bu, biri kesin ve biri muallak iki tehlike arasında bir seçimdi ve işi şansa bırakmayı tercih ettiler. Böylece çabucak denize atladılar ve su altında uzun bir mesafe yüzdükten sonra yoldaşlarının gemilerinin güvenliğine kendilerini zar zor attılar. Bu noktada, tüm ordusuyla birlikte Buzes'i, oradaki her şeyin sorumluluğunu almak ve ihtiyaç hâlinde yardım getirmek üzere Nesos'ta bıraktılar. Diğerleri de nehir boyunca gemilerle sevk edildikten sonra düşmanla karşılaşmamak için karadaki farklı bir yoldan yürüdü.

Phasis'e vardıklarında kapılardan girdiler ve komutanlar, düşmanla bir meydan muharebesine girecek kadar güçlü hisset-mediklerinden dolayı tahkimat görevini aralarında paylaştılar. Germanus'un oğlu Justin ve adamları, Martin ve kuvvetlerinin yakın bir mevziyi işgal ettiği denize bakan yüksek bir noktada konuşlanmışlardı. Orta kısım ise, kalkanlı ve mızraklı Mağribî birliklerden oluşan bir grupla Angilas, Theodorus ve onun ağır piyadeleri ve İsauralı sapancılar ve okçularla Philomathius tarafından tutulmuştu. Bunlardan biraz uzakta da Gibrus komutasındaki bir Lombard ve Heruli müfrezesi nöbet tutuyordu. Kasabanın doğusunda sona eren duvarın geri kalan kısmını Valerian komutasındaki Doğu birlikleri koruyordu. Böylelikle surları savunan Roma kuvvetlerinin düzeni son buluyordu.

Ayrıca bir düşman saldırısının ilk dalgasına dayanmak için ve bir destek görevi görmesi için surların önüne devasa bir set

çekmişlerdi. Ahşap olmaları ve birçok yerde yıllar geçtikçe ufalanıp çökmeleri nedeniyle surlar konusunda endişeliydiler. Dolayısıyla büyük bir hendek kazılmış ve ağzına kadar suyla doldurulmuştu. Bu su, hendeğin içine çakılmış bir sürü kazı-ğın tamamen gizliyordu. Bu operasyonun sonraki aşaması ise Karadeniz'e akan ve yerel dilde "küçük deniz" olarak bilinen lagünün denize akışını değiştirerek tamamlandı. Büyük yük gemileri, deniz kıyısına ve şehrin yakınındaki Phasis Nehri'nin ağzına yakın bir yere demir attılar ve botlar direklerle güvenli bir şekilde asıldı. Direkler öyle bir yükseklikteydi ki tahkimatların kulelerini ve siperlerini aşıyordu. Teknelerde askerler ve savaşçı denizciler konuşlandırıldı. Yaylar, oklar ve sapanlarla silahlanıp, yüklü ve ateşe hazır mancınıklar kurmuşlardı. Diğer gemiler de hemen hemen aynı şekilde donatıldı ve sonra nehir üzerinde, Valerian'ın komutasındaki tahkimatların karşısına taşındı. Bu noktada onların varlığı, düşmanın herhangi bir kuşatma girişiminin geri püskürtüleceği anlamına geliyordu çünkü böyle bir girişimde her iki taraftan da çok büyük bir yükseklikten vurulacaklardı. Nehirdeki bu gemilerin zarar görmemesi için iki komutan Ant Dabragazes ve Hun Elminegeir, komutanların talimatlarına göre hareket ederek kendi birliklerinden askerlerle birlikte baş ve kış dümenleriyle donatılmış on özel tekne ile nehir boyunca mümkün olduğunca dolaştılar. Bazen nehrin ortasından seyrederek, bazen de oraya buraya saparak çeşitli geçiş noktalarında durmaksızın nöbet tuttular. Bu operasyon sırasında savaşın en keyifli sürprizlerinden biri yaşandı. Irmağın yukarısında, daha önce bahsetmiş olduğum Perslerin ele geçirdiği otuz kürekli iki Roma gemisi, şimdi Perslerle birlikte nehrin kıyısında demirlemiş vaziyette duruyordu. Karanlık çöktüğünde içindekiler uyuyakaldı. Akıntı oldukça güçlüydü, teknelerin yana doğru eğilmesiyle halatlar gerildi ve birisinin palamarları koptu. Küreksiz ve dümensiz başıboş bir şekilde

akıntıya kapılıp Dabragezas ve adamlarına doğru sürüklendi. İyi talihlerine sevinen Dabragezas ve adamları bu avlarını neşyle ele geçirdiler. Boş bıraktıkları gemi onlara döndüğünde doluydu.

Bu sırada Nachoragan kampından ayrıldı ve tüm ordusuyla beraber şehre doğru ilerledi. Romalıların cesaretlerini test etmek ve savaş için ortaya çıkıp çıkmayacaklarını görmek için küçük çatışmalara girerek belirli bir mesafeden ok ve benzeri şeyler fırlatmak niyetindeydi. Böyle yaparak ertesi günkü savaşta hangi taktikleri belirleyeceği konusunda bir fikir edinmeyi umuyordu. Persler atış mesafesine girer girmez, alıştıkları üzere derhâl oklarını yağdırmaya başladılar. Pek çok Romalı yaralandı. Bazıları surları savunmaya devam etse de diğerleri savaştan tamamen çekildi. Martin'in tüm orduya yönelik kendi görevlerinde kalmaları ve güvenli bir pozisyonundan savaşmaları gerektiğine yönelik talimatlarını göz ardı eden Angilas ve Philomanthius, surların kendi bölümündeki kapısını açtı ve yaklaşık iki yüz adamıyla beraber düşmana karşı bir çıkış hareketi gerçekleştirdi. Tzani birliğinin komutanı Theodorus önce onları dizginlemeye çalışıp aceleciliklerinden dolayı onları azarladı. Ancak onu dinlemeyince çoğunluğun kararına isteksizce katıldı ve korkaklıkla damgalanıp, etkileyici bir sağduyu ve ihtiyatlılık gösterisiyle alçak amaçlarını örtmeye çalışır gibi görünmekten korkarak onlarla birlikte yola koyuldu. Bu girişimden hiç hoşlanmasa da sonuna kadar gitmeye karar verdi. Aslında, tam vaktinde gerçekleşen bir yanlış hesaplama onları kurtarmasaydı tamamen yok olacaktı. O sırada muharebe düzeninde sıralanan Dilimnitler, az sayıdaki saldırganın farkına vararak yerlerinde kaldılar ve sakince yaklaşmalarını beklediler. İyice yaklaştıklarında ise kanatlarını çevirerek onları kuşattılar. Dört bir tarafı sarılan Romalıların artık düşmana zarar verme gibi bir fikirleri yoktu. Kaçış olanaksızdı. Bu nedenle kendile-

rini kompakt bir vücut hâline getirerek karşı karşıya geldiler ve mızraklarını şehrin yakınında bulunan düşmana doğrulttular.

Dilimnitler, onların umutsuzluğun öfkesiyle saldırdıklarını görünce ne kendi hayatlarını ne de eylemlerinin sonuçlarını umursayan adamlarla karşılaşmaktan aciz oldukları için saflarını açıp onlara yol verdi. Bu şekilde Romalıların güvenli bir yere gitmelerine izin verdiler. Tahkimatlara geri dönmekten oldukça memnun oldukları için kapıyı arkalarından kapattılar. Böylesine tehlikeli bir atılımdan elde edilen başarı sıfırdı. Derilerini kurtarmak için hayatlarını riske atmışlardı.

Bu arada Persler tarafında bir hamal ordusu uzun süredir hendeği doldurmaya çalışıyordu. Artık işlerini tamamlamışlardı. Tüm boşluklar doldurulmuş ve delikler tıkanmıştı. O kadar kapsamlı bir iş çıkarmışlardı ki bir kuşatma ordusu buradan geçebilir ve kuşatma makineleri kolaylıkla getirilebilirdi. Ancak ellerindeki muazzam insan kaynağı düşünüldüğünde bu operasyona çok fazla zaman harcanmıştı. Attıkları korkunç miktarda taş ve toprak hendeği kapatmaya yetmedi, ormanlardan kesip binbir zahmetle uzaklardan taşıdıkları dışında odun da yetersizdi. Romalılar, yol kenarlarındaki konaklama yerlerini ve civardaki diğer binaları yakmış, çevredeki tüm kırsal bölgeyi ateşe vermişlerdi. Amaçları bu bölgelerin herhangi birinden yapı malzemesi ele geçirmesini engellemekti. O gün kayda değer başka bir olay olmadı ve Nachoragan alacakaranlıkta askerleriyle birlikte kampına geri döndü.

Ertesi gün Martin, birliklerinin moralini yükseltmek ve düşmanın yüreğine korku salmak arzusuyla, tüm Roma ordusunu acil durumu müzakere etmek amacıyla topladı. Aniden aralarından üstü başı tozla kaplanmış bir adam çıktı. Görünüşünden uzun yollar kat ettiği anlaşılıyordu. Aslında tüm olay Martin tarafından organize edilmişti. Pek tanıdık bir yüz

değildi ve Konstantinopolis'ten yeni geldiğini ve imparatorlardan bir mektup getirdiğini duyurdu. Çok mutlu görünen Martin mektubu aldı ve herkesin onu duyabilmesi için yüksek ve net bir sesle okumaya başladı. Bu belgenin içeriği muhtemelen oldukça farklıydı ancak okuduğu kelimeler şöyleydi:

Size, hâlihazırda sahip olduğunuzdan daha küçük olmayan ikinci bir ordu gönderdik. Düşman sayısal olarak sizden çok daha güçlü olsa bile, sizin üstün cesaretiniz onların sayılarının çokluğuna denktir. Böylece görünen eşitsizlik ortadan kalkacaktır. Ancak kâğıt üzerinde bir üstünlükle bile böbürlenmelerini engellemek için bu orduyu da alın ve herhangi bir gerçek veya acil ihtiyaca cevap olarak değil, yalnızca göz kamaştırıcı ve etkileyici bir görüntü oluşturmak için gönderildiğini aklınızda tutun. Bu nedenle neşelenin ve üzerimize düşeni tam olarak yapacağımızı göz önünde bulundurarak enerji ve coşkuyla hareket edin.

Martin derhâl haberciye ordunun nerede olduğunu sordu. "4 Laz parasangından fazla uzakta değiller" diyen haberci, yanlarından ayrıldığında Neocnus Nehri yakınlarında kamp kurduklarını da sözlerine ekledi. Bunun üzerine Martin öfkeli numarası yaparak haykırdı:

Geri dönüp mümkün olduğunca çabuk evlerine gitsinler. Onları burada hiçbir durumda bulundurmayacağım. Birçok muharebenin zorluklarını bunca zamandır benimle paylaşan bu adamlar düşmanı yok edip tam bir zafer kazanmanın eşiğine gelmişken, onların varlığına artık ihtiyaç duyulmadığı son anda ortaya çıkmaları ve tehlikelerin hiçbirini paylaşmadan zaferden eşit pay almaları ve isimlerinin bu seferin başarılı sonucuyla anılması dayanılmaz olurdu. Ve hepsinden daha büyük adaletsizlik ise burada bulunanlarla aynı maddi faydaları elde edecek olmalarıdır. Toplanıp dönüş yolculuğuna hazırlanmaları

için gereken süre boyunca oldukları yerde kalsınlar. Buradaki adamlar, savaşın son aşamasını başarıya ulaştırmak için fazlasıyla yeterli olacaktır.

Bu sözlerle arkasını dönüp askerlere şöyle seslendi: “Benimle aynı fikirde olduğunuzu varsayabilir miyim?”

Bunun üzerine yüksek bir tezahüratla aynı fikirde olduklarını dile getirdiler ve komutanın görüşünün kesin olduğunu haykırdılar. Daha da kendilerinden emin bir hâle geldiler ve başka bir yardıma ihtiyaç duymadan kendilerine inandılar. Yağma olasılığı onları hırsla ve kendilerini aşma arzusuyla doldurdu. Sanki düşmanı çoktan yok etmişler ve tek endişeleri ganimeti nasıl bölüşecekleriymiş gibi ani ve sınırsız talan konusundaki beklentileriyle daha da mağrurlaştılar.

Aynı şekilde Martin’in diğer amacı da gerçekleşti. Yardım kuvvetinin hikâyesi kısa süre içerisinde sızdırıldı ve ikinci bir Roma ordusunun Neocnus Nehri’nin kıyısına ulaştığı ve öteki orduyla her an birleşeceği haberi Perslerin kulağına geldi. Hâlihazırda sürdürülen mücadelelerde zaten bitip tükenmişken üzerine yeni düşman kuvvetleriyle karşılaşma ihtimali karşısında hepsi şaşkına dönmüş ve paniğe kapılmıştı. Bununla beraber Nachoragan, bu söylenti karşısında yolda devriye gezmek üzere önemli sayıdaki bir Pers müfrezesini göndermekte zaman kaybetmedi. Oraya vardıklarında enerjilerini ve dikkatlerini ana görüş noktalarını kontrol altına almaya adanmış ve kendilerini oraya gizleyip hiçbir zaman ortaya çıkmayacak olan bir düşmanı beklediler. Amaçları hiç beklemedikleri bir anda ve yürüyüş kitalarının savunmasız olduğu bir zamanda üzerlerine atılmak ve kuşatma altındakiler teslim olmaya zorlanana kadar ilerlemelerini geciktirmektir. Bu şekilde hatırı sayılır bir Pers kuvveti ordunun ana gövdesinden ayrıldı ve bir hiç uğruna gönderildi. Yine de Nachoragan, var olmayan yardım gücü-

nün gelişini engellemek adına ordusunu derhâl dışarı çıkardı övünerek aynı gün şehri tüm sakinleriyle beraber ateşe vereceğine yemin ederek Romalılara doğru yürüdü. Anlaşılan, kibir aklını o kadar bulandırmıştı ki belirsizliğin hüküm sürdüğü, zafer ve yenilgi terazisinin bazen bir yöne bazen de diğer yöne eğildiği ve her şeyden önce meselenin Yüce Varlık tarafından önceden belirlenmiş bir amaca bağlı olduğu bir savaşa doğru yola çıktığını unutmuştu. Savaşta hiçbir şeyin küçük ölçekte gerçekleşmediği, sayısız insanın ve şehrin yok olup toplumu temelinden sarstığı gerçeğinden bihaber görünüyordu. Ancak kibirli küstahlığı öyle bir boyuta ulaştı ki, ormanın etrafına dağılmış işçi ve hizmetçilere yakacak için ve kuşatma makinelerinin onarımı için ağaç kesmelerini emretti. Öyle ki dumanın yükseldiğini görür görmez Roma tahkimatlarının ateşe verilmiş olduğunu ve derhâl aletlerini indirip alevleri yaymak için ona doğru koşmaları gerektiğini anlayacaklardı. Böylece büyük bir yangın her şeyi yutabilirdi. Bu düşüncelerle böbürlenerek saldırıyı başlattı.

Bu sırada, Germanus'un oğlu Justin, bence ilahi bir ilhamla, birdenbire Hristiyanlar arasında özel yeri olan bir mabede mümkün merteye çabuk (Nachoragan'ın o sırada saldıracağını bilmiyordu) gitmek ve ilahi yardımı için dua etmek amacıyla hareketlenmişti. Bu nedenle Martin'in birliğinden ve kendi adamlarından oluşan beş bin kişilik bir süvari kuvveti toplayıp onları silahlandırdıktan sonra hepsi birlikte yola çıktı. Sancaklar onu takip etti ve tüm organizasyon düzen ve disiplin içinde yürütüldü. Öyle oldu ki ne Persler Justin ve adamlarının yola çıktığını ne de onlar saldırmak için ilerleyen Persleri gördüler. Bu şekilde Romalıların yüreklerine daha fazla korku salmayı ve ani saldırı ile şehri onlardan almayı amaçlayarak daha da fazla ok yağdırdılar. Oklar sık ve hızlıydı. Yaylım ateşi o kadar çoktu ki havayı kara bulutlar kapladı. Manzara, şiddetli bir

kar fırtınasından veya bir dolu patlamasından farksızdı. Bu arada diğerleri de kuşatma makinelerini getirerek yanan meşaleleri fırlatıyor veya “hasır çatılar” denen örtünün altından baltalarla duvarı kırıyorlardı. Duvar, tahtadan yapılmış olduğu için elbette ki bu tür saldırılara karşı korunaksızdı. Bazıları da hâlâ temelleri sarsmaya ve tüm yapıyı yerle bir etmeye çalışıyordu. Ancak kulelerdeki ve siperlerdeki Romalılar, bir yardım kuvvetinin hizmetlerinden vazgeçebileceklerini eylemleriyle kanıtlamak istercesine canlı ve güçlü bir savunma yapıyorlardı. Martin’in oynadığı oyun böylece etkisini ve yararını göstermiş oldu. Gerçekten de herkes elinden gelen tüm çabayı gösterdi ve akla gelebilecek her türlü savunma önlemini aldı. Düşmanı mızrak yağmuruna tuttular ve attıkları şeyler korunmasız bir kalabalığın üzerine düştüğü için çoğunu yaraladı. Çatı katlarından yuvarlanan taşlar onları ezerken küçük taşlar da sapanlarla fırlatılıp Perslerin kalkanlarını ve miğferlerini paramparça etti ve onları duvardan uzak tuttu. Daha önce tarif ettiğim şekilde gemideki kayıklara konuşlanan birliklerden bazıları yaylarını ölümcül bir biçimde kullanıp çok yüksekte ateş ederek ağır kayıplar verdirdiler. Bazıları mancınıkları büyük bir ustalıkla idare etti. Bu amaç için özel olarak tasarlanan muazzam bir menzile sahip tüylü mızraklar, korkunç bir güçle vurdu. Bunun sonucunda hem adamlar hem de atlar kendilerini büyülenmiş gibi donakalmış bir hâlde bulduklarında, ilerleyen barbarların çoğu hâlâ uzaktaydı. Bu arada haykırışlar müthiş bir seviyeye yükseldi, her iki taraftan yükselen trampet seslerinde savaşın gerginliği vardı. Persler, dehşet ve panik uyandırması için davullara vurdular ve daha yüksek sesle bağırdılar. Atların kişnemesi, kalkanların ağır gümbürtüsü, sert ve tiz bir yankıyla ezilen göğüs zırhlarının sesleri birbirine karıştı. Bu noktada, kiliseden dönen Germanus’un oğlu Justin, kulaklarının çınlamasına neden olan kesintisiz ve kafa karıştırıcı seslerden neler olup bittiğini

anladı. Derhâl süvarilerini topladı ve belirli bir düzene sokarak sancakların yükseltilmesi için emir verdi. Herkese üzerlerine düşen görevleri yapmalarını söyleyip, Tanrı'nın yardımıyla düşmanı gafil avlayarak kuşatmayı kaldırmaya zorlamak için şehirden dışarı çıktıklarını akıllarında tutmalarını istedi. Biraz ilerlediklerinde Perslerin surlara hücum hâlinde olduklarını gördüler. Bunun üzerine aniden haykırarak, deniz tarafındaki duvarın yanında dizili olanlara saldırdılar çünkü geldikleri yön buydu. Mızraklar, kargılar ve kılıçlarla saldıran Romalılar, önlerine çıkan herkesi kesip biçtiler ve düşman mevzilerine bir dizi şiddetli atakta bulundular. Onları yerlerinden oynatıp düzenlerini bozana kadar kalkanlarıyla onları geri püskürttüler. Yakında geleceğini duydukları ordunun bunlar olduğunu ve kurulan tuzaktan kurtulup geldiklerini düşünen Persler ise panik ve karışıklık içerisinde saflarını kapatıp kademeli bir şekilde geri çekilmeye başladılar. Bu arada duvarın ortasına yakın bir yerde savaşılan Dilimnitler kargaşayı gördü. Geride birkaç adam bırakarak baskı altındaki adamlara destek olmak için harekete geçtiler. Daha önce bahsettiğim Roma komutanları Angilas ve Theodorus, bu geride kalanların sayısının az olduğunu fark ederek büyük bir kuvvetle aniden şehirden ayrıldı. Onlardan bir yığın öldürüp geri kalanların peşine amansız bir şekilde düştüler. Persleri zor durumdan kurtarmak için yola çıkan Dilimnitlerin geri kalanları bunu görünce derhâl geri döndü ve Romalılarla karşı karşıya gelmeye karar verip kendi akrabalarını kurtarmayı yeğledi. Kendilerince hemşerilerinin yardımına koşuyorlardı ancak üzerlerinde vahşilikten ziyade bir panik havası hâkimdi. Pers ordusunun kendilerine en yakın olan kısmı, Dilimnitlerin düzensizliğini görünce ezici bir tehlike veya imkânsız ihtimaller dışında böylesine rezil bir duruma düşmemek için kaçmaları gerektiğini düşündüler ve onlar da utanç verici bir şekilde kaçtılar. Bir süredir içten içe düşündükleri kaçış şimdi açık bir

gerçeğe dönüştü. Bu sırada Dilimnitler de Perslerle aynı sonuca varıp büyük bir yanlış anlaşılmanın sebebi ve kurbanları olarak onlarla beraber kaçmak için acele etti.

FİLLER SAHNEDE

Bunlar olurken Romalı birliklerin çoğu surların arka tarafına hücum etti ve geri çekilen düşmanı darmadağın edip takibe koyularak, arkadan gelenleri tarumar etti. Ayrıca farklı yönlerden taarruz ederek düşmanın saflarını bir arada tutan bölümüne karşı şiddetli bir şekilde saldırdılar. Çünkü barbarların sağ kanadı açıkça dağılmış olsa da sol kanat hâlâ bozulmamıştı ve güçlü bir savunma yapıyordu. Filleri ise bir savunma duvarı oluşturmalarının yanı sıra, Roma piyadelerine saldırmaya ve tekrar tekrar toparladıkları sıraları bozmaya devam ediyordu. Fillerin sırtındaki okçular, yüksek konumlarından dolayı iyi nişan alabildikleri için salgınlara büyük hasar verdiler. Ayrıca yaya olan ve zırhlarının ağırlığından etkilenen adamları aceleyle dışarı çıkarmak ve hırpalamak süvari bölükleri için kolay bir işti. Bunun sonucunda o taraftaki Romalılar boyun eğmek ve hızlı bir şekilde geri çekilmek zorunda kaldılar.

Bu arada, Martin'in muhafızlarından Ognaris adında biri, kaçışın mümkün olmadığı bir alanda kapana kısılmışken, son bir umut yakaladı. Fillerin en yırtıcısı ona saldırıyordu. Mızrağıyla alnına şiddetli bir darbe vurdu ve saplayıp orada bıraktı. Darbeyle öfkelenen, gözlerinin önünde sallanan mızraktan dolayı çılgına dönen canavar birden geri çekildi ve daireler çizmeye başladı. Bir an hortumuyla Persleri havaya savuruyor, başka bir anda ise hortumunu ileri uzatıp delici bir ses çıkarıyordu. Kaşla göz arasında sırtına binen askerleri üzerinden attı ve hepsini ezerek öldürdü. Ardından atları ürkütüp, kendisine temas eden her şeyi dişleriyle parçalayarak Pers ordusuna korku

saldı. Hava panik çığlıkları ve ağıtlarla doldu. Canavarın vahşiliğinden dehşete düşen atlar artık dizginle zapt edilemiyordu. Ön toynaklarını havaya kaldırarak sırtlarındaki askerleri yere fırlatıp nefes nefese dörtnele ordunun ortasına doğru koştular. Bunun üzerine adamların hepsi, yoldan çekilip, itip kakıp dirsek atarak geri dönmeye başladı. Çoğu, yoldaşlarının ve yakınlarının kılıçlarına doğru sendeleyerek öldü. Karışıklık daha da arttıkça surların arkasında kalan Romalılar bir süre önce kaleden çıkanlarla birleşti ve yekpare bir falanks oluşturup cephe hattını kesintisiz bir kalkan duvarıyla olabildiğince güçlendirdiler. Daha sonra hâlâ kargaşa içinde debelenen düşmana doğru fırladılar. Önceki çabalarından dolayı yorulmuş olan Persler bu hücumun etkisine dayanamayıp tüm hızlarıyla kaçtı. Kaçışları düzensizdi. Belirli bir düzene girmeye veya saldırganları engellemeye dair herhangi bir girişimleri yoktu. Yalnızca farklı yönlerle dağıldılar ve her adam yapabildiğince kendisini korumaya çalıştı. Nachoragan'da olayların korkutucu dönüşümü karşısında şaşkınlığa kapıldı ve dörtnele geri çekildi. Elindeki kamçıyla herkese olabildiğince hızlı kaçmaları gerektiğini söyledi ancak diğerlerinin yaptığı da zaten buydu. Böylece hâlihazırda gerçekleşen olaylar, onun kendini beğenmiş tahminlerini tamamen çürütmüş oldu. Romalılar barbarların peşine düşmeye ve onları öldürmeye devam etti. Ta ki Martin onların yeterli başarıya ulaştıklarını düşünerek artık bırakmaları için emir vererek kana susamışlıklarına bir son verene dek. Persler, bu çarpışmada en az 10 bin asker kaybederek ordugâhlarına güçlkle dönebildiler.

Romalılar, takipten döndüklerinde hasır çatıları ve duvarın yanına bırakılan tüm Pers kuşatma aletlerini ateşe verdiler. Bunun üzerine büyük bir alev yükseldi ve ormanda odun kesen Pers tarafındaki işçiler ve hamallar, uzaktan dumanın spiraller hâlinde havaya yükseldiğini gören talihsiz zavallılar, Nacho-

ragan'ın daha önce övünerek söylediği şeylerin gerçekleştiğini ve şehrin alevler içinde kaldığını düşünerek oraya doğru yola koyuldular. Neticede, benim fikrimce harekete geçme fırsatını kaçırp oraya varmadan her şeyin küle döneceğinden korktukları için, tüm yolu koştular. Oraya ilk ulaşan ilk ölen olacağını düşündüler. Aslında hepsi, açıkça bu amaç için gelmişler gibi Romalılar tarafından bir bir yakalanıp öldürüldü. İki bine yakın adam, ölümle bu şekilde karşılaştı. Bu nedenle askerî tecrübesi olmayan ve daha önce hiç silahlı çatışmaya girmemiş bu kadar çok işçinin, hiç şüphe duymaksızın kendi ölümüne koşmasındaki tüm sorumluluk, verdiği akılsız talimatlarla Nachoragan'a aitti. Tüm bu olanlar, sadece kibir günahını işleyenler için değil, aynı zamanda onların talihsiz yordakçıları için de çarpıcı bir örnektir. Olayların sonucunda Romalıların morali oldukça yükselmışti ve barbarların intikam almaya yönelik herhangi bir hareketinin Romalılar için bir başka zaferle sonuçlanacağına yönelik inançları tamdı. Ölenlere (sayıları iki yüzden fazla değildi) onurlu bir cenaze töreni düzenlendi ve gösterdikleri kahramanlık için genel bir takdir kazandılar. Düşman bertaraf edilmişti. Romalılar yaptıkları yağmada devasa miktarda mühimmat ve eşya ele geçirdi. Ölenlerin bazılarında sadece kalkanlar, göğüs zırhları ve oklarla dolu sadaklar değil, som altından kolyeler ve küpeler, daha seçkin Perslerin sıradan insanlardan ayırt edilmek ve hava atmak için kendilerini donattığı züppe ve kadınsı süslemeler vardı.

Erzakları bitmek üzere olduğundan ve kış mevsimi yaklaştığından dolayı Nachoragan bilerek yeni bir saldırı hazırlığında olduğu izlenimi uyandırdı. Ancak böyle bir planı uygulamaya koymak bir tarafa, ertesi gün Dilimnit birliğini, Romalıların dikkatini çekmeleri için yakın bir mevziye göndererek saldıracakmış gibi gösterip, kendisi birlikleriyle beraber sessizce Cotais ve Mucheiris'ın yolunu tuttu. O, hâlihazırda yolun yarısını git-

BİZANS TARİHİ

mişken Dilimnitler saflarını bozup geri çekildi. Hafif silahlı ve üstelik dayanıklı ve süratli olduklarından dolayı bunu yapmak onlar için zor olmadı. Martin'in daha önce bahsettiğim oyunu nedeniyle Neocnus Nehri'ne gönderilmiş olan diğer Pers birliği de oraya ulaştı. Perslerin yenildiğini ve Romalıların tüm bölgeyi kontrol altına aldıklarını öğrendiklerinde, anayollardan uzak, تنها bir yerden yola çıktılar ve savaşta hiçbir rol oynamamış ve kaçışın rezilliğini paylaşmış olarak Mucheiris' e ulaştılar. Bütün ordu bir araya geldiğinde, Nachoragan süvarilerin çoğunu orada bıraktı. Komuta kademesinde yüksek bir mevkiye sahip Vahriz adındaki bir Pers'i de onların komutasında bıraktı. Kendisi ise küçük bir birlikle kışı geçirmeyi planladığı İberya'ya döndü.

DÖRDÜNCÜ KİTAP

“Ölüme mahkûm edilsek bile bize dayatılan ızdırabı,
arzumuzun bir nesnesiymiş gibi özgürce kabul eder
ve hoş karşılarız.”

GUBAZ'IN KATİLLERİ ROMA YARGISI ÖNÜNDE

Savaşın bu aşamasında sona gelindiğini gösteren Roma zaferi, beraberinde bir tür silahlı ateşkes ile düşmanlığa geçici bir sükûnet getirdi ve Gubaz'a karşı daha önce işlenen suçlar hakkında bir soruşturma başlatılmasını mümkün kıldı. Buna bağlı olarak en yüksek sivil yargıç cübbesini giyen Athanasius, büyük bir ihtişam ve görkemle yüksek mahkemede yerini aldı. Eğitilmiş kâtipler onun yanındaydı. Özellikle yasal işleyişin inceliklerinde bilgi sahibi büyük ve daha etkileyici diğer tüm yetkililerle birlikte kadro tamamlanmıştı. Ayrıca haberciler ve kamçılarla silahlanmış mübaşirler de mevcuttu. Tüm bu kişiler, Konstantinopolis'teki çeşitli resmî dairelerden seçilmişti. Bu özel işle görevlendirilenler, yanlarında demir tasmlar, gergiler ve muhtelif işkence aletleri taşıyordu. Benim fikrime göre imparator Justinianus'un, davanın bu kadar eksiksiz olması ve yasal işleyişe titizlikle riayet edilmesi emrini vermesinin arkasında salt bir tesadüf veya kapris değil, durumun mantıklı ve zamanında bir değerlendirmesi yatıyordu. Amacı, Roma adaletinin ihtişamını gösterişli bir biçimde sergileyerek yerlileri etkilemek ve yalnızca Roma yönetimine onları alıştırmak değil aynı zamanda Gubaz'ın Perslere kaçma girişiminin suçlu bulunduğu ve cinayetin tamamen haklı olduğunun kanıtlanması

durumunda Kolhislilerin hâlâ barındırabilecekleri herhangi bir dargınlık ve kin tutma duygusunu ortadan kaldırmak içindi. Öte yandan, Gubaz'ın katilleri bu korkunç suçu işlemekten suçlu bulunurlarsa bu durumda [katiller] mahkûm edilecek, bir haberci tarafından halk içinde teşhir edilecek ve sonunda kafaları kesilerek tüm insanların gözü önünde intikam kılıcına takılacaktı. Bu şekilde verilen ceza iki kat korkunç ve şiddetli görünmektedir. İmparator, Rusticus ve John'un gizlice öldürülmesi emrini verirse, Kolhislilerin onurlarına sürülen lekenin ortadan kalktığını veya işlenen suç için yeterli bir tazminat elde ettiklerini düşünmeyeceklerini çok iyi biliyordu. Her iki tarafın da davasını belirttiği bir mahkemenin kurulması, mahkeme yetkililerinin herkesin kendi yerini almasını ve sorulara uygun cevaplar vermelerini sağlamak için koşturmaya devam etmesi gerektiğine ve yasanın tüm görkemi ve yüksek tonlu söylevlerin eşliğinde, bunların hepsinin beklenen bir ölüm cezasının daha da huşu uyandırmasına hizmet edeceğine eşit şekilde vurgu yaptı. Tüm bunlar yargılamaya farklı ve daha yüce bir nitelik kazandırmakta ve cezayı suçtan daha büyük olmasa bile eşit göstermekteydi. Aslında bu tür süreçler orada sık sık meydana gelmesine rağmen, Konstantinopolis sakinlerinin yüreklerinde bile korku ve merak uyandırıyorlardı. Bu yüzden barbarlar üzerinde oluşturacağı değişikliğin etkisinin ne olacağını tahmin etmek zor değil. Zannımca bu düşüncelerle, Kafkasya'nın eteklerinde İmparatorluk Roma'sının ve demokratik Atina'nın geleneklerine layık bir mahkeme kuruldu.

Rusticus ve John hapisneden çıkarıldılar ve sanık olarak sol tarafta yer aldılar. Diğer tarafta ise davacılar vardı. Bunlar Yunancayı iyi bilen Kolhislilerin en yeteneklilerinden müteşekkildi. Öncelikle John'un, komutanlara getirdiği, konuyla doğrudan ilgili imparatorlardan gelen mektubun herkese açık bir şekilde okunmasını istediler. Yargıç, talebi makul bulunca

mektup, bu görev için özel olarak belirlenen görevlilerden biri tarafından yüksek bir sesle okundu. Aşağı yukarı şöyleydi:

Bana gönderdiğiniz mektuplar inanılmaz ve olağanüstü. Aslında bu, Gubaz'ın ülkesinin geleneklerini ve her konuda kendi ulusuna yakın ve köklü bir liderlik anlayışına sahip bir halkı (elbette Roma'dan bahsediyoruz), ona hiçbir zararımız dokunmamasına rağmen ortak bir din bağından bile yoksun olan yabancı ve düşman bir halka bırakıp kaçmak niyetinde olduğunu iddia ediyor. Ancak insanlığın doğası gereği tesadüfi etkilere şaşırtıcı derecede açık olan kararsızlığı ve değişkenliği göz önünde bulundurduğumuzda, şüphelenmeyi ve Gubaz'ın gerçek veya hayali, akla gelebilecek her türlü uğursuz entrikasına karşı tüm makul tedbirleri almaktan kaçınmamayı siyasi olarak uygun gördük. Dahası, konunun belirsizliğini dikkate alarak rehavete kapılmamaya, yargıyı etkinleştirmeye ve tereddüt etmemeye karar verdik. Yine de, kimsenin kimseye güvenmemesi ve en yakınları söz konusu olduğunda bile her zaman şüphe ve korkuyla dolu olması iğrenç bir şeydir. Bununla beraber biz de insanız ve bu nedenle içgüdüsel olarak çekingenlik ve güvensizlik duygularımıza engel olamayız. Yine de, hem Gubaz'a karşı sert ve hızlı bir eylemde bulunmayacağımız hem de suçlamanın görünürdeki imkânsızlığıyla kararsız kalmayacağımız bir uzlaşma mevcut. Bu da Gubaz'ın Konstantinopolis'e gelmesidir. Bu nedenle ister kendi isteğiyle, isterse zorla olsun onu hızlı bir şekilde gönderin. Bunun bizim için bir memnuniyet olduğunu bildiği hâlde yine de direnir ve gelmeyi reddederse, onu yakalayıp sürükleyeceksiniz. Bu koşullarda bunu yapmak tamamen hakkınız olacak. Dahası, kurtulmaya çalışır ve karşı koyarsa, yani herhangi bir şiddete başvurursa bu suçluluğuna delil teşkil edecek ve bir halk düşmanı olarak sınıflandırılacak. Böylece bu arsız davranışlarından dolayı ola ki biri onu öldürürse, bize göre uygun bir eylem gerçekleştirmiş olacaktır. So-

nuç olarak onunla uğraşan kişi, kendi iradesiyle hareket ettiği için cezalandırılmayacaktır. Çünkü o zaman mesele, onu bir katil olarak cezalandırmak değil, bir isyancıyı öldürdüğü için onu tebrik etmek meselesi olacaktır.

Böylece imparatorun mektubu açıklığa kavuştu. Hâkim, izin verir vermez yetkili Kolhisliler derhâl konuşmaya başladı. Söyledikleri şunlardı:

İşlenen suçun büyüklüğü, faillerini tek bir kelime etmeden en ağır cezalara çarptırmak için başlı başına yeterlidir. Ancak kötücül ve zalimce suçlar söz konusu olduğunda bile tüm gerçekler açıkça ifade edilmeden hüküm verilmemesi, yasalarınızın bir gereği olduğundan dolayı, buraya olayları yalın bir şekilde anlatmaya geldik. Bu şekilde biz de yasanın gerektirdiklerini yerine getireceğiz ancak dilimiz sade ve süssüz, işlenen suçların büyüklüğü karşısında oldukça eşitsiz olacak. Dostluk, barış, konukseverlik ve ortak bir din ile size bağlı olan böylesine seçkin bir adamın, en yakın yoldaş ve arkadaşın tüm özelliklerine sahip olan böyle iyi bir adamın öldürülmesine nasıl bir mazeret bulacaklar? Düşmanın çıkarlarına fiilen önyak olup size karşı düşmanca davrandıkları açığa çıktıktan sonra geriye ne gibi bir bahane kalacak? Öldürülen adam bir kraldı. Harika bir ulusun kralıydı. Erdem için büyük bir güçtü ve her zaman Romalıların çıkarlarını kendi kâtillerinden daha fazla kalbinde taşıyan bir adamdı. Kolhis devleti harap durumdadır. Aslında imparatorluğun azımsanmayacak bir kısmını oluşturduğumuz düşünülürse, “imparatorluk harap durumda” demek daha doğru olur. Yönetiminizin istikrarı ve bütünlüğü bozuldu. Sonuç olarak ne yazık ki gücünüz zayıfladı. Çünkü baştan aşağıya tüm yapısı sağlam bir şekilde desteklenmeyen bir devlet, artık birleşik bir siyasi varlık olarak kabul edilecek herhangi bir unvana sahip değildir. Gerçekten de birliği şiddetle bozulduğu için ona devlet demek bir çelişkidir.

Şimdi, bu duruma neden olan adamlar eylemlerinin korkunç sonuçlarını değil yapıldığı ruhu hesaba katmanız gerektiğini söylüyorlar ve hâlihazırda gerçekleşen kötülüğe inanmak yerine bu durumun size olan faydalarının hayalî bir resmini canlandırmak için tartışmanın belirsiz ve aldatıcı bir şekilde yürütülmesini istiyorlar. Hatta mahkeme kurulmadan önce bile bu safsataları tekrarlayarak kitleleri yanıltmayı düşündüler. Bu nedenle, böyle bir argümanı mahkemede öne süreceklerse, o zaman onlarınki gibi asılsız iddialar ve yalandan suçlamalara aldanıp böyle aleni bir suça göz yummanın Roma adalet ilkelerine uygun olmadığını anlamaları gerekir. Gubaz'ı öldürdüklerini açıkça kabul etmeleri ve hâlâ bunun kamu yararına olduğunda ısrar etmeleri tahammül edilemez. Böyle tutarsızlıklarla nasıl uzlaşılır? Hangi mantıkla eylemi bir vahşet olarak tanımlayıp aynı zamanda faillerinin niyetini topluma öveceğiz? Kamu yararı ve yasadışı şiddet kavramları eskilerden beri taban tabana zıttır. Tıpkı zulüm ve adaletin iki karşıt uçta oldukları gibi. Bunların aralarında ortak bir zemin ve temas noktası yoktur.

Kendimizi bu konuda neticenin açık bir incelemesiyle sınırlandırsak bile benimsedikleri yöntem Perslerin lehine olduğu için kasıtlı suçtan hüküm giyeceklerdir. Bu nedenle bu katiller, Romalı olarak adlandırılmaya uygun değildir. Roma yurttaşlarına gösterilen hoşgörüyle değil, aksine sizin en kötü düşmanınızmış gibi yargılanmalıdırlar. Çünkü henüz kendi yazılı yasanızdan ayrılmış olmasa bile insanlığın ortak yasası tarafından sizden ayrıldılar. Neyin yabancı ve neyin düşman olduğunu belirleyen tek ölçüt mesafe değil eylemlerdir. Her kim bile isteye düşmanın tarafına geçerse, yakın da olsa, aynı orduda görev de yaparsa veya aynı kandan da olsa düşman kabul edilir. Ancak onlar bir kralın dostunu değil, bir düşmanı ve bir asiyi, Perslerin bir sempatizanını öldürdüklerini iddia ediyorlar.

Evet! Canice akılsızlıklarında, ölü adamı Persler için devlete ihanet etmekle suçlayacak kadar ileri gittiler. Şimdi işler öyle bir noktaya geldi ki, mutsuz adam ölümde bile rahat yüzü göremiyor, beraat etmekten bile hiçbir fayda göremeyeceği koşullarda vatana ihanetten yargılanmak zorunda kalıyor. Kendi aranızda veya barbarlar arasındaki hangi yasa önce cezayı telaffuz edip uygulayıp ardından iddianameyi kaleme almayı onaylar? Kendilerini yargıçlar, düşmanlar ve davacılar olarak bir araya getirerek, keyfi ve anayasaya aykırı yetkiler almaktan suçlu bulunmuş birine uygun cezayı vermeden bile masum bir adamı cezalandırdılar. Şimdi kendilerini savunmaları gerektiği zaman, kendi adaletsizliklerinin kurbanına karşı suçlamalarla geldiler. Eğer yaptıkları suçlamalara inanıyorlarsa, önce ona karşı cezai süreci başlatmaları ve onu öldürmeden önce dava açan ilk kişiler olmaları, kendileri suçlanana kadar bekleyip ardından bir karşı suçlamada bulunmamaları gerekirdi. Mademki herkesin böyle bir şey yapmaya hakkı var, o zaman neden yasayı kendi elimize alıp bu canileri öldürmedik? Adalete teslim edildiğimizde bize yöneltilen suçlamalara karşı ölümlerinden sonra onları suçlayıp böylece iki yanlının bir doğru olduğunu göstermeye çalışabilirdik. Aslında öfkeyle tepki verdiğimiz önceki olaylara dair kanıtların inkâr edilemez doğası göz önüne alındığında onları daha adaletli bir şekilde cezalandırıyor olurduk ve savunma davası da usule uygun olarak ilerlerdi. Ancak bizim için veya başka biri için, eğer yasanın geleneksel kurallarına göre yaşayacaksanız, böyle çirkin davranışlara yer yoktur. Buna meyilli olan herkesin düşmanlarını böyle hızlı ve hazırlıksız bir şekilde öldürülmesine izin verilir ve durum bu uygulamaya bir ceza getirilmeyecek kadar düzenli bir hâl alırsa yargı otoritesinin daha ne kadar bozulmadan kalacağını düşünüyorsunuz? Karşılıklı katliamlarda, bitmez tükenmez entrikalar ve karşı entrikalar zincirinde, hiçbir suçluyu tutuklayıp

cezalandıramayacaksınız. Ulusunuz körü körüne yıkıma giderken tüm tarafsız soruşturma olasılıklarını kişisel kan davası dalgası engelleyecektir.

Yine de sanıklar, özellikle tüm müttefiklerinizin üzerindeki etkileyici ve çarpıcı etkisini göz önüne alarak, aynı zamanda bir hain olarak nitelendirdikleri tek bir kişinin ölümünün, çok da korkunç bir olay olmadığını iddia etmekte. Tamamen katılıyorum. Eğer sorun gerçek hainleri yok etmekse, ne kadar çok o kadar iyi. Katillerin eylemi hiçbir fayda sağlamasa bile dünyayı bu tür adamlardan kurtarmak bile başlı başına bir nimettir. Ancak çok seçkin bir kişi, kendisini mahkûm etmek için en ufak bir delil bile olmadan aniden yakalanır ve suçüstü yakalanmış bir hain gibi cezalandırılırsa belki de bunun müttefikleriniz üzerinde tam olarak nasıl bir caydırıcı etkisinin olduğunu sormaya hakkı vardır? Sizin de böyle bir rezalete taraf olduğunuzdan şüphelenirlerse, ittifaklarından cayma olasılıkları daha yüksek olacaktır. Yakın arkadaşlarınız ve yakınlarınızla olan ilişkilerinizde adalet ve insanlığa bu kadar az önem vererseniz, onlar da kaçınılmaz sonucun önüne pek geçemeyecek ve sadece ani bir ihtiyaca yanıt olarak görülen yabancılarla ilişkilerinizdeki güveni kanıtalamanız zorlaşacak. Ancak siz onların planından haberdar değildiniz ve Roma halkı, onların kendilerinin işlediği suça dâhil olmayacak. Ayrıca bu konuda dürüstlük, güvenilirlik ve adalet konusunda uzun süredir devam eden itibarınız, onların çirkin davranışları tarafından gölgede bırakılmayacak. Bilakis, bu mahkemeyi ulusun iyi şöhretini korumak ve Kolhislilere böylesine acımasız ve canavarca aşağılamaları yaşıtanların eylemlerinden tamamen uzak durmak istediğinizi herkese açıklamak için bu mahkemeyi kurduğunuzu düşünüyoruz. Belki de bu noktada birçok kişinin kafası karışık ve kararsızdır. Belki de sebeplerinizi şüpheye açık buluyorlardır. Fakat bir kez efen-

dim, onların ölüm fermanı olacak hükmünüz açıklanırsa, uygulamanızın arkadaşlarınıza ihanet etmek değil yanlış yapanları cezalandırmak olduğu apaçık netleşecek.

Yaptıkları savunmaya gelince, aslında bu, suçlarını kabul etmeleriyle eşdeğerdir. İmparatorun mektubu aslında komutanlara Gubaz'ı ilk etapta ikna yoluyla Konstantinopolis'e götürmeleri talimatını veriyor. Hatta yalnızca iş birliği yapmayı reddetmesi ve zorla direnmesi durumunda güç kullanılmasını, fiilî isyana veya silahlı düşmanlığa başvurana kadar hiçbir şekilde onun öldürülmemesini emrediyor. Ne var ki bu adamlar, komutan bile olmalarına rağmen ve iradelerini onun üzerinde kullanma yetkisine sahip olmadan bahtsız kurbanlarını göz açıp kapayıncaya kadar öldürdüler. Onu, Konstantinopolis'e gitmesi için zorlamadılar. Onu işbirliği içerisinde bulmadılar ve baskı uyguladılar. İmparatorun emrine karşı gelmek gibi bir niyetinin olup olmadığını öğrenme zahmetine bile girmediler. Yine de imparatorun talimatlarını yerine getirmekle övünüyorlar. Oysa gerçekte, önce Gubaz'a karşı kötü bir iftira attılar ve daha sonra mantıklı bir şekilde kendilerine emredileni yapmak yerine bunun tam tersini yaparak emirleri göz ardı ettiler. En iğrenç ise mektubun içeriğini gizleyerek her türlü seçim olasılıklarını engellediler. Suçlarının büyüklüğüne denk bir ceza tasavvur etmek gerçekten de çok zor. Bir başkasını yaralamak her zaman ahlaksızca ve yasadışıdır. Özellikle yaralanan kişi bir arkadaşsa ve mürtefikleri için hayatını sık sık riske atıyorsa böyledir. Sizin dostluğunuzu Perslerin zenginliğine ve onların cazip tekliflerine tercih eden adam kimdi? Hüsrev'in dostluğunu hiçe sayan ve taraf değiştirmesi durumunda büyük bir refah ve seçkinliğe kavuşabilecek iken, daha az seçkin bir konumda kalıp sizinle olan ilişkilerini sürdürmekten mutlu olan adam kimdi? Ülkesi uzun süredir Perslerin baskısı altındayken ve siz-

den gelen yardım yavaşken, aniden yola koyulup dağlara çıkarak Kafkasların tepesinde yaşayan ve düşmanın yaptığı dostça teklifleri kabul edip kendi rahat yuvasında yaşamak için dağlardaki sığınağından inmektense insanlık dışı koşullara katlanan adam kimdi sorarım size? Kimdi bu adam? Sizin uğrunuza tehlikeyle yüzleşmekten korkan (Ah, bu adaletsizlik!) Gubaz'dan başkası değil. Hain, asi, imparatorluğu Perslere peşkeş çeken adam Gubaz! Ve o, John ve Rusticus gibi aşağılık ve iğrenç adamların ellerinden ölümü tadan bir kral. Yine de itham edildiği şeyden gerçekten suçlu olsaydı bile bu kadar uygunsuz bir acele ile yok edilmemesi gerekirdi. Hak ettiği cezayı almadan önce, her iki halk üzerinde de en yüksek otoriteye sahip, Romalıların ve Kolhislilerin ortak hükümdarı olan imparator tarafından yargılanmalıydı. Ancak onların kanlı eylemi haklı bir nedene değil, kıskançlığın uyarısıyla bu şeytani kötülüğe doğru meyleden mantıksız bir düşmanlığa dayandığından dolayı, akıllarında muhakemeye veya yararlı olmaya yönelik bir düşünce yoktu. Kendilerine verilen ilk fırsatta birikmiş kinlerini kusarak, o anın kritik durumuna aldırmadan sonuçları ne olursa olsun uzun zamandır planladıkları şeyi uygulamaya koydular. Böylesine çekişmelerin olduğu bir ortamda mantıklı olan şey henüz hiçbir ilişki kurulmamış olan halkların dostluğunuzu kazanmak iken, yakın zamana kadar Romalıların en yakın dostları olan kişileri bile düşman etmek için ellerinden gelenin en iyisini yaptılar. Gerçekten de yalnızca onlara bağlı olsaydık düşmana uymalıydık ve en sadık dostlarımıza karşı komplo kurmalıydık. Ülkemiz Perslerin elinde olacaktı ve atalarımızın geleneklerinin sonunu getirecek olan şiddetli karmaşa ve iç savaş birleşecekti. Bu yüzden, eğer uygun bir ceza bulunursa sanki tüm bunlar gerçekten olmuş ve imparatorluğunuzun çöküşüyle karşı karşıyaymışsınız gibi onları cezalandırmalısınız. Romalıların davasına sadık kalmış olsak bile, onların erdemli davran-

nışlarımızdan yarar sağlamaları ve suç girişimlerinin doğası gereği daha az şiddetli bir şekilde cezalandırılmaları doğru değildir.

SAVUNMA

Davacılar bu şekilde suçlamalarını dile getirirken orada bulunan Kolhis halkı, suçlamanın hangi terimlerle ifade edildiğini anlayamadı ve kullanılan hitabet yeteneğini kavrayamadı. Bununla birlikte her biri, söylenenlerin dayandığı gerçeklerin farkında olduğundan tonlamaları ve jestleri takip edip tekrarlayarak davacı tarafı coşkuyla desteklediler. Aynı şekilde, suçlayanların seslerinde bir ton değişikliği fark ettikleri için ruh hâlleri şefkatten kararlı ve kendinden emin bir hâle dönmeye başladı. Daha sonra yargılama için yapılan konuşma sona erdiğinde ve yargıç düşünmek için bir süre durduğunda, suçlular oracıkta idam edilmediği için sessiz bir öfkeyle doldular. Yargıç, sanıklara savunmalarını açıklamalarını işaret ettiğinde, toplanmış kalabalık protesto etmeye hazırды, sesleri daha net duyulabilir bir hâle gelmişti ve mırıldanıyorlardı. Ancak bu noktada davacılar, onları sükûnete davet ederek işlerin çığırından çıkmasını engellediler. Böylece sessizlik sağlandıktan sonra Rusticus, kardeşi John ile birlikte öne çıktı ve şöyle hitap etti:

Talih, olayları beklenmedik bir şekilde döndürdü ve bunun sonucunda en büyük ödülleri almamız gerekirken, kendimizi hayatlarımız için yargılanırken bulduk. Yine de bu çileyi sevinçle ve kendi saygınlığımıza yararlı olacağı inancıyla izliyoruz. Böylece, ölüme mahkûm edilsek bile bize dayatılan ızdırabı arzumuzun bir nesnesiymiş gibi özgürce kabul eder ve hoş karşılarız. Dahası, Kolhislileri Roma'nın egemenliğinde bıraktığımızın ve onları yabancı bir güce teslim etmediğimizin bilincinde olarak ahirete yolculuk için bu hayattan rahat ve sağlam olarak

ayrılacağız. Eğer bir Pers mahkemesinde, Pers yargıçlarının huzurunda yargılanıyor olsaydık aslında yaptığımız eylemleri şiddetle inkâr etmemiz gerekirdi. İddialarımızın çürütülmesinden korkar ve titrerdik. Eğer öyle olsalardı, eylemlerimiz yüzünden umutları boşa giden, düşmanca bakan yargıçların önünde davamızı nasıl savunacağımızı şaşırırdık. Bu da gayet makul. Ancak mahkemenin hâkimi bir Romalı olduğuna göre, yaptıklarımızı inkâr etmek için hangi olası gerekçelerimiz olabilir? Sonucunda size asi Gubaz'ı yok ederek hizmet vermişken, eylemimizi size haklı göstermemize ne gerek var? “Asi” diyorum çünkü o “kral” unvanını hak etmiyor. Bizi suçlayanlar, bir kralın canice öldürülmesi olarak tanımladıkları şeye öfkeli bir haykırışta bulunsalar da onun yaptıkları, böyle bir unvanın temsil ettiği her şeyi hiçe saydığını göstermiştir. Bununla birlikte bu isim, kraliyetin mücevherli tokasını ve süslü kaftanını ifade etmemelidir. Adaletin cisimleşmiş hâli olan, görev duygusunun önüne arzularını koymayan ve tutkularını daima belirli sınırlar içerisinde tutabilen adamı ifade etmelidir. Eğer öldürdüğümüz kişi böyle bir adamsa o zaman gerçekten iğrenç bir suç işlemişsinizdir, bu dava adil bir davadır ve Kolhislilerin bizi vahşi ve gaddar katiller olarak tanımlamaları için her türlü neden mevcuttur. Ancak gerçek Gubaz bunun tam tersiyse, Persleri gizlice içeri sokarak ve ülkesine ihanet ederek bize zarar verme çabalarına son vermek niyetinde değilse, kral tacına olan hürmetimizin bizi düşmanın eline düşürmesine müsaade etmektense, zamanında müdahale ederek potansiyel tehlikenin önüne erkenden geçmemiz gerekip gerekmediği konusunda herhangi bir kuşku olabilir mi? Bununla beraber, herhangi birisi belirli bir bölgedeki bazı tehdit edici hareketlere dair önceden istihbarat alırsa ve bu planı önlemeye ve olası herhangi bir acil durumla başa çıkmak için kasıtlı ve düzenli bir şekilde harekete geçme yetkisine sahipse, böyle bir durumda ortaya çıkan fırsat-

tan yararlanarak düşmanca girişimi engelleyip kendisini savunmak yerine önceden cezai tedbirler alması onun için insafsızlığın zirvesi olacaktır. Ancak tüm çarelerin faydasız olduğu bir oldubittiyle karşı karşıya kalındığında, devlet yaklaşan bir yıkımlı tehdit edildiğinde ve en ufak bir umut ışığı bile olmadığında, o zaman tek mantıklı politika hızlı ve kararlı bir eylemdir ve telafisi mümkün olmayan zararlardan kaçınmak için her türlü çaba gösterilmelidir.

Şimdi bizi suçlayanlar, utanç, rezillik ve cinayet diye ağlayabilirler. Tüm olayı parlak ve dramatik bir ışık altında tutup, sizi sadece eylemin kendisini düşünmeye zorlamak için bu tür sözcükler kullanabilirler. Buna yol açan koşulları göz önünde bulundurmak, bizi harekete geçmeye zorlayan nedenleri ve niyetimizin dürüstlüğünü ölçmek yargı yetkiniz dâhilinde size aittir. Aslında çeşitli kasaba ve şehirlerde sık sık başı veya ayakları kesilmiş serserileri, hırsızları ve diğer suçluları görüyoruz ve insanlık dışı gibi görünse de bundan utanç duymuyoruz. Bu cezaları veren yetkililere vahşi canavarlar veya zalim şeytanlar diye öfkelenmiyoruz. Hayır, söz konusu canilerin işledikleri suçları dikkate aldığımızda ve bu nedenle cezalandırıldıklarını akılda tuttuğumuzda, haklı bir neden olmadan tevekkelî değil, suç faaliyetinin azalmadan devam ettiğine tanık olarak cezanın sertliğine seviniyoruz.

Gubaz bu nedenle bizim tarafımızdan yok edildi. Peki, hain ve düşman bir adamı öldürmenin ne kadar korkunç olduğunu sorabilir miyiz? Üstelik bizi suçlayanlar düşman terimini tanımladılar. Bizden çok ayrı olan bir adama değil, hemşeri bile olsa düşmana yaltaklanan herkese ceza uygulanması gerektiğini söylüyorlar. Bizde bu meseleye en iyi, en doğru ve en gerçekçi bakışın bu olduğunu düşünmekteyiz. O hâlde, her iki tarafın da böyle anlaşması göz önüne alındığında, Gubaz'ın gerçekten bir düşman

olduğunu, bu karşılıklı kabul ile kanıtlamaya başlayalım. Çünkü bu bir kez kanıtlandığında, öldürülmesinin tamamen haklı olduğu hemen ortaya çıkacaktır.

Tüm barbar halklar, doğaları gereği öyle bir yapıya sahiptirler ki, Romalıların bir tebaası olduklarında bile ruhen onlardan çok uzaktırlar ve hukukun üstünlüğünün dayatılmasına sinirlenerek, çalkantılı ve asi tavırlara meyvelerler. Dışarıdan gelen hiçbir yargıya veya kendilerine ait olan bir yasaya bağlı kalmadan kendi kendilerinin efendileri olarak yaşamaya devam etmekten daha çok isteyecekleri bir şey yoktur. Eğer bunu yapmaları mümkün değilse, o zaman kendileriyle en çok ortak noktası olan milletlerle bağlanmaya çalışırlar. Ancak Gubaz doğuştan barbar olduğu ve ırkının doğuştan gelen hainliğiyle lekelendiği için aynı fırçayla katranlanmasının yanı sıra bize karşı kötülüğünde kendisini aştı. Artık duygularını saklamaya gerek görmedi ancak o zamana kadar düşman bir zihnin gizli arzularını hayata geçirmek için acele etti. Biz düşmanın planlarını boşa çıkarmak için her türlü tehlikeyle yüzleşip çabalarken, hemşerileriyle beraber evde kalmayı ve kendisini mücadeleden uzak tutmayı uygun gördü. Ancak aynı zamanda savaşın hangi yöne doğru gittiğine dikkat etti. Eğer Romalılar düşmana karşı büyük bir başarı kazansalardı, onun tepkisi başarılarımızın yarattığı izlenimle alay ederek yok etmeye çalıştığı bir düşmanlık ve nispet gösterisi olacaktı. Tüm girişimi önemsiz ve sonucunun bize değil talihe dayanan bir olay olarak görüp ciddiye almazdı. Ancak şans eseri bir terslikle karşılaştık (ki böyle iniş çıkışlardan kaçmak insanın doğası gereği mümkün değildir) kendisini olayların eleştirel bir yorumcusu olarak addeder ve talihi herhangi bir suçlamadan veya olanların herhangi bir kısmından muaf tutardı. Yaşadığımız herhangi bir tersliğin tek nedeninin moral düşüklüğü, fiziksel yetersizlik ve akılsız planlama oldu-

ğuna zaten karar vermişti. Bizi tahrik ederken yaptığı gibi düşmanın bize karşı elde ettiği başarıları talihin düzensiz, kararsız ve mantıksız davranışlarına en küçük bir gönderme bile yaparak asla açıklamaya çalışmazdı. Bunu açıkça ilan etti ve onları sadece kendi menfaati için ilgi duyduğu Perslere değil, İberya'ya, Alanlara, Svanlara, Kafkasların ötesindeki barbarlara ve daha uzak halklara haberciler göndererek duyurdu. Gerçekten de onun için dünyanın öbür ucuna kadar gidebilselerdi onları göndermekten çekinmezdi. Mesajı şuydu: "Romalılar savaşta korkaktır ve barbarlara yenilirler." Bu politikayı şevkle takip etmesinin amacı, Roma halkını itibarsızlaştırmak değildi. Gerçi bu bile düşmanca tavrının yeterli bir kanıtı olurdu. Çabaları aslında daha farklı ve uğursuz bir amaca yönelikti. Asıl niyeti, yabancı halklar arasındaki, imparatorun muzaffer ve yenilmez gücüne yönelik yaygın inancı elinden geldiğince baltalamak ve böylece korkmuş ve sefil bir şekilde boyun eğmiş halkları aceleyle isyana teşvik etmektir. O hâlde doğruyu söylemek gerekirse, bu eylemlerin failini nasıl tanımlayacağız? Elbette bir dost ve iyi niyetli biri, bir müttefik, bir kral veya iddia makamının asi Gubaz'a yakıştırdığı süslü unvanlardan biri olarak değil, bir düşman olarak. Yine de hem yargı hem de savunma, dostu düşmandan ayırt etmenin tek yolunun olaylara tepki verme tarzı olduğunu kabul etti. Bu nedenle Gubaz'ın başarılarımıza üzülp, başarısızlıklarımıza sevindiği şimdi ispat edildiğine göre, Barbarın, isyankâr ve yıkıcı faaliyetlerde bulunanları cezalandırma ve hatta infaz etme alışkanlığımız olan Roma yasalarına karşı çıkmak için ne gibi bir nedenleri olabilir. Ancak isterseniz tüm kanıtları, çıkarımları ve neticeleri bir kenara bırakalım ve dikkatimizi yalnızca olayın somut gerçeklerine vererek böyle bir değerlendirmenin bizi hangi sonuçlara götürdüğünü görelim. Onoguris Kalesi Perslerdeydi ve Archaeopolis topraklarından zorla alınmıştı. Sınırlarımızda yerleşik bir

düşman ordusunun varlığı dayanılmaz bir hakaretti. Komutanların uygun gördüğü strateji, düşmana karşı topyekûn bir saldırı başlatmak ve uzun zamandır vücutta bir diken ve kalıcı bir tehdit oluşturan şeyi ortadan kaldırmak veya en azından uzaklaştırmaktı.

Yalnızca yerel coğrafya hakkındaki az bilğimiz nedeniyle onların arazi hakkında birinci elden bilgisinden faydalanabilmemiz için değil, aynı zamanda tahkimatların arasında konuşlanan ağır silahlı birliklere karşı mücadelede ve Mucheirisîs'ten gelecek olan muhtemel bir yardım birliğine karşı bize katılıp destek sağlamaları için de bir Kolhis kuvvetinin yardımına umutsuzca ihtiyacımız vardı. O zaman komutanlar bu koşullarda ne yapacaktı? Şüphesiz onlar için yapılacak en uygun şey, Kolhislilerin lideri olarak onlardan yardım istemek ve isteklerinin adaletli olduğuna dikkat çekmektir. Ve yaptıkları tam olarak buydu. Bununla birlikte o, kaleye yapılan saldırıya aktif katılımı bırakın, kibirli ve zorba bir tarzda hareket ederek kendini göstermeye bile gerek duymadı. Reddetmesine bir bahane bulmaya bile tenezzül etmedi. Hizmetleri karşılığında para alan birisi hâline gelen küstah bir kendini beğenmişlikle talebimizi düşünmeden geri çevirdi. Üstelik böyle bir davranışı cesurca ve bir krala yakışmış gibi tahayyül edip, komutanlara öfkeyle hakaretler yağdırıp aşağılamaya devam etti. Açıkça daha önceki planlarını açık açık ve utanmaz bir şekilde savunmayı ertelemek niyetinde değildi. O hâlde daha fazla kanıt beklemenin ve kendi ülkesinde kısa bir mesafe gitmeye bile niyeti olmayan bir adamın Konstantinopolis'e geleceği düşüncesiyle imparatorun mektubunu göstermenin bir anlamı var mıydı? Bize karşı bu kadar çok düşmanlığı ortaya çıkarmışken eğer onu oraya göndermeyi teklif etseydik, halk bir bütün olarak barbarlar gibi devrimci şiddete tutulmak için bu fırsatı seve seve kabul ederken biz bir halk düşmanının inatçı

ve amansız muhalefetiyle uğraşmak zorunda kalacağımıza göre yaygın bir muhalefetten, kan dökülmesinden, ilticadan ve muhtemel bir Pers istilasından kaçınmak nasıl mümkün olabilirdi? Pers yardımının çok yakın bir yerden gelecek olması, elbette daha da teşvik edici olabilirdi. Böylece felaket neredeyse yüzümüze bakarken elebaşını ortadan kaldırdık ve bunu yaparak komployu o kadar kolay ve çabuk bir şekilde bastırdık ki şimdi herhangi bir tehdidin varlığı pek inandırıcı görünmüyor.

Bu yüzden bizi suçlayanlar mektup konusunu gündeme getirmeyi ve talimatlara uymadığımız için bizi suiistimal etmeyi bıraksalar iyi olur. Konstantinopolis'e gitmek zorunda olduğu hakkında yazılanların, yalnızca niyetini ölçmek ve kendisine söylenenleri yapmaya istekli olup olmadığını öğrenmek için yazıldığını açıkça anlamayan kimse var mı? Şimdi, küçük bir talebi reddetmesi onun azılı ve saldırgan zihin yapısı hakkında bir fikir oluşturmuşken, kendimizi sayısız tehlikeye attıktan sonra önünde sonunda almak zorunda kalacağımız tedbiri uygulamak yerine, ona daha ciddi bir talebe uymasını teklif etmemiz nasıl beklenebilir? Harekete geçme zamanı geldiğinde duruma uygun ve kararlı bir yanıt veremeyenler kaybettikleri fırsatı daha sonra geri kazanamazlar. Ancak bizi suçlayanların söylediklerinden yola çıkacak olursak yine de son çare olarak Gubaz'ı dava edebilirdik. Yani beyhude bir söz savaşına girebilir ve güvenlik gerçekleri yerine sözlü münakaşaya girebilirdik. Ancak Perslerin varlığı, bu düzenbaz hainin yardımıyla Lazika'yı ele geçirmeye hazır oldukları için böyle bir şeye izin vermedi. Üstelik Gubaz'ın düşmanlığı, hainliği ve isyankâr emelleri her yönden açığa çıktığına göre, onun bizim tarafımızdan mı yoksa başka biri tarafından mı öldürüldüğü Kolhisliler için ne fark eder?

Sadakatle hizmet etme arzusu, sadece komutanlara ve diğer benzer asil şahsiyetlere mahsus bir ayrıcalık değildir. Buna meyilli olan herkesin, tebaası olduğu devlete ilgi göstermesi ve kamu yararına elinden gelenin en iyisini yapması hem bir hak hem de bir görevdir. Aynı şekilde onların fikrine göre biz dünyanın pisliği olsak bile yine de imparatorun vefalı ve sadık tebaalarıyız, Roma'nın çıkarları yüreğimizdedir ve herhangi bir komplo girişimine karşı boyun eğecek türde insanlar değiliz. Sonuç olarak bir nokta daha eklememiz gerekirse o da şudur: Bizimkinin onurlu, adil ve tam zamanında yapılan bir müdahale olduğundan ve Martin'in tam desteğiyle yapıldığından emin olabilirsiniz.

Böylece bu konuşma sona yaklaştı. Athanasius başlarda Rusticus'un sözlerine aynı derece özenli yaklaşmıştı. Ancak her iki taraf da sözlerini söyledikten sonra, her şeyi keskin ve çok sıkı bir incelemeye tabi tutmaya başladı. Vardığı sonuç, Gubaz'ın casusluğuna ve kışkırtıcı faaliyetine dair bir kanıt bulunmadığı ve cinayetin adaletsiz ve kesinlikle yasadışı olduğu yönündeydi. Onoguris seferine katılmayı reddetmesinin sebebi Pers yanlısı bir tutumdan değil, komutanların kaleyi kaybetmelerine neden olan tembellik, rehavet ve dikkatsizlik gibi davranışlarına duyulan öfkeydi. Bu sonuca vardıktan sonra Martin'in sözde suç ortaklığı meselesini imparatora sevk etmeye karar verdi. Cinayeti açıkça kabul edenler hakkında derhâl infaz edilmeleri ve başları kesilerek idam edilmeleri yönünde yazılı bir hüküm verdi.

Mahkûmlar katırların üzerine oturtuldular ve sokaklarda ifşa edildiler. Böylece Kolhislilere çarpıcı ve büyüleyici bir gösteri sunuldu. Yüksek ve net bir sesle yasalara saygı duyulması ve cinayet işlemekten kaçınılması konusundaki uyarıları ilan eden haberciden daha da etkilendiler. Ancak onların kafaları

kesildiğinde herkes acıdı ve kızgınlıklarını unuttu. Davanın sonu böyleydi. Kolhisliler ise Romalılara karşı eski bağılıklarını korudular ve tazelediler. Bu olaylardan sonra Roma lejyonları kıyı kendilerine tahsis edilen yerlerde geçirdi.

YENİ BİR SAVAŞ

Bu arada Misimianların¹ önde gelenlerinden bazıları İberya'daki Nachoragan'a geldi ve ona Soterichus'la nasıl başa çıkmaya cüret ettiklerine dair hesap verdiler. Ancak gerçek emellerini gizli tuttular ve Pers komutanına, uzun süredir gönüllü olarak Pers davasını destekleme eğiliminde olduklarını, Romalılara ilaveten Kolshislilerin de kendilerini suiistimal ettiğini ve aşağıladığını söylediler. Sonuç olarak Soterichus üzerlerine hücum etmişti. Görünürde bütün amacı müttefiklere altın dağıtmaktı ancak asıl niyeti tüm kavmi yok etmekti.

“Ve böylece,” diye açıkladı Misimian heyeti:

Belki de eylemlerimizin aceleciliğinden dolayı bazılarının kınamalarına maruz kalsak da yok olma veya ilk darbeyi vurup kendi hayatlarımızı yaşama ve işlerimizi kendimize uygun yönetme seçeneğiyle karşı karşıya kaldığımızda en iyi ve en doğal yolu seçtik. Öncelikle kendi kurtuluşumuzu düşünüp hakaretlerin ve suçlamaların hedefi olmaktan hiç çekinmedik. Soterichus ve yandaşlarını, kötülüklerinden dolayı cezalandırmak ve Perslere sadakatimizin ve iyi niyetimizin bir göstergesi olarak ilticamızın koşullarını hafifletmek için öldürdük. Bu nedenle ve özellikle bizim Pers yanlısı bir tutum sergilememiz nedeniyle Romalılar öfkelerini kusmakta gecikmeyeceklerdir. Çok yakında peşimize düşüp ellerinden gelirse bizi yok edecekler. İşte o zaman bizi dostça kabul etmeniz ve koruma sağlamanız

¹ Gürcistan dağlıklarında yaşayan, Lazika kralına bağlı yerli bir halk.

doğru olur. Bundan böyle topraklarımızın sizin toprağınız, halkımızın da sizin tebaanız olduğunu hesaba katarsak, ne küçük ne de önemsiz, Perslerin refahına önemli katkılar sağlayabilecek yıkımın eşiğindeki bir halkın kötü durumuna göz yummamamız icap eder. Ayrıca hatırlı bir savaş deneyimine sahip olduğumuzu ve savaşta güçlü müttefikler olduğumuzu da göreceksiniz. Lazika'dan daha yükseklerde bulunan topraklarımız düşmana karşı size güvenli bir üs sağlayacaktır.

Nachoragan bunu duyduğunda onları çok yürekten karşıladı ve taraf değiştirme kararlarını tebrik ederek Perslerden ihtiyaç duyacakları tüm yardımı alabilecekleri konusunda emin olmalarını söyledi. Böylece Misimian heyeti, olanlar hakkında ayrıntılı bir raporla evlerine döndü. Tüm insanlara bir iyimserlik dalgası yayıldı.

İlkbaharın başında, Romalı komutanlar Misimianlara karşı yürüme kararı aldıkları bir toplantı yaptılar. Ancak Buzes ve Justin'e orayı korumak ve gözlerini açık tutmak için Nesos'ta kalmaları emredildi. Sefer, yaklaşık 4 bin kişilik karışık bir piyade ve süvari kuvvetinden oluşuyordu. Aralarında, her ikisi de hareketli ve savaşçı olan ve sık sık bahsetme fırsatı bulduğum Tzanya birliğinin lideri Maxentius ve Theodorus vardı. Ve böylelikle yola koyuldular. Martin'in yakında gelip komutayı üzerine alması üzerine anlaşılmışlardı. Ancak kısa süre de olsa söz konusu bölgelerden ilerlerken lidersiz kalmamaları için Barazes adında bir Ermeni ve Pharsantes adında bir Kolhisli onlara komuta ediyordu. Ne askerî beceri de ne de rütbe olarak diğer askerlerden üstün değildiler, bilakis bazılarından daha alttaydılar. Yalnızca Barazes astsubay rütbesindeydi. Diğeri ise Laz kralının saray muhafızıydı ve bu nedenle bir Roma ordusuna özgürce emir vermek için gerekli olan kendine güvenden ve kişilik gücünden yoksundu.

Ordu, Apsilyalıların² topraklarına ulaştığında yaz çoktan gelmişti. Daha fazla ilerlemeleri, orada toplanan Pers birlikleri tarafından engellendi. Aslında Persler, Romalıların Misimianlara karşı yürümeye hazırlandıklarını anladıkları için İbery ve Mucheiris çövenesindeki kaleleri bırakarak Romalılardan önce işgal etmek ve olabildiğince etkili bir şekilde muhafaza etmek için Misimianların ülkesine doğru yola çıktılar. Romalılar bu sebeple Apsillerin kalelerinde kaldılar ve hem Persleri hem de Misimianları aynı anda ele geçirmenin boşuna ve son derece tehlikeli bir süreç olduğunu düşünüp zaman kazanmak için konuyu yazın sonuna kadar ertelediler. Böylece iki ordu da hareketsiz kaldı. İki taraf da ilerlemeye cesaret edemedi ve birbirlerinin hamle yapmasını beklediler.

SABİR HUNLARI

Persler arasında Sabir Hunları, paralı asker olarak görev yapıyordu. Sabirler büyük ve kalabalık bir ulustur. Ayrıca son derece savaşçı ve açgözlüdürler. Her zaman yabancı topraklara baskın yapmaya heveslidirler. Ücretin cazibesi ve yağma ümidi, şaşırtıcı bir hızla taraf değiştirerek bazen bir halk adına bazen de öteki halk adına savaşmaları için yeterli bir teşviiktir. Kısa süre içerisinde taraflarını ve mutemetlerini değiştirerek sıklıkla Perslere karşı Romalılara yardım etmişlerdi. Aslında Perslerle yapılan önceki çarpışmada bizim tarafımızdaydılar (daha önce detaylı olarak bahsettiğim gece savaşı sırasında) ve bu nedenle kendilerine saldırmaya gelen Dilimnitlerin birçoğunu öldürdüler. Bu sefer bitince üzerine anlaştıkları ödemeyi aldıktan sonra Romalılar onları terhis etti. Bunun üzerine hizmetlerini kısa süre önce savaşmışları kişilere sundular. Belki de bunu yapanlar Sabirlerin farklı bir topluluğu olabilirdi ancak hepsi

² Misimianlara komşu bir halk.

aynıydı ve kendi insanları tarafından Pers ordusunda savaşmak için gönderilmişlerdi.

Sabirlerden yaklaşık beş yüz kişi birliklerin geri kalanından uzakta kamp kurdular. Maxentius ve Theodorus bunu tespit edip onların düzensiz ve disiplinsiz bir durumda olduklarını ve silahlarını yanlarında taşıma tedbirini bile almadıklarını fark ettiklerinde derhâl üç yüz atlıyla üzerlerine hücum etti. Duvarı sararak (o kadar alçaktı ki at sırtında duran bir adamın yüzü duvarın üstünden görülebilirdi) ciritler, taşlar, oklar ve ellerine gelen her şeyle barbarların üzerine çullandılar. Kendilerine saldıranların sayıca fazla olduğunu düşünen ve tamamen hazırlıksız yakalanan Sabirlerin kendilerini nasıl savunacaklarına dair bir fikirleri yoktu ve çitin kapalı duvarları tarafından sarıldıkları için herhangi bir kaçma şansları da yoktu. Anlaşılmaz bir şekilde dikkat çekmeden duvarları aşp kaçarak yakınlardaki ormanlığın çalılıklarına saklanan kırk adam dışında hepsi katledildi. Ancak Romalılar bunların bile izini sürmek için çabaladı. Persler, olan biteni öğrenir öğrenmez Romalılara karşı yaklaşık iki bin kişilik bir süvari kuvveti gönderdiler. Ancak Romalılar, elinde kiyle yetinip kendilerinden sayıca üstün bir kuvvet karşısında dörtlü geri çekildi. Kısa süre içerisinde güvenle kamplarına geri döndüler ve başarılarının keyfini çıkardılar. Ancak ormana kaçan barbarlardan birinin ağır şekilde yaralandığı Maxentius'un başına gelenlerle keyifleri bozuldu. Bir sedye üzerinde ve neredeyse mucizevi bir şekilde güvenle taşındı. Yaralandığı anda muhafızı onu derhâl kaldırıp tüm düşman üzerlerine gelmeden önce hızla geri çekildi. Daha sonra Persler onları yakalayıp üzerlerine geldiğinde, Romalıların geri kalanı farklı bir yöne kaçıp takip edenleri uzaklaştırmak için bir nevi tuzak görevi gördü. Böylece Maxentius'u kale içinde daha sakince taşıyarak bir nefes alma alanı sağladılar.

Bu sırada Germanus'un oğlu Justin, komutanlarından Elminzur adlı bir Hun'u iki bin atlı ile birlikte Nesos'tan Rhodopolis'e gönderdi. Rhodopolis Lazika'da bir şehirdir ve o zamanlar Perslere bağlıydı. Mermeroos onu çok daha önceden ele geçirmiş ve içinde bir Pers garnizonu oluşturmuydu. Bunun nasıl olduğu Prokopius tarafından açık bir şekilde anlatıldığı için ayrıntılara girmeyeceğim. Her hâlükârda Elminzur oraya ulaştığında şans ona yardım etti. Pers garnizonu şehrin dışındaydı ve sakinleri de muhtelif yerlere dağılmıştı. Böylece Elminzur şehre yürüdü ve hiçbir direnişle karşılaşmadan şehri ele geçirdi. Ayrıca yakınlardaki bir bölgeye baskın düzenleyip orada bulduğu tüm Pers birliklerini yok etti. Bölgedeki halkın ihanet etmekten ziyade dış düşmandan korku duydukları için Persleri desteklediğini fark ederek bağlılıklarını sağlamak için onlardan rehin aldıktan sonra evlerinde kalmalarına ve normal hayatlarına devam etmelerine müsaade etti ve hayatlarını idame edebilmeleri için gerekli tüm düzenlemeleri yaptı. Böylelikle Rhodopolis, kutsal geleneklerini koruyarak, Roma imparatoruna bağlı kaldı ve eski durumuna geri döndü. Yaz boyunca başka hiçbir kayda değer olay yaşanmadı. Kışın başlarında Persler, kışlamak için Cotais ve Iberia'ya çekilerek Misimianları kendi hâllerine bıraktılar. Aslında Perslerin, yılın bu zamanlarında ülke dışında yorucu seferlere girişmeleri pek alışıldık bir durum değildir. Artık düşmanın gözetiminden çıkan Romalılar ise bir kere daha önceki hedeflerine doğru yola çıktılar. Misimianların ve Apsilyalıların toprakları arasındaki sınırı belirleyen Tibeleos Kalesi'ne ulaştıkları zaman, Martin tüm ordunun komutasını almak için geldi. Ancak gayet istekli olmasına rağmen buna engel olan ciddi bir hastalığa tutuldu. Bu nedenle kısa bir süre sonra Lazika'nın kasaba ve kalelerine dönmek niyetiyle orada kaldı. Ancak birlikler, bir kez daha önceki komutanların liderliğine girerek her şeye rağmen yılmadan devam ettiler.

Her şeyden önce, tutumlarını kendi istekleriyle değiştirip değiştirmeyeceklerini ve yasal efendilerini tanıyıp tanımayacaklarını görmek için Misimianları test etmeye karar verdiler. Romalılara teslim olup Soterichus'tan aldıkları parayı geri vererek işledikleri suçtan geri döneceklerini umuyorlardı. Buna bağlı olarak Romalılar, Apsilyalılar arasından önde gelen kişileri seçerek şartlarını iletme için elçi olarak gönderdiler. Ancak hiçbir aşağılayıcı sıfatın yetmeyeceği bu sahipsiz zavallılar, vahşetlerini yatıştırıp gelecekteki hareketleriyle geçmiş kötülüklerini telafi etmek şöyle dursun, sıradan insan davranışının en temel kurallarını bile reddedip ayaklar altına aldılar. Apsilyalıların sınırdaşı olmalarına, aynı yaşam tarzına sahip olmalarına rağmen, Misimianların Soterichus ve Romalıları suçladığı eylemlerde hiçbir rolleri olmadığı, üstelik onlara son derece dostça tavsiyelerde bulunup bunu nezaketle yaptıkları hâlde elçilerin üzerine çullanıp katlettiler. Böylece Misimianlar, suç içeren bir aptallık yaparak başlamış oldular ve kötülüklerinde ısrar ederek sebep oldukları zarara aşağılamayı da eklediler. Gerçekten de Perslerin geri çekildiğini ve anlaştıkları gibi onları korumayacaklarını gördüklerinde, Romalılar için aşılmaz bir engel oluşturacağını düşündükleri arazinin ulaşılmazlığına bel bağlayarak daha da iğrenç suçlar işlemek için kendilerine yeterince güveniyorlardı. Bölgeleri, aslında çok yüksek olmasa da dört bir yandan oldukça sarp ve kayalık olan bir dağ ile çevriliydi. Tepenin ortasından geçen ve güçlkle çiğnenmiş bir patika belli belirsiz görülebiliyordu. O kadar sıkışık ve dardı ki görece güvenli bir şekilde yürüyen bir yolcunun bile geçişi kolay değildi. Öyle ki İsauryalıların söylediği kadar hafif silahlı olmasa bile, biri zirvede durup insanların yaklaşmasını engelleseydi, ne kadar çok olursa olsun hiçbir düşman geçemezdi. İşte bu zapt edilemez konumlarına güvenerek tamamen pervasız bir duruma gelmişlerdi.

Romalılar, onların yaptıkları gaddarlığın haberini aldıklarında öfkeyle dolup taştilar. Tepeye muhafız yerleştirmemiş olan barbarların tembelliğinden faydalanarak, zirveyi önceden işgal edebildiler ve süvarilerin kolayca hareket edebilecekleri açık düzlüklere doğru geçtiler. Misimianlar, yanlış hesap yaptıklarını anladıklarında muhtemelen hepsini savunamayacakları için kalelerin çoğunu lüzumsuz yere ateşe verdiler ve tüm halk en iyi tahkim edilmiş olan bir yerde toplandı. Burası, eskiden beri Tzacher olarak bilinen yerdir. Ancak devasa ve zapt edilemez görünümünden dolayı Siderun olarak adlandırılır. Hemen hemen 40 kişilik küçük bir Roma süvari grubu (bunlar sıradan askerler değil yüksek rütbelilerdi), ordunun ana gövdesinden biraz uzaktayken, onlara yaklaşıp sayıca üstünlüklerini kullanarak işlerini bitirmek isteyen yaklaşık altı yüz Misimianlı süvari ve piyade tarafından saldırıya uğradı. Ancak Romalılar silahlarının büyük becerilerini gösterdikleri bir tepeyi, savaş deneyimlerini kullanarak çabuk ele geçirdiler. Kuşatmayı engellemeye çalışan Misimianlarla zorlu, uzun soluklu ve çekişmeli bir mücadeleyleydi ve Romalılar bir anda düşmanın üzerine yüklenerak onların sıralarını tamamen bozdular ve tepeye güvenli bir şekilde geri döndüler. Bu arada barbarlar, ordunun geri kalanının bir tepenin yamacını aştığını görüp tuzağa düştüklerini düşünerek hemen kaçtilar. Ancak çoktan tüm güçlerini birleştirmiş olan Romalılar, büyük çoğunluğunu öldürene dek onları takip etti. Bunca adamdan sadece seksen kişi sağ salim Siderun Kalesi'ne dönebildi. Eğer Romalılar, barbarlar sersemlemişken oradaki kaleye saldırmış olsalardı, benim fikrime göre önlerinde ne var ne yoksa silip süpürürlerdi ve savaş aynı gün bitmiş olurdu. Ancak herhangi bir komutanın veya seçkin bir otoritenin yokluğunda herkes neredeyse eşitti. Sonuç, her bir adamın kendi önerisine kulak verdiği ve dikkate değer hiçbir şeyin başari lamadığı karşılıklı suçlama ve uyarılar oldu. Bir görüş

bir grup tarafından benimsenirken başka bir görüşün de diğer gruba hitap etmesi yüzünden hiçbir politika uygulanamadı. Kendince kırılgan, genel kabul elde edemeyen her adam isteksiz bir şekilde işine döndü ve bir diğerinin başına gelecek her türlü aksilikten zevk alarak bu talihsiz olayın tek nedeninin sözlerinin ve önerilerinin dinlenmemesi olduğundan dem vurdu.

Bu şartlarda, bir kuşatma sırasında olması gerekenden daha uzak bir mesafede kamp kurdular. Dahası, saldırılarını şafakta yapmaları gerekirken bunu yapmadılar, korkaklık ve tembelliğe teslim olarak önemli şeyleri geri plana ittiler ve bunun sonucunda düşmana çok geç saldırıp erken vakitte kamplarına geri döndüler.

ACIMASIZ BİR BASKIN

Martin, durumu anlayınca doğuştan Kapadokyalı olmasına rağmen uzun süredir komutan rütbesiyle onurlandırılan bir adamı tüm komutayı üzerine alması için gönderdi. Adı John'du ancak aynı zamanda Dacnas olarak da bilinirdi. Yakın zamanda imparator tarafından Lazika'ya gönderilmişti ve görevi Rusticus'unki ile aynıydı. Yani imparatoru olan biten her şey hakkında doğru bir şekilde bilgilendirmek ve savaş alanında kendisini gösteren askerlere imparatorluk hediyelerini dağıtmak. Misimianların topraklarına ulaşp sorumluluğu üzerine alan John, hemen tüm kuvvetleri kalenin çevresinde topladı ve kaleyi kuşatma altına aldı. Ayrıca kalenin dışında yaşayanları da rahatsız edip saldırdı. Konutların çoğu aslında tahkim edilmiş çitin içerisinde değildi. Geniş bir alana yayılmış derin geçitler ve sarp kayalarla çevrili ve yabancı olanlar için tüm bölgeyi erişilemez hâle getiren yakındaki bir kayanın tepesine tünemişlerdi. Arazi konusundaki tecrübeleri, yerel halkın gerektiği zaman ağır ve zahmetli de olsa gizli ve dar bir yoldan

aşağı inip ardından tekrar yukarı çıkmasına olanak sağlıyordu. Ovadaki kayanın eteğinde, tepenin sakinlerinin suyunu çektiği içme suyu kaynakları mevcuttu. Ancak o sırada Romalıların devriye gezmelerinden dolayı barbarlar sularını çekmek için gece aşağı indiler. Orada nöbet tutan İllus adındaki bir İsa-urialı, Misimianların su almak için gecenin geç bir saatinde geldiklerini görünce gizlendi ve onları durdurmak için hiçbir girişimde bulunmadan sessizce bekledi. Testilerini doldurup geri dönerken onları gizlice takip etti ve onlarla birlikte tepeye kadar çıktı. Karanlıkta elinden geldiğince araziye gözlemledi ve nöbet tutmak ve geçidi gözlemek için en fazla sekiz adamın görevlendirildiğini tespit etti. Derhâl bu keşfini komutana tüm ayrıntılarıyla anlattı ve ertesi gece yüz kişiden oluşan bir baskın birliği seçildi. Onlar da bölgeyi incelemek ve eğer mümkünse bir saldırı başlatmak için gönderildi. Bunlar, tepeye ulaştıklarında davulla işaret vereceklerdi ve ordunun geri kalanı bu işaretle birlikte kaleye saldıracaktı. Böylece her iki yerdeki düşmanda kafa karışıklığına yol açacaktı.

Tırmanışla ilgili tecrübesi olduğu için İllus onlara liderlik edip yolu gösterdi. Arkasından Marcellinus'un kişisel muhafızı Ziper, Dabragezas'ın oğlu Leontius, Tzan komutanı Theodorus birbiri ardına sıra oluşturmuştu. Yolum yarısını gittiklerinde, öndekiler işaret ateşinin yandığını ve hemen yanında uzanan nöbetçiyi gördüler. Yedisi derin bir uykudaydı ve huzur içerisinde horluyorlardı. Yalnızca dirseğine yaslanmış olan biri uyanık görünüyordu ancak o da uykuluydu. Bu yüzden sürekli düşüyor ve yeniden kalkıyordu. Daha ne kadar dayanacağı belli değildi. Bu sırada Dabragezas'ın oğlu Leontius çamurun üzerinde kayarak dengesini kaybetti ve kalkanını kırarak yere düştü. Bu doğal olarak nöbetçileri uyandırdı ve kılıçlarını çekip kafalarını her yöne uzatarak etrafı kolaçan ettiler. Ancak ateşin parıltısıyla gözleri kamaştığı için karanlıkta duran adamları

göremediler ve ne olduğunu anlayamadılar. Ayrıca uykudayken duydukları ses net ve belirgin değildi ve düşen bir silahın sesine de benzemiyordu.

Öte yandan Romalılar, her şeyi net ve doğru bir şekilde görebiliyordu. Sonuç olarak duraksadılar ve yere kök salmış gibi hareketsiz bir şekilde kaldılar. Sadece bir fısıltıyla konuşuyor, ayaklarını bile kıpırdatmıyorlardı. Keskin bir kaya parçasının veya bir çalılığın üzerine olsalardı hiç hareket etmeden duruyorlardı. Böyle yapmasalardı ve nöbetçiler olup bitenleri fark etmiş olsaydı, kuşkusuz üzerlerine büyük bir kaya parçasını yuvarlayıp hepsini ezebilirlerdi. Bu nedenle nefeslerini tutup sessiz ve hareketsiz bir şekilde beklediler. Disiplinlerine şaşırdığımı söylemeliyim. Nasıl da sanki önceden belirlenmiş gibi bir saniye içerisinde kendileri için en iyisinin ne olduğunu anlayıp acil durumun yüksek sesle konuşmaya izin vermemesi nedeniyle olayı bağımsızca çözerek sıkıca yerlerinde durdular. Herhangi bir tehlike belirtisi görülmediği için barbarlar da hislerine yenik düştüler ve tekrar uykuya döndükleri için gayet memnun oldular.

Böylece Romalılar, onlar mışıl mışıl uyurken üzerlerine çullandılar ve şaka yollu “yarı uyanık” olarak tanımlayabileceğimiz kişi de dâhil olmak üzere hepsini öldürdüler. Ardından cesaretle ilerlediler ve evler arasındaki ara sokaklara yayıldılar. Misimianlar gürültüden dolayı şaşkına döndü ve ne olduğunu anlamasalar da ayağa kalkıp dört bir tarafa koşmaya başladılar. Ama Romalılar onları kapıda ve kılıçlarıyla sıcak bir şekilde karşıladı ve çoğunu katlettiler. Aslında ilk grup eşiği geçip katledilirken ikinci bir grup hemen ardından geliyordu ve üçüncüsü de zaten istemsizce kendi yok oluşuna doğru gidiyordu. Toplu imhaya giden yolda hiçbir mola yoktu. Çok geçmeden kadın güruhu, ağlayıp hıçkırarak evlerden dışarı çıktı. Ancak öfke içerisindeki Romalılar onları da boş geçmediler ve hepsi,

erkeklerinin ihanetinin mükâfatını aldılar. İçlerinden biri, zarif bir kadın, elinde yanan bir meşale ile dikkat çekici bir şekilde yürüyordu ki karnına bir mızrak saplandı ve sefil bir şekilde can verdi. Bu sırada Romalılardan biri meşaleyi aldı ve ahşap ve samandan yapılmış olan kulübeleri ateşe vermeye başladı. Alevler bir kule gibi yükseldi ve Apsilyalılara ve daha da uzak-taki halklara olup bitenin haberini uçurdu. Ardından gelen katliam daha korkunçtu. Barbarlar bir sinek gibi ölüyorlardı. İçeride kalanlar ya yanarak öldü ya da diri diri gömüldü. Dışarıya fırlayanlar, Romalıların kılıçlarıyla daha da keskin bir ölümle karşılaştılar. Anneleri için ağlayan çok sayıda çocuk yakalandı. Bazılarını aşağı fırlattılar ve kayalara çarparak vahşice paramparça oldular. Diğerlerini ise sanki oyun oynuyormuş gibi havaya fırlatıp mızraklarının ucuyla yakaladılar. Şimdi hem Soterichus hem de elçilere karşı yapılan zulüm nedeniyle Misimian halkına karşı olan öfkeleri anlaşılabilirdi. Ancak yine de öfkeleri orantısızdı ve ebeveynlerinin suçlarını anlayabilecek kapasiteden yoksun yeni doğan bebeklere karşı böylesine ahlaksız ve canavarca bir gaddarlıkla hareket etmemeliydiler. Bu günahkârlıkları cezasız kalmadı.

Bütün gece bu ve buna benzer vahşetlerle geçmişti ve yaklaşık beş yüz ağır silahlı Misimian şafağın ilk ışıklarıyla birlikte kaleden çıkıp Romalılara karşı hücumla geçtiklerinde ortalık zaten harap bir hâldeydi. Romalılar, tüm direnişi kırdıklarını düşündükleri için hazırlıksız yakalandılar. Hepsi Misimianlar tarafından geri püskürtüldü ve çoğu ya öldürüldü ya da yaralandı. Karışık ve hızlı bir inişten sonra hayatta kalanların çoğu bir yığın yarayla kampa geri döndü. Düşman tarafından mızraklanmışlardı ve bacakları sık sık kayalara çarptığı için fena hâlde kesilmişti. Böylece o kayaya bir kez daha tırmanmaya istekli olmadıkları için kaleye en savunmasız yerinden saldır-maya ve aynı zamanda hendeği doldurmaya karar verdiler. Bu

nedenle bir yığın hurda ve çatıyı toplayarak duvara daha güvenli bir pozisyondan saldırmaya başladılar. Kuşatma makinelerini, okları, yayları, düşmanın hayatını zorlaştırmak için var olan tüm araçları kullandılar. Barbarlar zor bir durumdaydı ancak buna rağmen katı bir direniş gösterdiler. Bazıları hasır çatı yapıp kuşatmayı engellemek için Romalılara karşı ilerledi. Ancak daha onlar yaklaşıp altına girmeden önce Suarunas adlı bir Slav, en görünürdeki adama mızrağını fırlatıp ölümcül bir darbe vurdu. Adam düşerken hasır çatı devrildi ve içeridekileri korumasız bıraktı. Romalılar, kaçmayı başararak neredeyse kaleye varan ve bir okla vurulduğunda küçük yan kapıya ulaşmış olan bir adam dışında hepsini yere sermekte zorluk çekmediler. Adam, vücudunun yarısı kalenin içinde yarısı da dışında olduğu hâlde kapı eşiğine yığıldı. Misimianlar bunu gördüklerinde sanırım kötü bir alamet olarak yorumladılar. Bunun dışında savaşın gerginliği altında pes etmek üzereydiler ve Romalılarla bir uzlaşma sağlamayı dört gözle bekliyorlardı. Ayrıca hepsinden öte, Perslerin vadettiği yardım kuvvetinin gelmemiş olması da onları etkilemişti.

Tüm bunları göz önünde bulundurduklarında ve kendi yeteneklerini ölçüp biçtiklerinde gönülsüzce Romalılarla baş edemeyeceklerini ve mücadeleyi daha fazla sürdüremeyeceklerini geç de olsa anladılar. Bu nedenle John'a elçilerini gönderdiler ve uzun zamandır Romalılara bağlı olan, aynı dinî inançları paylaşan ve ağır bir şekilde haksızlığa uğrayana kadar misilleme yapmayan, ancak daha sonra tipik barbar umursamazlığıyla davranan bir halkı yok etmemesi için ona yalvardılar. Her şeyden önce zaten çok acı çektikleri ve böyle şiddetli bir şekilde cezalandırıldıkları göz önünde bulundurularak, onların durumu bir dereceye kadar bağışlanmayı ve sınırlamayı hak eden bir durumdu. Kalenin çok büyük bir kısmındaki her şey yerle bir olmuş, yaklaşık 5 bin genç erkek, bundan daha fazla kadın

telef olmuştu. Ölen çocukların sayısı ise bunlardan da fazlaydı. Böylece tüm ulus tamamen yok oluşun eşiğine gelmişti. John hem kendisini hem de birliklerini ıssız ve kışlık bir bölgede uzun süre kalmanın tehlikelerine maruz bırakmaktan kaçınmak için ve Misimianlar da işledikleri suçtan dolayı yeterince cezalandırılmış oldukları için onların ricalarını memnuniyetle kabul etti. Buna bağlı olarak yanına rehinler aldı. Ayrıca Soterichus'un beraberinde getirdiği, imparatorun 28.800 parça altını da dâhil olmak üzere her şeyi yanına aldı. Buna ek olarak, Misimianlara bir kez daha kendi işlerini idare etmelerini ve herhangi bir işgal korkusu olmadan normal hayatlarını sürdürmelerini söyleyip büyük bir miktar ganimetle yola çıktı. Ve böylece kendisini zaferle donatmış ve bunu toplamda yalnızca otuz adam kaybederek yapmış bir orduyu arkasında getirerek Lazika'ya döndü.

Bu olaylardan sonra imparator Justinianus, tüm sorumluluklarını Martin'den alarak yerine Germanus'un oğlu Justin'i Lazika ve Ermenistan kuvvetleri komutanı olarak atadı. Öncesinde bile Gubaz'ın öldürülmesinde oynadığı rol nedeniyle imparator, Martin'in en yüksek komuta kademesini elinde tutmasından hoşlanmamıştı. Bununla beraber görüşlerini gizli tutmuştu. Çünkü işler hâlâ karışıklık içindeyken ordunun liderliğini değiştirmenin, özellikle Martin askerî tecrübesi ve yetenekli komutanlığı nedeniyle askerler arasında popüler olduğu için iyi bir fikir olmadığını düşünmüştü. Sanırım onun hayatını kurtaran da bu olmuştu. Yoksa John ve Rusticus ile birlikte idam edilecekti. İmparator, zaferlerine ve savaş alanındaki yeteneğine saygı duyduğu için kanunun katı hükmünü bükerek ona karşı olan suçlamayı düşürdü. Yine de, komutasını elinde tutmasına izin vermedi. Böylesine büyük bir suçta parmağı olmasına rağmen görevden alınma rezaletinin onun için yeterli bir ceza olduğunu düşünerek onu özel bir şahıs statüsüne indirdi.

Böylece Pers cephesindeki düşmanlıklar diner dinmez onu görevden alıp, imparatorla ilişkisi olmasının yanı sıra o sıralarda büyük bir üne sahip olan Justin'i Konstantinopolis'e çağırdı. Ona tüm yetkiyi vererek orada ortaya çıkabilecek her türlü durumla ilgilenmesi için Lazika'ya gönderdi.

Justin'in maiyetinde John adında bir Libyalı vardı. Başlangıçta tanınmamış ve beş parasız olan bir adamken (öyle ki başka bir adamın kiralık uşağıydı ve Justin'in bir muhafızının ayak işlerini yapıyordu) kısa sürede büyük bir zenginliğe yükselip kibirlendi. Binbir entrika ve kurnazlık sayesinde kendisini Justin'e tanıtmayı başardı. Para kazanmak için akla gelebilecek her türlü kötülüğe ve sahtekârlığa meyilli biri olarak komutandan miktar para istedi. Bunun karşılığında komutana istediği süre boyunca erzak sağlama sözü vermesinin yanı sıra tüm kölelerini, hizmetkârlarını, muhafızlarını, yani aslında tüm maiyetini beslemeyi de taahhüt etti. Hatta daha da ileri giderek, sadece aldığı miktarı tutup kendisine ödünç verilmiş gibi aynı şekilde iade etmeyi değil, ona bir miktar ikramiye eklemeyi de garanti etti. Çoğu insan söylediklerinin yalnızca bir böbürlenme saçmalığı olduğunu düşündü. Ancak Justin, Libyalının bu saçma teklifine kızacağına, şiddet ve gasp olmadan sözünü yerine getiremeyeceğini ve illegal işlerle temas ettiği herkesi yıkıma götüreceğini çok iyi bildiği hâlde teklifi kabul edip parayı ona verdi ve istediğini yapmasını söyledi.

John, bunun üzerine güzergâhının üzerindeki imparatorluğun çeşitli köylerini dolaştı. Örneğin öküz sıkıntısı çeken bir köyün ahalisini toplayıp ordunun onlara ihtiyacı olduğuna dair bir bildiri yayınlardı. Ardından 20 talent göstererek şöyle derdi: "Bana bu ücret kadar öküz satmalısın. Daha azına satman söz konusu değil. Önce bu parayı al ve bütün öküzlerini çabucak getir." Buna karşın tarlalarını sürmek için bile yeterli malzeme bulunmadığından yakınıp kendilerini muaf tutmaları için yal-

vardıklarında ise acımasız adam büyük bir kibirle bunu reddeder ve erzak alınmasına izin verilmemesi düşüncesine öfkelenirdi. Köylüler, en değerli varlıklarını satarak toplayabildikleri kadar parayı toplayıp hepsini kendilerini muaf tutması için bu alçak adama sunana kadar öfkesinde ısrar ederdi. Böylece oradan ayrılıp kimsenin deve veya katır diye bir şey bile duymadığı başka bir bölgeye giderek özellikle bu hayvanlar için geldiğini bağırarak söylemeye başlardı. Her defasında aynı hikâyeydi. Onlara parasını göstererek başlar, onlarınkini alarak bitirir ve dönüp giderdi. Böylelikle nereye giderse gitsin, olmayan her şeyi talep ederek aynı süreci izlerdi. Bu şekilde hiçbir şey satmadan, almadan veya başka bir şey yapmadan kendisine hiçbir borcu olmayan insanlardan aldığı parayı biriktirerek anaparayı zaten ikiye katlamıştı.

Lazika'ya ulaştığında da aynı şeyi yaptı ve dahası, bir şekilde bazı ticaret gemilerini ele geçirerek ve bölgenin tarım ürünlerini zorla toplayıp ucuza satın alarak, satmak için ülke dışına sevk etti. Sonuç olarak ordunun temel gıda maddelerinde ciddi sıkıntıya düşmesi şaşırtıcı olmadı, kuru bir yaprak bile paraya mâl oluyordu. O üçkâğıtçı madrabazın ettiği kâr kesinlikle çok büyüktü. Bu yolla ona yiyecek sağlayıp aldığı paranın üzerine ekleyerek Justin'le yaptığı anlaşmayı yerine getirdi. Justin, John'un kurbanlarının sürekli kendisine yaklaşıp kendilerini ayaklarına atarak sefaletlerinden kurtulmak için gözyaşlarıyla ağıtlar yakmasından dolayı olup bitenlerin gayet farkında olmasına rağmen yine de adaletsizliğin ve baskının nimetlerini korkmadan ve vicdan azabı çekmeden yedi. Şatafatlı yemeklerin tadını çıkarmaktan ve bunun için hiçbir para ödemeyip ceplerini pazarlıkla doldurmaktan gayet memnundu. Ancak sonunda bunun cezasını ağır bir şekilde ödedi. Sonrasında barbarların Tuna kıyılarındaki saldırılarını bertaraf ederek büyük başarılarla imza atmasına ve zafer kazanmasına

rağmen ne ilahi adalet yumuşadı ne de başarıları suçlarını gizleyebildi. Üzerleri örtülse de uygun bir zamana kadar kalıcı bir şekilde korunmuştu. Çünkü ceza, bize günahı işlediğimiz anda değil, üzerinden belirli bir vakit geçtikten sonra belki de geçmişteki davranışlarımızı tamamen unuttuğumuz zaman verilir. Ardından tepkimiz, işlerin bize karşı ters gitmesine karşı adaletsiz ve mantıksız bir şekilde üzüntü duymaktır. Belki suçu insanlığın kıskançlığına ve garezliğine atarak kötü hissederiz. Ancak varlığımızı düzenleyen kuvvet, herkesin hak ettiğinin ne olduğunu bilir ve önceki suçlarımızın peşine düşer. Justin'in sonraki kariyerinin ve başarılı yaşamının nasıl birden bire ve beklenmedik bir şekilde son bulduğunun ayrıntıları, olaylar katı bir kronolojik sırayla birbirini izlediği için, anlatımımızda sırası geldiğinde tam olarak anlaşılabilecek. Fakat şu an önceki döneme geri dönmem ve açıklamaya devam etmem gerekiyor.

Lazika'da durum açıklandığı gibiydi ve başkomutanlık görevi Justin'e verilmişti. Persler düşmanlıklarını yinelemek için hiçbir hamle yapmadılar ve Romalılar da saldırmadı. Aslında iki taraf da birbirlerinin niyetlerini anlamak için ellerinden gelenin en iyisini yaparak tetikte bekliyordu. Her iki taraf da saldırmak için bir girişimde bulunmayıp hareketsiz kaldı. Sanki ortak bir karar ile aralarında saygılı bir mesafe bırakmışlardı.

Hüsrev, Phasis kıyılarında olanları ve Nachoragan'ın kaçtığı-nı öğrenince onu derhâl İbery'a'dan çağırdı ve Pers göreneklerine uygun olarak büyük bir vahşetle cezalandırdı. Onu yalnızca idam etmenin, korkaklığı için yetmeyeceğini düşündü. Bu nedenle derisi boynundan ayaklarına kadar tek parça hâlinde yüzüldü ve vücudundan ayrıldı. Daha sonra vücudunun bazı hatları arkadan görülebilecek şekilde ters çevrildi. Sonra bir tulum gibi şişirilip direğe asıldı. Acınası ve iğrenç bir manzaraydı. Sanırım bunun yaratıcısı, Hüsrev'den çok önce Perslerin kralı olan kötü şöhretli Şapur'du. Frigyalı Marsias hakkında, kendisi

ve Apollo arasında bir lir çalma yarışmasının olduğu ve (eğer böyle söylemek çok gülünç olmazsa) tanrısına karşı lir çalma küstahlığı gösterdiği için Marsias'ın dövüldüğü meşhur bir hikâye vardır. Bu yüzden Apollon, Marsias'ın derisini yüzdürüp bir ağaca asarak düşüncesizliğinden ötürü onu cezalandırır. Tüm hikâye şüphesiz, şairlerin çılgınca bir uydurmasıdır. Apollon'un bir lirci hâline geldiği, bir müzik yarışmasına katıldığı ve zaferinden sonra şiddetli bir öfkeye kapılıp başarısız rakibine çılgınca bir ceza verdiği gerçeklikten yoksun ve ihtimal dışı bir fantezidir. Gaddarlığı ile ilgili suçlamanın ortalıkta teşhir edilmesine hazır olması mümkün olabilir miydi? Ne olursa olsun eskinin şairleri tarafından işlenen bu tema Mısır'daki Panapolisli Nonnus'un da içinde bulunduğu eski şairler tarafından devralındı ve çokça kullanıldı. O, "Dionysiaca" adlı bir şiirinde Apollon'dan biraz bahsettikten sonra (kusursuz söyleyemem, zira önceki dizeleri hatırlamıyorum) şöyle devam eder:

*Yarışmada, bir Tanrı'ya karşı rakipti
Aşağıladığından bu yana Marysias ve lirini,
Bir yelken gibi sarkıyor ve meltemde çırpınıyordu.
Ağaçların en uzununun üzerindeyken derisi*

Bu menfur şeyin o zamanki insanlar tarafından henüz bilinmediği, uzak geçmişi açık bir şekilde eleştirel bir tarafsızlıkla inceleyebilen ve şairlerin tanrılar hakkındaki anlatımlarının kendilerini yanıltmasına izin vermeyen herkes için yeterince aşikârdır. Bununla beraber, Şapur'un adaletsiz ve kana susamış, hızlı ve kolayca öfkeye kapılan, zalim, şefkat ve kendini dizginleme söz konusu olduğunda isteksiz bir adam olmasına rağmen bu iğrenç eylemin daha erken bir tarihte başka kurban veya kurbanlar üzerinde işlenmiş olma ihtimalini kesinlikle göz ardı edemem. Ancak Roma İmparatoru Valerian'ı savaşta yendiğinde onu canlı olarak yakalayıp böyle acımasız bir intikam aldığını birçok tarihçi tasdik eder. Tüm kayıtlara göre,

Part İmparatorluğu'nun çöküşünden sonra Pers tahtını ele geçirenler, içlerinden birinin hükümdarını öldürüp tahtı zorla gasp ederek diğerine böylesine kindar bir gaddarlığın ve pis barbarlığın korkunç örneğini oluşturduğu Ardaşir ve Şapur, her ikisi de kötülük ve adaletsizlik canavarlarıydı.

KISA BİR PERS TARİHİ

Anlatımda bu vesileyle Ardaşir'den bahsetmeye fırsat bulduğum için, burada önceki sözlerimi yerine getirmek ve ondan sonra gelenlerin kronolojik bir sırasını vermek isabetsiz olmaz. Ardaşir'in soyunu ve Pers krallarının tacını nasıl ele geçirdiğini zaten ayrıntılı olarak anlatmıştım. Alexander Severus'un saltanatının dördüncü yılında, Büyük İskender'den ise 538 yıl sonra, anlattığım gibi Pers tahtını ele geçirip 14 yıl 10 ay hüküm sürmesi dışında onun hakkında ekleyeceğim fazla bir şey yok. Onun halefi, tahta çıktıktan sonra toplamda 31 yıl yaşayan ve bu zaman içerisinde Romalılara sayısız zararlar veren kötü şöhretli Şapur idi. İmparatorlarını bir kez öldürdükten sonra başarılı ilerlemesinin önüne geçecek hiçbir şey olmadığını düşünerek, Mezopotamya ve çevresini, ardından Kilikyayı ve Suriye'yi tahrip ederek Kapadokya'ya kadar ilerledi. Katliam o kadar korkunçtu ki dağ geçitlerini ve vadileri cesetlerle doldurdu, tepelerin engebeli zirvelerini düzleştirip üzerlerinden atını sürdü ve dağ sırtlarını düz ovalarmış gibi geçti. Dönüş yolculuğunda bu dinsiz başarısından o kadar mutlu olmuştu ki küstahlıkta sınır tanımıyordu. Ancak kısa bir süre sonra, önceden bilinmeyen ve önemsiz biri olmasına karşın Şapur'a karşı kazandığı zaferlerle tarih sayfalarında kendisine kalıcı bir yer edinen Palmirali Odenathos tarafından engellendi.

Şapur ölünce yerine oğlu Hürmüz tahta geçti. Onun saltanatı çok kısaydı, 1 yıl 10 gün sürdü ve bu süre içerisinde kayda

değer hiçbir şey elde edilmedi. Onun yerine geçen ve üç yıl hüküm süren I. Behram'ın saltanatı da aynı şekildeydi. Ancak Behram'ın kendisiyle aynı adı taşıyan oğlu 17 yıl hüküm sürdü. III. Behram ise saltanatın tadına sadece 4 ay bakabildi. Ona, bence boşuna veya sebepsiz yere olmayıp atalarının geleneğine uygun olarak Saganşah unvanı verilmişti. Aslında Pers kralları, hatırı sayılır büyüklükte ve önem arz eden bazı komşu halklarla savaşıp onlara boyun eğdirirler, mağlup ettikleri yerlileri öldürmeyip hepsine bir haraç bağlayarak topraklarında kalmalarına ve ekip biçmelerine izin verirler. Bununla birlikte ulusun eski liderlerini acınası bir kaderle baş başa bırakırlar ve muhtemelen zaferlerinin onurlu hatıralarını korumak adına hükümdar unvanını kendi oğullarına verirler. Örneğin Segestaniler, babası II. Behram tarafından kontrol altına alındığında kendisine Pers dilinde "Segestani Kralı" anlamına gelen Saganşah unvanı verilmesi doğaldı.

III. Behram'ın kısa sürede ölmesinin ardından Narseh derhâl tacı devraldı ve 7 yıl 5 ay hüküm sürdü. Onun yerine sadece babasının tahtına değil, aynı sürede bir saltanata da sahip olan oğlu II. Hürmüz geçti. Garip görünse de ikisinin de saltanat süresi tam olarak 7 yıl 5 aydı.

Onların yerini, uzun saltanat süresi ömrüyle denk II. Şapur aldı. Gerçekten de daha anne karnındayken kral tayin edilmişti. Kraliçenin bir erkek mi veya kız mı doğuracağı henüz belirsiz olduğundan, soylular geleceği önceden haber verdikleri takdirde magiler için özel bir ödül teklif ettiler. Bu nedenle hamileliğin son zamanlarında bir kısrak getirdiler ve magiye bu durumda ne olacağını tahmin etmelerini söylediler. Böylece birkaç gün içerisinde tahminin gerçekleşip gerçekleşmediğini öğrenmiş olacaktı, bu da insan oluşumundan önceden söylenebilecek şeylerin gerçekleşme şansına dair bir tahminde bulunmalarını sağlayacaktı. Şimdi, kısrak konusundaki tahminin ne olduğunu

tam olarak söyleyemem çünkü bunun hakkında kesin bir bilgi edinmedim ancak her ne ise doğru çıktı. Soylular, magilerin sanatlarını mükemmel şekilde icra ettiklerinin farkına vardıklarında onları, kadınla ilgili gelecekteki olaylar hakkında da bilgilerini açıklamaya teşvik ettiler. Magiler, bir erkek çocuğun doğacağı bilgisini verdiler ve tacı annenin rahmine koyarak anne karnındaki bebeğe bir isim ve unvan vererek imparator olduğunu ilan ettiler. Bu sırada sanırım, rahmin içinde birkaç hafif zıplama ve çarpma hareketi yapabilecek kadar gelişmişti. Bu nedenle, kesin bir şekilde ortaya çıkan beklentilerinde hedeflerinden çok uzakta olmasalar da şeylerin doğal düzeninin belirsiz olduğunu kabul ettiler. Kısa bir süre sonra II. Şapur dünyaya geldi. Doğuştan kral unvanına sahipti, tahtta büyüdü ve 70 yaşına kadar tahtta yaşlandı. Saltanatının 4. yılında Nisibis şehri Perslerin eline geçti. Uzun süredir Romalıların hâkimiyetindeydi ve liderleri ise teslim olup şehri bizzat bırakan imparatorları Jovian'dı.

Bir önceki imparator Julian birdenbire öldüğünde Pers İmparatorluğu'nun merkezine kadar girmişti. Ondan sonra Jovian, komutanlar ve askerler tarafından imparator ilan edildi. Çok yakın bir zamanda tahta çıkması, kendini iktidara getiren olağanüstü durumun getirdiği kafa karışıklığı ve dahası kendini birdenbire düşman topraklarının ortasında bulması, onu engelledi. İşlerin rahat ve düzenli bir şekilde çözülmesini sağlayacak bir durumda değildi. Bu nedenle yabancı ve düşman bir ülkede kalmayıp hızla kendi ülkesine dönme telaşıyla, bu güne kadar Roma Devleti'ne kara bir leke olarak miras kalan bir anlaşmaya taraf oldu. Bununla, imparatorluğun en uzak köşelerini yontmuş, genişliğini sınırlandırmış oldu. Ancak o dönemin olayları, birçok tarihçi tarafından anlatılmıştır ve bunlar üzerinde duracak zamanım olmadığı için önceki konuya bağlı kalmalıyım.

II. Şapur'un yerine, 4 yıl hüküm süren kardeşi Ardaşir geçti. Ardaşir'in oğluna da Şapur adı verildi ve saltanat süresi 5 yıldır. Onun oğlu IV. Behram 11 yıl hükümdarlık yaptı. Kendisine Kirmanşah unvanı verildi. Unvan verilmesinin sebeplerini daha önce açıkladım. Tıpkı daha önceki Roma uygulamasında olduğu gibi, nasıl ki bir kişi örneğin "Africanus" ve "Germanus" gibi fethettiği başka bir ulusun adıyla bağlantılı bir ad alıyorsa, Kirman da belki bir halkın veya bir bölgenin adıydı ve şüphesiz babası onlara boyun eğdirdiği için Behram da bu unvanı aldı. Bir sonraki saltanatın sahibi ise, Romalılar arasında bir efsane olarak hatırlanmış bir adam olan Şapur'un oğlu I. Yezdigerd'di. Gerçekten de İmparator Arkadius ölmek üzereyken ve son isteğini dile getirirken, oğlu Theodosius'un ve tüm Roma Devleti'nin koruyucusu olarak Yezdigerd'i atadığı yaygın olarak bilinir. Bu hikâyeye nesilden nesle aktarılıp insanların dudaklarında muhafaza edildi ve hâlâ hem üst sınıf hem de sıradan halk tarafından tekrarlanıyor. Ancak Prokopius dışında hiçbir belgede veya herhangi bir tarihçinin eserinde, Arcadius'un ölümünü anlatan kısımlarda bile buna dair bir bilgiye rastlamadım. Ve ansiklopedik bilgisiyle, yazılmış olan hemen hemen tüm tarih eserlerini okumuş olan Prokopius, şimdiye kadar benden kaçan daha eski tarihçilerin eserlerinde bu hikâyenin yazılı bir versiyonunu bulmuş olmalı. Oldukça şaşırtıcı bulduğum şey ise Prokopius'un kendini yalnızca olayların doğru bir açıklamasıyla sınırlamayıp, kararını olağanüstü bir bilgelik olarak gördüğü Arkadius'u öve öve bitirememesidir. Aslında, Arkadius'un başka noktalardan çok az ihtiyatlı olmasına rağmen özellikle bu konuda açıkgoz ve ileri görüşlü olduğunu kanıtladığını söyler. Ancak bu karara duyduğu hayranlığı ifade eden kişi, benim fikrime göre bu kararı durumu kendi mantığı içinde değil de daha sonraki olayların ışığında değerlendiriyor. Çünkü birinin, yabancı bir barbara, aşırı derece düşman olan

bir ulusun liderine, onur ve adaletten bihaber bir adama, her şeyden önce ise sahte bir dinin müridine en yakınlarını emanet etmesi pek mantıklı olmazdı. Eğer bebeğe bir zarar verilmemişse ve koruyucusunun dikkati ve koruması sayesinde o sırada süttten kesilmemiş olmasına rağmen tahtı tehlikeye girmemişse, o zaman Arcadius'un eyleminden ziyade Yezdigerd'in dürüstlüğüünü övmek gerekir. Ancak bunlar okuyucunun kendi kıstaslarına göre karar vermesi gereken sorulardır.

Her hâlükârda Yezdigerd 21 yıl hüküm sürdü ve bu süre içerisinde Romalılara karşı hiç savaş açmadı veya onlara başka bir yolla zarar vermedi. Tesadüfen veya çocuğa karşı duyduğu içtenlikten ve görevine olan bağlılığından ötürü sürekli olarak barışçıl ve uzlaşmacı bir tutumdaydı. Onun ölümünden sonra Romalılara topraklarına akın eden, ancak sınırda konuşlanan komutanlar tarafından son derece arkadaşça ve nazik bir şekilde karşılanınca hızla geri çekilip kendi topraklarına dönen ve komşularına savaş veya başka bir şekilde zarar vermeyen V. Behram geçti. 21 yıl saltanat sürdükten sonra yerine 17 yıl 4 ay hüküm süren oğlu II. Yezdigerd geçti. Sonraki saltanat, son derece cüretkâr ve savaşçı bir adam olan Firuz'un saltanatıydı. Zihni görkemli hırslarla doluydu ve yargısı sağlam değildi, ihtiyatlı olmaktan ziyade cesarete sahipti. Eftalitlere karşı yaptığı bir seferde hayatını kaybetti. Bunun, rakiplerinin gücünden değil de kendi dikkatsizliğinden kaynaklandığını düşünüyorum. Düşman topraklarına ilerlerken pusuya karşı kendini koruması ve keşif için gerekli tüm önlemleri almış olması gerekirken, ovada uzun bir mesafe boyunca uzanmış, özenle kamufle edilmiş, bir dizi çukur ve hendeklerden oluşan bir tuzığa düştü. Hükümdarlığının 24. yılında orada Hunlar tarafından bozguna uğratılıp öldü. Hayatını sona erdirmenin rezilce bir yolu. Eftalitler aslında Hun halkındandır.

Onun yerine tahta geçen kardeşi Belaş döneminde de, sadece ılıman ve yumuşak başlı olduğundan ve şiddetten hoşlanmamasından değil, saltanatının 4 yıl gibi kısa bir süreyi kapsamaması nedeniyle de göze çarpan bir askerî başarı elde edilemedi. Yerine, Romalılar karşısında çok savaş yapan ve barbar halklara karşı da birçok zafer kazanan Firuz'un oğlu Kavad geçti. Onun hükümranlık dönemi gerçekten de sonu gelmez bir kargaşa ve çekişme dönemi idi. Tebaası ile ilişkileri sert ve zalimdi, sosyal düzene saygı duymuyordu ve siyasal yapıya devrim niteliğinde yenilikler getiriyor ve onların asırlık geleneklerini altüst ediyordu. Hatta bana göre yalnızca Sokrat'ın Platoncu Diyalog'daki gizli anlamlarının önerdiği şekilde faydacı değil aynı zamanda evlilik dışı beraber olmayı kolaylaştırmak ve bir kadınla yatmak isteyen herhangi bir erkeğin, başka birinin karısı olsa bile seçtiği herhangi biriyle yatmasına izin vermek için eşlerin müşterek olması gerektiğine dair bir yasa çıkardığını söylenir. Ve böylece, yasal olarak da onaylanmış bu rezillik yaygınlaştıkça, soylular bu kepezeliğe daha fazla dayanamadılar ve öfkelerini yüksek sesle dile getirmeye başladılar. Aslında ona karşı düzenlenen komplonun ve daha sonra düşüşünün sebebi bu yasadı. Hükümdarlığının 11. yılında soylular tek vücut hâlinde ona karşı ayaklandılar ve tahttan indirerek "Unutuluş Kalesi"ne attılar. Ondan sonra Camasb tahta çıkarıldı. O da Firuz'un oğluydu ve nezaket ve adaletiyle ünlüydü. Böylece her şeyi kendi hoşnutluklarına göre yola koyduklarını ve bundan sonra barış ve huzur içerisinde yaşayabileceklerini düşündüler. Ancak Kavad, Prokopius'un söylediğine göre kendisi için ölmeyi seçen karısının yardımıyla veya başka bir yolla kısa süre içinde hapis haneden kaçtı. Her nasılsa hapis haneden kaçıp Eftalitlerin kralının koruyuculuğuna sığındığı bir gerçektir. Kaderin iniş çıkışları konusunda bilinç sahibi olan kral onu büyük bir nezaketle karşıladı, onu rahatlatmaktan ve zihnindeki sıkıntıyı gider-

mekten asla vazgeçmedi, dikkate alması gereken tüm hususları gösterdi ve ona moralini yükseltecek sözler söyledi. Ayrıca kendi sofrasında ağırladı ve kendi kadehinden içecekler verip pahalı giysilerle donattı. Kısaca konukseverliğin hiçbir inceliğini ihmal etmedi. Kısa bir süre sonra onu kızıyla evlendirdi ve komutasına yeterince büyük bir ordu verdikten sonra tüm muhaliflerini ezmesi ve eski refahını tekrar elde etmesi için onu evine geri gönderdi. Bazı şeylerin insanların beklentilerinden çok farklı, genellikle üzüntü verici ve hesaplarını tamamıyla altüst eden doğal bir yanı vardır. Bu noktada yaşananlarda buna tam bir örnektir. Çok kısa bir sürede Kavad'ın kaderinin sarkacı bir uçtan diğerine sallanmış ve tekrar geri dönmüştü. O, bir kral iken mahkûm olmuş, yabancı bir ülkeye iltica edip sığınma talebinde bulunmuş, bir ricacı ve misafir olduktan sonra bir kralın en yakın akrabası hâline gelmişti. Ardından ülkesine döndüğünde hiç çaba sarf etmeden ve tehlikeye atılmadan sanki onu kabul etmeyi bekliyormuş gibi ondan hiç mahrum kalmamışçasına tahtını tekrar ele geçirdi. Camasb aslında akıllı ve erdemli bir gereklilikle gönüllü olarak tahttan çekildi. Tahtta 4 yıl geçirdikten sonra bundan sonraki hayatının güvenliği karşılığında mevkiinin gururundan ve iktidarın şatafatından el çekmeyi tercih etti. Şimdi eskisinden daha güçlü olan Kavad, önceki 11 yılına ek olarak 30 yıl olmak üzere toplamda 41 yıl saltanat sürdü.

Geçen kuşağın tarihçileri, Kavad'ın saltanat süresinin her iki bölümünü de tam ve ayrıntılı olarak yazdılar. Ancak ele almadıkları ama bence üzerinde durmaya değer bir nokta var ki o da, hem Roma hem de Pers imparatorluklarında aynı şeylerin yaşanması gibi şaşırtıcı bir tesadüftü. Sanki kaderin garip bir cilvesi ile iki tarafın hükümdarları da aynı anda felakete uğradı. Kısa bir süre önce, asıl adı Tarasicodissa olan Roma İmparatoru İsauryalı Zeno, Verine tarafından yardım

edilen ve kışkırtılan İllus, Basiliscus ve Conon'un düzenlediği bir kumpas nedeniyle tahttan indirilip sürüldü. İsaurya'ya zar zor kaçabildi. Ancak daha sonra geri dönüp, henüz iki yıldır tahtta olan gaspçı Basiliscus'u devirdi ve tüm kontrolü sağlayıp ölene kadar tahtta kaldı. Ancak çok geçmeden bu gerçekleşti. Aynı zamanda Batı İmparatoru Nepos da benzer, hatta daha büyük talihsizliklerle karşı karşıya kaldı. Orestes'in entrikaları sonucunda İtalya'dan kaçmak zorunda kaldı ve bir daha asla geri kazanamayacağı tahtı kaybetti. O zamanın büyük güçlerinin garip bir tesadüf eseri başlarına gelen iniş çıkışlar işte böyleydi. Bırakalım, muğlak olan olayları açıklamayı ve analiz etmeyi iş edinen eleştirmenler bu olayları açıklamaya çalışsınlar. Bana kalırsa istedikleri açıklamayı öne sürebilirler. Ben önceki konuma geri dönmeliyim.

Justinianus'un saltanatının 5. yılında Kavad'ın ölümüyle, saltanatı bizi bu güne ve çağımıza getiren ünlü Hüsrev tahta çıktı. Onun yaptıkları çok ve çeşitliydi. Bazıları daha önce Prokopius tarafından kaydedilmiş, kaydedilmeyen bazıları da benim tarafımdan halledilmiştir. Diğerleri ise zamanı geldiğinde uygun bir şekilde anlatılacaktır. Fakat kesin kronolojik çizgiyi korumak adına, onun saltanatının 48 yıl sürdüğünü ve bu süre içerisinde birçok parlak zafer kazandığına değinmekle yetineceğim.

Şahsi hükümdarlıkların genel bir değerlendirmesini yapacak olursak onun saltanatı, kendinden önceki hiçbir Pers hükümdarının ulaşamadığı üstün bir başarı zirvesine işaret ediyor. Gerçekten de Kambises'in oğlu Kiros veya Hystaspes'in oğlu Darius'un ve hatta denizleri süvarilere ve dağları gemilere açan ünlü Serhas'ın bile bu kadar başarılı olduğu meçhuldür. Yine de soysuz ve mutsuz sonu, geçmiş yaşamının azametiyle taban tabana zıtlık içerisindeydi. Roma İmparatoru I. Tiberius tarafından Doğu kuvvetlerinin komutasına atanan Pavlus'un

oğlu Maruice, Arzenena'nın komşu bölgelerine ani bir saldırı düzenlediği sırada Kardukya Tepeleri'nde (bölge ılıman bir iklime sahip olduğu için yazlık olarak oraya yerleşmişti) konaklıyordu. Bu yetmezmiş gibi Maurice tüm bölgeyi tahrip etmeye ve yağlamaya başladı. Zirma Nehri'ni geçip yoluna çıkan her şeyi yağmalamaya ve yakıp yıkmaya devam ediyordu. Maurice bu yıkımla meşgulken, havaya yükselen dumanı açık bir şekilde görebilecek kadar yakınlarda olan Hüsrev, daha önce hiç görmediği bu görkemli düşman ateşini kendisi için çok fazla buldu ve o kadar afallayıp korktu ki savunma veya saldırı yönünde hiç bir eylemde bulunmadı. Aksine, olanlardan dolayı büyük bir üzüntüye kapılıp bunalıma ve çaresizliğe sürüklendi. Böylece Seleuka ve Tizpon'daki saraylarına bir sedye üzerinde büyük bir hızla taşındı. Bu geri çekilmeden çok bir kaçıştı. Bundan kısa bir süre sonra da hayatı son buldu.

Bununla birlikte sanırım bir şekilde aradaki tüm dönemi atlayıp çok daha sonraki tarihlerde olanları anlatmak için bu büyüleyici olaylardan etkilenip kendimi kaptırmış gidiyorum. Ancak konudan saptığımın bilincinde olduğum için bu tarz konuları işlemeyi şimdilik ertelesen iyi olur. Bunlar anlatımım da ait oldukları yerlerde ele alınacaktır. Aynı zamanda önceki konumuzun çizgisinde devam edeceğim.

Pers krallarının tam bir kronolojik kaydını vererek sözümü tuttum. Pers kaynaklarına dayandığı için bunların doğru ve isabetli olduğunu düşünmekteyim. Tercüman Sergius, Pers ülkesinde kaldığı süre boyunca kraliyet arşivlerinin muhafızlarını kafaya alarak arşivlere erişti. Bunu, benim ondan sık sık istemem üzerine yaptı. Tek amacının ulusumuzda bile onların, yani Perslerin bildiği ve değer verdiği şeylerin anısını korumak olduğunu söyledi. Onlar da Romalıların, kendi sayılarıyla birlikte ne tür insanlar olduklarını, veraset sistemlerinin nasıl sürdürüldüğünü ve düzenlerini öğrenirlerse prestijlerinin artacağını düşünerek

derhâl kabul ettiler. Sergius'un yaptığı şey, isimleri, tarihleri ve başlıca olayları alarak iyi bir şekilde Yunancaya çevirmektir. Bunun için epey donanımlıydı ve zamanının en iyi tercümanıydı. Öyle ki yetenekleri sayesinde Hüsrev'in hayranlığını kazanmış ve her iki imparatorluğun tebaası arasında da saygıdeğer bir usta hâline gelmişti. Sözü'nün eri birisi olarak son derece doğru bir çeviri yaptıktan sonra, amacımı gerçekleştirmem için beni teşvik ederek tüm malzemesini büyük bir nezaketle bana getirdi. Ve ben de tam olarak bunu yaptım. Sonuç olarak benim Kavad dönemi ile ilgili anlatımım ile Procopius'un kiler arasında bazı uyumsuzluklar olsa bile Pers kaynaklarını izlemeli ve içeriklerinin doğruluğuna daha fazla itimat etmeliyiz.

Artık yükümlülüğümden kurtulduğuma göre Lazika'daki olayları anlatmaya devam edeyim. Aşağıdaki noktada bırakmışım:

Korkaklığı, Martin ve Roma kuvvetleri tarafından bozguna uğratılması ve utanç verici bir şekilde İberyaya çekilmesi nedeniyle Nachoragan, daha önce açıkladığım gibi acımasız bir ölüme mahkûm edildi. Hüsrev, uçsuz bucaksız çöller üzerinden birliklerine bir miktar yetersiz erzak göndermek ve onları hamalların ve yük hayvanlarının omuzlarında binbir güçlüklerle taşımak zorunda kalırken, Romalılar denizde kontrolü sağlamıştı ve bu yolla ihtiyaç duydukları her şeyi tedarik edebiliyorlardı. Bu nedenle Lazika'da Romalılarla baş edecek durumda olmadıklarını fark ederek tüm cephelerde savaşa son verdi. Sadece belirli bölgelerle sınırlı ve genel ve evrensel bir geçerliliği olmayan hatalı ve noksan bir barışı uzatmanın anlamı yok gibiydi. Bu nedenle, yüksek rütbeli bir Pers devlet adamı olan Zich adında birini diplomatik bir görevle Konstantinopolis'e gönderdiler. Oraya vardığında İmparator Justinianus ile görüştü ve aralarında uzun bir görüş alışverişi yaptılar. Sonunda hem Romalıların hem de Perslerin Lazika'da elde ettikleri her

DÖRDÜNCÜ KİTAP

şeyi, ister kasaba isterse kale olsun ellerinde tutması ve her iki devlet arasında daha geniş kapsamlı bir anlaşma yapılınca kadar karşılıklı saldırılardan kaçınılması yönünde bir ateşkes konusunda anlaştılar. Böylece Zich görevini tamamlayarak eve döndü. Bu şartlar komutanlara bildirildiğinde ordular uzun bir süre boyunca tüm düşmanlıklardan kaçındılar. Zaten kendiliğinden ortaya çıkan bir durum artık resmen kabul edilmişti.

A decorative rectangular border with a repeating geometric pattern of interlocking circles and lines, framing the central text.

BEŞİNCİ KİTAP

“Karanlığa gömüldüler.”

LAZLARLA SAVAŞ

Böylece bu büyük rakipler, anlaşmayla silahlarını bırakıp birbirlerine karşı herhangi bir güç kullanmayarak çok uzun bir süre barış içerisinde kaldılar. Bu arada, Tzaniler, veya en azından çoğunluğu, uzun süredir Romalıların müttefiki ve tebaası olmalarına rağmen yerleşik hayatlarından vazgeçerek haydutluğa yöneldiler ve Pontus ve çevresini yağmalamaya, ekinleri harap etmeye ve yolcuları taciz etmeye başladılar. Tüm bunlarla birlikte bir kısmı hâlâ eski yaşamlarına sadık kalıp bu aşırılıklara bulaşmadı. Tzaniler, Karadeniz'in güneyinde, Trabzon yakınlarında yaşarlar. Hatta yağmalayarak ve düşmanlık yaparak geçilebilir her yerden Ermenistan'a bile geçtiler. Buna bağlı olarak birkaç defa bahsettiğimi düşündüğüm, onların ulusundan ve Romalı komutanların en seçkin üyesi Theodorus, onların üstesinden gelmek üzere gönderildi. Kendi ülkesini herkesten daha iyi tanıdığı için hangi noktadan en uygun şekilde işgal edilebileceğini, konuşlanmak için en uygun yerin neresi olduğunu ve düşmanın izini nasıl sürebileceğini gayet iyi biliyordu. Dolayısıyla bu iş için imparatorun onu seçmesi gayet doğaldı. Böylece önemsiz olmayan bir asker topluluğu ile Lazika'dan yola çıkarak Phasis Nehri'nin karşısında batıya doğru sınırı geçti ve doğrudan düşman bölgesinin kalbine girdi.

Theodoras kasabası ve Rhizaeum denilen yerin yakınında kamp kurup etraflarına siper inşa ederek halk içindeki barışçıl ve dost canlısı olanları çağırarak onlara çeşitli hediyeler dağıtıp ılımlı ve sağduyulu olmalarından dolayı onlara teşekkür etti. Ancak ittifaklarının şartlarını ihlal eden ve pişmanlık duymadan isyana teşebbüs edenleri silah zoruyla cezalandırmak için hazırlandı. Ancak düşman, kaleye saldırarak ilk darbe vurmakta gecikmedi. Kuvvetlerini yakınlardaki bir tepenin hâkim yüksekliklerine konuşlandırarak, bu beklenmedik saldırı karşısında şaşkınlığa kapılan Romalıları mızrak ve ok yağmuruna tuttular. Buna rağmen birçoğu şevkle saldırıya atıldı. Fakat düşmanı aşağıya çekmeyi beklemeden düzensiz bir şekilde ilerlediler. Kalkanlarını başlarının üzerine kaldırıp hafifçe eğilerek dağınık bir öfke nöbeti içerisinde tepeye tırmanmaya çalıştılar.

Tzaniler büyük bir yükseklikten mızraklarını fırlatıp taşları yuvarlayarak onları sürüklemekte pek zorluk çekmediler. Daha sonra üzerlerine hücum ettiler ve kırk kadarını öldürdüler, geri kalanlarını ise aşağılayıcı bir şekilde bozguna uğrattılar. Bu beklenmedik başarılarından ötürü mutluluk duyan barbarlar kampa yaklaştı. Tzanilerin hepsini ele geçirmeye kararlı bir şekilde içeri girmesiyle şiddetli bir çarpışma patlak verdi. Romalılar yalnızca düşmanı püskürtmek değil, onları yok etmek dışında herhangi bir şeyin onurlarına leke süreceğine inandılar. Her iki tarafın da tüm kuvvetleriyle göğüs göğüse mücadele ettiği şiddetli ve umutsuz bir çarpışma manzarasıydı. Uzun bir süre boyunca vuruşma dengede kaldı ve savaşın çeşitli ve her yeri kapsayan hengâmesi allak bullak bir şekilde hiddetlendi.

Romalı Komutan Theodorus, düşmanın lidersiz olduğunu, emniyetli taktikler uygulamadığını ve çeşitli noktalardan saldırmayıp tek bir yığın hâlinde durduğunu görünce askerlerinden bazılarını oldukları yerde kalıp düşmanla karşı karşıya gelmelerini emrederken kendisi de toplayabildiği kadar büyük

bir kuvvet toplayarak düşmanı arkadan sarmak için gizlice gönderdi. Fark ettirmeden ilerleyerek düşmanın arkasında belirdiler ve birdenbire yüksek ve keskin bir savaş narası attılar. Tzaniler şaşkına dönmüştü ve akıllarında sadece tek bir düşünce vardı; korkaklar gibi tabanları yağmak. Korkup kaçtılar ve Romalılar iki bin kişiyi öldürüp geri kalanını da dağıttı. Bu şekilde tüm ulusa boyun eğdiren Theodorus, imparatora olan biteni anlatan bir rapor gönderdi ve ondan ne gibi önlemler alınmasını istediğini sordu. Justinianus ise Theodorus'tan, onlara sonsuza kadar ödeyecekleri yıllık bir haraç koymasını emretti. Amacı, bu yolla bağlı olarak konumlarının farkına varmalarını ve haraç veren bir devletin ve bağlı bir ırkın vatandaşı olduklarını anlamalarıydı. Böylece isimleri kaydedildi ve bugün hâlâ ödemekte oldukları bir haraca bağlandılar.

İmparator Justinianus özellikle bu başarıdan oldukça memnun kaldı ve bence bunu kendisinin en büyük başarılarından biri olarak gördü. O kadar ki, diğer başarılarını sıraladığı “Yeni Nizamnameler” olarak bilinen ek fermanlarından birinde bu halklardan özel olarak bahseder. Böylece tüm saldırganlık sona erdirildikten ve Tzaniler, bahsedildiği gibi sıkı bir şekilde bastırıldıktan sonra Theodorus Lazika'daki komutanların yanına döndü.

DEPREM

Bu olaylardan kısa bir süre önce Konstantinopolis, bir kez daha korkunç bir depremle yerle bir olmuştu. Eşsiz büyüklük ve süreye sahip bir sarsıntıydı. Dehşeti, yılın o zamanı ve takip eden vahim ve yürek parçalayıcı olaylarla daha da gün yüzüne çıktı. Baharın sona erdiği ve geleneksel Roma İsimler Festivali'nin kutlandığı zamandı. Güneş kış gündönümüne doğru ilerlediği ve Oğlak burcuna yaklaştığı için soğuk hava çoktan gelmişti.

Bu alandaki uzmanların söylediği ve benim de itimat ettiğim gibi soğuk hava, “Karadeniz İklimi”nin sekizinci bölgesinde özellikle şiddetliydi. Gece yarısına doğru herkes yataklarında huzur içinde uyurken aniden bir felaket meydana geldi ve bütün yapılar temelinden sarsıldı. Başta şiddetli olan titremeler, sanki felaket bir zirveye yükseliyormuş gibi artarak devam etti. Herkes uyanmıştı ve böyle anlarda kendiliğinden dudaklarda beliren dualara eşlik eden çığlık ve ağıtlar duyulabiliyordu. Devam eden sarsıntıları, toprağın altından gelen ve insandaki dehşet ve paniği ikiye katlayan, gök gürültüsüne benzer derin, hırıltılı bir ses takip etti. Hava, nereden geldiği anlaşılmayan dumanlı sis buharıyla kaplandı ve donuk bir parlaklığa büründü. Panik yapmış insanlar evlerinden dışarı sükün ettiler ve sanki yıkım onları dışarıda kolayca yakalayamayacakmış gibi sokak ve geçitleri doldurdular. Gerçekte şehrin her sokağı o kadar sık bir şekilde planlanmıştı ki engelsiz, geniş açık alanlar oldukça azdı. Bununla birlikte Tanrı’yı yatıştırmak için gözlerini safça göğe çevirdiklerinde korkuları ve endişeleri yavaş yavaş yatışıyor gibiydi. Sulusepken kardan biraz ıslansalar da soğuktan büyük ölçüde çektiler, ancak buna rağmen kiliselere ve mihraplara sığınanlar dışında kimse saklanmadı. Çok sayıda kadın, ayrıca sadece alt sınıftan değil seçkin kişiler de etrafta dolaşıp erkeklerin arasına karışmıştı. Toplumun düzeni, adaba uygunluğu, ayrıcalıklar ve sınıf farklılıkları vahşi kargaşada ayaklar altında çığnendi. Köleler çetin korkunun pençesinde efendilerini hakir gördüler ve onların emirlerini dinlemeyip ibadet yerlerinde toplandılar. Otorite sahipleriyle hiçbir önemi olmayan kişiler, müşterek tehlike ve yaklaşan bir yok oluş beklentisiyle eşitlenmişti. O gece özellikle, Konstantinopolis’in limanı olan Rhegium bölgesinde pek çok ev yıkıldı. Ayrıca gece boyunca pek çok şaşırtıcı ve inanılmaz olay daha vuku buldu. Bir yerde binaların hem taş hem de ahşap kısımlarının

çatıları koptu, boşluklardan gökyüzü, yıldızlar, berrak gökyüzü göründü ve daha sonra aniden yerine tekrar düştü. Başka bir yerde ise üst kattaki sütunlar, sarsıntının etkisiyle fırladı ve yakınlardaki evlerin üzerinden süzülüp uzun bir yol kat ederek sonunda yere düştüler ve düştükleri yerde ne var ne yok her şeyi paramparça ettiler. Öteki yerlerde daha da korkunç şeyler oluyordu. Bunlar, bizim kusurlu dünyamız var olduğu sürece ortaya çıkan ve zaman zaman tekrarlanan olaylar olsa bile yine de etkileri şok ediciydi çünkü hepsi birden aynı anda gerçekleşmişti.

Felakette çok sayıda sıradan insan helak oldu. Rütbeli ve senato üyelerinden ise hayatını kaybeden tek kişi, konsül rütbesine yükseltlen, imparatorluk hanesi ve mülklerinin mali işlerinden sorumlu Anatolius'tu. Romalılar bu memurlara "curatores" derlerdi. Anatolius o sırada her zamanki yatağında uyuyordu. Dairesi, böyle fuzuli ve gereksiz ıvır zıvırlara aşırı düşkün kişiler tarafından müsrifçe ve gösterişli bir şekilde sergilenen, duvara yapıştırılmış çeşitli mermer levhalarla süslenmişti. Yatağının yanındaki duvara sabitlenen bu levhalardan biri, sarsıntı şiddetiyle yerinden koptu. Tüm ağırlığıyla kafasına düştü ve kafatasını paramparça etti. Derin ve boğuk bir acıyla zar zor inledi, daha sonra yatağına gömüldü. Ölüm onu ele geçirmişti.

Gün ağardığında insanlar sevdiklerinin yüzlerine sevinçle bakarak öpüşmek, kucaklaşmak, mutluluk ve şaşkınlıkla gözyaşı dökerek birbirlerini karşılamak için toplandılar. Fakat Anatolius'un cenazesi defin için götürülürken, kalabalıktan bazıları onun kötü ve vicdansız bir adam olduğu için, ölümünün adil bir ceza olduğu söylentisini yaydı. Kötü şöhretinin, haksız faaliyetlerinin, zenginlerin evlerine bağladığı afişlerin ve mor renkli kumaşların onun sonunu getirdiğini söylediler. Ölmek üzere olan ebeveynlerin vasiyetlerini çiğneyip yasaları tamamen göz ardı ederek çocuklara kalması gereken mülkleri imparatora

sadık bir hizmet bahanesi altında amansız isteklerle kendine mâl etti. Her hâlükârda bunlar, sıradan insanlar arasında dolaşıp duran söylentilerdi ve görünüşe göre yaşananlar hakkında basit bir açıklama sağlıyordu. Şahsen ben böyle olaylar hakkında herhangi bir açıklama yapmaktan imtina etmeliyim. Kuşkusuz depres, kötüyü sefilce yok edip iyiyi merhametli bir şekilde esirgeyerek iyiyi kötünden ayırt edebilseydi büyük bir lütuf olurdu. Anatolius'un gerçekten kötü birisi olduğu kabul edilse bile, şehirde ondan daha iyi veya daha kötü olmayan sayısız insan mevcuttu. Yine de o ölürken diğerleri zarar görmedi. Bu sebeple, tüm insanlar arasında neden yalnızca Anatolius'un hayatını kaybettiğini saptamak bence kolay bir mesele değildir. Kötüleri, şiddetli bir şekilde ölmek veya suçlarının cezasını başka bir şekilde ödemek ve günahlarından arınmadan, kaçak köleler gibi kötülüklerinin izlerini üzerlerinde taşıyarak bu hayattan ayrılmak yerine daha sefil ve mutsuz bir kaderin beklediği Platoncu görüşü kabul edersek; o zaman hatalarından dolayı acı çeken adam diğerleri arasında hiçbir bedel ödemedi kurtulandan daha talihli gibi görünüyor. Bununla birlikte berbat bir ölümle öldürülme korkusu bazı suçlular üzerinde caydırıcı veya yumuşatıcı bir etkiye sahip olduğu için bu konularla ilgili benimsenen genel kabule müdahale etmemek ve aslında teşvik etmek için söylenecek çok şey var. Yine de sorunsuz bir başarının uzun bir ömrü, ne kadar korkunç olursa olsun şiddetli bir ölümden daha fazla erdemli değil, müstesna bir kötülüğün kanıtı olduğu açıktır. Ancak bu dünyadaki davranışlarımızın doğasını ve öbür tarafa geçtiğimizde hak ettiğimiz ceza veya ödülün derecesini en iyi biz belirleyebiliriz. Her hâlükârda ne kadar farklı olursa olsun insanlar bu konudaki görüşlerinde serbesttirler. Ben önceki anlatıma devam etmeliyim.

Sarsıntılar birkaç gün devam etti. Başlangıçtaki şiddetini kaybetmesine ve çok daha kısa sürmesine rağmen yine de çevreyi

bozacak kadar kuvvetliyidiler. İnsanlar arasında dünyanın sonunun geldiğine dair fantastik ve olağanüstü tahminler dolaşmaya başladı. Şarlatanlar ve kendini peygamber olarak lanse edenler kafalarına esen kehaneti dillendirerek sokaklarda dolaştılar ve zaten morali bozulmuş insanları daha da etkileyip korkuttular. Kendileriyle birlikte olan ruhlardan geleceği öğrendiklerini iddia edip şeytani varlıklarıyla övünen, olağanüstü bir güç tarafından ele geçirilerek peygamberlik çılgınlığına kapılmış gibi davrananların kehanetleri daha da vahimdi. Diğerleri de, beklenilebileceği gibi, yıldızların devinimleri ve açılar üzerine kafa yorarak karamsar bir şekilde daha büyük felaketlere ve neredeyse kozmik bir yok oluşa varan şeylere işaret etti. Aslında toplum, talihsizlik zamanlarında bu tipleri ortaya çıkarmaktan geri durmaz. Neyse ki tüm tahminler yanlış çıktı. Bana göre, Tanrı'nın düşünsel koruma alanına el uzatmaya çalışan bu şarlatanların dinsizlikle yargılanmaları gerekiyor. Ancak o sırada kim sefil bir korku ve dehşet içinde değildi ki. Sonuç olarak her mahallede bu amaç için bir araya gelen insanlardan dualar ve ilahiler duyuldu. İnsanların göstermelik bir şekilde ortaya koyduğu ve nadiren uyguladığı idealler o zaman hevesle takip edildi. Herkes komşusuna birdenbire adil davranmaya başladı. Yargıçlar bile tüm kişisel çıkarlarından vazgeçip adaleti yasalara göre uygulamaya başladılar. Başka bir şekilde etki sahibi olanlar ise en utanç verici suiistimallerinden uzak durarak ve çoğunlukla erdemli hayatlar sürerek sessiz ve barışçıl bir şekilde yaşadılar. Hatta bazıları yaşam tarzlarını tamamen değiştirerek kendilerini mülk edinmekten, ayrıcalıklardan ve insanoğlunu tatmin edecek şeylerden soyutlayıp, tepelerde tek başlarına bir yaşama kucak açtılar. Kiliselere çok sayıda bağış yapıldı ve önde gelen vatandaşlar geceleri sokaklarda gezip yerde yatan ve ekmek için yalvararak bedenlerini ve ruhlarını bir arada tutmaya çalışan çok sayıda sakat ve zavallıya bol bol battaniye ve

erzak dağıttı. Ancak tüm bu iyilikler, insanların zihninde hâlâ taze korku olduğu için sınırlı bir süreliğine yapıldı. Tehlikenin azaldığına dair işaretler görüldüğü anda çoğu eski hâline döndü. Bu türden bir tepki, adalet veya kararlılık ve şevkle icra edilen inançların işleyişiyle kendini zihinde damgalayan katı ve aktif bir dindarlık olarak adlandırılmazdı. Hayır. Daha ziyade geçici bir tedbir ve kısa süreli bir krizin önüne geçmeyi amaçlayan son derece tehlikeli bir yöntem olarak adlandırılabilir. Aslında, yalnızca ani korkunun teşvikiyle ve olağanüstü durum devam ettiği sürece hayırseverliğe gönülsüzce ve baştanı savma bir şekilde teslim oluruz.

BAŞARILI MİMAR ANTHEMIUS

Bu dönemde buhar konusundaki tartışmalar yeniden gündeme geldi. Stagirit'in¹ adı ağızdan ağıza dolaştı. Bir an, depremlerin doğası hakkında doğru açıklamalar yaptığı iddia edilirken başka bir zaman bunların hatalı olduğu kabul ediliyordu. Bazıları, bu tür hareketlere yer altı boşluklarında hapsolmuş sıkışık ve dumanlı bir buharın sebep olduğu teorisini desteklemek için Anthemius'un yöntemlerine atıf yaptı. Trallesli Anthemius'un mesleği mühendislik veya mimarlıktı. Nesnelere geometrik şekiller veren, doğal dünyanın modellerini ve taklitlerini yapan insanlardan biriydi. Kendi alanında kesinlikle olağanüstüydü ve matematikte, gramer alanında kardeşi Metrodorus'un sahip olduğu üstünlüğe benzer bir üstünlüğü vardı. Bana göre anneleri, böyle yetenekli çocukları doğurduğu için çok şanslıydı. Ayrıca bu ikisinin dışında üstün ve başarılı bir hukukçu olan Olympius'un ve her ikisi de tıp alanında son derece usta olan Dioscorus ve Alexander'ın da anneleriydi. Dioscorus, mesleğini dikkate değer bir seçkinlik ve başarıyla icra ettiği memleketinde

¹ Arsitoteles.

yaşamını sürdürürken Alexander, büyük ayrıcalıklı bir mevki işgal etmek üzere çağrıldığı Roma'da ikamet etti. Anthemius ve Metrodorus'un ünü imparatora kadar her yere yayıldı. Buna bağlı olarak hayatlarının geri kalanını geçirdikleri Konstantinopolis'e çağırıldılar. Birisi, belagat sevgisiyle herkesin hayal gücünü ateşleyecek bir şekilde soyluların genç çocuklarını eğitip güzel ve soylu ilimin bilgisini vererek, öteki de başkentte ve diğer birçok yerde en harika sanatsal yapıları tasarlayarak kendi özel mükemmelliklerinin kanıtlarını sergilediler. Öyle harika ki, ayakta oldukları sürece onlar hakkında tek söz bile etmeden saf güzellikleri bile onun anısını sürdürmeye yetecekti. Ancak bu adamdan bahsetmeme sebep olan olay daha fazla gecikmeden şimdi anlatılacak.

Konstantinopolis'te uzman bir retorikçi ve diğer ayrıcalıklarına ek olarak imparatorun yakın bir tanıdığı olan Zeno adında bir adam vardı. Anthemius'un komşusuydu. İkisnin evi de aynı arazi üzerinde ve birbirine bitişik bir şekilde inşa edilmişti. Bir gözetleme olayı mı yoksa ışığı engelleyen normalden yüksek bir ek binanın yapımı mı veya iki komşuyu kaçınılmaz olarak çatışmaya sokan başka bir sebepten ötürü mü bilinmez ikisi arasında zamanla ilişkiler gerildi ve bariz bir husumet ortaya çıktı. Anthemius, tartışmada rakibinin becerisi karşısında köşeye sıkıştırıldı ve mesele söz savaşına geldiğinde onun eşi olmadığını anlayıp kendi mesleki uzmanlığından faydalanarak ondan aşağıdaki şekilde intikam aldı.

Zenon'un zaman geçirmeyi ve arkadaşlarını ağırlamayı sevdiği, hoş, ferah ve şatafatlı bir şekilde dekore edilmiş bir üst odası vardı. Altındaki odalar da Anthemius'a aitti. Yani birinin tavanı diğerinin zemini idi. Anthemius, burada bazı büyük kazanları suyla doldurup binanın çeşitli yerlerine belirli aralıklarla yerleştirdi. Bunlara, alt uçlarından kazanların kenarlarına tam oturacak genişlikte, borazan şeklinde gittikçe

incelen deri kaplı borular taktı. Daha sonra bunları sağlam ve düzgün bir şekilde evin girişlerine sabitledi. Böylece içlerindeki hava, tavana doğrudan bir basınç uygulayana kadar borulardan serbestçe yükselirken, deri de onun içeride kalmasını ve sızıntı yapmasını önleyecekti. Bu aleti gizlice kurduktan sonra her kazanın altında bir ateş yakıp alevi güçlendirdi. Su ısınıp kaynadıkça büyük bir buhar yükselmeye başladı. Sızıntı yapmadan borulardan yükseldi ve bir basınç oluşturmaya başladı, ahşap doğramanın gıcırdamasına ve tüm yapının hafifçe sarsılmasına yetecek güçle sallayana kadar çatıyı bir dizi sarsıntıya maruz bıraktı. Zeno ve arkadaşları dehşete kapılıp, korku ve panik içerisinde sokağa fırladılar. Zeno sarayda huzurdayken, ileri gelenlere deprem hakkında ne düşündüklerini ve depremin onlara bir zarar verip vermediğini sormaya başladı. “Bu nasıl bir düşünce! Tanrı böyle bir şeyin olmasını engellesin. Tanrı korusun!” diyerek, böyle tüyler ürpertici korku hikâyeleri uydurmaktan zevk aldığı için ona öfkeyle sitem etmeye başladıklarında tamamen hayretler içinde kalmıştı. Bu kadar yakın zamanda gerçekleşen bir olaydaki hislerini inkâr edemese de, bunca seçkin şahsiyetlerin otoritesi ve onaylamaması karşısında daha fazla ısrar edemedi.

Depremlerinin kökenini gaz salınımı ve dumanlı buharlarla açıklayanlar bu hikâyenin çoğunu kullandı. “Anthemius, depremlerin meydana gelmesine neyin sebep olduğunu fark edip, doğanın işleyişini yapay olarak taklit ederek benzer bir etki üretmeyi başardı.” dediler. Düşündükleri kadar olmasa da söylediklerinde bir şey vardı. Bu teoriler, ne kadar akla uygun ve karışık görünürse görünsünler benim görüşüme göre olumlu bir kanıt sayılmazlar. Örneğin oldukça hafif adımları olmasına rağmen bir çatı üzerinde yürüyen Malta köpeklerinin çatıda sallanmalara neden olması benzer bir durum değildir. Veya bu, hipotezini açıklamak için yeterli bir örnekmiş gibi kullanılamaz.

Bu tür şeyler eğlenceli mekanik numaralar olarak görülmeli, ancak doğal afetler için farklı bir açıklama (eğer gerçekten bir açıklama gerekliyse) aranmalıdır çünkü Anthemius'un Zeno'ya oynadığı tek oyun bu değildi. Yansıtıcı bir yüzeye sahip hafif içbükey bir disk kullanarak güneş ışınlarını tutup, çevirdiğinde odaya aniden güçlü bir ışık huzmesi gönderdiği yansıtıcı yüzeye sahip bir disk kullanarak odasında gök gürültüsü ve ışık etkisi oluşturdu. O kadar güçlüydü ki temas ettiği herkesin gözlerini kamaştırdı. Ayrıca yankı yapan nesnelere vurarak derin, gürleyen bir ses elde edip, yüksek ve korkutucu gök gürlemeleri etkisi oluşturmaya başardı. Zeno, nihayet tüm bu olan bitenin nereden kaynaklandığını öğrendiğinde, komşunu kötü davranışlarla suçlayarak herkesin önünde imparatorun ayaklarına kapandı. O kadar öfkeye kapılmıştı ki oldukça zarif ifadeler uydurdu. Senatonun önünde sahte bir şiirsel üslupla bir ölümlünün aynı anda "Aydınlatıcı Zeus'la", "Gürüldeyen Jüpiter'le", "Dünyayı Sarsan Posedion'la" tek başına mücadele edemeyeceğini söylemeye başladı. Her ne ise bu özel beceri, hiç kuşkusuz çok güzel oyuncaklar üretir ancak bu, doğanın da mutlaka aynı modeli izlediği anlamına gelmez. Yine de her insanın bu konularda kendi görüşleri vardır ve artık gerçekten de daha önce söylediklerime dönmem gerekiyor.

O kış boyunca şehir, bu felaketlerden etkilendi. Sarsıntıların durmasına ve yerin sağlam ve hareketsiz olmasına rağmen birkaç gün boyunca herkes zeminin sallandığı izlenimine kapıldı. İnsanlar, en son başlarına gelenlerin şokunu henüz atlama-mıştı, zihinleri rahatsız edici şüphelerle ve sürekli korkularla bulanmıştı. İmparator, felaketten hasar gören çok sayıda kamu binasını yenilemeye çalıştı. Bazıları güvensizdi ve sağlam değildi. Diğerleri de zaten yerle bir olmuştu. İmparator, özellikle Büyük Kilise konusunda kaygılanıyordu. Daha önce halk tarafından yakılan kiliseyi temelinden yeniden inşa ettirmiş, muazzam

ölçüde genişlemiş boyutları, heybetli orantıları ve bol bol süs mermerleriyle daha da geliştirerek inanılmaz güzelliğe sahip bir kilise yaratmıştı. Demir kirişli bir yapının üzerine pişmiş tuğla ve kireçten yapılmış, tekrar kolayca ateşe verilmesini engellemek için ahşap kullanımından kaçınılmıştır. Mimarı, daha önce bahsettiğim Trallesli Anthemius'tu. Depremde kilise, kubbesini kaybetmişti. İmparator, bu nedenle onu tamir ettirdi, güçlendirdi ve daha da yükseltti. Anthemius o zamana kadar çoktan ölmüştü. Sonuç olarak genç İsidore ve diğer mimarlar, yapının orijinalini inceledikten ve zarar görmüş parçasıyla zarar görmeyen kısmını karşılaştırıp inşaatın ne ölçüde sorunlu olduğunu gözlemledikten sonra doğu ve batı cephesindeki kemerleri aynen oldukları gibi bıraktılar ancak kuzey ve güney kenarlardaki kemerlerin iç yüzeylerinin kavisli üst yapısını genişlettiler. Böylece biraz daha geniş bir yay elde ettiler. Sonuç olarak diğer kemerlere daha uygun oldular ve düzenli bir kare oluşturdular. Mimarlar, böyle yaparak büyük orandaki boşluğu yayarak alttaki dikdörtgen figürle küçük alandan kurtulabildiler. Ardından kubbeyi değiştirdiler. Ancak daha düz olmasına, dengeli kıvrımlarına ve düzenli hatlarına rağmen daha daraldı, çizgileri sertleşti ve bakanda huşu ve merak uyandırıcı eski gücünden bir şeyler yitirdi. Bununla birlikte çok daha sıkı ve güvenli bir şekilde sabitlendi.

Esasen kilise söz konusu olduğunda, bunun tarihsel bir eserde söylenmesi gerektiğini ve anlatımın gidişatıyla tutarlı olduğunu düşünüyorum. Tüm harika özelliklerini ayrıntılı bir şekilde övmek gereksiz ve bu çalışmanın amacı ile ilgisiz olacaktır. Başkentten uzakta yaşayan birisi şahsen oradaymış gibi kilisenin net ve kapsamlı bir görüntüsünü elde etmeyi dilerse, Cyrus'un oğlu ve Florus'un torunu Paul'un dizelerini okumaktan daha fazlasını yapamaz. Paul, imparatorun etrafında sessizliği sağlamakla görevli olan "Silentarii" veya teşrifatçı

olarak bilinen görevlilerin en önde geleniydi. Asil ve seçkin bir aileden gelmesine ve önemli ölçüdeki aile servetinin varisi olmasına rağmen kendisini edebiyat ve belagat çalışmalarına adanmıştı ve en çok bu kültür uğraşlarıyla övünürdü. Aslında o, aralarında Büyük Kilise konusunda yazılanların diğerlerinden daha yüksek bir incelik ve bilgelik düzeyinde olduğu, kendi coşkun temalarına uygun pek çok şiirin yazarıdır. İçlerinde çeşitli mermer türleri bir uzmanın titizliğiyle incelenirken, binanın tüm planının detaylı bir anlatımı bulunabilir. Verandanın yapımındaki yapısal ve görsel özelliklerin mükemmel dengesi, tüm binanın boyutları ve yükseklikleri, kemerlerin ve tonozların doğrusal ve dairesel etkileşimleri, kilisenin dekorasyonunda kullanılan bolca altın ve gümüş, tüm bunlar ve büyük küçük diğer dikkat çekici özellikler şiirde betimlenir ve en dikkatli ve özenli ziyaretçiye olduğu gibi açık ve canlı bir şekilde okuyucuya sunulur. Ayrıca kilisenin bu ikinci restorasyonu, biraz daha sonraki bir tarihte gerçekleşti.

O yıl baharın başlarında ikinci bir veba salgını başkenti silip süpürerek çok sayıda insanı yok etti. Veba, bizim bölgemize ilk yayıldığı, İmparator Justinianus'un saltanatının on beşinci yılından beri gerçekten hiç durmamış, sadece bir yerden başka bir yere taşınarak yıkıcı etkilerinden kurtulanlara bir soluklanma fırsatı vermişti. Şimdi ise sanki ilk seferinde aldatılarak gereksiz yere aceleyle ayrılmış gibi tekrar Konstantinopolis'e döndü. İnsanların çoğu şiddetli ve ani bir felce uğramış gibi öldü. Hastalığa en uzun süre direnenler ise zar zor beş gün dayanabildi. Salgının aldığı şekil, öncekinden farklı değildi. Kasık bezlerindeki şişkinliğe gece gündüz hiç durmayan ve ölüm anına kadar kurbanını bırakmayan aralıksız yüksek ateş eşlik ediyordu. Bazıları ağrı, ateş veya ilk belirtilerden hiçbirini yaşamadı ancak evde, sokakta veya her neredeseler normal işleri sırasında aniden öldüler. Her yaştan insan ayırım gözet-

meksizin bu hastalığa tutuldu ama en ağır kayıplar, genç ve güçlüler arasında, özellikle erkekler arasındaydı. Kadınlar genel olarak daha az etkilendi. Mısırlıların kadim kehanetlerine ve İran'ın önemli astrologlarına göre sonsuz zaman içerisinde bir dizi şanslı ve şansız döngü birbirini izler. Bunlar, şu anda bu tür döngülerin en feci ve talihsiz olanların birinden geçmekte olduğumuza inanmamızı isterler. Savaşın, iç çekişmelerin ve sık sık meydana gelen salgınların evrensel yaygınlığı bu yüzdendir. Bazıları da yıkımın sebebinin günahlarından dolayı insanlıktan adil bir intikam alarak onları kırıp tüm nüfusu yok eden ilahi bir öfke olduğu görüşündedir. Bu konularda yargıçlık yapmak veya bir teorinin diğerine göre üstünlüğünü kanıtlamaya girişmek bana düşmez. Böyle bir görev belki benim kavrayışımın ötesinde olurdu. Şayet öyle olmasa bile anlatım için ne gerekli ne de alakalı olurdu. Tarihsel kompozisyonun benden istediği tek şey bir açıklama, hatta olayların kısa bir özeti.

Biraz önce anlatılan felaket bu fırtınalı dönemin sonunu getirmedi ancak aynı derece korkunç ve ürkütücü özellikteki diğerleri tarafından takip edildi. Bunların neler olduğunu, önce geçmişe kısa bir atıf yaptıktan sonra izah edeceğim.

HUNLAR

Eski zamanlarda Hunlar, Asya'da Imaeus Dağı'nın yakınında yerleşmiş halkların yaptığı gibi, Don Nehri'nin kuzeyindeki, Maeotis Gölü'nün doğusundaki bölgeye yerleştiler. Tüm bu halklara genel olarak İskitler veya Hunlar adı verilirken, tek tek kabilelerin Kutrigur, Utigur, Ultizur, Burgundi ve bu isimlere benzeyen, atalarının geleneklerine dayanan kendi özel isimleri vardı. Birkaç nesil sonra ya popüler geleneğin anlattığı gibi dişi bir geyiği takip ederek ya da tesadüfi bir olayın sonucu Avrupa'ya ilerlediler ve bir şekilde, şimdiye kadar imkânsız olduğu

düşünülen, Maeotis Gölü'nün Karadeniz'e aktığı noktadan geçtiler. Bu şekilde geçerek yabancı topraklara, çok uzaklara kadar gittiler. Ani ve beklenmedik baskınlarıyla yerleşik nüfusa sayısız zararlar verdiler. Hatta asıl sakinleri yerlerinden edip topraklarını işgal ettiler. Ancak varlıkları kısa süreliydi ve sonunda kendilerinden hiçbir iz bırakmadan ortadan kayboldu. İmparator Leo zamanına kadar iyi bilinen ve önemli bir güç olarak kabul edilen Ultizurlar ve Burgundilerin durumu buna bir örnektir. Muhtemelen ya yok oldukları ya da dünyanın sonuna göç ettikleri için günümüzde ve çağımızda onları ne biliyoruz ne de ben hayal edebiliyorum. Ancak söz konusu yılda, veba başkente ulaştığı zaman diğer tüm Hun kabileleri varlıklarını sürdürdü. Gerçekten de şöhretlerinin zirvesindeydiler ve en iyi kendilerinin bildiği bir sebeple o sırada güneye göç etmeyi seçip Tuna kıyılarından çok uzakta olmayan bir yere yerleşmişlerdi. Her zamanki gibi, kışın yaklaşmasıyla nehir belirli bir derinliğe kadar donmuştu ve buz, at sırtında geçebilecek kadar sertti. Böylece Kutrigurların lideri Zabergan, donmuş suların üzerinden büyük bir süvari kuvvetiyle dörtlü geçerek zorluk çekmeden Romalıların topraklarına girdi. Bölgeyi terk edilmiş bulup, kendisine karşı çıkacak herhangi bir gücün olmadığını görünce Moesia ve Scythia'dan geçti ve Trakya'yı işgal etti. Burada ordusunu bölerek bir kısmını korunmasız bölgelere baskın düzenleyip yağmalamak için Yunanistan'a gönderdi, diğer kısmını da Khersones'e gönderdi.

Kuzeyden güneye, güney ucunun merkezine kadar Khersones'in doğu kıyısı, Çanakkale Boğazı tarafından yıkanır. Sadece kırk stadionluk dar bir toprak parçası, Hellespont'un bir ada oluşturmasını engeller. Bu kıstağın karşısında, kıyıdan kıyıya kesintisiz bir sur uzanır. Duvarın arkasında, Aphrodisias, Theskos ve Ciberis şehirleri sıralanmıştır ve onlardan çok uzakta, kıyı şeridinin keskin bir açı oluşturduğu boğazın yakınında, şüphesiz

Hero'nun kandili ve sevgilisi Leander'in ölümü hikâyesiyle ilişkisinden dolayı, şiirle ünlü Sestos şehri vardır. Buradan çok uzakta olmayan, çok küçük olmasına, güzellikten yoksunluğuna ve pek çekici olmamasına rağmen Callipolis olarak adlandırılan küçük bir şehir daha vardır. Çevredeki topraklar, tarlalarla ve liman ağzlarıyla, çok çeşitli ağaçlar ve iyi içme suyu akıntılarıyla, yaşam için gerekli olan tüm maddelerin bolca üretildiği verimli arazilerle süslenmiştir. Böylece sur, düşman saldırısını kolaylaştıramayacak kadar çok şehri ve geniş bir alanı kendi sınırları içine alır.

Zabergan aşırı umutlu bir ruh hâli içerisinde, suru yıkıp arkasındaki bölgeye girerse denizin kontrolünü ele geçirebilecek bir konumda olacağını düşünmeye başladı. Oraya vardığında bol miktarda gemiye sahip olacağını ve dar boğazın sakin sularında kolayca seyrettikten sonra Asya'ya geçerek hemen Abidos'a saldırıp oradaki gümrüğü yağmalayacağını hayal etti. Bu çılgın tasarılarının teşvikiyle bu görev için yeterli olduğunu düşündüğü bir birliği Khersones'e gönderdi. Kendisi de yedi bin atıyla Konstantinopolis'e doğru yola çıktı. Yolu üzerindeki tarlaları harap edip şehirlere saldırarak gittiği yerlerde kargaşa ve karışıklık yarattı. Gerçek sebebi barbarların davranışlarını şekillendiren, doğuştan gelen şiddet ve açgözlülük olsa da, Utigurlara karşı düşmanlığını saldırıları için bir bahane olarak kullandı. Utigurlar, Romalılarla son derece yürekten dostluk ve ittifak içerisinde olan Sandilch adlı bir Hun tarafından yönetiliyordu. İmparatorun saygı ve sevgisini kazanmıştı ve onun cömertliğinden sık sık faydalanıyordu. Öte yandan bu tür lütuflarda pay sahibi olmayan Kutrigurlar ise açıkça hor görüldüler. Sonuç olarak, kendilerinin de hafife alınmayacak ve korkulacak bir güç olduklarını, saygısızlığa tahammülleri olmadığını göstermek için bu seferleri yapmaları gerektiğini düşündüler.

Kutrigurlar, kendilerini rakipsiz görerek toprağı acımasız bir şekilde yağmalayıp tahrip ettiler. Bol miktarda ganimet elde edip çok sayıda esir aldılar. Esirler arasında, iffetli bir yaşamı seçmiş olan pek çok soylu hanımefendi, acımasızca sürüklendi ve dizgin şehvetin aracı olmaya zorlanarak tüm talihsizliklerin en kötüsüne maruz kaldı. Bazıları gençlik zamanlarından beri maddi şeylere olan sevgi ve dünyevi toplumun kaygılarıyla birlikte evlilikten vazgeçmişler, bakireliği ve evlenmemeyi her şeyden üstün tutup aktif yaşamdan tamamen geri çekilerek kendilerini manastırın derin sessizliğine kapamışlardı. Bunlar bile zorla hücrelerinden kaçırılıp tecavüze uğradı. O sırada evli olan birçok hamile kadın da yerlerde sürüklenerek götürüldü. Bebeklerinin zamanı geldiğinde, normal bir hücre hapsinin bile mahremiyetinden yararlanamayacak ve yeni doğan bebekleri alıp saramayacak durumdayken onları yürüyüş sırasında doğurdular. Her şeye rağmen sürüklendiler ve acılarını hissetmeleri için bile zaman verilmedi. Zavallı yeni doğmuş bebekler sanki dünyaya sırf bunun için gelmişler ve hayatı boş yere tatmışlar gibi terk edilip, köpekler ve kuşlar tarafından paramparça edildiler.

Gerçekten de Roma Devleti'nin talihi o kadar çökmüştü ki imparatorluk şehrinin hemen yakınında barbarlar bu tür vahşetleri gerçekleştirebiliyordu. Ancak onların cüretleri bununla sınırlı değildi. Baskı uygulayarak duvardan zorlanmadan geçtiler ve iç tahkimatlara yaklaştılar. Yaş ve bakımsızlık aslında duvarın birçok yerde ufalanmasına ve çökmesine sebep olmuştu. Bazı bölümleri de barbarlar tarafından yıkıldı. Kendi mülklerini yok edenlerin kayıtsız tavırlarıyla işe koyuldular. Ne nöbetçiler, ne savunma makineleri, onları durduracak hiç kimse ve hiçbir şey yoktu. En azından domuz veya koyun ahırında olduğu gibi bir köpek havlaması bile yoktu.

Roma orduları önceki imparatorların eriştiği bir seviyede değildi. Birliklere bölünmüşlerdi ve artık geniş bir imparatorluğun gereksinimlerine uygun değildiler. Toplamda 645 bin kişi olması gereken etkin savaş gücü bu süre içerisinde ancak 150 bine düşmüştü. Üstelik bunlardan bazıları İtalya'da, bazıları İspanya'da, bazıları Lazika'da ve diğerleri de İskenderiye ve Mısır'da konuşlanmıştı. Ayrıca birkaçı da Perslerin doğu sınırına yakın bir bölgedeydi. Barış anlaşması sıkı bir şekilde uygulandığı için orada daha fazlasına ihtiyaç duyulmamıştı. Yetkililerin ihmali nedeniyle askerî kuvvetlerde meydana gelen ciddi azalmanın boyutu böyleydi.

Daha erken bir tarihte imparator, Afrika'yı ve tüm İtalya'yı ele geçirmiş, bu çıkış açan hareketlerinin bir sonucu olarak da ismen olduğu kadar gerçekte de Roma imparatoru olan Bizans hükümdarlarından ilki olmuştu. Bunlar gibi başarıları henüz gençliğinin kuvvetiyle başarmıştı ancak şimdi üzerine yaşlılığın çöktüğü son yıllarda güçlü politikalardan yorulmuş gibi görünüyordu ve düşmanlarını birbirine düşürmeyi ve kendi güçlerine güvenip kendisini sürekli bir tehlikeye maruz bırakmaktansa onları hediyelerle kandırmayı tercih ediyordu. Böylece sanki artık onlara ihtiyacı yokmuş gibi lejyonlarının yapısının bozulmasına izin verdi. İmparatorun sonraki en yetkili kişiler olan ve halktan vergi alınması ve orduda erzakların bölüştürülmesiyle görevlendirilen memurlar, onun bu kayıtsız ruh hâlinde faydalanan askerlerin maaşlarının bir kısmında açıkça sahtekârlık yapıp kalanını da çok geç olana kadar ödemediler. Daha sonra, adamlara borçlu olunan gecikmiş ödemelerin ardından bu gaddar ve acımasız vergi memurları erzakları da vermediler. Rütbelerinin imtiyazını kullanarak, askerleri yiyeceklerden mahrum bırakmak için onlara karşı şaşırtıcı çeşitlilikte suçlamalarda bulundular. Böylece lejyonlara dağıtılan ödemeler, bir şekilde onları dağıtan görevlilerin

ceplerine girdi. Yiğit savaşçılarımız, bu ihmalin bir sonucu olarak çıktıkları sefalet nedeniyle, içerisinde yetiştikleri askerlik mesleğini bırakmaya sürüklendiler ve farklı geçim kaynakları aramak üzere dört bir yana dağıldılar. Sonuç olarak askerlerin kazancı, sokak kadınlarına, araba yarışlarına, fanatik ve inatçı cüretkârlıkları iç karışıklığı körüklemekle ve bir rengi diğerine karşı desteklemekle sınırlı olan ancak gerçekte herhangi bir acil durumda korkak ve kadın kılıkli olanlara ve bunlardan daha yozlaşmış olan diğerlerine çarçur edildi. Bu nedenle imparatorluk şehri etrafındaki şehirler dâhil tüm Trakya terk edildi ve korunmasız kaldı. Böylece barbarların küstahlıkları öyle bir boyuta ulaştı ki, başkentten 140 stadion uzaklıkla olan Melantias köyünün yakınlarında konuşlandılar. Melantias, ötesinde akan Athyras Nehri üzerindedir ve kendisini Propontis'e boşaltana kadar kuzey-doğu yönünde hafif kıvrım yaparak kısa bir mesafe boyunca uzanır. Bu nedenle Propontis'in kıyısında, nehrin ağzında yer alan yol, adını nehirden alarak Athyras olarak da adlandırılır.

Düşmanın bu kadar yakın bir yerde konuşlanmasıyla birlikte Konstaninopolis halkı dehşete kapıldı ve şimdiden kuşatma korkusu, yangınlar, yiyecek kıtlığı ve sonunda surların aşılması akıllarına gelmeye başladı. Sık sık, şehrin ana caddelerinde bile kalabalıklar, sanki barbarlar içeriye girmiş gibi birden bire koşuyor ve anlaşılmaz bir dehşet nöbeti içerisinde itişip kakışıyordu. Kapıları şiddetle çarpılan dükkânlardan büyük bir gürültü geliyordu. Sadece sıradan insanlar değil, yetkililer de ortalıktaki korku ve keder havasına kendilerini kaptırmışlardı. Sanırım imparatorun kendisi bile durumun ciddiyetinden etkilenmişti. Bu nedenle Avrupa yakasında, şehrin dışında bulunan ve Blachernai'den Bosphorus'a, Altın Boynuz'dan Karadeniz'e kadar uzanan tüm kıyı şeridi boyunca yer alan kiliselerdeki süslemeler imparatorun emriyle söküldü. Tüm

pahalı armağanlar ve diğer eşyalar bu işle görevlendirilen kişiler tarafından kaldırıldı. Bunların bir kısmı yük arabalarıyla şehre getirilirken, bir kısmı da gemilere yüklenerek boğazın karşı yakasına nakledildi. Kiliselerin sahip olduğu çıplak ve sade görünüm onları yeni inşa edilmiş ve henüz kutsanmamış gibi gösteriyordu.

BİZANS SAVAŞA GİRİYOR

Beklenti o kadar endişeli ve yaklaşan tehlike o kadar büyüktü ki bazı subay, komutan ve silahlı adamlar olası bir düşman saldırısına karşı güçlü bir direniş gösterme düşüncesiyle Sycae ve Altın Kapı'daki kale üzerinde nöbet tuttu. Ancak bunlar Scholarii olarak bilinen alaylardan alınan ve tüm zamanlarını Saray'da geçirmek üzere özel olarak seçilen adamlardan oluştukları için, uygun şekilde eğitim almış etkili bir savaş gücü oluşturmuyorlardı. Asker olarak adlandırılırsalar da ve isimleri kayıtlara girse de çoğu, şatafatlı üniformalar içindeki sivillerdi ve kraliyetin ihtişamını artırmak gibi tamamen dekoratif işlevleri yerine getiriyordu. Geçmiş zamanlarda bu hizmete giriş, aktif hizmet etmiş olanlarla sınırlıydı. Kayıt ücreti yoktu ve göreve kabul edilenler bu onuru, daha önce savaş alanında yapmış oldukları hizmetlerin bir takdiri olarak açık ve ücretsiz olarak aldılar. İsauryalı Zeno, restorasyondan sonra her ne kadar savaş alanında ön plana çıkmamış veya kesinlikle hiçbir askerî deneyime sahip olmayan ancak onun tarafından başka bir şekilde bilinen ve yakın arkadaşları olan adamları bu alaylara kaydederek mevcut uygulamayı başlatan ilk kişi olmuştur. Daha sonra seçkin askerî mevkilerin bu ayrıcalığı hak edenlerin değil, liyakatsiz olanların, para ve savaşmak dışında bir şey bilmeyenlerin doldurduğu bir örnek oluşturdular. Müttefiklerin en güçlüleri buraya kabul edilmek için birbiriyle yarıştı ve tüm iş, pazar yeri

düzeyine kadar düştü. Bunun sonucunda ise öncesinde belirli bir miktar para ödemedi bu alaylara katılmak imkânsız hâle geldi. Bu miktarın ödenmesiyle insanlar, herhangi bir sınava tabi tutulmadan doğrudan kaydoldular ve savaş hakkında hiçbir şey bilmemelerine rağmen adları askerî kayıtlara geçirildi. Seçilme ilkesi göz ardı edildiği için tembellik yapıp kendilerini zorlamak istemeyenler daha yüksek bir meblağ ödeyerek bu ayrıcalığı elde ettiler. Böylece talimli askerlerin yokluğunda duvarları koruyormuş gibi görünen adamlar bunlardı. Başkentte yaşanan uzun süreli bir kargaşadan ve barbarlar yakınlardaki her şeyi tahrip ettikten sonra yaşlı General Belisarius, imparatorun emriyle onlara karşı gönderildi.

Aradan çok zaman geçtikten sonra bir kez daha göğüs zırhını ve miğferini takıp gençliğinin tanıdık üniformasını giyerken, yaşlı adamın aklın geçmişteki başarıların anıları geldi ve içini gençlik ateşiyle doldurdu. Gerçekten de hayatındaki bu son askerî başarısıyla, Vandallar ve Gotlara karşı daha önceki zaferlerinde kazandığı kadar büyük bir şan kazandı. Durumun umutsuz aciliyeti bu girişime önem kazandı ve başarılı sonuç için özellikle sevinçli bir beklenti oluşturdu. Şimdi birbirini izleyen her olayı doğru bir şekilde aktarmaya çalışacağım.

Üstün bir komutanlık ve yaşından beklenmeyecek şekilde bir cüret sergileyen Belisarius, şehre yakın bir mesafedeki Chettus köyünde konuşlandı. Zaten yaşlanmış ve hastaydı ancak cesareti yine de azalmamıştı ve hiçbir zahmet ona büyük görünmüyordu. Beraberinde, seferlerinin bazılarında onunla birlikte savaşan 300'ün üzerinde birinci sınıf ağır silahlı asker vardı. Geri kalanları ise, savaşın ne olduğu konusunda hiçbir fikirleri olmayan, çarpışmanın sertliği hakkında deneyimsizlikleri ve cehaletleriyle savaş yerine bir gösteri izlemeye gelen bayram havasındaki silahsız sivillerden oluşuyordu. Tarlaları barbarlar tarafından tahrip edilen komşu bölgelerdeki köylülerden oluşan

bir kalabalık da ona eşlik etti. Gidecek hiçbir yerleri olmadığı için derhâl Belisarius'un etrafında toplandılar ve Belisarius da onların sayılarından faydalanarak kampın çevresinde bir hendek kazmak için görevlendirdi. Düşman gücü hakkında olabildiğince tam bir bilgi sağlamaları ve elde edebilecekleri ek bilgileri getirmeleri için ara sıra casuslar gönderdi ve bu şekilde olayları yakından takip etti. Gece olduğunda, düşmana karşı büyük bir ordu gibi görünmeleri için geniş bir alanda belirli aralıklarla çok sayıda ateş yaktırdı. İlk başta bu taktik başarılı oldu ve geçici de olsa etkisiz hâle getirildiler. Ancak çok geçmeden Roma kuvvetlerinin tamamen yetersiz ve sayılarının az olduğunu duydular. Fakat askerler kendilerine güven ve coşkuyla doluydu. Düşmanın sayısı ne olursa olsun kendilerinin üstünlüklerine inanmışlardı. Nihayetinde Romalıydılar ve daha önce birçok savaşa girip tehlikelerle yüz yüze gelmişlerdi. Ancak onların sevinçli ruh hâllerinin ve geçmiş başarılarına karşı duydukları aşırı gururun, mevcut durumun ciddiyetini hafife almalarına sebep olduğunu sezen Belisarius, bir iyimserlik dalgasına kapılmalarından ve beklentilerine dair pembe bir tablo çizmelerinden endişelendi. Bunu engellemek için hepsini bir araya topladı ve sanki mücadele şimdi başlayacakmış gibi aralarına girerek onlara şöyle hitap etti:

Askerler, buraya korkularını yatıştırmaya ve moralinizi yükseltmeye yarayan bilindik terimlerle size hitap etmeye gelmedim. Gerçekten de geçmiş deneyimlerimin bana öğrettiği her şeyi unutmuş gibi görünmeden, askerlik mesleğinde yetişmiş ve dünyanın en güçlü imparatorluklarından bazılarını yıkmış olan Romalı askerleri teşvik edemezdim. Tekrar ediyorum, böyle adamları, özellikle Hunlar ve Kutrigurlar söz konusu olduğunda bir barbar çetesiyle yüzleşmekten korkmamaları için teşvik edemezdim. Ancak aceleci ve aşırı özgüvenle olduğunuzu görünce, size geleneksel ölçülülüğünüzü hatırlatmanın

mantıksız olmadığını düşündüm. Akli başında adamlar, takdire şayan bir amaca yönelik olsa bile her türlü aşırılığa karşı tetikte olmalıdırlar. Akıllı bir planlama için daha düşmanca veya vahşi ve beyhude bir kibir için varsayım-dan daha elverişli bir şey yoktur. Kişi geçmişte iyi bir iş çıkarmış olduğu için gelecekte de bunu yapmaya devam etmek zorundadır. Ayrıca küstahlığın her tülü itidal duy-gusunun önüne geçmesine izin verenler, kendilerini Tan-rı'ya karşı savaşıırken bulurlar. Ve aklınızda tutmanız gere-ken bir nokta daha var. Onların sayıca üstün olması, ce-saretinizin üstünlüğüyle dengeleniyor. Bunun sonucunda bir taraftaki avantaj, diğer taraftaki avantajla eşitleniyor. Gücümüzle düşmanın gücü aşağı yukarı eşit olduğunda, zamanlamaya ve konumlanmaya gereken özeni gösterme-den ve az da olsa şans faktörünü hesaba katmadan şuur-suzca savaşa atılırsak gerçekten utanç verici olur. Sağlıklı bir muhakeme olmadan kaba kuvvet kullanmak bir düş-manı yenmek için yetersizdir. Örneğin, sağduyulu olma-nın faydalarına biraz güvenmezsem, artık silah taşıyacak zamanı çoktan geçtiğim hâlde ağarmış saçlarım ve ilerle-miş yaşım ile bir savaş tehlikesine nasıl atılabilirim? Sağlam ve kararlı bir zihin, ihtiyarların sendeleyeni adımlarına güç veriyorsa, onları etkili eyleme teşvik ediyorsa, öngörü sa-yesinde yaşın eksikliklerini gideriyorsa hâlâ gençliğinin en ateşli zamanlarında olan sizlere nasıl daha büyük bir fayda sağlayamaz? Tesadüfi bir olayın veya bir sinir bozukluğu-nun neden olduğu bu terslikler, soğukkanlılıkla ve hatasız muhakeme ile düzeltilebilir ve kişinin lehine çevrilebilir. Ancak eğer fikirlerimiz kaynağı kirlenmişse, eksik muha-keme ve yetersiz planlamayla işleri ele aldığımızda duru-mu kurtarmak için nereden ilham alacağız?

Yine de insanlar, bu şekilde bir nasihat verme yolu seçti-ğim için bana hayret edebilirler. Güveninizi arttırmam ve moralinizi yükseltmem gerekirken, itiraz ederek ve şansı-

nız hakkında şüphe duyarak aslında kendinize olan güveninizi baltalıyorum ve şevkinizi azaltıyorum.

Gerçekten de coşkularını bir anlığına bile olsa dizginlemek için başarılı bir hatibin gücüne ihtiyaç duyacak kadar cesur ve cüretli adamlarla savaşa girme olasılığı, beni zevk ve umutla dolduruyor. Fakat yine de her biriniz, düşüncesizce bir çabanın yığıtlik duygularına değil, gözükara ve inatçı bir arsızlığa dayandığını aklında tutsun. Cesaretiniz ve coşkunuz kalıcı ve giderek artan bir ifade bulsun ancak her türlü aşırı cüret, böbürlenmeye ve inatçılığa yönelik eğilim, mantık ve itidal gözetilerek yumuşatılabilir. Bir problemin üstesinden nasıl gelinmesi gerektiğini dikkatlice düşünmek korkaklığa ve tereddüde neden olmaz, ciddi ve ağırbaşlı bir tutum yaratır. İleri görüşlü bir şekilde avantajlı politikaları seçmenin mantıksal sonucu haklı bir güvendir. Böyle bir güven, bilinmeyene körü körüne ilerlemeye değil, muhakeme yoluyla kesinliğe ulaşmaya dayanır. Ancak bazıları asil bir tabiatın makul dürtülerine ve cömert arzularına ani bir son vermenin veya gereksiz bir düşünme ve gecikme süresiyle faaliyetlerini kısıtlamaya çalışmanın mümkün olmadığını söyleyebilir. Bu durum özellikle imparatorluk şehrinin yakınlarına kadar toplu tahribatlarını genişletme cüretini gösteren barbarların çirkin davranışlarının yarattığı kızgınlık ve öfke söz konusu olduğunda böyledir. Durum gerçekten de tam olarak budur ve düşmana karşı haklı öfkenizi ve daha önce onlara karşı gösterdiğimiz hoşgörünün ne kadar kötüye kullanıldığını sürekli göz önünde bulunduruyoruz. Yine de, bana göre, kızgınlık duygularını herhangi bir mantıksız öfke unsurundan veya sonuçları ne olursa olsun kaba kuvvetle tepki verme güdüsünden arındırırken aynı zamanda bu tür duygulara ilişkin cesaret, kararlılık ve savaşma isteği gibi iyi özellikleri korumak, sağlam ve dengeli bir yargıya sahip adamlar için zor olmamalıdır.

Etkisi tamamen uygun ve arzu edilen duygular tamamıyla geliştirilmelidir. Ancak aynı zamanda bunun tam tersi etki yapanlar, koşulsuz olarak değil fakat avantajlı oldukları ölçüde kullanılmalıdır. Sağduyunun saf ve katıksız bir duygu olmasına karşın övgüye değer bir duygu olan öfkenin güçlü ve kararlı bir yanı olduğu kadar aceleci, fevri, yararsız ve istenmeyen bir yanı da olduğu konusunda benimle aynı fikirde olacaksınız. Bu nedenle ilkinin tamamen ve ikincisinin de en iyi olan yanını alıp yersiz cüreti muhakeme yeteneğiyle dizginleyerek, gereken hiçbir hareketin gözden kaçırılmadığından emin olarak düşmana karşı güvenle ilerleyelim. Sadece haydutlar gibi savaşı, sürpriz saldırılar düzenlemeye ve pusu kurmaya alışmış ancak açık savaşta yerlerinde kalmak için eğitilmemiş barbarlarla çarpışacağımızı idrak etmeliyiz. Kendileriyle yakın mesafeden savaşmak için hazırlıkların yapıldığını ve kendilerine karşı çıkan kuvvetin surların dışında ve tahkimatlarda düzenli bir sıra hâlinde konuşlandığını gördüklerinde her hâlükârda mantıksal olarak kendi yöntemlerini terk etmek ve yakın mesafeden savaşmak zorunda kalacaklar. Soğukkanlılığımızı koruyup geleneksel yüksek disiplin ve verimliliğimizi sürdürürsek, iyi şekilde eğitilmenin, korkunç gereklilik karşısında umutsuzca doğaçlama yapmak zorunda kalanlardan her bakımdan daha üstün olduğunu bedelleriyle öğreneceklerdir.

Belisarius'un sözleri, cesaretlerinden hiçbir şey kaybetmeyen ancak tavırlarında kibirden çok ihtiyatlı olan askerler üzerinde ayıltıcı bir etki yaptı. Disiplinli cesaretleri, mütevazı bir şekilde, Kserkses ve ordusu yaklaşırken Leonidas ve Spartalıların Thermopylae'de gösterdiğinden farklı değildi. Ancak Spartalıların hepsi öldü, ünleri yalnızca korkaklar gibi ölmedikleri ve bozguna uğramadan önce çok sayıda Persi öldürmeleri gerçeğine dayanıyor. Belisarius ve Romalıları, Spartalılar gibi cesaret

göstermelerinin yanı sıra, tüm düşmana ağır kayıplar verdirip bozguna uğrattı ve hemen hemen hiçbir kayıp vermediler.

Yaşananlar şöyleydi:

Yaklaşık 2 bin barbardan oluşan bir atlı birlik müthiş bir gürültüyle, önlerindeki her şeyi silip süpüreceklerini düşünerek ön saflardan ayrıldı ve dörtlüyle sürdü. Gözcüler, düşmanın hemen üzerlerinde olduğunu öğrenir öğrenmez (neredeyse dikkat çekecek kadar yakınlardı) Belisarius, kendi sayılarının azlığını mümkün olduğunca gizlemeye çalışarak derhâl adamlarını onlara karşı gönderdi. Yaptığı şey, kalkanlar ve mızraklarla donanmış 200 seçkin süvariye barbarların saldırıya geçeceğini düşündüğü ormanlık vadinin her iki yanına göndererek onları pusuya düşürmektir. Bu birliklere, işaret edilir edilmez düşman kitlesine mızraklarıyla saldırma emri verildi. Bu taktiğin amacı, kanatları sarıp düşmanı sıkıştırmaktı. Böylece ortaya çıkan sıkışıklık içerisinde sayı üstünlüklerini kullanamayacaklardı. Ayrıca köylülere ve vatandaşların en sıhhatli olanlarına kendisini takip etmelerini ve yüksek sesle takırtılar çıkarmalarını emretti. Düşman saldırısının ilk şokunu atlatmaya hazır bir şekilde, geri kalan birliklerle merkezde yerini aldı. Yaklaştıkları zaman ve çoğu pusu alanının içindeyken, Belisarius ve adamları onları karşılamak için doğrudan düşmana karşı ilerledi. Köylüler ve kalabalığın geri kalanı, taşıdıkları odun parçalarını birbirine vurup bağırarak ve sesler çıkararak askerlere tezahürat yaptılar. İşaret verilir verilmez birlikler saklandıkları yerden dışarı fırladılar ve düşmanı her iki yandan yayılım ateşine tuttular. Yaygara ve karışıklık savaşın ölçeğine nazaran çok fazlaydı ve bu noktada her yönden saldırı altında kalan barbarlar, tam da Belisarius'un beklediği şeyi yaptılar. Saflarını kapattılar birbirini o kadar sıkıştırdılar ki oklarını kullanmaları veya atlarıyla manevra yapabilmeleri imkânsız olduğu için kendilerini savunamadılar. Roma hatlarının gerisindeki kalabalığın çığlıkları ve seslerinin

yarattığı korkunç gürültü karşısında afallamışlardı. Karşı karşıya kaldığı birçok düşmanla çarpışıp yendikten sonra Belisarius, onların saflarını bozdu ve kaçmaya zorladı. Diğerleri üzerlerine gelirken barbarlar, arkalarını dönüp tam bir düzensizlik içerisinde kaçarak dört bir yana dağıldılar. Arkalarını korumak için hiçbir çaba göstermediler. Her adam kendini güvence altına alacağını düşündüğü en hızlı yolu seçti. Romalılar düzenli ve disiplinli bir şekilde onları takip etti ve ellerine geçen her şeyi bir çırpıda hallettiler. Barbarlar arkalarına bile bakmadan dörtlüye uzaklaşırken çoğu katledildi. Atlarının dizginleri gevşemişti ve ardı arkası kesilmeyen kamçı sesleri, hızın düşmesini engelliyordu. Kendi kendine övündükleri hünerleri bile, dehşet anlarında onları terk etti. Çünkü normalde barbarlar kaçarken, kendilerini sıkı takip edenlere karşı en etkili şekilde savunurlar ve bunu da arkalarını dönüp takipçilerine ok atarak yaparlar. Oklar, hedeflerini yalnızca kendi hızlarıyla değil ayrıca takipçinin yaklaşma hızıyla da vururlar. Böylece daha etkili olurlar.

Ancak bu olayda Hunların morali oldukça bozulmuştu ve kendilerini savunmak adına hiçbir şey yapamadılar. Yaklaşık 400 kişi hayatını kaybetti. Roma tarafında ise herhangi bir can kaybı yaşanmadı ve yalnızca birkaç kişi yaralandı. Liderleri Zabergan ve kaçmayı başaran diğerleri büyük bir rahatlamayla kamplarına ulaştılar. Hayatlarını, kendilerini takip edenlerin atlarının yorulmasına borçlular. Aksi hâlde kesinlikle yok olacaktı. Yine de aniden girişleri ve kampın çevresine girerkenki paniğe kapılmış tavırları, diğerleri üzerinde şaşkınlığa neden oldu ve onları yaklaşan bir yok oluşun endişeli beklentisiyle doldurdu. Yanaklarını hançerlerle kesip geleneksel ağıtlarını yakarken yüksek ve vahşi çığlıklar duyuldu. Bu arada Romalılar, bu koşullar altında tamamen şaşırtıcı olsa da, komutanlarının bilgeliği ve öngörüsünün kendilerine verdiği bir başarı elde ettikten sonra geri çekildiler. Bu felaketten hemen sonra barbarlar kamplarını

dağıttı ve dehşet içerisinde Melantias'tan çekildiler. Belisarius, büyük bir ihtimalle onların yürüyüş sıralarını taciz edip daha fazlasını öldürmüş olsa da yaptığı, hevesleri çoktan kırılmış ve geri çekilmek yerine kaçan adamların peşinden gitmek gibi görüneceği için imparatorun emriyle derhâl başkente döndü.

Zafer haberi insanların kulaklarına gelir gelmez, ne zaman bir araya gelseler onu övmeye ve onu ulusun kurtarıcısı olarak tanımlamaya başladılar. Bu popülerlik, haset ve kıskançlık tutkularının tuzağına düşen ve en soylu başarılarla bile saldırmaktan asla vazgeçmeyen yüksek mevkilerdeki pek çok insan için son derece can sıkıcıydı. Bu nedenle, keyfini çıkardığı popülaritenin başını döndürdüğüne ve gözünün daha yükseklerde olduğuna dair söylentiler çıkardılar. Bu iftiralar onun hızla dönmesini sağladı ve başarılarını pekiştirmesini engelledi. Gerçekten de başarmış olduğu şey için hiçbir takdir görmedi. Bunun yerine zaferinin anısını silmek ve ona herhangi bir saygınlık vermemek için ellerinden geleni yaptılar. Asil ruhlar, hak ettikleri takdirden mahrum bırakıldıklarında girişkenliğin köreltildiği ve eyleme dönük isteğin yok edildiği Antik Çağ'ın en parlak zekâlarından bazıları tarafından fazlasıyla ispat edilmiştir. Sonuç olarak, ister askerî ister edebî başarı veya hayati derecede önemli başka bir konuyla ilgili olsun bu özelliklerin hor görülmesi, toplumun yararına düzgün bir şekilde geliştirilmelerini engeller. Dahası bence, bu iddianın kendi gündelik deneyimlerimiz tarafından sürekli olarak doğrulandığını görmek için keskin bir zekâyâ sahip olmak gerekmiyor.

Öncelikle Hunlar, takip edildikleri izlenimi altında Uzun Surlar'dan dehşetle kaçtılar. Ancak Belisarius'un geri çağırıldığını ve kendilerine karşı kimsenin gönderilmediğini gördüklerinde yavaş yavaş geri çekilmeye başladılar.

Bu arada, Khersones'i kuşatan diğer barbar birliği, merdivenler ve kuşatma araçları getirerek defalarca duvarlara saldırdı ancak her seferinde onu savunan Romalıların azimli direnişi sayesinde geri püskürtüldüler. Savunan adamlara, çok genç olmasına rağmen son derece yetenekli bir komutan olan ve yaşının ötesinde cüretkâr ve becerikli özelliklere sahip, Dorotheus'un oğlu Germanus liderlik ediyordu. İlyria'nın, eski adıyla Bederiana denen kasabasının yerlisiydi. Daha sonra Prima Iustiniana olarak yeniden adlandırıldı. Burayı muhtelif görkemli kamu binalarıyla süsleyen, karanlıktan zenginliğe ve refaha yükseltip kendi adıyla donatan imparatorun doğum yeri idi. Ayrıca Germanus imparatorla yakındı. İmparator onun refahıyla yakından ilgileniyordu ve onu 8 yaşında imparatorluk şehrine getirmişti. Burada ona her türlü ayrıcalığı sağladı, birinci sınıf bir okul eğitimi aldı ve ardından Latince ve Yunanca eğitime devam etti. Reşit olunca Justinianus, gençlik coşkularına daha faydalı ve uygun bir yön vermek adına onu Khersones'e gönderip oradaki kuvvetlerin komutanı yaptı. Bir diğer amacı ise araba yarışları ve popüler hizipleşmeleriyle Hipodrom'un çalkantılı havasında enerjisini ve gücünü vahşi kaçamaklarla tüketmesini önlemektir. Tüm bunlar, dikkatleri dağılmadıkça veya değerli bir uğraş edinmedikçe bu tür salaklıklara kolayca kendilerini kaptıran gençlerin zihinlerinde son derece rahatsız edici bir etkiye sahiptir.

O zamanki Hunlar Khersones'i kuşatırken genç Germanus, saldırılarını inatla geri püskürttü ve savunmasında şaşmaz bir hüner sergiledi. Doğuştan gelen yeteneği, durumu sezgisel olarak kavramasını ve bununla en iyi nasıl başa çıkılacağını bulmasını sağladı. Daha yaşlı ve daha deneyimli olan subayların tavsiyelerini dikkate aldı. Kaleyi kuşatma veya saldırı ile ele geçirme girişimlerinin hepsi başarısızlıkla sonuçlanınca barbarlar, son derece cüretkâr ve riskli olan farklı bir yol dene-

meye karar verdiler. Ya orayı çabucak ele geçireceklerdi ya da tamamen terk edip evlerine döneceklerdi. Bu düşünceyle iplerle ve düğümlerle birbirine bağladıkları, olağanüstü kalınlıkta ve sağlamlıkta uzun kamışlardan çok sayıda toplamaya başladılar. Böylece önemli bir yığın elde ettiler. İki ucuna ve ortasına tahta direkler yerleştirip kamış yığınlarını birbirine bağlayarak kalın halatla çok sıkı bir şekilde sabitlediler. Bu şekilde dört kişiyi alabilecek genişlikte ve batmadan ağırlıklarını taşıyabilecek derinlikte bir tekne yaptılar. Böyle en az 150 tekne inşa ettiler. Bunları denize daha uygun hâle getirmek için ön uçlarını bir araya getirip gagalı bir pruva şeklinde yukarı doğru kıvrıldılar ve her iki tarafa da eğreti bir şekilde ıskarmoz ve uskundralar yerleştirdiler.

Daha sonra her şeyi ayarladıklarında, Aenus kasabasının çevresini saran körfezin batı kıyısının yakınlarında bir yerde hepsini denize indirdiler. Yaklaşık 600 adam, yerleştirdikleri büyük miktarda küreklerle kayıklara bindiler ve bu ilkel küreklerle kendilerini bir şekilde iterek ağır silahlı ve harekete geçmeye hazır bir şekilde denize açıldılar. Yavaş yavaş kürek çekip daha ileri giderek derin sulara kadar uzanan surun parçasını kolayca geçmeyi ve ardından hiçbir surun engel oluşturmadığı ve tek korumasının Çanakkale Boğazı'nın suları olduğu kıyının aşağı kısmında güvenli bir şekilde karaya çıkmayı düşündüler.

Germanus, bu planlarını ve kamışlardan oluşan bir donanmanın yolda olduğunu öğrendiğinde onlarla dalga geçti ama aynı zamanda bundan memnun oldu çünkü kendilerinin işine geliyordu. Derhâl baş-kıç dümenli kayıkları, kürekçiler, dümenciler ve göğüs zırhları, kalkanlar, yaylar, oklar ve baltalarla silahlanmış adamlarla donattı ve bunlar surun arkasındaki su girişinde gözden uzak bir şekilde demirledi. Barbarlar, surun kıyıdan uzanan çıkıntısını geçtiklerinde kendilerinden emin bir sevinç havası içerisinde kıyıya doğru sapmaya başladılar.

Bu noktada Roma gemileri, onlara karşı denize açıldı. Romalılar, gelgitin etkisiyle hızlıca ilerleyip barbarların kamıştan teknelerinin pruvalarına şiddetle çarptılar. Tekneler çarpmanın etkisiyle dönüp sağa sola sallanırken barbarların ayakları yerden kesildi. Bazıları denize düştü ve boğuldu, bazıları da daha sonra ne yapacaklarını bilemeden denizde çırpınıp durdu. Hâlâ ayakları üzerinde olanlar bile, etkisi bir teknede veya gemide yumuşak ve hatta neredeyse yok denecek kadar az ancak bu kamıştan yapılmış aşırı hafif teknelerde korkunç olan dalgaların hareketiyle sarsıldı. Bir an için dalgaların tepesine uçtular ve daha sonra dalgalar kırılırken tepetaklak oldular. Savaşmak için hiçbir şey yapamadılar çünkü akıllarındaki tek şey ayakları üzerinde durabilmektir. Barbarlar bu şekilde şaşkına dönerken, Romalılar, kendilerini teknelerinde sağlama alıp, tıpkı bir kara savaşındaymış gibi ağırlıklarını onlara vererek, mümkün olan her yerde hatlarını bozdular ve düşmanın çoğunu zorlanmadan denize attılar. Bazılarını da etraflarını sarıp kılıçlarla öldürdüler. Ancak birçok durumda Romalılar, hâlâ biraz uzakta olduklarından ve henüz yakın mesafeye gelmediklerinden baltalarıyla uzanarak tüm yapı parçalanana kadar kamışları bir arada tutan ipleri kestiler. Birbirinden kopan kamışlar dört bir yana sürüklenirken, teknelerinin dibi çöken Hunlar bir anda kendilerini batarken buldular. Hepsi birden heba oldu ve hiçbirisi bir daha kuru toprak göremedi. Romalılar, düşmanın hâlâ yüzmekte olan tüm silahlarını toplayarak önceki pozisyonlarına geri döndü ve tüm orduyu bu mutlu olayın sevinciyle doldurdu. Daha sonra tüm birliklerin katıldığı bir kurul, avantajlarını korumanın onlar için zorunlu olduğuna karar verdi. Bu nedenle birkaç gün sonra tekrar silahlanıp sayıları hâlâ yüksek ancak yıkıcı yenilgiden henüz kurtulamadıkları için moralleri oldukça bozuk olan düşmana karşı surdan ani bir saldırı düzenlediler. Henüz çok genç olan ve dürtülerini dizginleyecek olgunlukta

olmayan, ihtiyat ve güvenlikten ziyade gençlik ateşi ve şöhrat aşkı tarafından kolayca yönlendirilen Germanus, düşmana karşı korkusuzca savaşa atıldı. Yalnızca bir komutan gibi emir verip adamlarını cesaretlendirmekle yetinmeyip savaşın tüm yükünü sıradan bir asker gibi omuzladı. Bu aceleciliğinin bir sonucu olarak kalçasından bir okla vuruldu ve neredeyse savaştan çekilmek zorunda kalıyordu. Durumun aciliyeti ve önemi çektiği acıdan daha güçlüydü ancak düşmana büyük zarar verip çoğunu yok edinceye kadar uğraşmaktan veya diğerlerini yüreklendirmekten vazgeçmedi. Savaş böylece sona erdi. Romalılar geri döndüler ve üstün güçlere karşı uzun süreli bir savaşa girişmenin ne güvenli ne de ihtiyatlı olduğuna karar verip surun arkasında yerlerini aldılar.

Barbarlar, kayıklarının korkunç bir şekilde parçalanması ve Romalıların onlara karşı yaptığı ani saldırı nedeniyle uğradıkları kayıpların bir sonucu olarak moral olarak iyice çöktüler. Khersones'i derhâl terk edip Zabergan ve güçlerine katılmak için yola koyuldular. Kaderde mağlup olan adamların bir araya gelmesi yazılmıştı. Yunanistan'a gönderilen Kutrigurlar ise, burada bir Roma garnizonunun bulunması nedeniyle Isthmus'a saldıramadıkları ve Thermopylae'yi bile geçemedikleri için kayda değer bir başarı elde edemediler. Böylece bu birlik de geri çekilmeye başladı ve hemşerileriyle birleşip evlerine beraber dönme düşüncesiyle Trakya yönüne ilerledi. Ancak Zabergan ve adamları, tıpkı Utigurların yaptığı gibi, Romalılardan büyük bir miktar para almadan buradan ayrılmayacaklarını söylediler. Ayrıca yakınları tarafından derhâl fidye verilmemesi hâlinde esirleri katletmekle tehdit ettiler. Buna bağlı olarak imparator, tutsakları serbest bırakmak ve Kutrigurların barış içerisinde geri çekilmesini sağlamak için yeterli miktarda altın gönderdi. Geri dönen pek çok tutsak arasında, kısa süre önce talihsiz bir şekilde ele geçirilen ve aynı diğerleri gibi bedbaht bir duruma düşen

Bacchus'un oğlu komutan Sergius da vardı. Böylece Kutrigurlar sonunda tahribatlarına bir son verdiler ve evlerine dönmeye başladılar. Yunanistan'dan gelen yoldaşları da onlara katıldı.

Bu anlaşmanın şartları, Konstantinopolis sakinleri için tahammül edilemez bir durumun pasif bir şekilde kabulü anlamına geliyor; korkakça, onursuz ve alçakça addediliyordu. Çünkü cüretkârlıkları onları başkentin yakınlarına getirdiğinde yıkımla karşılaşmak yerine, onlara yaptığımız bir yanlıştın bedelini ödüyormuşuz gibi altınla ödüllendirilmişlerdi. Fakat imparator, kısa bir süre sonra fark edilen bir amaca, daha farklı ve hırslı bir amaca ulaşmayı hedefliyordu ve o kadar etkili oldu ki, daha önce kendisini eleştirenleri bile ikna etti. Aslında barbarlar arasında ihtilaf çıkarmak ve onları çatışmaya sürüklemek için akla gelebilecek her stratejiyi uygulamaya karar vermişti. Zabergan ve adamları yavaş yavaş ilerlerken, imparatorluğun müttefiki ve bağlısı olan bir diğer Hun kabilesinin lideri Sandilch'e derhâl bir mektup gönderdi. Mektubun içeriği kabaca şöyleydi:

Kutrigurların bize karşı yaptığı vahşiliklerden haberiniz olsaydı ve bu konuda hiçbir şey yapmamaya hazır olsaydınız, karakteriniz konusunda doğru bir değerlendirme yapmadığımızdan, hem hainliğinize hem de kendi muhakememizin eksikliğine şaşırarak için her türlü nedenimiz olurdu. Henüz gerçekleri bilmediğinizden ötürü davranışınız affedilebilir. Ancak derhâl harekete geçmeniz dışında geçmiş olaylar hakkındaki bilgisizliğinizi kanıtlamanın başka bir yolu yok. Kurtigurların başlıca amacı ve burada bulunmalarının sebebi, sonradan planlasalar da bölgemizi tahrip etmek değil, kendileri gibi üstün bir halk yerine size güvenmekle hata ettiğimizi kanıtlamaktı. Aslında, kendilerine Utigurların dengi denmesini, hatta onlardan biraz daha üstün olduklarının söylenmesini katlanılmaz buluyorlar. Ezici bir üstünlüğe sahip olmakla yetinmiyorlar. Hülasa hizmetlerinize karşılık size ödediğimiz altınları

alana kadar tüm Trakya'yı istila ediyorlar. Onları kolayca silip süpürebilirdik veya elleri boş gönderebilirdik. Ancak duygularınızı test etmek için bunların hiçbirini yapmadık. Gerçekten üstün bir cesarete ve bilgelige sahipseniz ve size ait olanı başkalarının ele geçirmesine izin vermiyorsanız, şimdi herhangi bir kaybınız olmayacak. Çünkü intikamınızı almak ve sanki kendileri aracılığıyla onları biz size göndermişiz gibi ödemenizi düşmandan zafer hakkıyla almak için önünüzde mükemmel bir fırsat var. Ancak bunca hakaretlerinden sonra bile yine de hiçbir şey yapmayacak kadar ürkek ve omurgasız olursanız, o zaman size ödeme yapmayıp ihsanımızı onlara bahşedeceğimizden emin olabilirsiniz. Bu durumda boynunuzu bükmeyi öğrenip daha iyileri için kenara çekilmeniz gerekecek. Çünkü sizinle ve kavminizle yaptığımız ittifakı kesinlikle onlara devredeceğiz. Gerçekten de farklı koşullarda bile galiplerin dostluğunu kazanabilecekken, mağlupların aşağılanmasına ortak olmamız mantıksız olurdu.

Sandilch, bir tercüman aracılığıyla mektubun içeriğini öğrendiğinde istenen etki hâsıl oldu. Birdenbire öfkeye kapıldı ve bir barbarın kibirli ve paragöz zihniyetine sahip bir adamdan beklendiği şekilde orada Kutrigurları bu cüretlerinden dolayı cezalandırmak için can attı. Derhâl yola koyuldu ve düşmanın ana bölgesine sürpriz bir saldırı gerçekleştirdi. Geride kalanlar hazırlıksız yakalanmışlardı, pek çok kadın ve çocuğu esir aldı. Trakya'dan dönen Kutrigurlar Tuna'yı henüz geçmişlerdi ki onlarla karşılaştı, birçoğunu öldürüp imparatorlardan aldıkları parayı ve tüm ganimetlerini ele geçirdi. Daha sonra kurtulanlar evlerine döner dönmez Utrigurlara karşı savaşa hazırlanan yurttaşlara katıldı. Bu andan itibaren iki halk da çok uzun bir süre birbirlerine karşı savaşmaya devam etti ve bunun sonucunda düşmanlıkları giderek arttı. Bazen yağma amaçlı istilalarla

yetindiler, bazen de zayıflayıp, nüfuslarını ciddi şekilde tüketip ulusal kimliklerini yitirinceye dek açık savaflara giriştiler.

Bu Hun kavimlerinin dağınık bakiyeleri, daha önceki kötülüklerinin bedelini o kadar şiddetli ödediler ki, aslında isimlerini aldıkları diğer halkların topraklarında köle oldu. Fakat bu iki halkın tamamen ortadan kalkması daha sonraki bir tarihte vuku bulduğu için kronolojik sırayı korumak adına elimden geleni yapıp bu olayın ayrıntılı açıklamasını daha uygun bir yerde sunacağım.

Kutrigurlar ve Utigurlar arasındaki anlaşmazlık hâlâ doruk noktasındayken, olanların haberleri Konstantinopolis'e ulaştı ve imparatorun bilgeliğini ve ileri görüşlülüğünü herkes açıkça görmüş oldu. Barbarlar birbirlerini yok ederken, o [imparator], silaha başvurmadan parlak diplomasisi sayesinde nihai olarak galip geldi. Sonucu ne olursa olsun bu işten kârlı çıkmak zorundaydı. Böylece sürekli iç karışıklıklarla uğraştıklarından, artık Romalıların bölgelerine saldırmak gibi bir fikirleri yoktu. Aslında, neredeyse karanlığa gömüldüler.

KAYNAKÇA

- Çelgin, Güler, *Eski Yunanca-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2018.
- Frendo, Joseph D., *Agathias The Histories*, New York: Corpus Fontium Historiae Byzantinae, 1975.
- Montarini, Franco, *The Brill Dictionary of Ancient Greek*, Brill, 2015.
- Niebuhr, Barthold G., *Agathiae Myrinaei Historiarum*, Bonn: Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, 1828.
- Ostrogorsky, Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. Fikret Işıltan, Ankara: TTK, 2019.
- Tolan, Öner, “Bizans Tarihçisi Agathias ve Türkler Hakkında Verdiği Bilgiler”, *Karadeniz*, (39), s. 141-159.

DİZİN

I. Behram 186
I. Darius 22
I. Justinianos 7, 8, 9
I. Yezdigerd 16, 188
II. Behram 186
II. Hürmüz 186
II. Justinos 7
II. Şapur 186-188
III. Behram 186
IV. Behram 188
A
Aeetes 111, 116, 121-123
Aeneas 33, 94
Afrika 8, 16, 17, 216
Agathias 2, 7-11, 14, 234
Alamanlar 29, 56
Alamannicus 25
Alexander Polyhistor 91
Alexander Severus 185
Aligern 32, 47, 48, 68
Almanya 27
Altın Boynuz 217
Altın Kapı 218
Amalasunta 17
Anastasius 16, 94
Anchises 33, 94
Angilas 136, 138, 144
Antakya 17
Anthemius 6, 206-210
Aphrodisias 213
Apollon 13, 33, 184

Appenineler 60
Apsarus 127, 128
Apsilyalılar 129, 173
Arcadius 188, 189
Archaeopolis 112, 114, 131, 133, 164
Archaeopolis Ovası 112, 131
Archaeopolis 82
Ardaşir 93, 94, 185, 188
Argonotlar 110
Arhaeopolis 115
Ariminum 49
Aristo 13, 95
Artabanes 34, 40, 57, 58, 65
Arzenena 193
Asclepiadae 78
Asinius Quadratus 29
Astyages 92
Asur İmparatorluğu 81
Asur Kraliçesi Semiramis 89
Asurlular 89, 91
Asya 14, 17, 22, 68, 79-91, 212, 214
Athanasius 127, 128, 151, 167
Athyra Nehri 217
Atina 68, 152
Avrupa 4, 14, 17, 69, 212, 217
B
Babil 89
Babilili Belesys 91
Bacchus 231
Balkanlar 8
Balmach 131

Barazes 169
 Beletaran 91
 Beleus 91
 Belisarius 17, 219, 220, 223-226
 Beroea 17
 Bessas 81, 84, 106, 107
 Beyrut 76
 Bion 91
 Bizans 4, 6, 8, 9, 21, 25, 216, 218, 234
 Blachernai 217
 Bosphorus 217
 Burgonyalılar 24, 25
 Butilinus 28, 31, 34, 39, 55-57, 59-61,
 66, 68, 70
 Buzes 81, 107, 109, 110, 112, 113,
 115, 136, 169
C-Ç
 Cadusia 94
 Callipolis 214
 Camasb 190, 191
 Camillus 27
 Campania 55, 59, 60
 Campsa Kalesi 73
 Cantabri 79
 Capua 60, 70
 Centumcellae 34, 35
 Chadus 129
 Chaeremon 79
 Chanaranges 63
 Chettus 219
 Childebert 24, 26, 75
 Chlodomer 24, 25
 Chlodwig 24
 Chlotar 24, 26, 75
 Chobus Nehri 109
 Chorianses 17
 Chytropolis 84, 86
 Ciberis 213
 Cos Adası 78
 Cotaies 82, 87, 112, 114, 147, 172
 Cumae 31, 35, 47, 48
 Cutilizis 131
 Cyrus 210
 Çanakkale Boğazı 213, 228

D

Dabragezas 114, 138, 176
 Darius 22, 68, 89, 90, 92, 93, 192
 Datis 68
 Demosthenes 69, 95
 Dercetades 91
 Dilimnitler 131, 133, 138, 139, 144,
 145, 148
 Diodorus Siculus 81
 Diogenes 99
 Dioscorus 206
 Doconus 86
 Don Nehri 212
 Dorotheus 227

E

Edessa 17
 Eftalitler 190
 Ege 78
 Elaea Körfezi 14
 Elminzur 172
 Emilia 34, 38, 40, 58
 Epidamnus 43
 Ermeni 21, 63, 169
 Ermenistan 16, 80, 180, 199
 Eustratius 129
 Eutyhianus 14

F

Fanum 57, 58
 Faventia 41, 43, 44
 Fenike 76
 Fenikeli Hermes 98
 Filimuth 34
 Firuz 16, 189, 190
 Floransa 34
 Floransalılar 35
 Florus 14, 210
 Foçalılar 22
 Francicus 25
 Franklar 8, 9, 23, 24, 28, 39, 47, 49,
 50, 56, 58, 62-64, 72, 75
 Fritigern 17, 47
 Fulcheris 34
G
 Galya 22
 Ganj Nehri 91

Gazzeli İsidore 99
 Gepidicus 25
 Germanus 82, 131, 136, 142, 143,
 172, 180, 188, 227, 228, 230
 Germanler 8, 22
 Getae 12
 Gorgias 95, 98
 Got Aligern 68
 Gotlar 8, 17, 21, 22, 24, 26, 29, 33, 34,
 40-42, 73, 74
 Gotlar Savaşı 17
 Gubaz 5, 6, 81, 106-110, 117, 120,
 122, 123, 126, 127, 151-153,
 155-159, 161-164, 166, 167,
 180

H

Habeşliler 17
 Helen 90
 Hellespont 17, 213
 Hero 214
 Herodot 85
 Heruli 39, 40, 48, 64, 65, 67, 113, 136
 Heruliler 39, 65-68
 Herulilerin lideri Sindual 65, 68
 Himyeriler 17
 Hipokrat 78
 Homeros 97
 Horomasdes 90
 Hun Elminegeir 137
 Hunlar 6, 50, 189, 212, 220, 226, 227,
 229
 Hüzmüz 186
 Hydruntum 56
 Hystaspes 22, 90, 192

I-İ

Imaeus Dağı 212
 İberya 107, 112, 125, 148, 164, 168,
 170, 183, 194
 İliger 131
 İllyria 17, 26, 43, 227
 İmparator Arkadius 188
 İmparator Augustus 79
 İmparator Justinianus 25, 110, 194,
 201, 211
 İsaüriyalı Zeno 192, 218

İskender 92, 185
 İskenderiye 76, 78, 216
 İskitler 212
 İspanya 216
 İstanbul 1, 2
 İtalya 17, 21, 22, 25, 27, 29, 31, 44,
 47, 55, 61, 62, 70, 75, 192, 216
 İtalya Valisi Antiochus 44
 İyonya 55, 57, 58, 79
 İyonya Denizi 55, 58

J

John 34, 40, 108, 110, 127, 128, 152,
 159, 160, 175, 179-182
 Justin 16, 82, 84, 94, 107, 109, 110,
 112, 131, 136, 142, 143, 169,
 172, 180-183

K

Kafkasya 80, 86, 129, 152
 Kambises 92, 93, 192
 Kapadokya 185
 Karadeniz 9, 81, 135, 137, 199, 202,
 213, 217, 234
 Kavad 16, 190-192, 194
 Keldaniler 89
 Khersones 213, 214, 227, 230
 Kilikya 185
 Kilikyalı Simplicus 98
 Kiros 92, 93, 192
 Knidoslu Ctesias 92
 Kolhisliler 5, 81, 116, 121, 127, 154,
 166, 168
 Komutan Soterichus 128
 Konstantinopolis 9, 17, 75, 78, 108,
 127, 129, 140, 151-153, 158,
 165, 166, 181, 194, 201, 202,
 207, 211, 214, 231, 233

Kronos 90

Ksenophon 85
 Kserkses 69, 223
 Kutrigurlar 9, 214, 215, 220, 230-233
 Kuzey Afrika 8

L

Lazika 9, 16, 17, 80, 95, 106-108,
 129, 133, 166, 168, 169, 172,
 175, 180-183, 194, 195, 199,

201, 216
 Lazika Savaşı 9
 Laz Krallığı 128
 Leander 214
 Leonidas 223
 Leontius 176
 Leutharis 28, 34, 56-59, 70
 Libya 14
 Lidyalı Priscian 98
 Ligurya 22
 Lombardicus 25
 Lucca 37, 38, 43-46
 Luna 35
M
 Maeotis Gölü 212, 213
 Magi 88, 93
 Makedon 89, 92
 Malta 208
 Maraton 68
 Marcellinus 176
 Marius 27
 Marsias 183, 184
 Martin 81, 82, 84, 106-108, 111, 113,
 123, 127, 131, 134-136, 138-
 143, 145, 146, 148, 167, 169,
 172, 175, 180, 194
 Maruice 193
 Maxentius 169, 171
 Med Arbaces 91
 Media 89
 Melantias 217, 226
 Memnonius 7, 11, 14
 Mermeroes 17, 82-87, 95, 106, 107,
 172
 Messilia 22
 Messina Boğazı 59
 Metrodorus 206, 207
 Mezopotamya 185
 Mısır Kralı Sesostri 81
 Misimianlar 129, 173, 174, 177-180
 Mısır 77, 81, 92, 184, 216
 Moesia 46, 213
 Mucheiris 82, 87, 112-114, 128,
 134, 147, 148, 165, 170
 Myrina 7, 11, 14

N

Nachoragan 106, 112, 128, 131, 134,
 135, 138, 139, 141, 142, 146-
 148, 168, 169, 183, 194
 Narseh 186
 Narses 5, 9, 17, 21, 25, 31-38, 40-51,
 55, 59, 60, 62-66, 68, 70, 73,
 74
 Nemea 11
 Neocnus Nehri 140, 141, 148
 Nesos 85, 86, 128, 131, 134-136, 169,
 172
 Nicias 69
 Nil 76
 Ninova 89
 Ninus 81, 91
 Ninyas 89
O
 Ognaris 145
 Olympic 11
 Olympius 206
 Onoguris 5, 86, 109, 111, 112, 114,
 164, 167
 Ostrogot Theodoric 17
P
 Palmiralı Odenathos 185
 Panapolisli Nonnus 184
 Papak 94
 parasang 85, 135
 Parma 39, 41, 43-45
 Part İmparatorluğu 93, 94, 185
 Partlar 92
 Parysatis 89
 Paul 210
 Pavlus 193
 Pelasglar 79
 Pers İmparatoru Hüsrev 81
 Pers Komutanı Mermeroes 82
 Pers Kralı Arsames 92
 Persler 80, 81, 85, 89, 90, 94, 95, 100,
 101, 113-115, 120, 134, 136,
 138, 139, 142-144, 146, 156,
 170-172, 183
 Petra Kalesi 17, 107
 Pharsantes 169

Phartases 121, 127
Phasis 5, 80, 82, 86, 134-137, 183,
199

Phasis Nehri 80, 82, 86, 137, 199

Philagrius 129

Phillip 92

Philomanthius 138

Phyrgialus Eulamius 98

Pisa 35

Pisaurum 57

Platon 13, 95, 99

Platoncu Diyalog 190

Po Nehri 34

Pontus 134, 199

Posedion 77, 209

Procopius 194

Prokopios 7, 16-18

Prokopius 82, 172, 188, 190, 192

Propontis 217

Pyrro 97

Pythicus Nehri 14

R

Ravenna 41, 45-49, 51

Ren Nehri 22

Rhegium 202

Rhizaeum 200

Rhodopolis 172

Roma 6, 8, 16, 17, 23, 26, 27, 29, 32,
33, 38-40, 45, 46, 48, 49, 51,
55, 57, 59, 61, 62, 66-69, 71,
79, 81, 92, 94, 99, 100, 111,
113-116, 123, 126-128, 131,
133, 136, 137, 139, 141, 142,
144, 145, 151-153, 155, 157,
160, 164, 167-169, 172, 174,
184, 187, 188, 191-194, 201,
207, 215, 216, 220, 224, 225,
229, 230

Roma İmparatoru I. Tiberius 193

Roma İmparatoru Mamaea 92

Roma İmparatoru Valerian 184

Romalı Komutan Theodoros 200

Romalılar 8, 25, 27, 28, 32, 34, 44, 45,
47, 50, 51, 67-69, 74, 80, 82-
84, 86, 95, 106, 111, 114, 116,

124, 125, 128, 135, 139, 143-
147, 163, 164, 168, 170-174,
177-179, 183, 188, 190, 194,
200, 201, 203, 225, 229, 230

Romulus 94, 129

Rusticus 106-109, 110, 113, 123, 127,
152, 159, 160, 167, 175, 180

S

Sabir Hunları 6, 170

Sabirler 9, 131-133, 170

Samnium 55

Sandilch 214, 231, 232

Sardanapalus 91

Sasaniler 8

Scholarii 218

Scythia 213

Seleuka 193

Semiramis 81, 89, 91

Sergius 193, 194, 231

Sextus 97

Sibyl 33

Sicilya 17, 31, 55, 69

Sicilya Adası 55

Siderun Kalesi 174

Siderus 79

Smerdesi 93

Sokrates 98

Soterichus 128-130, 168, 173, 178,
180

Spartalı Gylippus 69

Spartalılar 223

Stagirit 206

Stagirite 95

Stephanus 43, 44

Suarunas 179

Sura 17

Suriye 16, 17, 185

Suriyeli Damascius 98

Sycae 218

Syracusa 69

T

Teias 17, 21, 26, 31, 32, 47, 71

Telephis 82, 84-86

Telephis Kalesi 82

Tercüman Sergius 193

- Teselya 17
 Theodahad 17, 28
 Theodebert 25, 26, 29
 Theoderic 24, 25
 Theodoras 200
 Theodore 84, 85
 Theodorus 136, 138, 144, 169, 171, 176, 199-201
 Theophylaktos 7
 Thermopylae 223, 230
 Thersites 97
 Thescos 213
 Thyanes 129
 Tibeleos 172
 Tiren Denizi 31, 55, 60
 Tizpon 193
 Toskana 22, 31, 34, 43
 Totila 17, 21, 25, 31, 71
 Trabzon 134, 199
 Trakya 9, 14, 25, 26, 213, 217, 230, 232
 Tralles 79, 80
 Trallesli Anthemius 206, 210
 Tukidides 95
 Tuna Nehri 17
 Tzacher 174
 Tzani 9, 84, 138
 Tzathes 127, 128
 U
 Uldach 57, 58
 Ultizurlar 213
 Uranius 5, 96-98, 101, 102
 Usigardus 113, 114
 Utigurlar 9, 214, 233
 Uzun Surlar 226
V
 Valerian 34, 65, 136, 137, 184
 Vandal Krallığı 16
 Vandallar 219
 Venedik 22, 58, 59
 Venetia 61, 70
 Vitalian 34, 40
 Volaterrae 35
W
 Wilgang 113
 Witigis 17
Y
 Yunan 22, 30, 89, 95, 110
 Yunanistan 68, 213, 230, 231
Z
 Zabergan 213, 214, 225, 230, 231
 Zalmoksis 12
 Zandalas 47, 65
 Zeno 192, 207-209, 218
 Zerdüşt 88, 90
 Zeus 11, 90, 209
 Zich 194, 195
 Ziper 176
 Zirna Nehri 193

MYRINALI AGATHIAS

AGATHIAS KRONİĞİ

6. yüzyıl Bizans Tarihçisi ve Hukukçusu Myrinalı Agathias; Prokopios, Menandros ve Theophylaktos gibi büyük tarihçilerden oluşan zincirin önemli bir halkasıdır. Agathias, en temelde Bizans İmparatoru I. Justinianus, namıdiğer Büyük Jüstinyen dönemini (527-565) ve olaylarını anlatır. Ancak düzenli yaptığı geri dönüşler sayesinde eski olaylar ile kendi dönemi arasında değerli saptama ve kıyaslamalar sunar. Birçok kavim, kişi, imparator, kral, asker ve komutandan bahseder ve bu kişiler hakkında sahip olduğu tüm bilgiyi sunmayı boynunun borcu bilir.

❖ 530'lu yıllarda Romalılar, Gotlar, Franklar ve Germenler arasında vuku bulan mücadeleler...

❖ Bizans Kumandanı Narses'in Franklar ve Alamanlarla olan ilişkileri...

❖ Lazlar ve Sasanilerle mücadeleler...

❖ Agathias'ın hukukçu kimliği ile bir mahkeme olayını değerlendirmesi...

❖ Başkent Konstantinopolis'te meydana gelen doğal afetler...

❖ Hun kavimleriyle Bizans arasındaki mücadeleler...

6. yüzyıldan 21. yüzyıla orijinal dili olan Yunancası ve İngilizce tercümesi ulaşan *Bizans Tarihi: Agathias Kroniği*, Hüseyin Uçar tarafından karşılaştırmalı olarak incelendi ve Türkçeye kazandırıldı. Agathias'ın adaletli, vicdanlı ve titiz tarihçilik süzgecinden geçen tüm olaylar literatürde Prokopius'un bıraktığı boşlukları dolduruyor. Agathias yalnızca vaka nakletmekle kalmayıp aynı zamanda tarihçilik mesleğindeki etik kurallara da vurgu yapıyor. Böylece tarihçinin hiçbir zaman gerçekleri örtbas etmemesi, durumu iyileştirmeye çalışmaması, gerçekleri olduğu gibi yansıtması gerektiği mesajlarını iletiyor.

Elinizdeki kitap sizi 6. yüzyıl Doğu Roma İmparatorluğu'na doğru bir zaman yolculuğuna çıkaracak.

TİMAŞ TARİH

timas.com.tr

timastarih

DÜNYA TARİHİ

ISBN: 978-605-08-4650-8

9 786050 846508